

ХІІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
«МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У
СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ»

29 листопада 2022 рік

Управління освіти і науки
Волинської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Циклова комісія суспільних та художньо-мистецьких дисциплін
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
Кафедра теорії та методики викладання шкільних предметів
Громадська організація «Гендерний креативний простір»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріали XII науково-практичної конференції
29 листопада 2022 року

Луцьк – 2022

УДК 37.091.12:005.715

М 54

Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XII наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 29 листоп. 2022). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» – ВІППО. 2022. 394 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 6 від 15 грудня 2022 р.)

Рекомендовано до друку методичною радою Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 5 від 19.12.2022)

Редакційна колегія:

Олешко П. С., кандидат історичних наук, професор, директор Волинського ІППО;
Дем'янюк О. Й., доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності Волинського ІППО;

Борбич Н. В., кандидат педагогічних наук, проректор з навчальної роботи, старший викладач кафедри педагогіки і психології КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Муляр О. П., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського ІППО;

Ковальчук І. Л., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, начальник навчально-методичного відділу КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Жалко Т. Й., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинський ІППО;

Казмірчук О. А., в.о. директора Луцького педагогічного фахового коледжу, завідувач відділення початкової та дошкільної освіти, викладач-методист циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Єрко Г. І., викладач-методист, голова циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, голова правління ГО «Гендерний креативний простір».

Упорядниці:

Жалко Т. Й., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинський ІППО;

Єрко Г. І., викладач-методист, голова циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, голова правління ГО «Гендерний креативний простір».

Автори/-ки опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів/-ок тез і статей можуть не збігатись із позицією редакції.

© КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2022

© ВІППО, 2022

ЗМІСТ

Дем'янюк О.

Уроки діяльності Директорії УНР на території Волинської губернії в національно-патріотичному вихованні молодих волинян 11–16

Розділ І. ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Бережна Г.

Проектний менеджмент в умовах війни: європейський вимір для України 17–20

Боремчук Л., Царик Т.

Теоретико-методологічні основи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти 20–23

Вірста С.

Багатогранність доробку Олени Пчілки для дітей: драматичні твори 24–27

Вознюк С., Гуска О.

Організація національно-патріотичного виховання в умовах фахового освітнього закладу 27–31

Галан О.

Художньо-педагогічна інтерпретація творів мистецтва 31–33

Голя Г.

Роль краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів 34–37

Єрко Г.

Гендерна компетентність освітнього процесу 37–40

Жалко Т.

Фемінітиви як вияв гендерної культури у сучасному масмедійному дискурсі 40–45

Зиско В., Кикіньова Л.

Формування навичок творчо-композиторської діяльності на заняттях фортепіано 45–50

Казмірчук О.

Інформаційна культура як основа формування фахових компетентностей майбутніх учителів крізь призму вивчення історії 50–54

Калитяк А.

Особливості творчої ігрової діяльності дітей дошкільного віку 55–58

Кобак О.

Розвиток комунікативних навичок дитини дошкільного віку засобами риторики 58–62

Ковальчук І. Тип мислення та його вплив на поведінку лідера	62–66
Констанкевич Л., Радкевич М. Методологія використання інформаційно-комунікаційних технологій у сучасній педагогічній діяльності	66–69
Корнелюк В., Лехіцький Т. Розробка електронних навчальних матеріалів з використанням візуалізації для дистанційного і змішаного навчання математики у ЗВО	69–72
Кравець А. Патріотичне виховання студентської молоді у контексті війни	73–78
Курчаба О. Нові виклики дисципліни «Захист України» в умовах війни	78–82
Лащук Л., Чижук Л. Інновації в дії: з досвіду навчання медіаграмотності	82–85
Луцюк Ю. Методика використання LEGO-технологій на уроках «Я досліджую світ»	86–89
Мазурик Т. Створення ефективного освітнього середовища в інклюзивному класі з використанням технології «Класний менеджмент»	89–94
Марчук С., Ковальчук І. Європеїзм вищої освіти України: Юрій Дрогобич	94–99
Морозюк С. Національно-патріотичне виховання учнів початкової школи	99–102
Муляр О. Особливості інтегрованого навчання у початковій школі НУШ ...	102–106
Онищук О. Використання платформи дистанційного навчання Moodle в освітньому процесі	107–114
Панасюк Т. Особливості впровадження педагогічної технології «Щоденні 3» у Новій українській школі	114–117
Повшук К. Гейміфікації в Новій українській школі	117–120
Провальна Н. Педагогічна підтримка дітей, які мають розлад аутистичного спектру (РАС), як складова інклюзивної компетентності педагога	120–128
Романцова С. Ідентифікація домашнього насильства як обов'язковий елемент гендерної освіти	129–131
Хомярчук А. Використання інноваційних педагогічних технологій на заняттях технологічної освітньої галузі НУШ	131–135

Цимбалюк О. Дошкільна освіта як стартова платформа особистісного розвитку	135–140
Чемерис І. Соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти з сімей учасників АТО/ООС, внутрішньо переміщених осіб в умовах війни	140–144
Швардовська О. Інтерактивна модель навчання у фаховій підготовці і професійній діяльності вихователя	144–148
Розділ II. НАУКОВІ ДОРОБКИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ	
Адамчук О. Наук. кер. – Марчук С. Роль засобів народної педагогіки у вихованні молодших учнів	149–151
Аноколова А. Наук. кер. – Констанкевич Л. Використання інтерактивних плакатів в освітньому процесі НУШ	151–156
Богонюк Ю. Наук. кер. – Боремчук Л. В. О. Сухомлинський про виховання всебічно розвиненої особистості	156–160
Бляшук С. Наук. кер. – Радкевич М. Онлайн-сервіс LearningApps для створення дидактичних вправ на уроках у початковій школі	160–163
Буднік І. Наук. кер. – Хомярчук А. Реформування творчого освітньо-виховного середовища під час вивчення технологічної освітньої галузі у курсі «Я досліджую світ»	163–168
Веснянка А. Наук. кер. – Кравець А. Методи формування патріотизму в Новій українській школі під час російсько-української війни	168–170
Вознюк К. Наук. кер. – Констанкевич Л. Використання інфографіки для візуалізації освітнього контенту в закладі освіти	171–174
Гайчук В. Наук. кер. – Марчук С. Ідеї Григорія Сковороди – джерело сучасного національно-патріотичного виховання дітей та молоді	174–177

Грицюк Д. Наук. кер. – Боремчук Л. Соціальні проблеми дитячої поведінки	177–182
Гришканич Б. Наук. кер. – Боремчук Л. Сім'я як основний осередок формування особистості	182–185
Дейна Т. Наук. кер. – Марчук С. Дівочі врожіння в Україні	186–191
Денисюк М. Наук. кер. – Марчук С. Трудове виховання дітей та молоді в українській етнопедагогіці .	192–197
Динь Д. Наук. кер. – Єрко Г. Використання інформаційних технологій при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі .	198–201
Джурак С. Наук. кер. – Марчук С. Освітньо-культурна спадщина Ярослава Мудрого	201–204
Дубенюк В. Наук. кер. – Калитяк А. Дидактичні ігри як засіб формування сенсорно-пізнавальної сфери дитини дошкільного віку	204–207
Кабатрут А. Наук. кер. – Коляда Ю. Засоби досягнення хорового ансамблю	207–209
Калінчик М. Наук. кер. – Боремчук Л. Родинне виховання у сім'ї Косачів	210–213
Кисляк Є., Ковальчук Х. Наук. кер. – Хомярчук А. Формування ключових компетентностей учнів засобом проектної технології на уроках трудового навчання	213–216
Климюк О. Наук. кер. – Єрко Г. Інформаційні технології як складова дистанційного навчання при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі	217–221
Ковальчук А. Наук. кер. – Галан О. Арттерапія як спосіб розвитку емоційного інтелекту в педагогічній діяльності	221–225
Ковальчук Х. Наук. кер. – Галан О. Гра як історико-педагогічний феномен Й. Хейзінга	225–227

Колмогорцева Т. Наук. кер. – Сиротюк Н. Формування компетентностей засобами образотворчого мистецтва у здобувачів освіти	228–231
Кондратюк Б. Наук. кер. – Хомярчук А. Формування критичного мислення молодших школярів засобами вивчення технологічної освітньої галузі	231–234
Кондратюк С. Наук. кер. – Корнелюк В. Організація навчання математики за допомогою інтерактивних технологій	235–237
Котюга О. Наук. кер. – Марчук С. Українська народна метеорологія	237–242
Кульчицька М. Наук. кер. – Марчук С. Народна косметика українців	242–246
Курило А. Наук. кер. – Ричко В. Героїко-патріотичне виховання школярів початкової школи засобами мистецтва	246–250
Лебідь З. Наук. кер. – Корнелюк В. Розвиток критичного мислення на уроках математики в початковій школі	250–252
Легенковська К. Наук. кер. – Коляда Ю. Мутація дитячого голосу	253–255
Литвінчук Т. Наук. кер. – Галан О. Філософсько-етичні аспекти подолання конфліктів у шкільному середовищі	255–258
Литвінчук Т., Вольська В. Наук. кер. – Хомярчук А. Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами вивчення технологічної освітньої галузі	259–262
Логвинюк А. Наук. кер. – Борбич Н. Національно-патріотичне виховання учнів в умовах Нової української школи	262–266
Лозін О. Наук. кер. – Констанкевич Л. Навчальне презентаційне програмне забезпечення MozaBook як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів НУШ	266–269

Лось Д. Наук. кер. – Вірста С. Волинський край у житті і творчості Олени Пчілки	270–272
Масюк Т. Наук. кер. – Констанкевич Л. Технології створення та використання інтерактивних робочих аркушів як інструмент самостійної роботи учня	273–277
Матвійчук О. Наук. кер. – Констанкевич Л. Створення робочого матеріалу для діяльності вчителя з використанням платформи Canva	277–280
Матвійчук О., Ляпченко Х. Наук. кер. – Луцюк Ю. Прийоми розвитку критичного мислення на уроках з предмета «Я досліджую світ»	280–285
Миронюк М. Наук. кер. – Корнелюк В. Методика навчання розв’язування складених арифметичних задач	285–291
Мороз Д. Наук. кер. – Міщук І. Використання дистанційних технологій навчання при вивченні мовно-літературної освітньої галузі	291–293
Мороз І. Наук. кер. – Радкевич М. Використання сервісу Canva в педагогічній діяльності вчителя початкових класів	294–296
Наумчук Н. Наук. кер. – Марчук С. Створення безпечного освітнього середовища в умовах війни	297–300
Нечипорук І. Наук. кер. – Констанкевич Л. Web-квест як сучасний та зручний засіб для навчання	300–305
Николайчук Л. Наук. кер. – Хомярчук А. Формування екологічної культури у молодших школярів засобами вивчення технологічної освітньої галузі	305–310
Олексюк Б. Наук. кер. – Марчук С. Національно-патріотичний аспект козацького виховання	310–315
Паламар Н. Наук. кер. – Боремчук Л. Роль ігор в освітньому процесі закладу дошкільної освіти	315–317

Парфенюк І. Наук. кер. – Вірста С. Особливості індивідуального стилю Лесі Українки: крилаті слова та фразеологізми	318–321
Рогак М. Наук. кер. – Єрко Г. Лепбук як спосіб організації освітньої діяльності з предмета «Я досліджую світ»	321–326
Сандер О. Наук. кер. – Луцюк Ю. Інклюзивне навчання у школах України	326–330
Сапожник М. Наук. кер. – Марчук С. Особливості освітнього процесу у приватному ліцеї «Республіка»	330–335
Селегейна О. Наук. кер. – Корнелюк В. Впровадження сучасних технологій на уроках математики	335–339
Соколовська І., Бляшук С. Наук. кер. – Луцюк Ю. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках «Я досліджую світ»	339–343
Сухацький А. Наук. кер. – Марчук С. Принципи навчання в українській етнопедагогіці	343–346
Твердохліб Ю. Наук. кер. – Ковальчук І. Національна ідея як предмет філософського осмислення у творчості Оксани Забужко	347–350
Терещук Н. Наук. кер. – Ричко В. Формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва	351–355
Тригуба С. Наук. кер. – Марчук С. Етнокімната як засіб національного виховання школярів	355–361
Холодько Ю. Наук. кер. – Голя Г. Особливості реалізації національно-патріотичного виховання на заняттях фізичної культури	361–364
Цяк С. Наук. кер. – Корнелюк В. Сучасні методи навчання здобувачів початкової освіти в математичній освітній галузі	364–367

Чемерис О.	
Наук. кер. – Ковальчук І.	
Програмові засади націократії Миколи Сціборського	367–371
Чернюк Ю.	
Наук. кер. – Бойчук П.	
Виховання толерантності в учнів початкової школи	371–373
Шевчук О.	
Наук. кер. – Галан О.	
Розвиток критичного мислення шляхом філософії дітей	374–378
Яренчук Н.	
Наук. кер. – Галан О.	
Геометричні фігури в творах мистецтва: інтерпретація на допомогу молодшому школяреві	378–380
Ясинська Т.	
Наук. кер. – Боремчук Л.	
Сучасні форми взаємодії з батьками	381–384
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ/АВТОРОК	385

УДК 94(477.48) «1918–1921»

Олександр Дем'янюк,
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк

УРОКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРІЇ УНР НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДИХ ВОЛИНЯН

Аналіз військово-політичних процесів, які відбулися на території Волинської губернії в добу Директорії УНР, дозволяють стверджувати, що період 1918–1921 років став важливим для національного усвідомлення місцевих жителів. Цікавим для таких змін у свідомості жителів Волинської губернії стало перебування тут Директорії та уряду УНР, реакція місцевого населення на зміну влади та соціально-економічні умови проживання місцевих мешканців.

Ключові слова: Українська революція, Директорія УНР, Волинь, національно-патріотичне виховання, національна свідомість, державотворчі процеси

Обидві складові педагогіки – навчання та виховання – мають бути покликані для реалізації головних підвалин національного виховання, мета якого відродження гордості за приналежність до нації, усвідомлення багатовікових традицій народу, успадкування інтелектуальних, культурних, наукових, громадянських надбань попередніх поколінь. Ці показники формують національно орієнтовані державницькі традиції, а нація, яка їх опановує, досягає значних досягнень у формуванні громадянського суспільства.

Вивчення державотворчих уроків є важливим елементом національно-патріотичного виховання. Адже вивчивши, проаналізувавши та усвідомивши здобутки й прорахунки попередніх поколінь краян, нація консолідується, визначає пріоритети в державному будівництві з урахуванням досвіду пращурів.

В українській військово-політичній історії ХХ століття було багато періодів, які й до сьогодні потребують об'єктивного вивчення й оцінювання. На жаль, в українському науковому та громадському просторі ще нещодавно існували (окремі існують досі) «незручні» теми, об'єктивне розкриття яких перебуває «не на часі».

Значний масив для національного усвідомлення українців містився в діяльності різноманітних інституцій доби Директорії Української Народної Республіки. Принагідно нагадаємо про те, що саме тогочасні політичні та військові діячі сформували за кордоном Державний центр УНР на еміграції (в екзилі), створивши законодавчі (Рада Республіки, Українська Національна рада) та виконавчі (Головний отаман, Президент) органи влади і впродовж 1921–1992 років репрезентували Україну в світі. У березні 1992 року надзвичайна сесія УНРади 10-го скликання визнала правонаступником УНР Україну і ухвалила рішення про передачу повноважень УНР та атрибутів

державної влади УНР (прапор, державна печатка та президентські клейноди) Президентові України Леонідові Кравчуку [1, с. 354].

Державне будівництво в добу Директорії УНР розглядали в цілому, в контексті подій Української революції (О. Реєнт, В. Солдатенко, Д. Яневський та інші), окремі події 1918–1921 років (М. Ковальчук, С. Литвин, В. Савченко, В. Сергійчук та інші), певні аспекти доби, ареною яких стала Волинська губернія (О. Дем'янюк, В. Дмитрук, М. Киричук та інші).

З огляду на історіографічне різнобарв'я, головний акцент дослідження сфокусуємо на розгляді подій доби Директорії УНР на території Волинської губернії задля використання його у національно-патріотичному вихованні волинської молоді.

З часу встановлення влади Директорії УНР на території українських губерній центральна адміністрація намагалася створити вертикаль свого управління. На цьому наголосив Голова Директорії В. Винниченко, звертаючись до губернських і повітових чиновників: «Влада на місцях як по селах так і по містечках належить органам самоврядування та комісарам народного уряду Директорії. Комісарам наказується твердо, під страхом відповідальності припинити всякі заходи щодо захоплення влади будь-якими групами» [2, арк. 1].

Ще до поширення влади Директорії в губерніях, у Житомирі заходами волинської «Громади» було створено Українську національну раду Волині у складі Є. Чирановського, Х. Озеріва, Л. Мишуги [3, с. 311], яка взяла на себе встановлення тут національної влади. Волинський губернський комісар Федір Сумневич у грудні 1918 року повідомив повітових комісарів, що всі розпорядження попередніх органів влади скасовуються.

На відміну від Східної Волині, яка більше комунікувала з центральною владою, західноволинські терени були позбавлені цієї можливості – інформація з Києва надходила сюди нерідко із запізненням. Окрім того, тут склалася загрозлива ситуація, спричинена прикордонним польським фактором. Поляки восени 1918 року все частіше переходили Буг й з'являлися в українських селах і містечках.

Через слабкі позиції української влади місцеве населення західних повітів Волинської губернії впродовж грудня 1918 – січня 1919 року намагалися самотужки захищатися від нападів поляків. На початку січня на військовій нараді в Торчині бійці Володимир-Волинського куреня, Ямпільського та Кременецького полків вирішили звільнити від поляків м. Володимир-Волинський, не очікуючи вказівок зі штабу української армії. Вранці 7 січня, місто, в якому перебували піхотний полк та польський загін під командою капітана Яворського, було зайняте Володимир-Волинським куренем курінного Туці [4, с. 21]. Щоправда, через три дні капітан Яворський, отримавши підмогу з Польщі, відвоював місто, але прецедент самооборони з'явився.

На півночі Волинської губернії була інша проблема. Користуючись слабкістю української влади та відсутністю військової сили, яка б стримала ворога, з північного сходу на Волинь зайшли більшовицьке військо та

агітатори. Ними було захоплено Чуднів, П'ятки, Троянів, Сингурів, Овруч. На початку грудня на території Сарненщини більшовиками було проголошено Дубровицьку радянську республіку (Пригоринську совітську республіку) [5, с. 122].

Військово-політичне командування республіки під загрозою більшовицької агресії з півночі та польської з заходу провело реорганізацію війська. Зокрема на території Волинської губернії було утворено: українсько-польський фронт (Володимир-Волинська і Ковельська групи) та українсько-російський фронт (Сарненська та Коростенська групи).

Відтак, 22 грудня 1918 року до Луцька прибув невеликий загін українського війська. Після недовгих перемовин луцький гарнізон перейшов на бік республіканців. Того ж дня Луцька міська дума визнала Директорію органом вищої державної влади в Україні. 28 грудня 1918 року повітовий комісар скерував у Луцьку міську управу звернення: «З приводу встановлення на Україні республіканської влади та згідно наказу коменданта міста Луцька, пропоную негайно здати все майно, справи і т. і. тому складу міської управи, який був обраний на підставі закону булого Тимчасового Російського Уряду виданого у 1917 р. Увесь склад управи, призначений гетьманською владою від виконання своїх обов'язків звільняються» [6, с. 80]. Таким чином, як свідчать події в Луцьку й повіті, місцеві органи влади почала контролювати Директорія УНР. Її влада до кінця 1918 року утвердилася в Житомирі, Рівному, Луцьку, Сарнах, Дубні та інших населених пунктах.

Щоб залучитися підтримкою місцевих жителів та озвучити свої державницькі плани та соціальні програми, скликалися з'їзди та зібрання різних рівнів. Так, 29 грудня 1918 року відбувся повітовий з'їзд у Рівному. Не зважаючи на більшовицьку пропаганду, він прийняв резолюцію про підтримку діяльності уряду Директорії УНР. Натомість в губернському місті наприкінці 1918 року владу короткочасно захопили більшовики. Однак вже 7 січня 1919 року Директорія УНР відновила в місті та повіті свій статус.

Тут варто нагадати, що й у подальшому наступ більшовицьких військ та поширення їхньої агітації, спрямованої на ліквідацію приватної власності та поділ поміщицької землі, негативно впливали на соціально-політичну ситуацію у Волинській губернії.

Навесні 1919 року більшовики захопили м. Житомир та значну територію Північної Волині, в тому числі й міста Коростень та Сарни. Такими діями червоні війська розбили український фронт на дві частин, з яких північна (лівофлангова) проходила через територію Волинської губернії по лінії Житомир – Коростень – Сарни [7, с. 232].

На захоплених червоними військами територіях почали формуватися радянські органи влади, населенню були нав'язані жорсткі умови господарювання та повсякденного життя, проводилися мобілізаційні заходи до червоної армії, здійснювалися масові арешти й розстріли мирних громадян. Проти свавілля більшовицької влади на теренах Східної Волині повставали місцеві селяни. Не можна стверджувати, що це були масові рухи,

однак локальний ефект вони мали чималий. Однак ні навесні 1919 року, ні пізніше керівництву держави не вдалося згуртувати й об'єднати ці виступи у потужну повстанську силу.

Доречно зауважити, що не зважаючи на задекларовані Директорією УНР соціально-економічні перетворення, становище волинського населення погіршувалося. Відсутність умов для ведення сільського господарства та перенасиченість Волинської губернії військовими підрозділами привели до загострення продовольчого питання в регіоні.

У політичній площині обставини склалися таким чином, що впродовж 1919 року більшість доленосних рішень для української державності приймалося саме на території Західної України, зокрема на Волині. На початку квітня 1919 року Директорія УНР та уряд прибули в м. Рівне. 9 квітня тут замість уряду С. Остапенка було створено новий український уряд на чолі з соціалістом Б. Мартосом.

Уряд Директорії УНР та штаб Дієвої армії внаслідок наступу більшовиків 5 травня евакуювалися у Радивилів, де розмістилися у вагонах на залізничній станції. 9 травня члени Директорії Ф. Швець та А. Макаренко, без погодження з іншими «директорами» О. Андрієнком та Є. Петрушевичем, проголосили С. Петлюру Головою Директорії. Відбулася й нарада новообраного керманіча Української держави з урядом УНР із суспільно-політичних питань.

Навесні 1919 року польська армія розпочала масштабний наступ. Було захоплено Володимир-Волинський, Ковель, Переспу, Рожище, Торчин, Луцьк інші населені пункти Західної Волині. На окупованих територіях встановлювалася жорстка військово-адміністративна влада.

Влітку 1919 року становище Директорії УНР значно погіршилося. Окупація польською армією Володимир-Волинського, Ковельського та Луцького повітів; наступ більшовицьких військ та захоплення ними міст Житомира, Коростеня, Сарн, Новограда-Волинського значно звузили територію Української держави [8, с. 113].

Територія, яку ще контролювала Директорія УНР, вже не могла забезпечувати українську армію новобранцями, амуніцією, провіантом. Однак Волинський губернський комісар Ф. Сумневич ще намагався організувати владу на території тих кількох повітів, які залишилися під владою Директорії УНР. У розісланій волинським повітовим комісарам телеграмі він наказував «всім волосним народним управам не допускати ніяких самовчинків на економіях. Винуватих притягати до військового суду» [9, с. 550].

До кінця осені 1919 року більшість війська УНР зосередилося в районі Староконстантинова. За аналізом М. Омеляновича-Павленка, «терени, що їх займає армія обмежуються лініями: на півдні – Староконстантинів – Хмельник; на сході – Хмельник – Бердичів; на півночі – залізницею Бердичів – Шепетівка; на заході лінією, що тяглася верстов на 20 на захід від залізниці Шепетівка – Проскурів» [10, с. 6]. Звідти частина українського

війська пішла в Перший зимовий похід, частина – перейшла на територію, яку контролювали поляки й була інтернована.

Після укладення Варшавського договору польсько-українське військо почало звільняти від більшовиків українські землі, розпочавши з волинських міст. Головний удар наносився 3-ю армією на Житомир та Коростень. Вже 27 квітня 1920 року польські війська звільнили від більшовиків Житомир, Бердичів та Коростень. Не зустрічаючи серйозної протидії зі сторони більшовицького війська, поляки 7 травня оволоділи Києвом. Однак цей успіх не вдалося закріпити.

У ніч на 12 червня більшовики зайняли Київ, змусивши керівництво УНР переїхати до Вінниці, а наприкінці липня вийшли на межу кордону Галичини. 17 червня 1-ша Кінна армія захопила Житомир та розпочала наступ на укріплений поляками Новоград-Волинський. Бої тут тривали до 27 червня [11, с. 163].

До 10 серпня 1920 року більшовицькі війська захопили практично усю територію Волинської губернії. Так, 3 серпня ними було відвойовано Луцьк, 4 серпня – Ковель, 7 серпня – Володимир-Волинський та Любомль. У населених пунктах губернії відразу створено революційні органи влади, які під виглядом наведення порядку здійснювали репресивні заходи проти місцевого населення, займалися грабунками та експропріаціями. В містах оголошено облогове становище та введено комендантську годину.

16 серпня польському війську вдалося перехопити військову ініціативу та перейти у контратаку. 12 вересня польська армія звільнила від більшовиків Ковель. Протягом 14–18 вересня 1920 р. вона нанесла новий удар у напрямку Володимир-Волинський – Луцьк – Рівне, розгромивши 12-ту радянську армію [12, с. 376]. Упродовж вересня від більшовиків було звільнено повітові міста Володимир-Волинський, Луцьк, Рівне, Дубно, Остріг. До початку жовтня польська армія вийшла на лінію Новоград-Волинський – Старокостянтинів. До вересня 1939 року тут діяла польська адміністрація в межах утвореного у 1921 році Волинського воєводства.

Отож доба Директорії УНР була складним історичним періодом для української державності. Волинська губернія була залучена до більшості військово-політичних процесів того періоду – відновлення республіканського ладу, встановлення місцевих органів влади, протистояння більшовицькій та польській військовим агресіям тощо. Переконані, що при правильному аналізі подій 1918–1921 років, цей період зможе відіграти суттєву роль у національно-патріотичному вихованні волинської молоді.

Література:

1. Плав'юк М. В. Державний центр УНР на еміграції. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д. Київ : Наукова думка. 2004. С. 353–354.
2. Держархів Тернопільської обл. ф. р-2803. оп. 1. спр. 4.
3. Прокопчук В., Кондратик Й. Українські громадські організації на Західній Волині в 1916–1919 рр. *Велика Волинь: минуле і сучасне*: М-ли міжнарод. наук.-краєзн. конф. Шепетівка, 1994. С. 309–311.

4. Царук Я. В. Володимир-Волинський у боротьбі за незалежність. Луцьк : Волинська обласна друкарня. 2010. 328 с.
5. Волинець О. Пригоринська совітська республіка в Дубровиці. *Літопис Волині*. 1988. Чис. 15. С. 122–124.
6. Держархів Волинської обл. ф. 3. оп. 1. спр. 1610.
7. Дем'янюк О. Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня». 2011. 320 с.
8. Дем'янюк О. Й. Волинь та Галичина в українсько-польських стосунках 1919 року. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2007. № 584. Держава та армія. С. 113–120.
9. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). Львів : Світ. 1992. 568 с.
10. Омелянович-Павленко М. Зимовий похід [6.XII.1919 – 5.V.1920]. Каліш : Чорномор. 1934. 192 с.
11. Оксенюк Р. Н. Нариси історії Волині. Соціально-економічний, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861–1939). Львів : Вид-во Львівського ун-ту. 1970. 276 с.
12. Савченко В. А. Дванадцять війн за Україну. Київ : Нора-Друк. 2016. 480 с.

Розділ I. ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

УДК 005:316.485.26(477)

Галина Бережна,
Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»,
Навчально-науковий інститут
менеджменту та психології,
м. Київ

ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ДЛЯ УКРАЇНИ

Нова реальність (повномасштабна війна рф проти України) формує певний запит та завдання для проектних менеджерів. Для проектів, які формулюються та реалізуються в Україні у сучасному контексті війни, відсутній певною мірою виключно «внутрішній вимір», всі проекти мають враховувати «зовнішній вимір» через різноманітні точки входу: донорів, які пропонують ресурси; майданчики для обговорень різних питань-фокусів української боротьби проти рф крізь призму своєї професійної діяльності; публічних інтелектуалів, носіїв ідей; мережування та створення професійних спільнот.

Ключові слова: європейський вимір, проектний менеджмент, професійні спільноти проектних менеджерів.

Реалії життя України протягом останнього року вибудовуються на фоні повномасштабної війни рф проти України. Саме це створює контекст, в якому формуються-посилюються тенденції-виклики, які впливають на всі сфери життя суспільства (економіка, культура, освіта, охорона здоров'я тощо), а відповідно і на проектний менеджмент. Нова реальність формує новий запит та завдання для проектних менеджерів. «В умовах війни» – означає, окрім всього іншого, безпосередню загрозу життю та невизначеність вищої міри. І в цих умовах проектний менеджер значною мірою виступає як «постачальник сенсів», «візіонер», який має розуміти – куди команда рухається, куди – ні за жодних обставин, навіть якщо може це робити. В цю візію розвитку проекту-компанії-України маємо вплетати «українські виміри» [1, 2].

Ключовий тренд, який був визначений як змінний і найбільш актуальний, – поведінка громадянського суспільства, а саме: високий ступінь самоорганізації; відповідальне громадянство та відповідальне лідерство; спроможність контролювати владу і вимагати від неї балансу гілок влади [3]. Перелік основних викликів, які посилюються війною та мають враховуватися проектними менеджерами: демографічний; економічний; інституційний.

Як ми можемо долати ці виклики інструментами проектного менеджменту? Основна теза – необхідність «відкриття» європейцям українського від «першої особи» – власне самих українців [3]. Основні

завдання для проєктних менеджерів:

– говорити однією, зрозумілою всім учасникам та учасницям процесу мовою проєктного менеджменту (як в українському професійному просторі, так і європейському);

– навчатися кращим стандартам і практикам проєктного менеджменту (першочергова увага на ті країни, які підтримують Україну у війні проти рф і будуть це робити в майбутньому, надаючи різноманітну підтримку для та після перемоги: наприклад, США, Велика Британія, Польща, Нідерланди тощо);

– «виходити назовні» (як в професії, так і в «українськості») через різноманітні точки входу (через донорів, які пропонують ресурси; через майданчики для обговорень різних питань-фокусів української боротьби проти рф; через публічних інтелектуалів, носіїв ідей; через поєднання ресурсів «внутрішніх»-«зовнішніх» українок/-ців);

– мережуватися, створювати віртуальні команди-проєкти, використовувати весь спектр ресурсів – як в Україні, так і поза межами, привносячи свій власний досвід, експертність в нових умовах, які є унікальними для європейської спільноти.

Відбудовування України буде через проєкти, отже існує і буде посилюватися загальна потреба в проєктній грамотності (загальній), проєктне мислення. Є сильні сектори, в яких високий рівень проєктного менеджменту (наприклад, ІТ сектор, окремі НГО та заклади освіти); є менш сильні (державні установи, органи місцевого самоврядування, частина НГО та закладів освіти). Вони потребують посилення своєї проєктної грамотності. На що варто звернути увагу проєктному менеджеру при врахуванні «європейського виміру» для підвищення проєктної грамотності:

1) теоретичні напрацювання та кращі практики професійних асоціацій проєктних менеджерів (наприклад, IPMA, APM, PMI Netherlands Chapter, EURAM та ін.) [4, 5, 6, 7];

2) навчальні курси, конференції, дослідження в проєктному менеджменті в найкращих університетах Європи;

3) потужні грантові програми ЄС з фокусом підтримки України (наприклад, в щорічній робочій програмі Erasmus+ на 2023 рік збільшено бюджет на підтримку України через освітні інтеграційні проєкти) [8].

Можливий напрям класифікації точок входу для «виходу назовні» проєктних менеджерів:

1) ХТО: донори; українські експерти-професіонали – як ті, хто наразі перебувають в Україні, так і ті, хто виїхав закордон; «теплі контакти» – оновлення стосунків; «холодні контакти» – пошук та пріоритезація нових контактів за різними ознаками, наприклад, географічний – країнами-регіонами, професійний – закладами освіти, професійними союзами та асоціаціями, НГО, персоніфікований – авторки/-и теорій, публічні інтелектуали, носії близьких ідей, очільники рухів та ініціатив;

2) ЩО: реалізовувати свою професійну діяльність з новими фокусами уваги – пошук «зовнішності» та формування нових напрямів; додавання

додаткового змістовного навантаження «артикуляції українського погляду та суб'єктності» крізь призму своєї професійної діяльності та вподобань; активна готовність долучатись до різноманітних подій для «особистісної дипломатії та власного амбасадорства України» [9];

3) ДЕ: спеціалізовані майданчики для обговорення розвитку України зараз та після нашої перемоги – постійно діючі та тимчасові проекти; постійні конференції-форуми, періодичні системні івенти; долучення до існуючих інституцій-асоціацій-об'єднань-структур-досліджень та ініціювання нових проектів, подання проектних заявок на оголошені грантові конкурси.

Важливим є поєднання дослідження, проектів освітніх/ культурних/ розвиткових, системної роботи з цільовими аудиторіями (процесна через надання послуг, проектна, волонтерська), освіти-просвіти за певними змістовними блоками професійного розвитку.

Отже для проектів, які формулюються та реалізуються в Україні у сучасному контексті війни відсутній певною мірою виключно «внутрішній вимір», всі проекти мають враховувати «зовнішній вимір» (ми потребуємо ресурсів – фінансових та емоційних, внутрішні джерела скорочуються та нищуються рф, то значить маємо шукати-долучати зовнішні джерела – як напряду, так і опосередковано). Важливо проектному менеджеру та команді до кожного проекту «додавати глобальності»: знати та враховувати 1) сучасні світові тренди, 2) зміни, які продукує Україна та як це змінює конфігурацію світового порядку в цілому; 3) опору на зовнішній світ навіть у внутрішній проектній діяльності.

Завдання, які постають перед проектним менеджером: 1) сформувані перелік опор, які мають допомагати проектному менеджеру та команді; 2) які існують перешкоди для запровадження «зовнішнього виміру» (страхи, упередження, відсутність контактів із «зовнішніми світами» проектних менеджерів, незнання мови, обмеженість практик тощо); 3) пошук шляхів вирішення визначених проблем-перешкод та посилення ресурсності внутрішньої спільноти проектних менеджерів.

Література:

1. Синько О. Бути менеджером в умовах війни. URL: <https://www.management.com.ua/hrm/hrm360.html> (дата звернення: 09.11.2022).
2. Сударкін О. Що чекає менеджмент в Україні після війни? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aZJPW4ZmWAY> (дата звернення: 09.11.2022).
3. Пекар В. Шлях до Євросоюзу: підсумки форсайту: частини 1, 2. URL: <http://surl.li/fpalz> (дата звернення: 09.11.2022).
4. International Project Management Association (IPMA). URL: <https://www.ipma.world/> (дата звернення: 09.11.2022).
5. Association for Project Management (APM). URL: <https://www.apm.org.uk/> (дата звернення: 09.11.2022).

6. PMI Netherlands Chapter. URL: <https://pmi-nl.nl/> (дата звернення: 09.11.2022).

7. European Academy of Management (EURAM). URL: <https://euram.academy/> (дата звернення: 09.11.2022).

8. Erasmus+ 2023 Annual Work Programme: Commission increases annual budget, with a focus on learners and staff from Ukraine. URL: <http://surl.li/fpamm> (дата звернення: 09.11.2022).

9. Новаківська Д. Конвертуємо лють у потужну соціальну дипломатію. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CgvpWVfOzyo> (дата звернення: 09.11.2022).

УДК 378.011.2.3-051

**Лілія Боремчук,
Тетяна Царик,**
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, їх готовність до інноваційної діяльності. Вказується на компетентнісно орієнтований підхід до професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх вихователів, компетентнісно-орієнтований підхід, практична діяльність.

Професійна підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти – важлива проблема на сучасному етапі. Питання професійної діяльності вихователя відображено у багатьох дослідженнях відомих науковців, а саме: О. Л. Конопко, Н. В. Кузьміна, П. П. Борисов та ін. Вони підтверджують необхідність пошуку нових шляхів удосконалення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

У психолого-педагогічній літературі велика увага приділяється професійній підготовці майбутніх спеціалістів, пов'язаній з компетентнісно орієнтованим підходом в системі вищої освіти.

Стаття має на меті розкрити теоретико-методологічні основи означеної проблеми, дати аналіз рівнів особистісної педагогічної зрілості та компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Саме становлення педагога-дошкільника як професіонала відбувається під час практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Реалізація компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти є провідним напрямом в системі вищої педагогічної освіти. Одним із аспектів

психолого-педагогічних досліджень на сучасному етапі є умовне моделювання майбутнього спеціаліста в рамках застосування цілісного системного освітнього процесу у закладах вищої освіти. Тобто, здійснення розробки проєктної технології його професійної підготовки. В основу даної технології покладена така професійна складова як компетентність спеціаліста [8, с. 162].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що компетентність має певну структуру, до складу якої входять: операційно-технічна сфера (знання, навички, уміння, професійно значущі якості); мотиваційна сфера (спрямованість, інтерес, мотиви, потреби); практично-діяльнісна сфера (засоби виконання діяльності, результативні показники діяльності) [7].

Визначаючи професійні компетентності, дослідники керуються або традиційним кваліфікаційним підходом до особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти, або спираються на ідеальну модель сучасного фахівця.

Основним завданням у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти є розвиток особистості в соціальному та індивідуальному планах. Компетентність педагога розглядають як його здатність відшукати чи створити «процедуру розв'язання педагогічної ситуації»: навчальної, дослідницької, виховної. Компетентність вихователя виявляється у сфері стосунків між його знаннями і уміннями (в «компетентнісному розумінні») й окресленні конкретної програми дій (процедури дій) для конструювання, практичного створення та розв'язання навчальних чи дослідницьких ситуацій. Учені виділяють й характеризують основні функції компетенцій майбутніх педагогів. Згідно з їх думкою поняття компетентності містить у собі когнітивну, операційну, технологічну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову складову [5].

Незважаючи на різні підходи до визначення структури компетентності педагога-дошкільника, можна виділити спільні структурні складники. Це професійні знання, навички, уміння, рефлексія, інтелектуальні якості як професійно важливі тощо.

Дослідники проєктної діяльності педагога характеризують її як суто педагогічну компетенцію, яка передбачає єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [5, с. 58].

Формуючи професійну компетентність педагога-дошкільника, необхідно дотримуватись вимог державних стандартів та нормативних актів в галузі дошкільної освіти, в яких виокремлюється модель педагогічної зрілості майбутнього педагога, яка складається з професійної та особистісної зрілості [2, с. 288].

Професійна зрілість включає:

- психолого-педагогічну готовність педагога;
- наявність відповідних фахових знань, умінь і навичок;
- психологічну та педагогічну грамотність;

- орієнтування в сучасних тенденціях розвитку освіти взагалі і дошкільної зокрема;
- уміння організовувати педагогічну діяльність на нових засадах, створювати інноваційне середовище;
- знання правових основ законодавчих актів у сфері дошкільної освіти;
- вміння добирати, варіювати, модифікувати сучасні розвивальні, навчальні та виховні технології, що відповідають конкретним завданням та умовам [6, с. 24].

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальною є якісна професійна освіта, яка включає готовність до професійної діяльності, професійну компетентність, педагогічну майстерність. Якісну професійну освіту забезпечує компетентісно орієнтований підхід, в який входить виховання особистісних якостей майбутнього педагога-дошкільника:

- інтерес до дітей;
- захоплення педагогічною діяльністю;
- спостережливість, витримка, урівноваженість;
- цілеспрямованість, доброзичливість;
- професійна працездатність.

Основу професійної освіти складає формування творчої особистості майбутнього вихователя, яка реалізується через цілісну організаційно-системну модель освітнього процесу.

Професійний і особистісний рівень освіти і розвитку студентів передбачає викладання усіх дисциплін спеціальності, і спрямований на теоретико-практичну підготовку майбутніх спеціалістів в галузі дошкільної освіти.

Теоретико-практична підготовка включає: формування уявлення про майбутню професію; створення програми самопідготовки до освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти; пасивна практика студентів; ознайомлення з прогресивним педагогічним досвідом, функціями вихователя; підготовка бази для формування професійних умінь і навичок; реалізація самостійної проєктної діяльності; виконання професійних завдань у поєднанні з функціональними обов'язками вихователя; формування аналітичних, проєктувальних, конструктивних, організаторських умінь; науково-пошукова робота через виконання індивідуальних навчальних завдань із фахових методик; участь у різних формах методичної роботи в базових закладах дошкільної освіти в ході безперервної практики; участь у роботі студентських наукових товариств; розробка творчих робіт та курсових проєктів.

Систему професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільно необхідно розвивати і удосконалювати як через традиційні, так і нові форми організації освітнього процесу: навчальні заняття, майстер-класи, задачі, моделі, вправи, тренінги, ділові та рольові ігри, діалоги-дискусії тощо.

Великого значення мають інноваційні технології, які передбачають конструктивно-творчу діяльність майбутніх фахівців (складання моделей занять, дидактичних ігор, розроблення календарних планів освітньої роботи

з дошкільниками), стимулюють активну взаємодію студентів у партнерській діяльності з викладачем: діалогове навчання, семінари-колоквіуми, методи модерації та аналізу професійних ситуацій, дерево рішень, метод кейсів, професійні конкурси. Освітній компонент цих інноваційних технологій розкриває змістові сторони самої професії вихователя закладу дошкільної освіти, спонукає здобувачів освіти до опанування професійними знаннями та вміннями, прагненням до саморозвитку і самовдосконалення.

І. Бех, досліджуючи становлення педагога-професіонала на сучасному етапі, підтверджує, що «умовою і засобом реалізації предметної діяльності є людина-професіонал, в особистості якої, з одного боку, втілюється те спільне, що є характерним для будь-якого працівника, а з іншого – індивідуальне, внесене ним самим у кожний аспект своєї професійної діяльності» [2, с. 156].

Висновки. Отже, психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів-дошкільників цілком відповідають загальній структурі теоретико-практичної компетенції і є орієнтиром професійного та особистісного самовизначення фахівців.

Доведено, що рівень сформованості професійної компетентності фахівця-дошкільника – це показник його готовності до практичної діяльності, вираженої певним ступенем оволодіння системою практичних дій і навичок. Саме це сприяє усвідомленому вибору педагогічної професії, який здійснюють майбутні педагогічні кадри в системі дошкільної освіти.

Література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викл. вузів ; Міжнар. фонд «Відродження». Київ : Либідь. 1998. 558 с.
2. Бех І. Д. Становлення професіоналізму в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. 2011. № 3–4. С. 156.
3. Борисов П. П. Компетентнісний підхід і модернізація змісту освіти. *Стандарти і моніторинг в освіті*. 2011. № 1. С. 58.
4. Кононко О. Л. Інтерактивні методи як засіб оптимізації роботи з педагогічним колективом. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 6. С. 6–7.
5. Кушнір В. А. Необхідність введення понять «компетенція» і «компетентність» у професійній підготовці майбутніх учителів. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 4 (163). С. 28–33.
6. Палагейченко В. Ключові компетентності вчителя. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2009. № 2. С. 55–60.
7. Пищик О. В. Розвиток професійної компетентності педагога. *Педагогічна майстерня*. 2014. № 7 (43). Липень. С. 2–6.
8. Сисоєва С. О. Інформаційна компетентність фахівця: теорія і практика формування. Чернівці : Технодруку. 2016. 208 с.

УДК 82-2(087.5)

Світлана Вірста,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

БАГАТОГРАННІСТЬ ДОРОБКУ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ ДЛЯ ДІТЕЙ: ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ

Розглянуто особливості творчого доробку Олени Пчілки у дитячий літературі, її педагогічні погляди. Проаналізовано драматичний цикл для дітей «Український дитячий театр».

Ключові слова: література, драматургія, Олена Пчілка, п'єса, виховання.

Олена Пчілка (Ольга Петрівна Косач – Драгоманова) – авторка багатьох прозових, поетичних і драматичних творів. В її творчому доробку критика, публіцистика, переклади. Відома суспільству Олена Пчілка як фольклористка та етнограф, редакторка й видавниця, громадська діячка. Впродовж багатьох десятиліть її можновладці намагалися позиціонувати лише як дитячу письменницю, бо визнати той безкомпромізм, який вона виявила в усьому, що стосувалося України, комуністична влада не могла. Протести проти національних утисків і русифікації, послідовне обґрунтування спроможності української культури посісти гідне місце в світовій культурі, пропагування української історії, що будила в нащадків національну свідомість. Її звинуватили у крайньому націоналізмі, повісили ярлик буржуазно-ліберальної письменниці. Єдиний пам'ятник (погруддя) Олені Пчілці шанувальники її таланту можуть побачити лише у Луцьку.

Немає жодної монографії, яка б охоплювала усі аспекти багатогранної творчості письменниці. Визначною подією у літературному житті стане багатотомне видання творів Олени Пчілки, яке готує редакційна комісія Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Твори Олени Пчілки потрібні нам особливо сьогодні, коли українці кров'ю виборюють на фронтах національну незалежність. Як громадський і політичний діяч вона заклала міцні основи для відродження своєї нації і особливу роль поклала саме на молоде покоління, а тому величезне значення надавала вихованню дітей в національному дусі, «щоб не виростили вони перевертнями, щоб звикали вони шанувати своє рідне» [2].

Різноманітна за тематикою і жанрами творчість Олени Пчілки для дітей і тепер не втратила свого педагогічного, культурного, естетичного значення і тому може активно використовуватись у справі виховання молоді. Джерелом незгасаючої енергії, яку Олена Пчілка впродовж

тривалого життя систематично і щедро віддавала на справу виховання юних українців, були її власні діти. Власне – дивовижні наслідки її материнської педагогіки, що ввібрала в себе переконання громадянина, патріота, художника і людини.

У своїх педагогічних поглядах Олена Пчілка виходила з глибокого усвідомлення цілковитої чистоти і незайманості дитячої душі – «цього благодатного (хоч і недовгого!) ґрунту для виховання добром, милосердям, красою» [2].

Добру половину усього створеного письменницею становлять твори, призначені для дітей та молоді: вірші, переклади й переспіви, поеми, казки, оповідання, п'єси.

Доробок Олени Пчілки під рубрикою «Український дитячий театр» за своєю системністю, органічністю, художнім втіленням концепції національного виховання – явище унікальне в українській дитячій літературі.

Талант Олени Пчілки плідно послужив театру. У 1881 році вона написала водевіль «Сужена – не огужена!», драма «Злочинниця» (1888), у 1908 році на прохання М. Старицького – комедію «Світова річ».

П'єси для дітей Олена Пчілка почала писати з 1914 року. Того року обидва періодичні видання письменниці – «Рідний край» і «Молода Україна» – було заборонено. Переїхавши 1913 року з Києва в Гадяч на постійне проживання, Олена Пчілка стала в «Просвіті» організатором постійної роботи з дітьми. У доповіді «Праця виховальна» Олена Пчілка зазначала головні засади дитячої драматургії:

- своєрідна інсценізація «придатного» літературного твору;
- музичний твір (оперета для дітей);
- оригінальна п'єса з найширшим використанням авторських віршів, а також прислів'їв, байок, легенд, переказів, оповідань, прибадашок, народних пісень, обрядів, дитячих танців та ігор тощо.

Після революції 1917 р. Олена Пчілка багато працює як дитяча письменниця. 1918 р. вийшли друком п'єси «Весняний ранок Тарасовий» і «Казка Зеленого Гаю», у 1919 р. написана дитяча опера «Дві чарівниці» та збірка оповідань та віршів для дітей, «Книжка-Різдвянка». Більшість дитячих п'єс Олени Пчілки, створених у 1917–1920 рр., було інсценізовано в аматорських гуртках Гадяча і Могелів-Подільського, але вони не друкувались.

До найбільш відомих п'єс для дітей належать: «Весняний ранок Тарасовий» (1914), «Казка зеленого гаю», «Щасливий день Тарасика Кравченка», «Кобзареві діти» (1920), «Киселик», «Скарб», «Мир миром» (1921) Письменниця створила цілий цикл «Український дитячий театр» куди увійшло дванадцять п'єс. Однак лише дві з них – «Весняний ранок Тарасовий» (1914), «Казка зеленого гаю» були опубліковані у книжці «Дві п'єски для дитячого театру», що вийшла у Полтаві 1919 року.

Як в свій час Олена Пчілка була першою у створенні дитячого часопису, так вона знову бере першість у створенні української дитячої

драматургії. Епістолярій текстів письменниці свідчать: писала п'єски («орудки») легко, жваво, в короткі терміни. Безперечно, спрацьовував багаторічний досвід організації домашніх свят для своїх дітей – Шевченківських ранків, де, крім декламації віршів, готувалися і лялькові вистави (як «поважна оперета «Кармелюк», написана Оленою Пчілкою і поставлена в Колодяжному 1889 року). Крім дитячих оперет, котрі діти грали і в Києві, сім'я Косачів традиційно влаштовувала «живі картинки», зображення яких дійшли до наших днів на родинних фотознімках.

З десяти відомих текстів два збереглися в першодруці, який ґрунтовно виправлений письменницею. «Різдвяна Байка» дійшла в машинописній копії, яка за всіма ознаками є точною копією авторського тексту, але рясніє численними правками невідомою рукою. Усі інші твори дійшли до нас в автографах.

Олена Пчілка була переконана, що стихія народної творчості і рідна природа – необхідне і незамінне для дитини середовище. Дитячі п'єси письменниці – художнє втілення цього переконання, а ще більше – передача свого плідного виховного досвіду. Народна творчість, народна міфологія неподільно панують у дитячих п'єсах Олени Пчілки разом з безпосередньою уявою малечі.

Після смерті Лесі (до того вона втратила сина Михайла, теж письменника, що виступав під псевдонімом Обачний, і чоловіка) Ольга Петрівна перебирається до Гадяча, тут займається літературною працею, редагує «Газету Гадяцького земства». В цей час виходять з друку «Байки Олени Пчілки для сім'ї і школи» (Катеринослав, 1918), «Оповідання з учительського життя» (Гадяч, 1917), «Зелений гай. Вірші й казки» (Гадяч, 1918) тощо. Вона самовіддано працювала в галузі дитячої літератури, її ім'я і твори були досить популярними серед юних читачів.

Прожила Олена Пчілка життя з почуттям палкої любові до України і ненависті до її поневолювачів. Безмежно закохана в рідну українську мову, вона й інших навчала цієї любові. З якою радістю писала Олена Пчілка в час української революції про волю для цієї зневаженої за царату мови:

*... весняним жайворонком у полі
Українська мова тепер залуна
І гомоном вільним по всьому роздолі,
По всій Україні озветься вона [3].*

На схилі літ вона натхненно писала п'єси для дітей, вкладаючи в них найзаповітніше. Вибудовувала цілісний художній організм у рідній літературі – «Український дитячий театр». І до кінця життя в лещатах радянської цензури жагуче прагнула його надрукувати.

Мрія письменниці збувається лише у наші дні з друком книжки «Український дитячий театр», в якій вісім п'єс із дванадцяти публікуються вперше у видавництві «Веселка» 2016 року. До текстів додано

записи мелодій, до численних музичних номерів у п'єсах, текстологічні коментарі, словник малозрозумілих слів, світлини та ілюстрації. Варто зазначити й ще одну книгу цього видавництва – «Золоті дні золотого дитячого віку» – це автобіографічний нарис Олени Пчілки, написаний 1928 року.

Надзвичайно цікавий документ епохи і переконливий приклад сучасним батькам, як треба любити і виховувати дітей, як прищеплювати їм любов до рідної землі, рідного народу, рідного слова. Підготували це видання, вперше відтворивши авторський варіант останнього твору Олени Пчілки, наукові співробітники Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАНУ Лариса Мірошниченко та Алла Ріпенко. Книгу ілюстровано численними світлинами.

Література:

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ : Віпом. 2010. С. 85–87
2. Біографія Олени Пчілки. URL: <http://surl.li/fmtgt> (дата звернення: 02.10.2022).
3. Історія Полтави. Олена Пчілка. URL: <http://surl.li/fmtgu> (дата звернення: 09.11.2022).

УДК 337:37.015.31

**Станіслав Вознюк,
Оксана Гуска,**
Ковельський фаховий медичний коледж
Волинської обласної ради,
м. Ковель

ОРГАНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ФАХОВОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті аналізуються особливості організації національно-патріотичного виховання фахових молодших бакалаврів.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, історична пам'ять, державницькі традиції, патріотизм, загальнонаціональні принципи виховання, соціальна відповідальність.

Національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу молоді, головною метою якого є набуття молодими громадянами соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

В основі виховного процесу коледжу лежить система виховних відносин, що забезпечує взаємодію педагогів, батьків та студентів згідно з суспільно заданими цілями виховання – розквіт духовної сутності людини, яка має стати висококваліфікованим спеціалістом, займати чіткі національні, загальногосподарські позиції, бути активною у громадському житті, відповідальною за моральне становлення себе як особистості [1].

Пріоритетним напрямком організаційно-педагогічної діяльності є індивідуальний підхід у вихованні особистості студентів, стимулювання їхніх внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання, що знайшло своє відображення в планах організаційно-виховної роботи всіх структурних підрозділів коледжу. Значна увага педагогічним колективом приділяється виконанню Національної програми патріотичного виховання молоді, розвитку життєво-активної позиції громадянина України. Головне завдання виховної діяльності – створення умов для активної життєвої позиції студентів, громадянського самовираження і самореалізації, максимального задоволення потреб студентів в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України.

Серед них Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна та інші українські визвольні проекти. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату як держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею.

Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у ХХ–ХХІ століттях це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та ін.

Важливим завданням є розгляд порівняльно-історичних відомостей про переривання державності в інших європейських країнах, які сьогодні представлені потужними європейськими націями. Спеціального розгляду потребують історичні обставини, що призводять до переривання державницької традиції.

Разом із тим, національно-патріотичне виховання не повинно прищеплювати ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури. Ця Концепція виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних та етнічних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства, що виступають загальними надбаннями, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. Українська держава заперечує будь-які форми дискримінації, підтримуючи всі мови і культури, що зазнали такої дискримінації в часи колоніальної залежності України.

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміну «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі [2].

Патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них:

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в

різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- принцип соціальної відповідності обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем;

- принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

Видатний педагог С. Русова закликала: «мусимо пам'ятати, що виховання, яке дано нашим дітям сьогодні, широко відгукнеться завтра в усьому характері нашого національного життя», а тому навчальний заклад має стати життєвою майстернею, де учні навчаються інтелектуального зусилля й самоопанування, привчаються підтягувати своє життя під поняття свободи і порядку.

Однак наряду з позитивними змінами вона відмічає певні проблеми і протиріччя. «Головна з них полягає в тому, що нинішнє підростаюче покоління дорослішає, востає в життя нового, ціннісно невизначеного суспільства. Стара суспільна система зруйнована, нова лише задекларована Конституцією. Перехід від державно-планової до ринкової економіки здійснюється на фоні корупції, правового нігілізму, зухвалого обкрадання населення. За таких умов термін «патріот» нерідко вживається з іронією. Це породжує у молодих громадян невпевненість в завтрашньому дні, психологічний дискомфорт, комплекс національної меншовартості та особистої неповноцінності, зневіру в цивілізоване життя на Україні, бажання назавжди покинути Батьківщину».

Виходом з цієї ситуації може бути випереджальне національно-патріотичне виховання у поєднанні зі свободою особистості, демократією, гуманізмом, через забезпечення усіх демократичних прав і свобод на принципах національної спрямованості, гуманізації, самоактивності і саморегуляції, культуровідповідності, полікультурності, соціальної відповідальності [3].

Таким чином, національно-патріотичне виховання є невідкладною частиною підготовки молодших бакалаврів з метою відновлення історичної пам'яті про правдиві сторінки історії української держави та виховання свідомих патріотів України.

Література:

1. Вознюк Г. Національне виховання. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2011. № 2. С. 26–28.

2. Волин О. В. Національне виховання – невід’ємна складова гармонійного розвитку особистості. *Виховна робота в школі*. 2012. № 4. С. 2–4.

3. Гавриш Н., Ситник Г. Національне виховання учнівської молоді. Київ : Шкільний світ. 2011. 128 с.

УДК 378.147:78

Ольга Галан,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

У статті аналізується питання інтерпретації художніх творів як метод засвоєння матеріалу з вивчення мистецтва і художньої культури. Розкривається зміст поняття інтерпретації творів мистецтва та наводиться приклад інтерпретації творів під час викладання курсу «Мистецтво»

Ключові слова: інтерпретація, художня інтерпретація творів мистецтв, продукт і процес інтерпретації творів мистецтв

Мистецтво є одним із найважливіших засобів досягнення дійсності, адже в баченні світу сучасною людиною актуалізується безліч компонентів, тому одне з найважливіших завдань мистецтва – збереження цілісності особистості, культури, життєвого досвіду людства. Мистецтво відтворює, моделює і дублює різні форми й види людської діяльності. Воно сприяє формуванню та глибшому розумінню, усвідомленню цілісної ідеї світобудови.

Проблема інтерпретації отримала висвітлення, зокрема в працях із філософії (Г. Гадамер, Ю. Лотман, Г. Богін та інші). Проблема художньо-педагогічної інтерпретації творів мистецтва розкрита українськими вченими Л. Масол, Г. Падалкою, О. Рудницькою, О. Щолоковою та ін.

Варто звернутись до пояснення етимології питання інтерпретації в філософському, культурологічному та мистецькознавчому аспектах. Термін «інтерпретація» (лат. *interpretatio*) – роз’яснення, тлумачення – вживається стосовно наукових та літературних текстів, а також творів образотворчого мистецтва; ще цей термін розуміється як відтворення (наприклад – у музиці) [6].

У філософському трактуванні інтерпретація – це зображення, дешифрування або моделювання однієї системи (тексту, твору чи подій, фактів життя) в іншій, більш конкретній, визначеній, зрозумілій, наочній або загальноприйнятій системі, тобто розкриття змісту чогось; у мистецтві – як форму відтворення художнього явища в кодах творчості. Таке відтворення

є характерним для виконання художнього тексту (літературного, музичного, театрального тощо), у ході якого відбувається його конкретизація, здійснюється співучасть виконавця в реалізації можливих варіантів передачі змісту цього тексту; у сучасній логіці та методології науки – як встановлення систем об'єктів, які складають предметну область значень базових термінів теорії, що досліджується, і задовольняють вимогам істинності її положень [6].

Автор підручників з мистецтва для закладів загальної середньої освіти Л. Масол зазначає, що замість традиційного аналізу творів мистецтва необхідно ввести в педагогічну практику поняття «інтерпретація творів мистецтва», адже принципового значення набуває пошук у мистецтві особистісно значущих смислів, співзвучних власному духовному світу особистості, її художньо-естетичного досвіду [4].

У результаті технічної революції кардинальні зміни відбулися в усіх сферах діяльності людини, включаючи культуру і мистецтво. Так, під впливом нових технологій на мистецьке середовище виник феномен під назвою цифрове мистецтво. Якщо говорити про те, що нового принесли сучасні технології в мистецтво, то тут, перш за все, варто відзначити нові художні засоби та можливості в інтерпретації творів мистецтва.

Необхідність актуалізації проблеми інтерпретації твору мистецтва пов'язана з тим, що інтерпретація часто замінюється аналізом, тобто розбором, виявленням авторського задуму, деяких особливостей форми та історико-художнього значення твору, а особистісний аспект його сприйняття, як правило, залишається осторонь, тоді як твір мистецтва завжди повинен спонукати здобувача освіти до співтворчості, надавати можливість додати власні міркування.

Взаємозв'язок інтерпретації твору мистецтва і цифрових можливостей було реалізовано в практичній діяльності студентів, які вивчають інтегрований курс «Мистецтво».

Самостійна роботи «Інтерпретація творів світового мистецтва» має на меті: розкрити й показати твори художнього мистецтва; навчитись інтерпретувати художні твори за допомогою сучасних засобів; розвивати вміння використовувати отримані знання у практичній діяльності. Для виконання завдань ми пропонуємо використати такі дидактичні матеріали:

1. Досліджувати, не виходячи з дому. 29 онлайн-музеїв, аби урізноманітнити уроки [1].

2. Конструктор фотоколажів [2].

Самостійна робота передбачає таке завдання: створити інтерпретацію та проаналізувати живописний твір.

У ході виконання завдань самостійної роботи студенти:

1. Віртуально відвідують музеї світу [1].

2. Вибирають один з живописних творів мистецтва, що найбільше сподобався чи вразив. Варто зосередитись на портретній тематиці.

3. Аналізують твір за планом:

1) Особистість художника й основні моменти його життя.

2) Характеристика картини (назва, техніка, час написання).

4. Інтерпретують живописний твір за допомогою створення власного образу, ідентичного до зображеного на полотні. Інтерпретація передбачає повторення пози, міміки, зачіски, інтер'єру.

5. Роблять фото інтерпретованого образу.

6. Створюють колаж із фото картини художника та власного інтерпретованого образу [2].

7. Презентують роботу на занятті, використовуючи колаж та аналіз твору.

Студентство намагалось інтерпретувати героя або героїнею класичного полотна, передати образ епохи Відродження і зазнімкувати створене. На світлинах частково, а часто й повністю, намагалися повторити сюжети творів великих художників, атмосферу, спробувати вкласти в фотографію стільки ж емоційної сили, скільки вклав автор у створення оригіналу. Одні відтворювали сцени бездоганно, вдаючись у деталі, інші відобразили лише суть, але, безумовно, передали ідею.

Найпопулярнішими були образи мадонн Ренесансу, їх естетика та вишуканість, повнота образів виявились близькими учасникам мистецького флешмобу.

Таким чином, художньо-педагогічна інтерпретація творів живопису дає можливість усвідомити, зрозуміти, пізнати твори мистецтва, зокрема живопису, за допомогою використання нових форм, синтезу видів мистецтва та творчого підходу в їх використанні та презентації.

Література:

1. Досліджувати, не виходячи з дому. 29 онлайн-музеїв, аби урізноманітнити уроки. URL: <http://surl.li/cvgot> (дата звернення: 02.11.2022).

2. Конструктор фотоколажів. URL: <http://surl.li/egiov> (дата звернення: 02.11.2022).

3. Ляшенко О. Д. Художня інтерпретація творів мистецтв в теорії та практиці наукового аналізу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журнал*. Київ. 2011. С. 54–64.

4. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ : Промінь. 2006. 432 с.

5. Проблеми художньо-педагогічної інтерпретації мистецтва. URL: <http://surl.li/evezl> (дата звернення: 02.11.2022).

6. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : УРЕ. 1986. 800 с.

УДК 378.147.091.3(477.82)(043)

Галина Голя,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

РОЛЬ КРАЄЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядаються краєзнавча складова під час підготовки сучасного вчителя, що викликана історичними реаліями і технологічною насиченістю освітнього процесу. Здійснено огляд наукових досліджень, присвячених визначеній проблемі. Розкрито місце і роль краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів

Ключові слова: підготовка вчителя, педагогічне (освітнє) краєзнавство, НУШ, національно-патріотичне виховання, «інстинкт місцевості».

Із початком ХХІ століття актуалізується значущість освіти. На нинішньому етапі величезних змін, які відбуваються в економічному, політичному і соціальному житті України, розвиток освіти є однією із найскладніших проблем державотворення. Вона розглядається як потужний чинник ефективного вирішення людством важливих життєвих завдань, які постають перед ним. Водночас складний і багатоаспектний освітній процес є найбільш благородною та відповідальною людською діяльністю саме тому, що тут формується особистість, її світогляд і культура, закладаються основи майбутньої професії. Актуальним завданням модернізації сучасної системи освіти будь якого рівня є підвищення якості підготовки випускників. Важливу роль у цьому процесі має відіграти педагог, адже сформувані необхідні компетентності у випускника, який здатний швидко адаптуватися до умов сьогодення, приймати самостійні рішення, бути впевненим у завтрашньому дні, може тільки творча, компетентна особистість учителя.

У сучасних воєнних реаліях реформування освіти має на меті ефективну реалізацію завдань, спрямованих на формування у майбутніх громадян національної свідомості й патріотизму, а це в свою чергу передбачає краєзнавчу та культуротворчу підготовку майбутнього вчителя початкових класів. Багато нормативних документів визначають важливість ефективної підготовки національно свідомих і освічених громадян України. Зокрема, у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти йдеться про те, що метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних

обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності. зміни Національно-патріотичне виховання має сприяти єднанню українського народу, ціною соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [2, с. 4]. У системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів зміст краєзнавчої освіти повинен орієнтуватися на структуру і характер сучасної професійної діяльності та її мобільність в умовах ринку праці й освітніх послуг.

Дефініція «педагогічне (освітнє) краєзнавство» на сьогодні є суперечливою й остаточно не сформованою, так як має існує широкий спектр визначень. В Україні про педагогічне (освітнє) краєзнавство почали говорити, починаючи з кінця 90-х років. Проте, питанням краєзнавчої освіти завжди приділяли увагу зарубіжні та вітчизняні мислителі й педагоги, зокрема Демокрит, Арістотель, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, Т. Шевченко, В. Сухомлинський. Вони виражали зміст освіти в поєднанні із знаннями про регіони держави та особливостями життя населення конкретного краю. Кращі представники української інтелігенції: письменники (Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Старицький, І. Франко, Л. Українка), педагоги (К. Ушинський, П. Каптерев, С. Русова, Х. Алчевська, Б. Грінченко), етнографи (П. Куліш, П. Чубинський, Д. Яворницький) та інші розпочали велику роботу з вивчення культурної спадщини українського народу, заклали підвалини наукового напрямку у краєзнавстві, народознавстві, українознавстві [3, с. 21].

К. Ушинський одним з перших звернув увагу на необхідність розвивати в дітей «інстинкт місцевості» – здатності бачити навколишнє середовище в контексті природи, суспільства, культури, виступав за введення до навчальних планів закладів курсу, що ознайомлював би учнів з історією народу, його національним характером, психологією, культурно-історичними традиціями і звичаями. Він радив Міністерству освіти скласти точну і чітку програму цього курсу, опублікувати методичну літературу до нього і таким чином курс «Вітчизнознавство» в школі.

Відомий український педагог Софія Русова наголошувала на необхідності з малих літ викликати в дітей палку любов до рідного краю, яка завжди живе в душі дитини. Любов до рідних просторів педагог порівняла з маленькою іскрою, яка розгорається під час крайових спостережень за красою рідного степу, слухання рідної пісні, ознайомлення з героями-лицарями. Саме з цієї причини, за словами С. Русової, уся наука мусить будуватися на екскурсіях, на безпосередніх спостереженнях самих дітей. Після проведеної екскурсії, вчитель має організувати бесіду з учнями, щоб вони з найщирішим захопленням згадували ту екскурсію, що недавно відбули, і ті враження, які вони там пережили [1, с. 252].

Останнім часом зростає значення освітнього краєзнавства як частини загальнолюдської культури, але воно поки-що не стало предметом спеціального теоретичного дослідження. Педагогічне краєзнавство – це поглиблене дослідження питань історії освіти свого краю, вивчення діяльності передових шкіл в історичному і сучасному зрізі, біографій педагогів-земляків, долі випускників, значення та вплив у національних традицій на виховання сучасної молоді.

Аналіз системи освіти Нової української школи засвідчує підвищений інтерес до краєзнавчого матеріалу, оскільки важко переоцінити його можливості, особливо якщо порівняти їх із сучасними завданнями гармонійного розвитку молодших школярів у контексті гуманізації початкової освіти. Краєзнавчий матеріал є природним стимулюючим фактором шкільного освітнього процесу. Важливим аспектом у застосуванні краєзнавчого матеріалу є розуміння його функцій, принципів; їх взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємообумовленість.

Краєзнавча робота в школі передбачає арсенал ефективних методів і форм успішної роботи з учнівською молоддю – майбутньою елітою нашої держави (науковцями, менеджерами, юристами, бізнесменами, аналітиками, програмістами...):

- екскурсії до краєзнавчого музею, тематичні розповіді екскурсорода чи керівника факультативу;
- практикум в місцевому архіві, тематичні походи та експедиції;
- конференції з історії краю;
- організація книжкових тематичних виставок і занять з бібліографії краю;
- робота з краєзнавчими текстами;
- тематичні бесіди і діалоги учителя з учнями [4].

Щоб навчити учнів ставитися бережливо до природи, студенти самі повинні мати ґрунтовні знання про природу та культурні пам'ятки, уміти підтримувати екологічно безпечним своє найближче довкілля та зберігати та вивчати культурні надбання рідного краю. Метою краєзнавчої педагогічної освіти є цілеспрямоване формування особистості вчителя на основі засвоєння надбань регіональної культури. У ході краєзнавчої підготовки майбутнього вчителя початкової школи неабияке значення має інтеграція навчання, організація наукових досліджень із проблем краєзнавства та виховання молоді, оскільки системне поєднання останніх формує комплекс краєзнавчих знань, які згодом трансформуються в певну загальноукраїнознавчу сферу знань, способів діяльності і ціннісних орієнтацій та стають одним із засобів саморозвитку особистості.

Освіта в Україні переживає не кращі часи, і те, що вивчення і дослідження розвитку освіти краю в різні періоди історії, привертають увагу громади, органів влади до цієї важливої ланки людської діяльності свідчить про національну ідентичність громадян та їх бажання зберегти і використовувати досвід минулих поколінь. А ще це данина пам'яті, щирої

вдячності талановитим педагогам, наставникам, на безкорисній творчій праці та ентузіазмі яких трималася освітня галузь у нашій державі.

Таким чином, краєзнавча підготовка майбутніх учителів початкових класів є досить важливим, перспективним компонентом у формуванні сучасного всебічно освіченого фахівця. Під час професійної підготовки студенти повинні оволодіти практичними навичками роботи з основними джерелами краєзнавчих знань, що є ефективним педагогічним і методичним засобом виховання підростаючого покоління. Адже, коли вивчаєш минуле, починаєш по-новому дивитися і на сьогоднішній день, бо події минувшини спонукають до цього.

Література:

1. Бондаренко О. В. Зміст і структура готовності до краєзнавчої роботи. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка*. Кіровоград, 2005. Вип. 60. Ч. 2. С. 250–253.
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ Міністерство освіти і науки України від 06.06.2022 №527. URL: <http://surl.li/kzem> (дата звернення: 19.11.2022).
3. Матяш В. Педагогічне краєзнавство у підготовці майбутніх учителів початкових класів до гуманізації навчання : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 1999. 177 с.
4. НУШ: компетентності для життя в 21 столітті. URL: <http://surl.li/fdndh> (дата звернення: 19.11.2022).
5. Обозний В. В. Краєзнавча освіта в системі професійної підготовки вчителя : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 202 с.

УДК 305:374.7

Галина Єрко,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ГЕНДЕРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті тезово розкривається та аналізується необхідність включення гендерної складової у викладання соціально-економічних дисциплін та наводяться приклади формування гендерної компетентності.

Ключові слова: освіта, гендерна складова, гендерна компетентність, соціально-економічні дисципліни.

Суттєвий вплив на формування гендерної культури має освіта як один з найбільш важливих соціальних інститутів. Упровадження гендерної

складової в процес професійної підготовки майбутніх педагогів/педагогинь є складним процесом.

Гендерна освіта – одна з передумов громадянської активності, прагнення до змін і покращення ситуації в країні. Гендерну освіту можна і доцільно здобувати не лише в певний обмежений період часу, а впродовж усього життя.

Мета статті – тезово показати необхідність впровадження гендерної складової в освітній процес.

Навчання майбутніх фахівців та фахівчинь у сфері освіти за будь-якою спеціальністю рівня фаховий молодший бакалавр включає цикл соціально-економічних дисциплін. До них, як правило, відносять такі навчальні дисципліни: «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)», «Історія України», «Історія: Україні та світ», «Мистецтво (Культурологія), «Громадянська освіта» та ін.

Оскільки зазначені навчальні дисципліни є загальнонауковими, їх віднесено до нормативної складової навчальних планів. Вивчення таких дисциплін формує світогляд майбутніх фахівців та фахівчинь, сприяє усвідомленню ролі та місця людини у суспільстві, її соціальних можливостей.

Наведемо лише кілька прикладів.

Програма вивчення «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)» з теми «Філософія епохи Відродження» розглядає проблему людської особистості. Важливим було б приділити увагу місцю жінки у суспільстві епохи Відродження та вплив змін, які відбуваються з особистістю. У темі «Світові релігії: буддизм, християнство, іслам» варто відмітити становище жінок та ті еволюційні процеси, які відбувалися з розвитком релігій.

У курсі «Історія України» можливе включення в тему «Українська революція» про участь жінок в революційних процесах та відстоювання своїх прав через жіночі організації. Не менш важливим було б розкриття участі жінок у війнах та їхнє право бути «видимими» у «чоловічому» світі, починаючи від першої світової війни і закінчуючи повномасштабним вторгненням росії в Україну.

При вивченні курсу «Історія: Україні та світ», можливо, окрім зазначених вище тематик, відмітити важливість затвердження Загальної декларації прав людини та вплив цього документа на становище жінок у світі. Обговорити той поштовх, який дала Декларація для вирішення та утвердження питань гендерної рівності.

Вивчаючи курс «Мистецтво (Культурологія)», вивчаючи різні культурні регіони, важливо відміти можливості жінок щодо реалізації своїх творчих здібностей та прагнення творити мистецтво.

Навчальна дисципліна «Громадянська освіта» в розділі «Права людини» порушує питання можливості включення вивчення права жінок, їх реалізацію і захист; історичні етапи розвитку прав людини (зокрема жінок) і становлення процедур їх захисту; сучасні міжнародні норми, що

регламентують права жінок та їх захист; специфіка функціонування міжнародних процедур захисту прав людини та ін.

Уведення гендерної складової в освітній процес із вивчення соціально-гуманітарних дисциплін має бути нормою. Проте найголовнішим є фаховий підхід до розроблення та включення гендерної складової до програм навчальних дисциплін.

Для того, щоб впроваджувати гендерну проблематику в зміст навчальних дисциплін, необхідно бути компетентними як щодо змісту самої дисципліни, так і щодо гендерної компоненти, і до методики її викладення [2]. Тому досить важливим є підготовка педагогічного та науково-педагогічного складу. На сьогодні є низка курсів на онлайн-платформах, які сприяють формуванню гендерної компетентності викладачів/викладачок. Так, на платформі Prometheus є навчальні курси «Жінки та чоловіки: гендер для всіх», «Я знаю гендер». Студій онлайн-освіти EdEra пропонує такі курси для підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників/працівниць: «Права людини в освітньому просторі», «Недискримінаційний підхід у навчанні». І це не повний перелік тих можливостей, які надає нам онлайн-навчання щодо формування гендерної компетентності.

Для студентів/студенток інтеграція гендерного компоненту має розпочинатися зі знайомства з філософськими засадами гендерної теорії, категоріальним апаратом тощо. Важливо надати знання щодо становища, прав та обов'язків жінок і чоловіків; повсякденного життя жінок і чоловіків в Україні та у світі; внеску видатних особистостей обох статей у суспільно-політичний, економічний та культурний розвиток країни у минулому та сучасному; щодо гендерних стереотипів, гендерної експертизи, дискримінації (сексизму, расизму) та їхнього впливу на особистість й суспільство, шляхів подолання в системі освіти.

Метод навчання гендерній тематиці – це шлях досягнення, реалізації мети та завдань навчання гендеру. Засобами навчання є будь-яка його предметна підтримка (переконалива позиція педагога, законодавча база, методичне забезпечення тощо) [2].

Для успішної інтеграції гендерного компоненту у викладанні цей процес має бути послідовним та постійним.

Також важливим є методичне забезпечення освітнього процесу відповідною літературою та гендерна експертиза підручників і посібників, навчально-методичної літератури.

Перспективою для подальшої роботи є розроблення інноваційних форм гендерної освіти та гендерної просвіти; вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду функціонування осередків гендерної освіти у закладах освіти, включення гендерної складової в освітній процес.

Література:

1. Крочук М. І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* № 4. 2011. С. 464–471.
2. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України. URL: <http://surl.li/fqefg> (дата звернення: 01.11.2022).

УДК 81'42:316.77:070(477.82)

Тетяна Жалко,
Волинський інститут
післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк

ФЕМІНІТИВИ ЯК ВИЯВ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ У СУЧАСНОМУ МАСМЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У статті увага приділена особливостям вживання фемінітивів у сучасному масмедійному дискурсі; наведені приклади використання іменників жіночого роду на позначення професій, посад; наголошено, що використання фемінітивів у сучасних українських ЗМІ може засвідчувати прагнення поширювати та популяризувати ідеї гендерної рівності та дотримуватися чинної правописної мовної норми.

Ключові слова: фемінітиви, гендерна культура, масмедіа, комунікація.

Гендерний підхід у мовленнєвій культурі на сьогодні є актуальним зважаючи на зміни у суспільно-політичних, науково-технічних та освітній сферах. Саме мова є засобом формування ментальності українського суспільства, а процес комунікації є вирішальним фактором налагодження ефективного діалогу.

Медійна сфера також пов'язана з процесом комунікації, а преса зазнає стрімкого розвитку з огляду на її тісний зв'язок із суспільством і швидко реагує на виклики сьогодення. Що стосується безпосередньо медійних текстів, то беззаперечним є факт привернення уваги читачів до мовних змін і визначають їх подальшу інтенцію.

Автори масмедійних матеріалів використовують новітню лексику, що ще не ввійшла до загального вжитку й не зафіксована у словниках, однак разом з тим масмедійний дискурс демонструє тенденцію до впровадження інновацій у правописній системі української мови. Саме таку ситуацію спостерігаємо із вживанням фемінітивів – лексем на позначення осіб жіночої статі за родом занять або професією, що офіційно закріплені в «Правописі української мови» 2019 року. Надання фемінітивам офіційного статусу й розширення сфери їхнього функціонування викликало в суспільстві, зокрема в ЗМІ, дискусії щодо послуговування фемінітивами в науковому, офіційно-діловому та публіцистичному стилях. Представники масмедіа також долучилися до обговорення цієї проблеми, демонструючи

своє ставлення або повним ігнорування правил нового правопису, або активно використовуючи нові мовні одиниці в текстах. Однак наявність фемінітивів у масмедійному дискурсі, незважаючи на правописні норми, все ще викликає суперечливі реакції носіїв мови, що зумовлює необхідність дослідження цієї проблеми.

Сьогодні фемінітиви становлять досить обширну і багатогранну підсистему слів в понад п'ять тисяч номінацій. Вони мають належну термінологічну базу, відповідний статус самостійних лексичних одиниць, утворюють велику кількість лексичних підгруп, характеризуються різними стилістичними ознаками, семантичними відношеннями між собою, мають усталену словотвірну базу, власні способи деривації і самі виявляють словотвірну спроможність [5, с. 377].

У сучасному мовознавстві немає сталої традиції вживати термін фемінітив, оскільки деякі дослідники намагаються добирати певні відповідники: «назви осіб жіночої статі» (А. Архангельська, Л. Родніна), «найменування жінок» (Є. Земська), «назви жіночого роду» (І. Ковалик), «фемінінний домінант», «фемінінний новотвір» (А. Архангельська), «іменники на означення осіб жіночої статі за професією чи родом діяльності», «парні іменники на позначення осіб жіночої статі», «жіночі назви» тощо. Повністю поділяємо думку М. Брус про те, що «багатослівні вирази не сприяли чіткому ідентифікуванню таких слів, наслідком чого стало формування й поширення нових термінологічних понять» [1, с. 29]. М. Баган вважає цілком умотивованим використання термінів фемінітиви, фемінітивовживання та ін.

Фемінітиви – іменники жіночого роду на позначення жінок за їхніми професіями, посадами, видами зайнятості чи іншими ознаками. «Лінгвальна категорія жіночості (фемінітивності) – узагальнене абстраговане поняття, якому підпорядкована сукупність лексичних і словотвірних одиниць, об'єднаних загальним значенням «особа жіночої статі» [1, с. 53]. До фемінітивів належать субстантиви, що виникали впродовж усієї історії розвитку української мови та зафіксовані в наукових джерелах як питомі або запозичені слова. Як вважає голова Національної комісії зі стандартів державної мови Орися Демська, «насправді присутність фемінітивів у мові є маркерами гендерної рівності в суспільстві. Якщо чоловік і жінка можуть виконувати однакові функції і нести однакову відповідальність в соціальній, державній, громадській сфері, це завжди відображено в мові. А в українському суспільстві, для якого демократичний устрій є типовим, фемінітиви в мові мають дуже давню традицію. Інша річ, що за радянський період у нас явно домінувала маскулінна політична культура, яка не потребувала забезпечення жіночими назвами. Але на сьогодні ми говоримо про гендерну рівність і гендерну справедливість, яка, відповідно, відобразатиметься в мові. У суспільствах, де гендерна справедливість вже давно існує, це засвідчено в мові, принаймні в німецькій і польській точно» (Gazeta.ua, 27 серпня 2020).

Розглянемо фемінітивів, зафіксовані в сучасних українських ЗМІ, зокрема в електронних виданнях і соціальних мережах. Моніторинг текстових матеріалів щодо функціонування фемінітивів засвідчив тенденцію до активізації саме фемінної лексики: *Нашу країну представляла Тетяна Літвінова, українська журналістка й ведуча телеканалу “Еспресо”; Мисткиня громадської організації «Етномайстерня «Коло», відома на Вінниччині вишивальниця Анастасія Фоміна за час карантину відтворила дві сорочки за роботами Василя Тропініна; Зокрема чи не найбільш яскравою минулого тижня була розмова з неймовірною в усіх сенсах людиною і суперовою філологинею Світланою Ковтюх; На думку лікарки, зміни в законі допоможуть виявити хворих, які раніше не потрапляли в поле зору психіатрів, але потребують допомоги; Співрозмовниця, котра наполегливо й професійно обстоює права жінок, упродовж розмови зробила кілька несподіваних пасажів на захист прав чоловіків; Пандемія коронавірусу впливає на психічне здоров'я не тільки хворих, а й їхніх близьких та оточуючих. Хто є у групі ризику і які наслідки COVID фіксують харківські науковці, Суспільному розповіла докторка медичних наук, психіатриня, професорка Інституту неврології, психіатрії та наркології НАМН України Наталя Марута; Новообрана президентка Молдови заявила про спробу «захоплення влади»; Прокурорка Львівської області пішла з посади; Дресировальниця собак Катерина Мартинчук за освітою кухарка-кулінарка борошняних виробів... За словами кінологині, працювати із собаками-дівчатками їй набагато легше. Вона швидко знаходить з ними спільну мову (Суспільне); Українську волонтерку та парамедикиню Юлію Паєвську (Тайру) звільнили з російського полону, заявив у вечірньому зверненні президент Володимир Зеленський та ін.*

У лютому 2023 року розпочалася чергова (четверта) хвиля гендерного моніторингу регіональних медіа України (попередні відбувалися в 2018, 2019 і 2021 роках). Кількість фемінітивів у публікаціях обласних видань України дуже висока – більше 90 % (а в окремих виданнях зафіксували по 100%). При цьому найнижчий показник – теж більше 50 %. Однією з причин став перехід видань на україномовний контент, а також (що є показовим) – розуміння, що фемінітиви в українській мові – це органічно і логічно (бо перехід на українську ще не означає автоматично вживання фемінітивів).

За підсумками моніторингу загальний Індекс гендерної чутливості у лютому 2023 року склав 46 %. Серед регіонів лідерами є рівненські та херсонські медіа (по 52 %). На другій позиції з 50 % – закарпатські, чернівецькі, івано-франківські, львівські, тернопільські, житомирські та кіровоградські видання [3].

Рис. 1. Гендерна чутливість медіа України

Незважаючи на здатність української мови продукувати необхідні фемінітиви, є чинники, які ускладнюють цей процес. До них належить те, що фемінітиви не можемо утворювати від слів, які позначають професії, військові звання, посади, що були й нині залишаються переважно чоловічими (боксер, кадет, генерал). Є обмеження на вживання іменників жіночого роду на позначення національностей, де існує омонімія з уже усталеними термінами, які мають інше тлумачення: болгарка – «електрична дискова пилка»; угорка – «сорт сливи»; чешка – «вид спортивного взуття для приміщень»; панамка – «зменшувальне від «панама» (літній капелюх)»; фінка – «фінський ніж» [4]. Саме тому складно дібрати фемінітиви, наприклад, до таких назв осіб чоловічої статі: пілот, косар, вівчар, жниввар, митник тощо, адже такі слова вже є в мові, а саме: пілотка – «літній формений головний убір у деяких військовослужбовців»; косарка – «сільськогосподарська машина для косіння трави, збіжжя»; вівчарка – «назва породи собак, яких використовують переважно для охорони отари овець, складів», електричка – «поїзд, що рухається по електричній залізниці», штукатурка – «будівельний розчин із суміші в'язучих речовин, піску й води, яким покривають поверхню будівель, внутрішніх приміщень» тощо [4]. Таку ж лексичну невідповідність спостерігаємо і в іменниках друкар → друкарка, секретар → секретарка. Крім того, існує чимало професій, від яких важко утворити фемінітиви, наприклад: *мер, посол, майор, пресекретар, член-кореспондент, живописець, арбітр* тощо [6].

Засоби масової інформації – джерело популяризації найновішої фемінітивної лексики, що відображає розширення професійної діяльності й зайнятості жінок узагалі, наприклад: *плавчиня, вітрильниця, топмодель, фотомодель, луганка, служниця, покоївка, гувернантка*. Використання фемінітивів у сучасних українських ЗМІ може засвідчувати прагнення поширювати та популяризувати ідеї гендерної рівності та дотримуватися чинної мовної норми.

У масмедійному дискурсі багато обговорюють причини вживання фемінітивів та критикують цей процес. У ЗМІ фіксуємо переважно позитивні оцінки вживання фемінітивів, а в соціальних мережах, навпаки, спостерігаємо іншу ситуацію. Пересічні носії мови критично ставляться до вживання фемінітивів, висміюють новітні лексеми, засуджують таке слововживання, зокрема, це стосується представників чоловічої статі: *Чи так багато жінок-академіків, щоб ради цього ламати язик?* (із соціальних мереж); *... Хто така «фотографиня»? Жінка-фотограф, яка має титул графині чи графиня, яка займається фотографією?* (із соціальних мереж) та ін. Різне ставлення мовців до вживання фемінітивів знаходимо й у фрагментах інтерв'ю: *Я – філолог. Категорично проти. Страшенно дратує. Не хочу бути директоркою, філологинею. Тьху* («Українська правда»).

О. Левченко, розглядаючи лінгвістичні дослідження гендеру в Україні, зазначає, що фемінітиви варто використовувати передусім тому, що таке слововживання відповідає потребі соціальної репрезентованості жінки в суспільстві. Адже вона опановує все більшу кількість спеціалізацій, тож уявлення про це повинно бути й у мові. У середовищі професійних комунікаторів уже склався позитивний консенсус щодо потреби розширювати репертуар гендерно особливих назв. Потрібен час для того, щоб практика вживання фемінітивів стала масовою. Якщо покладатися на діалог і популяризацію, вони стануть чинником збагачення мови та гармонізації гендерних інтересів [2, с. 77].

Отже, фемінітиви – це результат відображення взаємодії мови, процесу комунікації, з особливостями і потребами розвитку суспільства, що спричинені економічними, політичними та освітніми змінами у державі. Більше того, масмедіа завжди були і залишаються, поряд з художньою літературою, вагомим джерелом оновлення та поповнення лексичного фонду мови, а відтак і елементом культури суспільства.

Література:

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2019. 440 с.
2. Левченко О. Лінгвістичні дослідження гендера в Україні. *Людина. Комп'ютер. Комунікація. Серія «Гендерна лінгвістика»*. 2017. Вип. 4. С. 74–83.

3. Майже половина матеріалів регіональних медіа – про війну і домінують у них чоловіки. URL: <http://surl.li/ffmca> (дата звернення: 12.10.2022).

4. Словник української мови : в 11 т. / Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка. 1970–1980.

5. Собецька Н. В. Вживання фемінітивів, як прояв ґендерної культури. *Молодий вчений*. № 12.1 (40). С. 376–378.

6. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.

УДК780.616.432.071.1:37.091.322

**Віта Зиско,
Лариса Кикіньова,**
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТВОРЧО-КОМПОЗИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ФОРТЕПІАНО

У статті розглянуто проблему формування навичок творчої діяльності студентів у контексті впровадження елементів композиторської творчості в практику музично-інструментального навчання. Акцентовано на важливості формування творчо-композиторських навичок на заняттях фортепіано, що стимулює майбутніх учителів музичного мистецтва до активної діяльності на основі професійної мотивації. Охарактеризовано специфіку використання студентами навиків композиторської творчості на заняттях фортепіано.

Ключові слова: композиторська творчість, музичне виховання, творчий розвиток, гра на фортепіано.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства вимагає концептуальних змін у всій системі навчання, в тому числі у музично-інструментальній підготовці. Мистецька освіта сьогодення потребує конкурентоспроможних фахівців, які здатні на високому професійному рівні виконувати своє призначення. Професійне володіння музичним інструментом та різними формами виконавської діяльності є необхідною умовою роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва. Поряд із розвитком інструментально-виконавських навичок на заняттях фортепіано викладач має закласти підґрунтя подальшого самовдосконалення та професійного розвитку особистості. А саме – сформувати навички творчої діяльності майбутнього фахівця. Аналіз сучасних досліджень з музично-інструментальної підготовки показує, що переважна більшість досліджень зосереджена на вивченні окремих аспектів музично-інструментальної підготовки, залишаючи поза увагою музично-інструментальну підготовку у

своїй цілісності. На нашу думку, творчий розвиток особистості, у тому числі й у музичному мистецтві, можливий лише за умови оволодіння базовими знаннями, фаховими вміннями й навичками, що створює об'єктивні умови подальшого розвитку та самовдосконалення, розкриття повною мірою творчого потенціалу особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема творчого розвитку особистості займає провідне місце у теорії та практиці музичного виховання. Творча активність трактується переважно, як основа методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (А. Болгарський, Л. Арчажнікова, О. Ростовський, В. Яконюк, В. Орлов та ін.), як засіб формування пізнавальної самостійності в процесі вивчення історико-теоретичних дисциплін (Г. Побережна, О. Воронін, С. Олійник та ін.), як умова формування художньо-виконавських здібностей (О. Приходько, А. Ковальов та ін.). Шляхом аналізу музикознавчих праць з проблеми формування в студентів навиків композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки нами виявлено, що ряд науковців торкалися питань щодо вивчення творчо-виховного потенціалу композиторської діяльності студентів (Г. Голик, Е. Брилін) [1]. Досвід провідних педагогів-музикантів (Н. Плешкова, І. Немикіна та ін.) актуалізує проблему формування навичок творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мета статті полягає у розгляді основних принципів формування творчої особистості студента на заняттях фортепіано в контексті набуття навичок композиторської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток творчої особистості студента – одне із пріоритетних завдань, що постають перед викладачем на заняттях фортепіано. Адже, творча діяльність студентів має включати не лише її інтерпретаційні форми, але і композиторські. Професійна діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва потребує набуття певних знань та навиків, що дають змогу керувати продуктивною музичною творчістю школярів. Завдання, що постають перед учителем музичного мистецтва потребують творчого мислення та підходу до проведення уроків. А саме – уміння створити поспівку, зімпровізувати другий голос, придумати мелодію, тощо. На нашу думку, питання залучення студентів до композиторської творчості на заняттях фортепіано є важливим елементом процесу підготовки майбутнього фахівця.

Формування різних видів композиторської творчості має певні етапи:

- творче наслідування;
- зумовлена творчість;
- вільна творчість.

Кожен із етапів містить комплекс методів і прийомів навчання у певних різновидах музичної діяльності.

Перший етап активізації творчої діяльності студентів – *творче наслідування*.

На етапі *творчого наслідування* музично-творча діяльність студентів має дещо обмежений характер. Завдання викладача на цьому етапі організувати творчу діяльність студента, спрямувати його увагу на засвоєння основних принципів художнього музикування, імпровізації. Зазвичай, такі творчі завдання прості та виконуються за певним зразком. Наприклад, на даному етапі важливим є оволодіння видом діяльності, необхідним у майбутній роботі вчителя музичного мистецтва – підбором на слух. Процес підбору мелодії на слух включає певні елементи інтуїтивного відтворення та теоретичного аналізу. У процесі роботи необхідно визначити інтервальний склад мелодії (поступеневий рух, стрибки), тональність (зручність для відтворення). Навики підбору на слух є важливими для майбутньої роботи вчителя музичного мистецтва.

На заняттях фортепіано студентам необхідно оволодіти навичками *адаптування та перекладення* музичних творів. Робота над цими видами діяльності ставить перед студентом певні творчі завдання. Наприклад, як вид творчості можливо розглядати *адаптування* музичного твору, що передбачає урахування виконавцем власних технічних можливостей. Майбутній учитель музичного мистецтва здобуває навички творчо-композиторської діяльності, адаптуючи технічно чи фактурно складний виклад музичного матеріалу твору до власних виконавських можливостей. *Перекладення* застосовується при виконанні на інструменті фортепіано симфонічної, оперної музики та музики з балету. Професійна діяльність вчителя музичного мистецтва вимагає набуття цих навичок для використання їх у роботі.

Навички *адаптування та перекладення* музичних творів, підбору на слух є одними із найважливіших у роботі майбутнього вчителя музичного мистецтва та можуть бути використані як на уроках, так і у процесі позаурочної художньо-виховної, творчої роботи з учнями.

Важливість розвитку умінь музичного адаптування творів та практичні рекомендації щодо їх застосування розглянуті в роботах вітчизняних науковців М. Давидова [3], Г. Падалка [4] та ін. Керуючись провідними положеннями наукових робіт нами розроблено основні вимоги до адаптування та перекладення музичних творів у класі фортепіано, трактуючи цей вид діяльності як творче наслідування. Навчальний зміст музично-творчої діяльності по адаптуванню і перекладенню музичних творів в контексті розробленої методики передбачає: досконале вивчення композиторського оригіналу (твору, що підлягає адаптації чи перекладанню), з метою збереження основних його характеристик, чітке усвідомлення мети адаптації чи перекладення, створення власного варіанту фактурного викладу музичного твору [3].

Послідовність роботи студента у цьому виді творчої активності включає основні моменти, а саме:

- вивчення оригіналу твору шляхом багаторазового прослуховування з метою запам'ятовування;

- аналіз музичного твору (визначення художнього змісту, особливостей формотворення);
- виокремлення найяскравіших деталей музичного твору;
- пошук та уявлення різних варіантів викладу музичного твору (творчо-пошукове завдання);
- визначення власної трактовки твору та її нотний запис;
- порівняння із оригіналом твору та внесення певних коректив;
- остаточний результат музично-творчої діяльності.

Із власного практичного педагогічного досвіду можемо констатувати, що процес визначення остаточної трактовки музичного твору та внесення певних коректив викликає деякі труднощі у студентів. Адже, творчо-композиторський пошук є складним процесом, в якому важко зупинитися на певному варіанті написання музичного твору. Зазвичай, студенти створюють декілька варіантів нотного запису та мають труднощі із визначенням остаточного. Завдання викладача сприяти розвитку творчих здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва та пояснити студентам, що декілька варіантів написання музичного твору є закономірним та властивим явищем для процесу набуття творчо-композиторських навиків, стимулюючи їх отримувати естетичне задоволення від результатів творчої діяльності.

Етап творчого наслідування включає такий вид діяльності студентів, як написання музичних творів у стилі певного композитора. Цей вид творчої діяльності є своєрідною кульмінацією етапу, коли студенти вже набули певних творчих навичок та можуть вільно їх використовувати.

При цьому ознайомлення із стильовими особливостями творчості композиторів має низку завдань, а саме:

- накопичення необхідного інтонаційно-слухового досвіду;
- набуття навичок стильового аналізу, який базується на основі знань про образну сферу та особливості, що притаманні певному стилю;
- комплексного розгляду даного стилю у історичному та культурному контексті.

Другий етап активізації творчої діяльності студентів – *зумовлена творчість*.

Зумовлена творчість – наступний етап розвитку творчо-композиторських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва. Студенти вже мають досвід адаптування та перекладення музичних творів, підбору на слух, гармонізації тощо. На даному етапі активізується пошуково-творча діяльність шляхом створення власних музичних зразків у межах заданих параметрів – певних жанрів, музичних форм.

На нашу думку, дієвим способом оволодіння навичками композиторської творчості є написання варіацій. Варіативна розробка музичного матеріалу сприяє розвитку творчого мислення, формує відчуття свободи творчості. Завдання, яке ґрунтується на попередніх навчальних досягненнях, містить найбільший потенціал розкриття творчої наснаги студентів – це створення варіацій на задану музичну тему [5]. Творчі

завдання, що доцільно використовувати на заняттях фортепіано: варіативна зміна мелодії та акомпанементу, жанрове варіювання, створення варіацій на задану тему.

Створення педагогічно-інструктивних п'єс – цікавий творчий процес, під час якого відбувається стимулювання композиторських умінь студентів. Майбутній учитель музичного мистецтва чітко уявляє собі мету творчої діяльності, бачить можливість її практичного застосування, що активізує його композиторське натхнення. Це можуть бути – етюди на різні види техніки, вправи, легкі п'єси дидактичного спрямування.

Дієвим способом активізації творчих здібностей студентів на етапі *зумовленої творчості* є створення програмної музики. Цей вид творчої діяльності за своїм зумовленим, конкретним змістом надає можливість вільного використання музично-виразових засобів. Завдяки конкретизованій назві чи сюжету твору програмна музика стає зрозумілішою для слухача, адже пробуджує асоціативне мислення та уяву. Варто зазначити, що виразові засоби у цих творах найбільш рельєфні та яскраві.

Третій етап активізації творчої діяльності студентів – *вільна творчість*.

Етап *вільної творчості* – це найвищий ступінь формування навичок композиторської творчості. Основними видами діяльності на цьому етапі є написання музичних творів за власним вибором, імпровізація на вільні теми. Вибір жанрів, форм, музично-виразових засобів – усі ці чинники сприяють професійному зростанню та формуванню досвіду композиторської діяльності. Етап вільної творчості розкриває перед майбутнім учителем музичного мистецтва, музикантом безмежних простір для самовираження та реалізації творчих задумів.

Розвиток творчої особистості музиканта є процесом тривалого навчання та пошуку. Завдання педагога створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей шляхом залучення студентів до музично-творчої діяльності, а саме: музикування, імпровізації, гармонізації мелодії з різним фактурним викладенням супроводу, написання музичних творів у різних жанрах та музичних стилях. Заняття потребують створення сприятливої творчої атмосфери, емоційного комфорту, творчого пошуку, вираження власної творчої думки, формування творчої ініціативи. На нашу думку, творча діяльність сприяє розвитку багатьох психічних процесів – розвитку креативного мислення, уваги, пам'яті, сприйняття та уяви.

Висновки. Отже, розвиток творчих здібностей студентів є невід'ємною частиною процесу навчання гри на фортепіано. Формування творчо-композиторських навичок на заняттях фортепіано стимулює майбутніх учителів музичного мистецтва до активної діяльності на основі професійної мотивації. Основною ознакою творчості є унікальність та неповторність отриманого результату, який не обмежується певними рамками. Своєрідна унікальність власної композиції дає відчуття усвідомлення неповторності

мистецького результату. Адже, творчість є процесом створення мистецького твору, а мистецтво – результат творчості.

Література:

1. Брилін Е. Б. Формування навичок композиторської творчості у студентів музично-педагогічних факультетів : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ : КНУКіМ. 2002. 19 с.
2. Давидов М. А. Теоретичні основи перекладання інструментальних творів для фортепіано. Київ, 1977. 120 с.
3. Душний М. А. Методика активізації творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі музично-інструментальної підготовки : навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2008. 120 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України. 2008. 274 с.
5. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка. Київ : ДАКККіМ. 2008. 240 с.

УДК 316.722:008

Олег Казмірчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

У статті наголошується на необхідності формування інформаційної культури студентів коледжу. Зазначено, що змінюється інформаційне забезпечення освітнього процесу, розширюється мережа інформаційних баз знань, електронних освітніх і наукових комунікацій. Усе це сприяє вдосконаленню методології і стратегії відбору змісту, методів і форм навчання з метою формування інформаційної культури студентів під час вивчення історичних дисциплін в умовах сьогодення.

Ключові слова: інформаційна культура, фахові компетентності, історія, методи навчання, форми навчання, освітній процес.

Важливо під час освітнього процесу формувати критичне мислення студентів й навчити оцінювати одержану інформацію, що має стати звичним при вивченні не лише історії, а й будь-яких дисциплін.

Проблематика формування інформаційної культури в освітньому середовищі на сьогодні опрацьована в достатньому обсязі. Наприклад, В. Кремінь і В. Ільїн [2] висвітлюють креативність та особливості застосування візуальної грамотності в освітньому процесі. Л. Хоружа, В. Прошкін, О. Глушак [5] аналізують особливості компетентнісного

розвитку викладачів вищої школи засобами цифрових технологій, виокремлюючи інноваційну та цифрову.

Мета – тезово розкрити особливості формування інформаційної культури молоді на заняттях з історії та навести приклади, які сприяють ефективності освітнього процесу.

Яким чином ми можемо критично оцінювати інформацію при підготовці до занять як з історії України, так і всесвітньої історії?

Критеріями оцінки інформації є: актуальність теми, авторство, ступінь складності матеріалу, вірогідність, повнота викладу матеріалу.

Розглянемо кожен із цих критеріїв окремо.

Актуальність теми. Наприклад, починаючи вивчення теми «Друга світова війна», варто з'ясувати, наскільки актуальною має бути пошукова інформація. Можна порекомендувати студентам звернутись до сайту Українського інституту національної пам'яті [3], на сторінках якого варто ознайомитись із дослідженнями стосовно запропонованої теми.

Важливим на сьогодні є показати роль України та участь українців у цій війні, починаючи з 1 вересня 1939 року і завершуючи 2 вересня 1945 року. У цьому студентам може допомогти виставка «Українська Друга світова», де вперше представлено український вимір Другої світової війни.

Запропонований ресурс має посилання на доступи до архівних документів, що є важливим при підготовці проєктів з історії.

При вивченні історії актуальність інформації відіграє важливу роль.

Авторство. Важливо звертати увагу студентів на особистість автора/авторки та їх відповідальність за опубліковану інформацію. Так, при вивченні голокосту в часи Другої світової війни варто звернути увагу на перелік популярних і наукових видань та інтернет-публікацій, присвячених цій трагедії на сторінках сайту Українського інституту національної пам'яті [3] та інших ресурсах. Важливо не забувати наголошувати студентам щодо необхідності вказувати посилання на авторські роботи, дотримуючись принципу академічної доброчесності.

Працюючи з документами, студенти мають формувати звичку зазначати джерело, звідки було взято той або інший текст чи зображення.

Ступінь складності матеріалу. Добираючи тексти для самостійного вивчення, важливо, щоб інформація була посилюючою для сприйняття студентами. Так, при вивченні голодоморів в Україні нам можуть допомогти як архівні документи, так і свідчення очевидців тих подій й інформаційні матеріали, які містять методичні рекомендації для роботи з дітьми й молоддю на сайті Українського інституту національної пам'яті.

Вірогідність. Важливо, щоб студенти, отримуючи інформацію при виконанні як самостійної, так і практичної роботи, не забували ставити собі запитання [4]:

- Хто це написав?
- З якою метою? Які завдання були перед автором/авторкою?
- Для кого призначено цю інформацію?

- Які відомості мені повідомляють?
- Якої реакції від мене очікують?
- Що це: особиста думка чи факт?
- Як я можу перевірити вірогідність відомостей, які мені повідомляють?

Важливо наголошувати студентам, що для перевірки достовірності інформації, яку отримують із маловідомих ресурсів, на сьогодні потрібні посилання від 3-х до 5-ти джерел, які підтверджують правильність тверджень автора/авторки.

Повнота викладу матеріалу. Складним для студентів є визначення, наскільки інформація є вичерпною в тому або іншому джерелі. При вивченні тем з історії, які пов'язані з приходом в Україну більшовиків та роль особи в історії, можна запропонувати студентам прочитати книгу на історичну тематику. А для критичної оцінки інформації, яку отримують з джерела, варто запропонувати студентам дати відповіді на такі питання:

1. Назва видання.
2. Чи є в ньому допоміжний покажчик?
3. Чи є зміст?
4. Рік видання.
5. Чи має значення, в якому році видано книгу?
6. Коротка характеристика видання. Про що воно?
7. Що тобі сподобалося?
8. Що не сподобалося?
9. Чого не вистачає в книзі?

Так ми формуватимемо у студентів не лише інформаційну культуру, а й культуру читання.

При вивченні тем «Перша світова війна», «Друга світова війна» з історії ефективним буде використання інтерактивної візуалізації світових воєн ХХ-го та початку ХХІ століть дизайнера Валентина Дефілліппо та програміста Ніколас Пайгелет з Лондона.

Хронологія стартує з 1900 року, коли в Китаї відбулося Іхетуанське повстання, а замикає інфографіку російсько-українська війна, яка розгорнулася на сході нашої країни починаючи з 2014 року [1].

Розташування маку на графіці та його розмір показує масштаби конфлікту і кількість жертв (рис. 1).

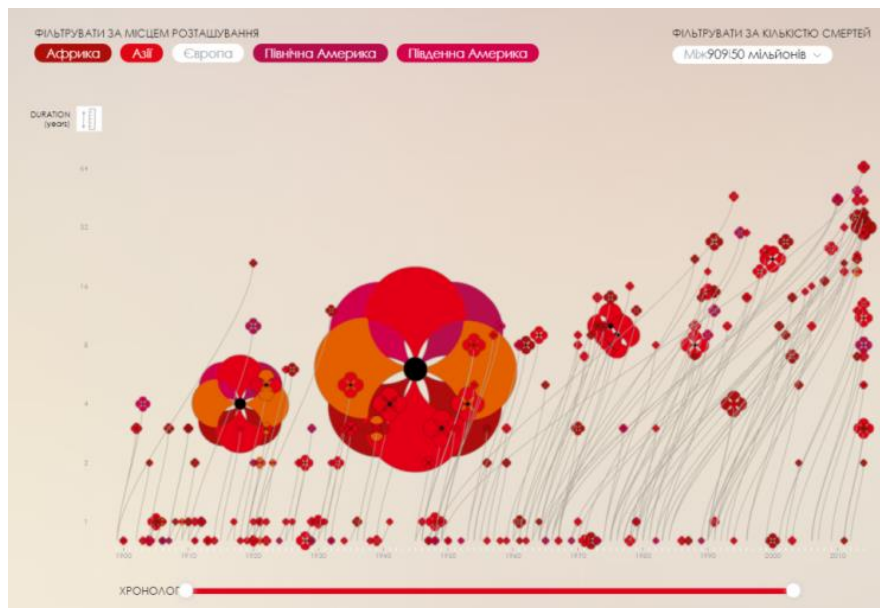

Рис. 1. Хронологія воєн

Робота з інтерактивною картою допоможе студентам й при створенні проєктів на історичну тематику. За допомогою посилання на карті «Дані: Переглянути джерело» можна звернутись до більш детальної інформації про той чи інший етап війни та отримати більш детальну інформацію (рис. 2).

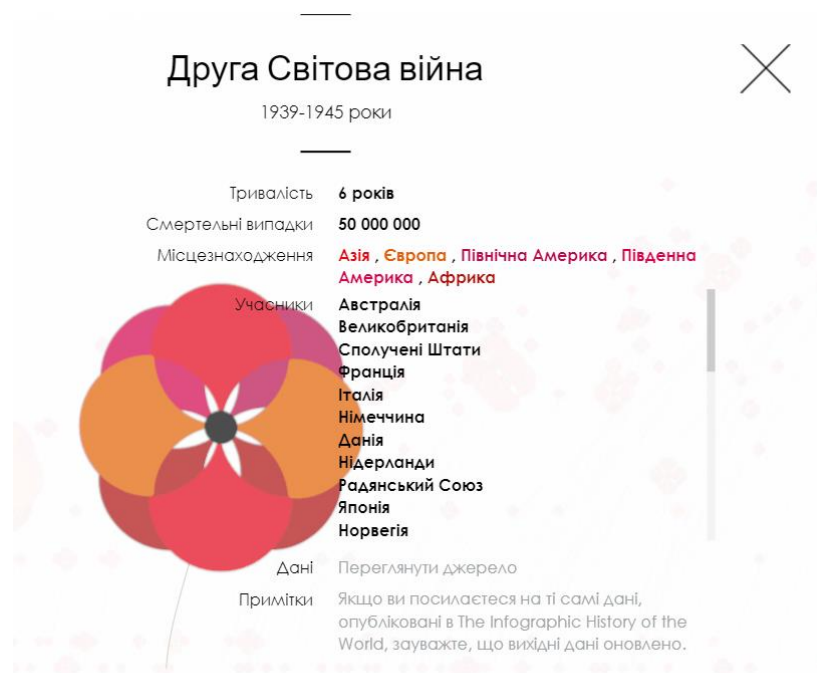

Рис. 2. Друга світова війна (1939–1945)

Також ефективним при вивченні питання *Друга світова війна та Україна* буде перегляд та обговорення або використання фрагментів 9-серійного документального кінофільму «Війна. Український рахунок»

(режисер Сергій Буковський, 2002). Можна при обговоренні поставити такі запитання:

- Виходячи з побаченого, визначте, ця війна – це випадковість чи закономірність?
- Використовуючи карту, спробуйте визначити, чому військам нацистської Німеччини вдалось захопити українські землі?
- Що могло спричинити поразку радянських військ на початковому етапі радянсько-німецької війни?
- Яке ваше розуміння означених подій?

Таким чином, виходячи з реалій сьогодення, можемо констатувати, що для закладів освіти організація та підвищення інформаційної культури особистості є першочерговим завданням. Особливо важливим це є при вивченні історії, яка формує не лише громадянську позицію, а й сприяє переосмисленню як минулого, так і сьогодення крізь призму інформаційної грамотності.

Література:

1. Інтерактивна візуалізація світових воєн ХХ-го та початку ХХІ століть. URL: <http://poppyfield.org/> (дата звернення: 14.10.2022).
2. Кремінь В., Ільїн В. Презентація візуальної грамотності в освітньому процесі та її експлуатація в культурі мислення. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Том 75. № 1. 2020. С. 1–12.
3. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 15.10.2022).
4. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів : наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд. А. І. Рубан; наук. конс. Я. О. Чепуренко ; наук. ред.: П. І. Рогова, В. І. Лутовинова; Рецензент Є. А. Медведєва ; літ. ред. Л. І. Стельмах; відп. за вип. І. І. Хемчян. Київ, 2005. 117 с.
5. Хоружа Л., Прошкін В., Глушак О. Компетентнісний розвиток викладачів вищої школи засобами цифрових технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Том 78. № 4. 2020. С. 298–312.

УДК 373.2.091.33– 027.22

Анна Калитяк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовується роль і значення творчих ігор у розвитку дітей дошкільного віку. Ці ігри повніше і точніше відображають враження дітей про навколишнє життя, глибина розуміння дитиною тих чи інших життєвих явищ. Описано особливості творчої ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: ігри, творча гра, особливості творчої гри, показники розвитку ігрового інтересу, сюжетно-рольова гра, сюжет, ігрова діяльність, формування рольової поведінки.

Найважливішою умовою гри як провідного виду діяльності дітей дошкільного віку є пізнання навколишніх предметів, подій і явищ соціального і природного світу. Але при цьому дітям також необхідно свідомо засвоювати знання, накопичувати практичний досвід і застосовувати його.

В процесі гри відбувається фізичний і духовний розвиток дитини. Її увага, пам'ять, уява, дисциплінованість та спритність розвиваються. Крім того, гра є своєрідним способом набуття суспільного досвіду, властивого тільки дошкільнятам.

Поняття «творчі ігри» включає сюжетно-рольові ігри, будівельно-конструктивні та театралізовані ігри. Ці ігри відображають враження дітей про навколишнє життя, глибина розуміння дитиною тих чи інших життєвих явищ. Свобода, самостійність, самоорганізація і креативність в цій групі ігор проявляється з особливою цілісністю. Різні життєві події не копіюються дитиною під час гри, а переробляються, одні дії замінюються іншими, перебудовуючи події. Безумовно, дитяча творчість в грі ще недосконала, але вона дозволяє дитині глибше зрозуміти навколишній світ, дає їй певний життєвий досвід, викликає потребу висловити цей досвід у своїй діяльності. [5, с. 330–357].

Особливе місце в розвитку дитини дошкільного віку займають ігри, придумані і створені самими дітьми. Такі ігри називають творчими. У творчих іграх діти дошкільного віку відтворюють в ролях все те, що вони бачать навколо себе в житті та в діяльності дорослих. Особистість дітей дошкільного віку більш повно формується в процесі творчої гри, тому гра є важливим виховним засобом [2].

Ігри – це відображення життя. Тут все відбувається в умовній обстановці, хоч і створеній дитячою уявою, але має багато справжнього.

Ігрові дії дітей дошкільного віку завжди реальні, їхні почуття і переживання справжні та щирі. Діти розуміють, що ляльки чи ведмедики – це лише іграшки, але ставляться до них як до живих істот. Наслідкування поведінки дорослих в сюжеті гри тісно пов'язано з розвитком дитячої уяви. У своїй грі дитина дошкільного віку поєднує різні емоційні враження життя зі свого особистого досвіду [2].

Дитяча творчість проявляється в задумі гри і в пошуку можливостей для її реалізації. Сюжет гри діти обирають самі та самостійно організують. Але в той же час ні в якій іншій діяльності немає таких суворих правил і умов поведінки, як в сюжетній грі дітей дошкільного віку. Ця гра вчить дітей орієнтувати свої дії та думки на певну мету. Сприяє формуванню та вихованню таких вольових якостей, як цілеспрямованість.

В ігровій діяльності формуються моральні якості, які впливають на поведінку дитини в житті. Водночас розвиваються й відображаються в сюжетних іграх навички, що розвиваються у повсякденному спілкуванні дітей із дорослими. У цей час дуже важливо вміння вчителя допомогти дитині організувати гру. Дуже важливо організувати таку ігрову діяльність, щоб спонукати до добрих вчинків і викликати найкращі почуття.

Творча ігрова діяльність дітей дошкільного віку також є важливим засобом розумового виховання дитини. Ті знання, що дитина здобула отримані в закладі дошкільної освіти або вдома, втілюються в грі. Набувають свого практичного застосування та подальшого розвитку. Коли в ігровій формі дитина відтворює різні події життя або епізоди з казок і оповідань, вона аналізує те, що бачила. В грі дитина відтворює те, про що їй читали або говорили. Таким чином для дитини стає зрозумілим сенс багатьох явищ, їх значення стає для дитини більш зрозумілими [2].

Творча ігрова діяльність також тісно пов'язана з художньою творчістю дітей дошкільного віку. Малювання, ліплення, конструювання, все це має великий вплив на психічний розвиток дітей. Всі засоби відображення дійсності дуже різноманітні. Але вони мають багато спільного. В реалізації ігрового сюжету діти нерідко малюють, співають, танцюють, згадують знайомі вірші. Тобто, творча гра, як важливий засіб всебічного психічного розвитку дітей, пов'язана з усіма видами діяльності дітей дошкільного віку [3].

Педагогічне керівництво іграми дітей передбачає необхідність ураховувати основні вікові та індивідуальні особливості їхнього розвитку, а також розвитку їхньої ігрової діяльності в усі вікові періоди. Як стверджують психологи, без знань внутрішніх законів розвитку гри як діяльності намагання управляти нею можуть зруйнувати її.

Для успішного керівництва іграми дітей вихователь повинен володіти різноманітними вміннями, найважливішими серед яких є:

- 1) аналітичні – вміння аналізувати і діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності групи загалом і кожної дитини зокрема. Для цього вихователь має постійно спостерігати за іграми дітей дошкільного віку у своїй групі;

2) проєктувальні (конструкційні) – вміння проєктувати рівень розвитку ігрової діяльності дітей у передбачуваній часовій перспективі;

3) організаторські та комунікативні – вміння організовувати дітей, щиро цікавитися їхньою грою, за необхідності включатись у неї у головних або другорядних ролях, впливати на перебіг гри пропозицією, порадою, запитанням тощо [5].

Одним із основних прийомів педагогічного впливу є рольова участь вихователя в іграх, що надає діям дітей цілеспрямованості і змістовності, сприяє їх об'єднанню для спільної гри, збагачує ігрові задуми, дії. Його запитання, звернені до дітей як до персонажів, сприяють становленню сюжетно-рольової гри, оскільки вони зі збагаченням гри різноманітними діями, виникненням сюжету починають словами позначати свої ролі.

Якщо діяльність дитини перебуває на рівні предметних ігор, необхідно подбати про спеціальне навчання їх ігровим діям, елементам ігрової поведінки. Для цього використовують такі педагогічні прийоми, як пропозиція вихователем готового сюжету різної складності, демонстрація зразка ігрової дії, використання у грі разом з іграшками предметів-замінників. Активність дітей розвивають яскраві іграшки, що імітують знайомі їм реальні предмети.

У роботі з дітьми середнього дошкільного віку вихователь має орієнтуватися на збагачення змісту їхніх ігор, формування різних способів рольової поведінки, вміння підтримувати дружні стосунки. Включаючись у спільну гру дітей або інсценуючи певний ігровий сюжет, вихователь сприяє формуванню вміння співвідносити назву ролі з відповідними їй діями й атрибутами, виокремлювати паралельні та взаємодоповнювальні ролі, різні типи стосунків між рольовими позиціями.

У середньому дошкільному віці взаємини дітей концентруються навколо ролі й дотримання правил, до яких вона зобов'язує. Важливо, щоб ці правила орієнтували на утвердження високоморальних людських стосунків і почуттів.

Ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку має бути спрямована на формування їхніх умінь спільно вибудовувати і розвивати сюжет, розуміти партнерів по грі та узгоджувати свої дії з їхніми. Із цією метою вихователь може використовувати:

– спільний почерговий переказ казки або оповідання. Педагог у певний момент змінює розповідача, за необхідності нагадує подальший розвиток подій;

– спільне придумування казки або оповідання, які пізніше використовують як ігрові сюжети. Важливо, щоб залучені до реалізації цього завдання симпатизували одне одному, мали приблизно однаковий рівень ігрової діяльності;

– спільне розігрування сюжету казки або оповідання після того, як діти запам'ятали його. Це є необхідною умовою збагачення їхнього досвіду елементарної рольової поведінки.

Педагогічна цінність гри значною мірою залежить від ефективності вирішення у ній ігрового завдання. Кінець гри, казки обов'язково має бути емоційним. Водночас діти повинні розрізняти свої обов'язки у грі і в буденному житті, вчитися переключатися із гри на реальні справи. Головне, щоб з кожним днем вони ставали самостійнішими, ініціативнішими, розширювали своє бачення світу і себе в ньому.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. Богуш; авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Бєленька та ін. Київ, 2012. *«Вихователь-методист дошкільного закладу»*. 30 с.
2. Гавриш Н. Гра-стратегія як засіб формування творчої особистості. *Дошкільне виховання*. 2004. №1. С. 8.
3. Іванова В. В. Особливості розвитку творчого мислення у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку : дис. канд. псих. наук: 19.00.07. Київ, 2011. 219 с.
4. Печенко І. П. Дитина в сучасному соціально-педагогічному просторі: проблема захисту прав. *Зб. наук. пр. Полтавського держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Полтава, 2005. Випуск 6(45). С. 45–53.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав. 2013. С. 330–357.
6. Усі розробки ігор і вправ до базової програми «Я у Світі». Харків : Вид. група «Основа». 2010. 319 с.

УДК 316.77:808.5-053.4

Олена Кобак,
Заклад дошкільної освіти № 4 «Джерельце»
Луцької міської ради,
м. Луцьк

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РИТОРИКИ

Мовленнєвий розвиток є основним інструментом активності дитини дошкільного віку. Одним із найважливіших аспектів поєднання мови, мовлення та мистецтва є риторика. Впровадження риторики в освітній процес закладу дошкільної освіти має на меті виховання комунікативної компетентності дошкільника, моральних принципів, розвиток творчого потенціалу, емпатії, позиції відкритості, виховання поваги до чистоти та багатства української мови.

Ключові слова: риторика, красномовство, ораторське мистецтво, емоційна забарвленість, комунікація, риторична майстерність, комунікативні навички.

Питання мови є дуже важливим для майбутнього України. Слово – сильніше за будь-яку зброю. Воно здатне захоплювати серця, надихати, повертати втрачену віру, об'єднувати, перетворювати ворогів на союзників.

Вдале володіння ораторським мистецтвом, вміння переконувати, доводити власну точку зору обов'язково стане в нагоді в роботі, бізнесі та особистому житті.

Навчання дитини риторики – це хороша основа майбутнього успішного життя. Діти навчаються спілкуватися, правильно і чітко викладати свої думки, знаходити друзів, підвищують свою самооцінку, розбирають, як довести свою точку зору, відстояти свою думку. Мова дитини має бути розмаїтою, яскравою, стилістично забарвленою, емоційною, без русизмів та діалектизмів. Саме тому дорослі повинні бути гідним прикладом для підростаючого покоління, щоб прищеплювати малечі любов до рідного слова, формувати висококультурну націю [5].

Навчання вести бесіду в ранньому віці можна вважати початковим етапом риторики. В заклад дошкільної освіти приходять діти з різним емоційним сприйняттям навколишнього світу і навиками комунікативного спілкування. Тому тренінги в цей період часу дуже важливі, адже потрібно не втратити момент, дати дитині вчасно розкрити свій мовленнєвий потенціал.

Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти [2] в Україні одними з головних завдань дошкільного виховання й навчання визначають забезпечення та оволодіння дітьми рідною мовою, культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях.

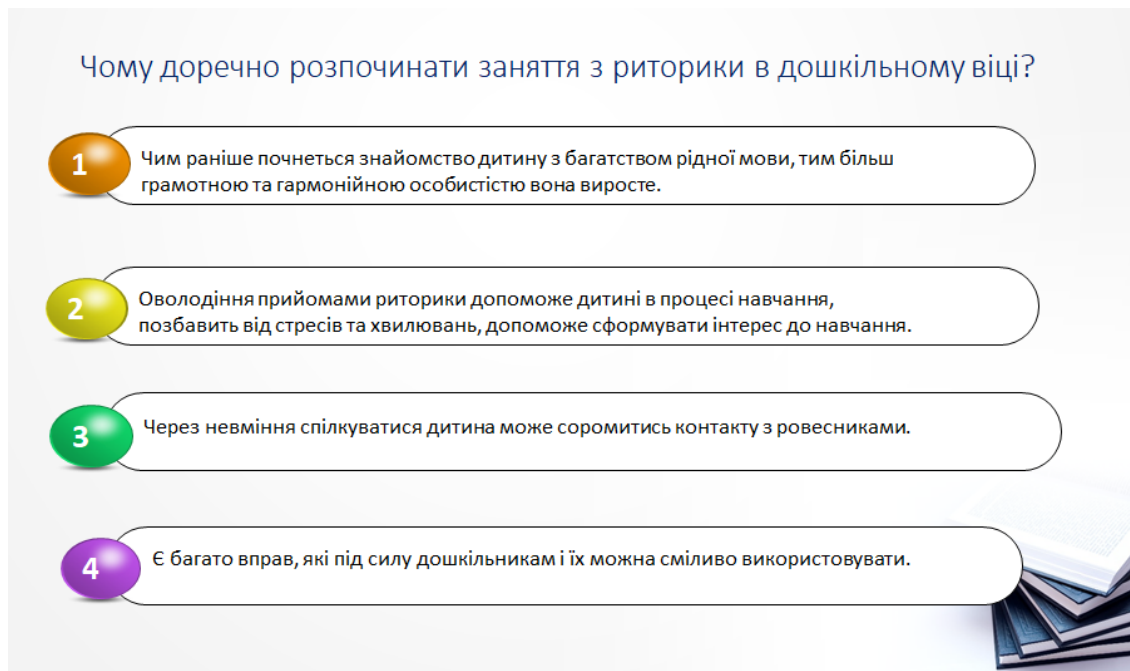

Рис. 1. Мотиваційний аспект риторичних занять в ЗДО

Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається із різних видів говоріння та слухання, під час якої формуються мовленнєві вміння і навички. На сьогодні у закладах дошкільної освіти велике значення приділяється процесу становлення даного напрямку. Невипадково науковці (І. Зязюн, А. Капська, К. Крутій, Л. Мацько, О. Мороз та ін.) все більше стали

звертати увагу на необхідність формування лінгвістичних, риторичних умінь та навичок дошкільників. І це природно, оскільки саме на заняттях цього навчального курсу, переживаючи безліч ситуацій, відносин і вчинків, дитина зміцнює своє духовне життя, і це робить її рухливою, чуйною, доброю, більш здатною до співпереживання і розуміння своїх однолітків [8].

Мовленнєвий розвиток дитини є основним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям, і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Водночас, як свідчить практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, що стали допустимими дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в закладах дошкільної освіти, обмежує безпосереднє спілкування дітей, унаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера, але водночас гальмується мовленнєва.

Тому, метою роботи вихователя, є створення сприятливого середовища для повноцінного мовленнєвого розвитку дітей: різноманітність дидактичних ігор, включення елементів мовленнєвого спілкування на заняттях із кожного розділу програми, спілкування у повсякденному житті, розвиток риторичних умінь.

Однією з головних цілей навчання мови – формування комунікативної компетенції, пов'язаної з оволодінням усіма видами мовленнєвої діяльності й культурою мовлення [3; 4].

Науковці (С. Абрамович, В. Василенко, О. Гончарова та ін.) трактують поняття «риторика» як вчення про досконале мовлення – переконливе, забарвлене, яскраве, доцільне, ефективне, оскільки вона формує через стиль мовлення стиль життя. Завдяки риторичі можна виховати досконалу мовленнєву особистість.

Рис. 2. Розвиток комунікативних навичок дитини

Зазначимо, що історія розвитку риторики як мистецтва та науки охоплює не одне тисячоліття. У різні періоди вона відігравала визначене значення у житті суспільства, у вмілому володінні словом. Дослідники (І. Зязюн, А. Капська, К. Крутій, Л. Мацько, О. Мороз та ін.) переконані, що

завдяки опануванню риторики можна випрацювати низку якостей, які стосуються процесу мислення – критичність, гнучкість, оперативність; мовлення – точність, стислість, правильність, виразність, морального виховання, удосконалити комунікативну поведінку [8].

На сучасному етапі інформаційний простір щодо методів, прийомів навчання насичений різноманітними варіаціями підходів. Саме тому виникло питання активного самостійного пошуку оптимальних форм, методів і прийомів роботи з формування лінгво-риторичних умінь та навичок дітей дошкільного віку. Виникла необхідність у розробці ефективної моделі розвитку та формування у дошкільнят лінгво-риторичних умінь та навичок за допомогою ігрових технологій, моделювання та в комплексній взаємодії вихователя з батьками.

У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлень непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мовлення, інтонаційний лад, покращується діалогічне та монологічне мовлення. Заняття з риторики – один з найважливіших засобів розвитку емпатії, тобто розпізнавати емоційний стан за мімікою, жестами, інтонацією, уміння ставити себе на місце іншого, шукати шляхи вирішення ситуації. Завдяки таким заняттям діти пізнають світ не лише розумом, а й серцем, формують досвід соціальних навичок поведінки, адже літературні твори мають моральну спрямованість (дружба, доброта, чесність, сміливість та ін.) [1; 2; 3; 4].

Діти вчаться розмовляти, відчувати, розуміти, співчувати і співставляти. Ми навчаємо дітей: досягати своєї мети шляхом розмови, виразно говорити, бути впевненим, застосовувати акторську майстерність, почуватися комфортно у випадку відеозапису і звукозапису виступу, правильно і невимушено рухатись і жестикулювати під час розмови, аналізувати «мову тіла», володіти формами мовленнєвого етикету, своєчасно змінювати тон розмови, відповідно до ситуації спілкування. Вони знайомляться з найпершими, найпростішими емоціями, які супроводжують нас щодня: радість, сум, злість, здивування, спокій. На основі коротких повчальних історій роблять висновки про те, що добре, а що не зовсім, а найголовніше – навчаються помічати у собі хороші якості, хвалити себе і бути привітним до інших.

Для розвитку риторичних вмінь використовуються чистомовки, скоромовки, прислів'я, приказки, творчі завдання, театралізація, інсценізація, вправи-імітації, сюжетно-рольові ігри та ситуації, ігри-стратегії, розмірковування вголос, гра-інтерв'ю, хвилинки-фантазії тощо.

У щоденній практиці використовується нестандартний підхід до занять: заняття-фантазії, заняття-розмірковування, заняття-подорож, заняття-квест, заняття-конкурс, заняття-інтерв'ю, заняття-драматизація, заняття-концерт, заняття-дискусія. Такі заняття з риторики зазвичай проходять весело, тепло, в атмосфері довіри, добра, теплоти. Так, в атмосфері довірливого, комфортного спілкування діти набувають необхідних навичок: підготовки до виступу, опанування пози оратора, встановлення зорового контакту з

слухачами, розвиток зв'язного структурованого мовлення, словесної імпровізації, вміння ставити запитання, уважно слухати співрозмовника, виховання толерантності, самоконтролю. Через театр, акторську гру діти навчаються жити, творити, розуміти та допомагати один одному [3; 4].

Отже, виховна мета риторики в дошкільлі очевидна – прилучення дошкільника до елементів, основ ораторського мистецтва, яке має велике виховне, освітнє і розвиваюче значення. Адже дошкільний вік – це сензитивний період розвитку мови.

Перспективу подальших досліджень вбачаю у вивченні, дослідженні і впровадженні риторики в практику закладу дошкільної освіти.

Література:

1. Абрамович С., Чікарькова М. Риторика : навч. посіб. Львів : Світ. 2001. С. 139–162.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: <http://surl.li/jyzz> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / за ред. А. Богуш. Київ : Вища шк. 2007. 542 с.
4. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ : Видавничий дім «Слово». 2006. 204 с.
5. Кравець Л. Риторика: від джерел до сучасності. *Дивослово*. 2000. № 6. С. 44–46.
6. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти Державного стандарту дошкільної освіти. 2021 рік. URL: <http://surl.li/qjxo> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / за ред. О. Білан, Л. Возна, О. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець. 2013. 264 с.
8. Парціальні програми у ДНЗ / укладачі: Є. Ковтун, Л. Міщенко. Суми : СОІППО. 2009. С. 39–45.

УДК 101:316.46(043.2)

Ірина Ковальчук,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

ТИП МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОВЕДІНКУ ЛІДЕРА

Розглянуто основні характеристики світу SPOD, VUCA, BANI. З'ясовано, що у XXI столітті відбувається зміна основних пріоритетів лідерства – від особистісного

до соціального аспекту. Виявлені відмінності між відкритим та закритим типом мислення та вплив червоних прапорів на поведінку людини.

Ключові слова: лідер, лідерські навички, світ SPOD, VUCA, BANI, закритий та відкритий тип мислення, червоні прапори.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодення потребує лідерів нової формації – людей компетентних, відповідальних, здатних мислити неординарно, володіти сукупністю soft skills (м'яких навичок). Відмінність між лідером ХХ та ХХІ століття найперше полягає в домінуванні особистісного чи соціального аспекту лідерства. Якщо в лідерстві ХХ століття домінував особистісний аспект (Я – лідер, Я досягаю, Я веду команду), то для сучасного лідерства ключовим виступає соціальний аспект, суть його полягає в тому, що лідер – це особа, котра дбає про успішність усіх членів своєї команди. Зазначені акценти у лідерстві – своєрідна відповідь на виклики сучасного мінливого світу.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Феномен лідерства супроводжував людину з найдавніших часів. Варто згадати стародавні держави (Рим, Греція, Троя), де вождю судилося грати свою роль від народження. Таких людей готували до цієї ролі, надаючи належну освіту та практику [2]. Щодо інтелектуальних коренів лідерства, то вони були сформульовані вченими лише у ХХ столітті. Зокрема, А. Козьмінський визначає лідерство як вплив на поведінку інших, що полягає в мобілізації людей до ефективних дій, і його сутність ґрунтується на свідомому впливі всередині групи. С. Міка розглядає лідерство через унікальні якості людини, якій інші готові довіряти і підкорятися з власної волі. М. Армстронг вважає, що лідерство є набутим навиком. На думку Балцежика Р. та Приймака В., з формуванням інформаційного суспільства у світі одним із найважливіших теоретичних ракурсів розгляду лідерства стає лідерство як система політичних комунікативних взаємозв'язків і відносин, що відображають здатність і можливість суб'єкта впливати на прийняття рішень у політично-управлінській сфері. Дослідники вважають, що суть лідерства полягає в його багатогранній природі [1].

Мета статті – зацентувати увагу на викликах сучасного світу та визначити особливості моделей поведінки особи-лідера із закритим та відкритим типом мислення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Економісти, філософи та футурологи описують зміни, що відбуваються довкола. Стефанська Ірина – засновниця та очільниця Unique School та Хіжінська Яніна – методистка EdEra, академічна директорка Unique School у своєму курсі «Погляд на освіту: стратегічний та операційний напрями» (на платформі EdEra) аналізують термінологію, яку пропонують французькі дослідники у своєму баченні світу. Зокрема, до середини ХХ століття вони бачать світ як **SPOD** – це абревіатура з англійських слів: Steady – стійкий, Predictable – передбачуваний, Ordinary – простий, Definite – визначений.

Від періоду стрімкого розвитку технологій та інформації, орієнтовно від 1970-1980-их років, вчені констатують про формування нового світу – VUCA. Світ змінився, став мінливим та складним, у ньому зникає гарантована попередніми десятиліттями стабільність.

Характеристиками світу VUCA постають: складність, нестабільність, неоднозначність, мінливість. Виклики, які постали перед людиною: шалені зміни, за якими непросто встигати; зростання складових, які впливають на будь-яку ситуацію; відсутність чіткості у розумінні значення подій; розгубленість стосовно сьогодення.

Попри бажання стабільності та передбачуваності, людство у 2020 році стикається з іще більшими та могутнішими викликами, якими постала пандемія, а з 24 лютого 2022 року війна в Україні. Футурологи дають назву цьому світу – BANI, а його характеристики визначають як: brittle/крихкість, anxious/тривожність, nonlinear/нелінійність, incomprehensible/незрозумілість.

Запропонована дослідниками структура світу SPOD, VUCA, BANI унаочнює призму, через яку людина дивиться на те, що відбувається у світі і відповідно до цього певним чином поводить себе, діє, відповідає на виклики.

Які вміння, якості треба формувати, щоб убезпечити себе в світі з такими параметрами? Компоненти аббревіатури BANI нагтовхують на відповідь. Такий світ для протидії означеним характеристикам потребує сформованості у людини: B – стійкості, A – усвідомленості та емпатії, N – адаптивності, I – інтуїтивності.

Лідерство як феномен передбачає розуміння особливостей сучасного світу, щоб бути готовим реагувати на виклики цього світу, за можливості передбачати їх, вести команду до успіху.

Лідерство у світі VUCA фокусується на трьох ключових аспектах.

1. Спільне бачення. VUCA-лідерство вимагає, щоб усі підтримували спільне бачення проблеми/завдання і досконало розуміли свою участь у ньому.

2. Співпраця. Лідери можуть успішно «використовувати» знання, вміння, досвід та різні точки зору членів своєї команди для досягнення цілей організації, якщо вони надихатимуть та наповнюватимуть енергією інших людей. Лідер повинен навчитися уважно слухати оточуючих і створювати свої ідеї.

3. Формування корпоративної культури. Лідери VUCA прагнуть оцінити корпоративну культуру своєї організації, щоб краще зрозуміти, чому відбувається саме так. В ідеалі культура повинна бути підтримуючою, більше спонукати учасників до нових ідей, відкритості до нових можливостей та нових шляхів удосконалення

Задля успішної реалізації свого призначення особа, яка претендує на визнання себе як лідера, більше того – успішного сучасного лідера, має досліджувати зміст свого розуму, вивчати його, а за потреби і корегувати. Подібні логічні операції передбачають роботу з полем мисленнєвого континіуму, для деталізації якого служать наступні поняття: закритий і

відкритий тип мислення, сувора та м'яка поведінка, червоні прапори, колізії, піраміда впливу тощо.

Ментальний (духовно-мисленнєвий) континуум – це сукупність відомостей (знань, уявлень, оцінок, правил поведінки, розуміння вічних істин), які особа/носій матеріалізує у мовленні та поведінці. Іншими словами, ментальний континуум – це абстрактне поняття, яке передбачає нерозривну єдність мислення та його мовного втілення. Також ментальний континуум – це парадигми, які безпосередньо визначають поведінку особистості та специфіку її мовлення, через які дана особа презентує свої лідерські якості. Ментальний континуум формує психічні процеси: мислення, почуття, інтуїцію, результатом дії яких є відповідна модель поведінки [3].

Продемонструємо окремі прояви ментального континууму в практичній площині та їх важливість для особи.

Модель поведінки особи-лідера із закритим типом мислення визначають такі парадигми: «інші не настільки важливі як я», «я фокусуюсь на своїх результатах», «мої цілі та поведінка є орієнтовані на мене». Для особи-лідера із відкритим типом мислення вони є іншими, а саме: «інші важливі так само як і я», «я фокусуюсь на наших результатах», «мої цілі та поведінка беруть до уваги інших». Вже при поверхневому порівнянні можемо відзначити різні відмінності між відкритим і закритим типами мислення. Але що більш вагомо, то це той факт, що ці парадигми лежать в основі поведінки особи-лідера, задають тон його спілкування з командою, безпосередньо впливають на відносини в колективі, і як наслідок – на продуктивність роботи всіх членів команди.

При розгляді питання видається вкрай доречним звернення уваги до «червоних прапорів», якими виступають патерни, які часто проявляються у роботі лідера з підлеглими. Найбільш поширені червоні прапори: «я відчуваю себе виправданим», «я починаю захищатись», «я звинувачую», «я відчуваю себе жертвою», «я навішую ярлики», «я перебільшую цінності», «я фокусуюсь на собі» тощо. Ці червоні прапори (для кожної особи вони будуть індивідуальні) за умови їх неусвідомлення можуть нарощувати свою деструктивність і негативно впливати як на відносини в команді, так і її роботу.

Експерти в питаннях лідерства стверджують, що 87 % активної фази життя проходить у закритому мисленні. Такий факт є досить кричущим і мав би стимулювати кожну обізнану з ним особу-лідера до вивчення свого типу мислення та переформатування його на максимально відкритий.

Відкритий тип мислення включає наступні кроки.

– Зрозуміти себе – на якій позиції знаходжусь я – мої цінності, переконання, чим я можу поділитися з іншими людьми, в чому полягає моя ідентичність.

– На якій позиції знаходиться опонент – хто він є, яка його ідентичність, його цінності, переконання тощо; де точка конфлікту, де її можна обійти, щоб команда не постраждала.

– Подивитися на ситуацію очима свого опонента/колеги – з його точки зору, його переконання, цінності.

Висновки. У сучасному світі поняття лідерства усе більше набуває загального явища. Людина, живучи у суспільстві, покликана вміти реагувати на виклики та непередбачувані обставини, брати на себе відповідальність за вирішення поставлених задач, сміливо ставити нові цілі. Такий підхід вимагає формування в особи-лідера відкритого типу мислення, що супроводжується розвитком цілого ряду soft skills, зокрема, комунікативної навички, стресостійкості, критичного мислення, адаптивності та ряду інших.

Література:

1. Балцежик Р., Приймак В. Лідерство і інформаційне суспільство. *Філософсько-психологічні аспекти лідерства в бізнесі, освіті та державі: збірник тез IV Міжнар.і наук.-практ. конф.*, 15 берез. 2019 р. Львів : СПОЛОМ. 2019. С. 29–32.
2. Нестуля О. О., Нестуля С. І. Лідерство в управлінській традиції стародавніх цивілізацій. *Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. 26-27 вересня 2019 р. / за заг. ред. О.Г.Романовського.* Харків : НТУ «ХПІ». 2019. С. 3–6.
3. Руснак Н. Когнітивний ракурс дослідження діалектних текстів. *Науковий вісник Херсонського університету. Лінгвістика : зб. наук. праць / ред. кол. : В. Олексенко (голова) [та ін.].* Херсон : Вид-во ХДУ. 2012. Вип. 16. С. 192–196.

УДК 378.018.42(045)(477.83)

**Лариса Констанкевич,
Мар'яна Радкевич,**
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МЕТОДОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано методологію використання інформаційно-комунікаційні технології у сучасній педагогічній діяльності. Вказано як переваги, так і недоліки використання ІКТ в навчальних закладах.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, технологія, педагогічна технологія, інформаційна технологія, цифрова освіта, онлайн-навчання.

Поява інформаційно-комунікаційних технологій кардинально змінила процес навчання та виховання, надала їм індивідуальності. Деякі іншими стали інструменти, які використовує педагогіка сьогодні.

Сам термін «технологія» означає діяльність педагога, котра реалізується відповідно до вимог навчання, виховання та розвитку особистості, а також є складовою частиною педагогічного процесу і гарантує вирішення педагогічних завдань [3, с. 8].

У педагогіці на сьогодні не має однозначного визначення поняття «педагогічна технологія». Так, С. Сисоєва пояснює, що педагогічна технологія – це засіб професійно-педагогічної діяльності, за допомогою якої вчитель створює та пояснює щось нове. Рівень педагогічної технології залежить від рівня обізнаності викладача [5, с. 73].

О. В. Аніщенко та Н. І. Яковець стверджують те, що до педагогічних технологій можна віднести: методи, прийоми та засоби навчання; принципи навчання; моделі навчання та виховання; педагогічну техніку; алгоритм досягнення спланованих результатів; проектування процесу особистості учнів тощо [1, с. 11].

Серед сучасних педагогічних технологій, які найчастіше використовуються, дослідники відокремлюють: технологію модульного навчання, технологію розвиваючого навчання, особистісно-орієнтовану технологію, інформаційну технологію, технологію дистанційного навчання, технологію змішаного навчання, ігрову технологію, диференційовану технологію навчання та інші.

Неоднозначним є і пояснення поняття «інформаційна технологія». У науковій літературі це поняття пояснюється як «цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів із використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечує високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування» [2].

У наукових джерелах зустрічаються різні класифікації системи інформаційних технологій:

- за способом реалізації в інформаційній системі (традиційні та нові інформаційні технології);
- за ступенем охоплення завдань (електронна обробка даних, автоматизація функцій управління, підтримка прийняття рішень, електронний офіс, експертна підтримка);
- за класом реалізованих технологічних операцій (робота з текстовим редактором, робота з табличним процесором, робота із графічними об'єктами, мультимедійні системи);
- за типом користувацького інтерфейсу (пакетні, діалогові, мережеві);
- за способом побудови мережі (локальні, багаторівневі, розподілені);
- за предметними областями обслуговування (економічна, освітня, політична, наукова, екологічна, соціальна тощо) [2].

Перевага в сучасній педагогіці надається активному навчанню, зокрема використанню ігор на уроках. Переваги гейміфікації в освітньому процесі очевидні – непідробна зацікавленість учня, його залучення в процес. На відміну від традиційних форм навчання, гра містить дуже важливий компонент – розважальний характер. Важливо відзначити, що гейміфікація – це не занурення в тривимірний віртуальний світ, не ігри під час освітнього процесу. Це тільки допоміжний інструмент, що дозволяє підвищити пізнавальну активність і мотивацію. Особливість таких ігор є інтерактивність та можливість створювати такі програмні продукти особисто.

Останнім часом з'явилась нова педагогічна технологія навчання – цифрова освіта або онлайн-навчання. Таке навчання має низку переваг перед іншими формами навчання. Так, практично не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з вчителем за допомогою телекомунікаційних технологій, у тому числі відео зв'язку, та одержувати структурований навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді. Найбільш популярним у системі вищої освіти є «змішане навчання – освітня модель, яка поєднує цифрову та традиційну форми навчання». Для організації змішаного навчання використовуються різноманітні інструменти, переважно хмарні технології [4, с. 75].

Характерним для інформаційно-комунікаційних технологій є застосування певних методів: моделювання, системного аналізу, системного проектування, методи передачі, збору, накопичення, збереження, обробки, передачі та захисту інформації [6].

Варто зауважити, що надмірне використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі містить у собі як переваги так і недоліки. Серед переваг можна виділити такі: зацікавленість навчанням у зв'язку з новими формами роботи, вільний графік навчання, виховання інформаційної культури, вільний доступ до інформації, виконання завдань самостійно тощо. Проте існують і недоліки у використанні даної технології: відсутність комп'ютера чи програмного забезпечення, додаткова підготовка вчителя до занять, володіння викладачем належним рівнем комп'ютерної грамотності, недостатньо розроблена методологія застосування інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти та інше.

Отже, з метою підвищення ефективності навчання потрібно поєднувати традиційні методи навчання із інформаційно-комунікаційними технологіями, що дозволить покращити систему традиційної освіти, зробити її сучаснішою, цікавішою та продуктивнішою для молодого покоління.

Література:

1. Аніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2007. 199 с.
2. Данильчук Л. О. Ризики та безпеки мережі Інтернет: до проблеми інформаційної захищеності дітей. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 68-71.

3. Кивлюк О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі навчальних дисциплін початкової школи. *Початкова школа*. 2004. № 4. С. 34–35.

4. Суховірський О. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційних технологій. Київ, 2005.

5. Таргоній О. Використання інформаційних технологій на уроках у початкових класах. *Сучасна школа України*. 2011. № 2. С. 42–44.

УДК 378.091.33-028.22:51:37.018.43(043)

**Віктор Корнелюк,
Тарас Лехіцький,**
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

РОЗРОБКА ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО І ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ЗВО

У статті узагальнена розробка електронних навчальних матеріалів з використанням візуалізації. Обґрунтовано доцільність структуризації та анімації за використання опорних схем для формування математичної компетентності у здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: електронні навчальні матеріали, візуалізація, структуризація, опорні схеми.

Постановка наукової проблеми та її значення. Цифрова трансформація вищої освіти, що спостерігається зараз, дистанційне і змішане навчання, що динамічно розвивається, вимагають перегляду теоретичного і методичного забезпечення цього процесу. Це детермінує пошук нових підходів до створення електронних засобів навчання, зокрема для курсу математики у ВНЗ. Широке використання режиму відеоконференції в дистанційному і змішаному навчанні спонукає приділити особливу увагу проблемі підбору навчальних матеріалів, що виводяться на екран для спільного доступу. Часто на заняттях з математики студентам демонструється на екрані учбова інформація у вигляді відсканованої сторінки підручника. Такий контент непривабливий для сучасних студентів, не викликає у них емоційного відгуку і, як наслідок, знижує мотивацію до навчання.

При розробці електронних навчальних матеріалів необхідно орієнтуватися на інтереси і особливості мислення сучасних студентів. Вони віддають перевагу візуально оформленому навчальному матеріалу. Контент спільного доступу на занятті повинен містити дидактичні технології, а також відрізнятися якісним художнім оздобленням. Реалізація візуальних образів в електронних засобах навчання вимагає від викладачів величезних зусиль і

значних затрат часу. Шляхи вирішення цієї проблеми бачимо в створенні дидактичних матеріалів за допомогою загальнодоступних комп'ютерних програм, що мають простий графічний інструментарій. В цьому випадку від викладача не вимагається високого рівня технічної підготовленості. Крім того, специфіка викладання математики припускає, що недостатньо представити складну математичну конструкцію і її рішення на екрані. Важливо запустити процеси розуміння учбової математичної інформації, використовуючи особливе дидактичне забезпечення.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Наукове обґрунтування змішаного навчання в закладах вищої освіти значною мірою розвивалося на основі і під впливом робіт Т. Бодненко, С. Семерікова, О. Спіріна, Ю. Триуса, В. Кухаренка, А. Стрюка, Н. Морзе, Н. Рашевської, Ю. Кадемїї. Значна кількість науково-методичних підходів до проектування змішаного навчання втілені у працях зарубіжних учених, зокрема К. Бонка (K. Bonk), Ч. Грехема (C. Graham), М. Грубера (M. Gruber), Ч. Дзіубана (C. Dziuban), К. Крістенсена (K. Christensen), Г. Маєра (G. Mayer), А. Норберга (A. Norberg), К. Спріна (K. Spring), Х. Стакер (H. Staker), Б. Хана (B. Khan), М. Горна (M. Horn) та інших.

Основою для дослідження послужили аналіз переваг і недоліків дистанційного навчання, узагальнення досвіду роботи педагогів-практиків по використанню електронних навчальних засобів в курсі математики. Також були враховані рекомендації педагогічного дизайну по розробці ергономічного середовища для електронних засобів навчання, засновані на психолого-педагогічних дослідженнях.

Мета дослідження. Узагальнити можливості візуалізації для формування математичної компетентності з використанням електронних навчальних матеріалів в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Електронний інформаційний ресурс – це інформаційний ресурс, що зберігається в електронному чи комп'ютеризованому форматі і може бути досягнутий, знайдений та перетворений засобами електронної мережі або іншої електронної технології обробки даних. ЕІР вміщує такі аспекти поняття, як цифрова форма фіксації інформаційних даних; комп'ютерні засоби та програмне забезпечення для відтворення та керування; електронне середовище для розповсюдження (комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного зв'язку). Електронні інформаційні науково-освітні ресурси – це ресурси, які наповнюють науковоосвітній інформаційний простір для цільового їх використання. Кожному інформаційному ресурсу відповідає певна множина сервісів, що забезпечують доступ до ресурсу та його опрацювання в інтересах користувача ресурсу [1].

При побудові електронних навчальних матеріалів доцільно дотримуватися певних дидактичних орієнтирів. Серед них:

1) чітка структуризація навчального тексту, виділення в ньому змістових частин;

2) послідовне виявлення змісту окремих частин, їх уточнення і корекція при співвідношенні з цілісним текстом.

На практиці використовуються різні методи візуального структурування – від традиційних діаграм і графів до «стратегічних» карт, променевих схем-павуків і каузальних ланцюгів, опорні конспекти, структурно-логічні схеми, опорні сигнали, логіко-змістовні моделі та ін. Таке розмаїття обумовлене істотними відмінностями в природі, особливостях і властивостях знань різних предметних областей і сприяє їх раціональному використанню в навчанні. Більшість дидактичних візуальних засобів розрізняють за обсягом запропонованих даних і складністю роботи з ними, за можливостями уточнення ключових понять і тверджень через засоби символічної логіки і їх деталізацію, за можливостями оптимальної підтримки операцій пізнавальної і навчальної діяльності. Такі способи систематизації і візуального відображення навчальної інформації сприяють розгортанню логічного ланцюжка міркувань, опису образів і їх ознак у розумовій діяльності, а також операцій за допомогою вербальних засобів обміну інформацією [2, с. 168].

При цьому великого значення набувають методики структуризації і узагальнення навчальної інформації. Тому для реалізації вищеперелічених дидактичних орієнтирів пропонуємо застосовувати технології візуалізації і стискування учбової інформації. Вказані технології трансформують учбовий матеріал в об'єкт графічної наочності, легкість сприйняття якого досягається невеликими розумовими зусиллями. Візуалізацію інформації визначають як оптичне явище, ергономічне поєднання формул, тексту, таблиць і малюнка. В курсі математики для вищої освіти ці високоефективні способи обробки і компонування учбового матеріалу реалізовані у вигляді опорних схем. Об'єкти графічної наочності відбивають систему зв'язків окремого математичного поняття, яка вбудовується в систему зв'язків усього курсу математики і створює чітку, цілісну структуру – фундамент для інтенсифікації процесу розуміння. При цьому були дотримані вимоги до змістовної спадкоємності, доступності, цілісності і внутрішньої логіки курсу математики, а також дидактичні, психологічні, ергономічні принципи педагогічного дизайну.

При роботі разом із студентами над розумінням математичних текстів важливо не пропонувати «готову структуризацію», представляючи застигли схеми і візуальні образи. Необхідно створити передумови і умови для самостійного аналізу і узагальнення інформації за допомогою поступової побудови візуальних об'єктів і схем. Для запуску процесу розуміння треба спочатку обговорити з студентами і побудувати на екрані одні частини опорної схеми, а потім неодноразово повертатися до цілої схеми і до інших її частин. Описаний процес трансформації графічних конструкцій може підтримуватися анімаційними ефектами, що надає цим схемам динамічної складової. Таким чином, різноманітний контент пропонується дидактичною анімацією, що викликає інтерес до учбового матеріалу [3, с. 382].

Висновки. Світовою освітньою спільнотою визнана роль комп'ютерної візуалізації в стимулюванні розвитку математичного мислення студентів. При цьому актуальним педагогічним завданням є конструювання дидактичних динамічних презентацій в навчанні математиці. Щоб анімаційний інструментарій мав гнучкість і динамічність в застосуванні, легко підлаштовувався під особливості конкретного дидактичного процесу, рекомендуємо використовувати прості засоби анімації. Зазвичай в навчанні використовуються анімаційні представлення побудови кривих, поверхонь, графіків функцій. Ми пропонуємо застосовувати і інші способи динамічної візуалізації в електронному навчальному контенті структурам математичних виразів і текстовим структурам, оформленим у вигляді схем.

При розміщенні в контенті великих опорних схем анімаційні ефекти також дозволяють контролювати швидкість появи вказаних візуальних об'єктів на екрані. Психологічні дослідження показують, що інформація краще сприймається, коли представлена у вигляді невеликих завершених смислових фрагментів. Анімаційні засоби забезпечують дозування інформації. Сам викладач може регулювати методично обґрунтовану, поетапну появу схеми на екрані. Анімаційні ефекти, такі як виділення частини виразу, поява підписів, стрілок-покажчиків, направляють увагу студентів у потрібне русло.

Технології візуалізації і стискування інформації, реалізовані в навчальному контенті у вигляді об'єктів графічної наочності (схем, малюнків), дозволяють не лише успішно опанувати курс математики, але і розвинути здібності узагальнювати, систематизувати, компактно представляти інформацію. Трансформація статичної візуалізації в динамічну за допомогою анімаційних ефектів допоможе досягти нового рівня в процесах розуміння складних математичних конструкцій та внести до навчання елементи гри.

Література:

1. Савченко З. В. Формування і використання інформаційних електронних науково-освітніх ресурсів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 4 (18). URL: <http://surl.li/fmtmn> (дата доступу: 19.11.2022).
2. Бабич О. Візуалізація інформації в процесі навчання. *Фізико-математична освіта : збірник наук. пр.* СумДПУ імені А. С. Макаренка, Фізико-математичний факультет. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2013. Вип. 1 (5). С. 167–170.
3. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навч. посіб. / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків, 2018. 457 с.

УДК 378.015.31:172.15«364»

Анатолій Кравець,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

У статті охарактеризовано сутність сучасного процесу патріотичного виховання у контексті війни, національної спрямованості та демократизації освіти в Україні; акцентовано увагу на тому, що сьогодні, яке на жаль окреслене війною, вивели на якісно новий рівень уявлення про патріотичне виховання.

Ключові слова: патріотичне виховання, патріотизм, процес патріотичного виховання, патріотичне виховання як система.

У період становлення української державності, коли Україна ціною життя Героїв, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, проблема патріотичного виховання особистості набуває особливої значущості. Це обумовлено тим, що патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції нашої нації, а й істотним мотивом саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини у духовній, економічній і соціально-політичній сферах. Визнаючи необхідність розробки суттєво нової моделі освіти XXI століття, яка б відповідала на виклики сьогодні, у документах всесвітньої організації ЮНЕСКО основними напрямками реформування освітніх систем визначені такі: глобалізація суспільних процесів, гуманізація і демократизація освіти; її орієнтація на безперервний розвиток особистості, а також формування її національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати. За таких умов пріоритетним завданням сучасного освітнього процесу є виховання патріотизму студентської молоді.

Важливими аспектами виховання патріотизму як однієї із пріоритетних якостей особистості висвітлені у працях видатних просвітителів і педагогів Г. Ващенко, А. Волошина, О. Духновича, М. Костомарова, П. Куліша, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли проблемі виховання, любові до своєї землі, рідної мови, формування національної свідомості та самосвідомості особистості, поваги до історичного минулого.

У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється вихованню патріотизму у молоді. Розробляються теоретико-методологічні засади та методика виховання цього феномену в умовах модернізаційних суспільних змін (І. Бех, К. Журба, В. Киричок, К. Чорна), висвітлюється

сучасний зміст патріотичного виховання (Г. Агапова, Д. Арабаджієв, А. Афанасьєв, О. Вишневецький, О. Духовна-Кравченко, В. Карлова, О. Киричук, Г. Корж); розглядаються педагогічні засади формування патріотичних почуттів молоді різних типів навчальних закладів (О. Абрамчук, Т. Гавлітіна, В. Датський, В. Дроговоз, В. Мірошніченко, П. Онищук, Р. Петронговський); визначаються сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання (М. Дубина, О. Коркішко, Н. Мазикіна, А. Монахов, В. Матяшук, П. Онищук, Г. П'янковський, Є. Ширекіна); презентується методика підготовки педагогів до здійснення патріотичного виховання в сучасних умовах (Т. Анікіна, Т. Мельник, Г. Назаренко).

Метою статті є висвітлення сутності і структури процесу патріотичного виховання як складової сучасного освітнього процесу.

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває питання виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Саме патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру в свою націю, свій народ, всилає у звичайну людину силу, яка дає міць йти впевнено та безстрашно до мети в єдності зі своїм народом.

Патріотичне виховання – це не як вплив суб'єкта-вихователя на об'єкт-вихованця, а як цілеспрямована динамічна взаємодія вихователя і вихованця на засадах співробітництва і партнерства, у ході якої у спілкуванні та різноманітних видах патріотично спрямованої діяльності здійснюється самовизначення, самореалізація, розвиток і саморозвиток особистості вихованця як зростаючого патріота України. Це призводить до зміни ролей і функцій учасників патріотичного виховання:

➤ позиція педагога по відношенню до студента з авторитарної перетворюється на особистісно-розвивальну, яка вибудовується на засадах діалогічної взаємодії та співробітництва;

➤ перетворювальна взаємодія вихователя й вихованця, спрямована «на зміну свідомості, світогляду, психології, ціннісних орієнтацій, знань і способів діяльності особистості, що сприяють її якісному зростанню та вдосконаленню» [2].

Одним із провідних методологічних підходів до вивчення патріотичного виховання як педагогічного процесу є системний підхід. Він дозволяє виявити спільні системні властивості, системо утворюючі характеристики окремих елементів патріотично спрямованого виховного процесу, принципи його побудови і структуру. М. Красовицький зазначає, що цілісна система – це сукупність закономірно побудованих, динамічно пов'язаних компонентів, взаємодія яких породжує нову системну якість [8]. Визначальними для процесу патріотичного виховання як системи є компоненти, структура, функції та фактори, що об'єднують систему. Слідом за С. Гончаренко, Н. Мойсеюк розглядаємо патріотичне виховання у контексті системного підходу як сукупність таких взаємопов'язаних

компонентів, як мета, принципи, зміст, методи, прийоми, форми та засоби, а також результат [3; 5].

На реалізацію основних функцій патріотичного виховання впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. До зовнішніх факторів можна віднести соціально-історичні особливості, культурні традиції країни, прийняту в ній систему освіти. Як зазначалось вище, патріотичне виховання визначається єдністю мети і змісту, причому саме у відповідності до мети обирається зміст і способи виховної діяльності. Крім цього, саме з метою порівнюються реальні результати виховання. Загальна мета патріотичного виховання конкретизується системою завдань. Визначення оптимальної мети і завдань патріотичного виховання як сучасного педагогічного процесу потребує розгляду сутності феномену «патріотизм» як очікуваного результату зазначеного процесу [1].

«Патріотизм» – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна». Патріотизм – соціально-історичне явище, саме тому у різні епохи зміст цього поняття, залежно від різних підходів, тлумачився дещо по-іншому. Я. Коменський, який першим у педагогіці найбільш послідовно висвітлив проблему виховання у молоді патріотизму, визначив це поняття як любов до рідної землі, місцевості, де народилася людина [6]. Пізніше сутність цього феномену розширив К. Ушинський, який до основних засад формування патріотизму відніс вивчення середовища, де дитина народилася, рідної мови та народного фольклору, звичаїв і традицій [9]. Продовження цих ідей знаходимо у працях вчених, діячів культури, педагогів, письменників України Х. Алчевської, Г. Ващенко, М. Драгоманова, М. Коцюбинського, І. Огієнка, С. Русової, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли проблемі виховання любові до своєї землі, рідної мови, формування національної самосвідомості, поваги до історичного минулого свого та інших народів. У працях цих дослідників патріотизм розглядається як почуття, яке об'єднує різні народи навколо спільної ідеї служіння Батьківщині. Історики, філософи та літературознавці М. Бердяєв, М. Грушевський, С. Єфремов, Ян Колар, Г. Сковорода, Д. Чижевський визначали основні компоненти патріотичного виховання свідомого громадянина. Зокрема, чеський філософ минулого століття Ян Колар схилився до того, щоб орієнтувати патріотичні почуття не лише на Батьківщину, а й на народ, націю. На думку вченого, протиставлення в патріотичних почуттях спрямованості на батьківщину і народ ніколи не приносило і не принесе добра. Ці обидва складники патріотизму повинні поєднуватися і підсилювати один одного [6]. На важливому аспекті патріотизму акцентував увагу М. Грушевський: «Україна – не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не обирати, не експлуатувати для себе» [2]. Видатні педагоги ХХ століття О. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко радили прищеплювати молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників [8]. Сучасні вчені В. Вугрич, Н. Мойсеюк, П. Онищук, К. Циганчук [10]

висвітлюють сутність поняття «патріотизм» як інтегровану єдність почуттів, переконань і діяльності, у яких відбивається ставлення особистості до себе, людей, Батьківщини, її минулого, майбутнього і сьогодення. Отже, моральні почуття особистості-патріота проявляються у гуманності, доброзичливості, співчутті, чуйності, турботливості, людяності, гідності, самоповазі, совісті, відповідальності, сумлінності. Таким чином, на основі зазначеного вище можемо зробити висновок про те, що емоційно-ціннісний компонент патріотизму інтегрує в себе такі основні почуття:

- почуття любові до своєї Батьківщини, її природи, українського народу;
- почуття національної гордості за свою країну, її культуру, народ;
- почуття честі та власної гідності як громадянина-патріота України;
- почуття обов'язку перед Батьківщиною, яке виражається у готовності служити її інтересам, стати на захист своєї Вітчизни у випадку загрози національній безпеці;
- почуття відповідальності за власні вчинки та дії;
- почуття гуманності та толерантності у ставленні до представників українського народу, різних за етнічним походженням;
- почуття любові до праці на користь Батьківщини та українського народу [4].

Ці почуття є проявом ціннісного ставлення особистості-патріота до Батьківщини, рідної землі, українського народу, рідного дому, батьків, свого роду, етносу; до історії, культури, цінностей, звичаїв і традицій усіх етносів, що входять до складу українського народу.

Таким чином, відчуття особистістю цінності того чи іншого об'єкта або явища спонукає її до активних дій, перетворюючись на мотив діяльності, причому мотивом можуть бути лише визнані особистістю цінності. Патріотизм поєднує в собі емоційно-ціннісне і дієве ставлення до Батьківщини, рідної природи, свого народу, нації, до матеріальних та духовних надбань суспільства. Аналіз змісту патріотизму як почуття, особистісної цінності дозволив визначити патріотичне виховання як цілісний, цілеспрямований, свідомо організований процес становлення та розвитку особистості активного громадянина-патріота України, якому притаманне ціннісне ставлення до Батьківщини, рідної природи, українського народу, історії, матеріальних та духовних надбань суспільства.

Наукові праці сучасних дослідників дають можливість визначити мету патріотичного виховання – створення умов для становлення громадянина-патріота України, носія патріотичних цінностей, готового самовіддано розбудувати Батьківщину як суверену, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, важливо, щоб кожен заклад освіти став для молоді осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на

себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. У контексті зазначених положень виникає нагальна необхідність переосмислення і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів;
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність усіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Реалізації цих глобальних завдань необхідна системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних надбань матеріальної та духовної культури; форм виховної роботи; різних видів діяльності; педагогічних технологій.

Сьогодні, коли вся країна працює на перемогу, навіть у важких умовах війни, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді спільно з обласними, міськими, районними центрами національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму організовує заняття з різних тем, які, стануть у нагоді і нині, і коли війна залишиться у минулому.

Таким чином, війна росіян на території нашої Держави, ідеї гуманізації та демократизації освіти вивели на якісно новий рівень уявлення про патріотичне виховання як педагогічну категорію, яка нині переживає оновлення та підтверджує незламність сили волі, національної свідомості та міці кожного Українця-патріота. Тому сьогодні, в умовах війни, провідною метою в кожному закладі освіти має стати виховання особистості на засадах феномену патріотизму.

Література:

1. Бех І. Виховання особистості: Сходження до духовності: наук. вид. Київ : Либідь. 2006. 272 с.
2. Бех І., Цибульська О. Виховання особистості : у 2-х кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь. 2003. 344 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 376 с.

4. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://dspu.edu.ua/wp.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).

5. Мойсеюк Н. Педагогіка : навч. посібник. Біла Церква, 2003. 616 с.

7. Назаренко Г. Сучасні підходи до виховання культури демократії старшокласників. *Матеріали наук.-практ. конференції (за результатами науково-дослідної роботи Інституту проблем виховання НАПН України у 2010 році)* / за ред. І. Беха, О. Мельника. Івано-Франківськ, 2011. Вип. І. С. 53–56.

8. Практична педагогіка виховання : посіб. з теорії виховання / за ред. М. Красовицького; упоряд. Г. Іванюк. Київ; Івано-Франківськ : Плай. 2000. 218 с.

9. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. / редкол.: В. Столетов (голова) та ін. Київ : Рад. школа. 1983. Т. 1. 488 с.

10. Чорна К. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України : метод. посіб. Черкаси : ЧОПОПП. 2008. 40 с.

УДК 37.035:355.01(477)

Олександр Курчаба,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

НОВІ ВИКЛИКИ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті проаналізовано зміни у викладанні дисципліни «Захист України» із початком повномасштабного вторгнення рф. Охарактеризовано особливості оновлення змістового наповнення дисципліни.

Ключові слова: «Захист України», воєнний стан.

Із початком повномасштабного вторгнення рф на територію України головною метою військової політики нашої країни стала гарантована національна безпека від зовнішньої військової загрози, запобігання війни, підтримка міжнародного миру та безпеки. Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я в Україні – найвища соціальна цінність. Тому головною метою дисципліни «Захист України» є розвиток особистості учнів, формування їх готовності до захисту Батьківщини та дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Викладання дисципліни «Захист України» у закладах освіти у 2022–2023 навчальному році здійснюватиметься відповідно до Законів України «Про освіту» [6], «Про повну загальну середню освіту» [7], «Про військовий обов'язок і військову службу» [4], «Про національну безпеку України» [5],

Стратегії воєнної безпеки України [13], Стратегії національно-патріотичного виховання [14], Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [2], Положення про допризовну підготовку [11].

У 2022–2023 навчальному році організація освітнього процесу здійснюється як в умовах воєнного стану, так і пандемії COVID-19. Є необхідним дотримуватись правил поведінки, навчання та перебування в закладах освіти в умовах пандемії, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Є актуальною чинна на момент написання статті Постанова Міністерства охорони здоров'я від 06.09.2021 № 10 «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID19)» [12].

У зв'язку з повномасштабною війною на території України навчальні програми предмета «Захист України» потребували нагального оновлення. Таким чином, після прийняття Закону України «Про основи національного спротиву» було організовано роботу з оновлення навчальної програми предмета (дисципліни) «Захист України» (рівень стандарту та профільний рівень), у якій взяли участь представники Міністерства оборони, Державної служби з надзвичайних ситуацій, науковці, методисти, викладачі. Навчальну програму затверджено наказом Міністерства освіти і науки від 03.08.2022 № 698, підготовлено методичні рекомендації для педагогів.

В оновлених навчальних програмах «Захист України» внесено зміни у розділи з тактичної, військової та домедичної підготовки й цивільного захисту. Також програму доповнено матеріалами:

- з мінної небезпеки та з попередження ризиків поводження з вибухонебезпечними предметами;
- щодо поведінки у надзвичайних ситуаціях;
- з кібербезпеки та основними поняттями сучасної інформаційної безпеки;
- оновленого історичного ракурсу щодо подій російсько-української війни та основ національного спротиву.

Посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді є нагальною необхідністю і передбачає здійснення системних заходів. Тому окреслено такі комплексні освітні та виховні завдання:

- ознайомлення учнівської молоді з основами нормативно-правового забезпечення захисту України, цивільного захисту та охорони життя і здоров'я;
- усвідомлення учнівською молоддю свого обов'язку щодо захисту України у разі виникнення загрози суверенітету та територіальній цілісності держави;
- набуття знань про функції ЗСУ та інших військових формувань України, їх характерні особливості;
- засвоєння основ захисту України, цивільного захисту, домедичної допомоги, здійснення психологічної підготовки учнівської молоді до захисту України;

- підготовка учнів до захисту України, професійна орієнтація молоді до служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу.

Під час викладання навчального предмета «Захист України» варто акцентувати увагу саме на практичній привабливості предмета, а не на заучуванні нормативно-правових актів, військових понять та визначень. Заняття рекомендується починати з виконання Гімну України.

У 2022-2023 навчальному році доцільно звернути увагу на питання міжнародного військового співробітництва, що посідає ключове місце в діяльності Міністерства оборони України. Рекомендуємо при вивченні розділу «Основи національної безпеки» використовувати інформацію, розміщену на офіційних вебсайтах:

- Міністерства оборони України [10];
- Армія Inform [1];
- Міністерства закордонних справ України [9].

Предмет «Захист України» вивчається юнаками та дівчатами окремо, поділ класів на групи здійснюється незалежно від кількості учнів у класі. У разі згоди законних представників та особистого вмотивованого рішення дівчата можуть навчатися за програмою для групи юнаків. Юнаки, які за станом здоров'я, релігійними поглядами (за поданням відповідних документів) не можуть вивчати основи військової справи, навчаються за програмою для групи дівчат. Навчальний предмет в обох випадках називається «Захист України» з уточненням «Основи медичних знань». В умовах воєнного стану особливу увагу варто приділити оволодінню учнями знаннями, вміннями та навичками домедичної допомоги постраждалим при різних видах ушкоджень.

Під час дистанційного навчання викладачам рекомендовано пропонувати учням самостійно опрацювати теоретичну тему за допомогою підручників, їх електронних версій, презентацій та відеолекцій. Якість знань можна перевірити за допомогою тестових завдань та інших дидактичних засобів. Години практичних занять можуть бути відпрацьовані за рахунок теоретичних годин під час навчально-польових занять наприкінці вивчення повного курсу [3].

Під час підготовки до занять учителю варто:

- укладати власні тематичні презентації;
- добирати фрагменти документальних фільмів;
- використовувати інформацію щодо військової освіти яка є складовою частиною державної системи освіти зі спеціалізованих періодичних видань.

Інформаційно психологічна операція (дезінформація, пропаганда, перебільшення певної інформації або применшення іншої, диверсії в тилу, кібератаки) – ще одна загроза російсько-української війни. Тому актуалізується необхідність розвитку в здобувачів критичного та системного мислення, медіаграмотності. Радимо впровадити «п'ятихвилинки», під час яких розглядати та навчати учнів самостійно перевіряти та спростовувати

викривлену ворогами інформацію. Громадянська компетентність учнів, взаємодопомога, волонтерство, підтримання власного емоційного стану є важливими складовими успіху в боротьбі з ворогом.

Позакласна робота з предмета «Захист України» є логічним доповненням, поглибленням пізнавальних інтересів. Військово-патріотичне виховання здійснюється у формі лекцій, бесід, розповідей, екскурсій до музеїв, зустрічей із ветеранами війни, праці та військової служби, пошукової роботи, участі у роботі клубів та гуртків військово-патріотичного спрямування.

«Посилати людей на війну ненавченими – значить зраджувати їх» – Конфуцій. Таким чином, підготовка студентів до захисту України, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях – ці завдання вирішує дисципліна «Захист України» в період мирного і особливо воєнного часу.

Література:

1. Армія Inform. URL: <https://cutt.ly/VZDmRB> (дата зверення: 02.11.2022).
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». URL: <https://cutt.ly/WZХу4m3> (дата зверення: 02.11.2022).
3. Дистанційний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності : методичні рекомендації / за ред. І. В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО. 2021. 200 с. URL: <https://cutt.ly/hXcc5Z7> (дата зверення: 02.11.2022).
4. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Указ Президента України від 25.03.1992 № 2232/-XII). URL: <https://cutt.ly/GXcpd2n> (дата зверення: 02.11.2022).
5. Закон України «Про національну безпеку України» (Указ Президента України від 19.06.2003 № 964-IV). URL: <https://cutt.ly/BXcp4Wf> (дата зверення: 02.11.2022).
6. Закон України «Про освіту» (Указ Президента України від 05.09.2017 № 2145-VIII). URL: <https://cutt.ly/vXcaLgA> (дата зверення: 02.11.2022).
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Указ Президента України від 16.01.2020 № 463-IX). URL: <https://cutt.ly/eXcsbNS> (дата зверення: 02.11.2022).
8. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу» в умовах запровадженого воєнного стану (Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022). URL: <https://cutt.ly/rZXnjks> (дата зверення: 02.11.2022).
9. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://cutt.ly/KZDm9tB> (дата зверення: 02.11.2022).

10. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/>; (дата зверення: 02.11.2022).

11. Положення про допризовну підготовку, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2020 № 1770 «Про затвердження положень про допризовну підготовку і про підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей». URL: <https://cutt.ly/qXcdR6O> (дата зверення: 02.11.2022).

12. Постанову Міністерства охорони здоров'я від 06.09.2021 № 10 «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». URL: <https://cutt.ly/SXelJtf> (дата зверення: 02.11.2022).

13. Стратегія воєнної безпеки України, затверджено Указом Президента України від 25.03.2021 № 21/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: <https://cutt.ly/MXcfaQy> (дата зверення: 02.11.2022).

14. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджено Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» : вебсайт. URL: <https://cutt.ly/HZXm8Ho> (дата зверення: 02.11.2022).

УДК 378:373.2.011.3-051

**Людмила Лащук,
Лілія Чижук,**
Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Луцький ліцей № 25 Луцької міської ради»,
м. Луцьк

ІННОВАЦІЇ В ДІЇ: З ДОСВІДУ НАВЧАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

У статті розглядаються проблеми формування медійної та інформаційної грамотності в контексті інформаційно-комунікаційної компетентності, якою, відповідно до Закону України «Про освіту», мають володіти сучасний педагог та здобувач освіти. Така постановка питання зумовлена якісними змінами в інформаційно-комунікаційному середовищі, що сталися останніми десятиліттями, коли медіа стали потужно й суперечливо впливати на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, активізацією зовнішньої інформаційної агресії.

Ключові слова: *медіаосвіта, медіаосвітнє середовище, інформація, комунікація, інформаційне суспільство, медійна та інформаційна грамотність, критичне мислення, компетентності.*

Підвищення якості освіти проголошується одним з головних пріоритетів державної політики в освітній сфері, при цьому особливо наголошується на необхідності «переорієнтації освіти на формування необхідних для життя ключових компетентностей» [1], тобто забезпечення

зростання ступеня відповідності змісту і форм освіти соціально-економічним реаліям у світі, що змінюється. Вітчизняна система освіти також повинна посідати ключове місце у формуванні української ідентичності, прищепленні учням патріотизму, у протидії зовнішній інформаційній агресії.

В аспекті впровадження медіаосвіти виділяємо інформаційно-цифрову компетентність, яка передбачає впевнене, критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією в публічному просторі та приватному спілкуванні [2, стаття 12]. Це актуалізує завдання Нової української школи – не лише підготувати дитину до життя в умовах сучасного інформаційного суспільства, але й навчити розуміти й усвідомлювати наслідки впливу медіа на психіку людини, навчити її захищатися від сприйняття негативної інформації.

Теорія й практика медіаосвіти була предметом наукового дослідження багатьох дослідників. Серед зарубіжних учених можна виділити Д. Бекінгема, Л. Зазнобіну, Г. Лассуел, С. Пензіна, які досліджували масмедіа в цілому, моделі і методи медіаосвіти молоді. Перша спроба впровадження медіаосвіти у навчальний процес була зроблена канадським вченим М. Маклюеном у 1959 році. Згодом його послідовники – К. Ворсноп, К. Безелгет, Д. Консідайн, Р. Кьюбі, Л. Мастерман (Англія), Б. Вілсон, Дж. Браун, Ч. Вітні, Р. Лопе (США) – розвинули цей напрям освіти [3]. Активно доводили необхідність медіаосвітньої практики вчені П. Грінвей, Р. Куїн, Б. Мак-Махон (Австралія). Тож багато країн давно зрозуміли необхідність медіаосвіти і вже мають вагомі напрацювання в її теоретичному осмисленні, методологічному обґрунтуванні й практичному застосуванні.

Значний внесок у вивчення та впровадження медіаосвіти в українську систему освіти зробили О. Баришполець (вивчає уявлення дітей про ризики негативного впливу телебачення), Н. Габор (досліджує проблеми медіаосвіти в контексті світового інформаційного простору), Б. Потятиник (розглядає проблему медійної екології). Відповідно до Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа [4, с. 76].

Мета статті – проаналізувати ефективність та досвід упровадження медіаосвіти в загальноосвітньому закладі освіти.

Учителі КЗЗСО «Луцький лицей № 25» активно підвищують свій фаховий рівень для реалізації визначених суспільством і законодавством завдань. Зокрема, навчання на семінарах, тренінгах, які проводять фахівці Американського дому, викладачі ВНУ імені Лесі Українки та Інституту соціальної та політичної психології АПНУ.

Залучення закладу до медійного проекту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» сприяє активній роботі у формуванні та розвитку інфомедійної грамотності (навичок безпечного споживання інформації) в здобувачів освіти різних вікових груп. У рамках участі в проекті вчителі

історії та мистецтва пройшли тренінгові навчання, які проводить IREX (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів) спільно з Академією української преси та StopFake за підтримки Посольств США та Великої Британії в Україні. Програма «Вивчай та розрізняй» (L2D-S) має на меті інтеграцію елементів медіаграмотності та критичного сприйняття інформації у вибрані шкільні предмети, тим самим формуючи в учнів загальноосвітніх шкіл України навички медіаграмотності, критичного мислення та вміння відрізняти факти від дезінформації [5]. Відповідно до мети програми надіслані матеріали висвітлюють, як на уроках історії пояснювати, що можуть бути маніпулювання різного роду наративами та історичними подіями. Уроки мистецтва більше сконцентровані на візуальному контенті: маніпуляція емоціями за рахунок зміни ракурсу висвітлення подій, використання музики [6, с.97].

У ліцеї участь в проєкті викликає надзвичайний інтерес здобувачів освіти. Багато вправ із медіаграмотності дозволяють учням практично навчатися, вивчати та створювати різноманітні медіапродукти. Це можуть бути коментарі до публікації у соціальній мережі, власна публікація в мережі, соціальний ролик, відеосюжет у журналістському жанрі стендап, відеоскрайбінг, реклама до сайту, інтерактивний плакат, фотоголос (Photovoice) тощо.

Цікавий досвід – це розповсюдження медіаосвіти на всі шкільні класи, як правило, шляхом інтеграції в різні предмети. На заняттях використовуються статичні чи динамічні таблиці, мультимедіа-тренажери, фонохрестоматії, блок-теми, слайдтвори, медіатексти, віртуальні екскурсії тощо. Участь у конкурсах від Академії української преси «Моя школа - медіаграмотна», «Кіно та школа» пробуджує цікавість учнів до навчання, формує навички свідомого споживання інформації і відповідно формує агентів змін у суспільстві.

«Медіаграмотні чаювання» дають можливість спілкуватися педагогам ліцею, ділитись досвідом та враженнями. Відбуваються вони у соцмережах в приватній групі «Майстерня медіаграмотності», яка створена для ефективної комунікації, обміну думками, ідеями та новою корисною інформацією.

Активності, які пропонуються в рамках програми «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», дозволяють робити нові інсайти та збагачувати вчительську скарбничку методичними цікавинками: корисні поради щодо безпечного інтернет-серфінгу <https://verified.ed-era.com/ua/manipulation>, онлайн-курс з медіаграмотності <https://verified.ed-era.com/>, можливість взяти участь в національному тесті з медіаграмотності [IREX in Ukraine Мріємо та діємо AmericaHouseKyiv](https://www.irex.org.uk/irex-in-ukraine).

У рамках дослідження було проведено групові дискусії з учнями ліцею, які мають досвід вивчення медіаосвіти та є учасниками проєкту. Групам пропонувалися такі підтеми: розуміння школярами мети й завдань медіаосвіти та усвідомлення користі від медіаграмотності.

Серед тих переваг, які має медіаосвіта, учні визначають такі: уміння працювати з інформацією та захищатись від неправдивої інформації;

розвиток критичного мислення; формування медіакультури; аналіз медіапродукції та її технічних властивостей; можливість творчої самореалізації.

У процесі здобування медіаосвіти учні цілеспрямовано усвідомлюють важливість засвоєних навиків та розширення своїх можливостей:

- перебільшення в подачі інформації на ТБ та в Інтернеті;
- запобігання кіберзлочинності;
- уміння шукати й працювати з інформацією;
- розрізнення видів і способів подачі інформації;
- уміння спілкуватись, дискутувати, висловлювати та аргументувати власні думки.

Нова українська школа покликана підготувати учнів до життя в суспільстві, сформувані практичні навички, які допоможуть їм у повсякденні. У світі, яким керує інформація, дитина мусить вміти її критично оцінювати, знати, яким джерелам можна довіряти, що таке фейкові новини та як захиститися від маніпуляцій. Медіаосвіта, інтегрована в навчальні предмети, допомагає школярам критично мислити, вчитися шукати й перевіряти інформацію, аналізувати медіаповідомлення і самостійно створювати нові медіапродукти. Надійно вбезпечити себе від деструктивного впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій можна лише завдяки розвитку інформаційної культури та компетенції, які мають формуватися в контексті безперервної медіаосвіти.

Література:

1. Перелік ключових компетентностей НУШ. URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm (дата звернення: 04.11.2022).
3. Всеукраїнська соціальна платформа «Інтегрована медіаосвіта» як засіб формування соціальної та громадянської компетентності учнів. URL: <http://mediaosvita.org.ua> (дата звернення: 04.11.2022).
4. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін : посібник для вчителя / за редакцією В. Іванова, О. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси. 2013. 202 с.
5. Вивчай та розрізняй. URL: <https://ms.detector> (дата звернення: 04.11.2022).
6. Практикум «Медіакультура» : Робочий зошит курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Л. А. Найдьонова, О. Т. Баришполець, О. Є. Голубєва та ін.; наук. ред. Л. А. Найдьонова ; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. Київ, 2013. 100 с.

УДК 373.3.015.31:502/504

Юлія Луцюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті описано методику використання LEGO-технологій на уроках з «ЯДС». Акцентовано увагу на вправах, які варто використовувати при ознайомленні учнів/учениць з темами інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: конструктор, LEGO-технології, «ЯДС».

У сучасному світі, щоб зацікавити учня/ученицю до навчання, вчитель повинен проводити уроки в нестандартній формі. Велика увага приділяється ігровим формам навчання. Використовуючи ігрову діяльність, можна зробити так, щоб гра стала дійсно розвиваючим, виховуючим і коригувальним засобом. Доведено, що ігрова діяльність спрямована на розвиток у дітей уваги, критичного мислення, спостережливості, запам'ятовування, вміння аналізувати та оцінювати інформацію, приймати правильні рішення в різних життєвих ситуаціях.

Для педагогічного процесу цікавою є LEGO-технологія тим, що, базуючись на інтегрованих принципах, об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в реальному світі. На сьогодні конструктори LEGO є незамінним матеріалом для занять у закладах дошкільної освіти, початковій школі. LEGO технології сприяють формуванню позитивної мотивації до конструктивної діяльності, активного включення дитини в процес гри, виховання у дітей толерантного ставлення до оточуючих, створює основу для формування учбових навичок.

LEGO-технологія – це сукупність методів інтерактивного та ігрового навчання, яка спонукає здобувачів освіти до моделюючої творчо-продуктивної діяльності в освітньому предметно-ігровому середовищі та розвиває їхнє критичне мислення. Кожна дитина любить і хоче грати, але не кожен може навчитися це робити самостійно, та ще й не з кожною іграшкою. У той же час, як показали експериментальні дослідження, гра в LEGO ефективно сприяє навчанню. Зокрема, французький соціолог і філософ Роланд Бартес каже, що головним для дитини в грі є мікрокосмос, аналогічний світу дорослих, що складається з предметів дорослих, тільки в мініатюрі: «До цього космосу віри і складних перекладень дитина може ставитися тільки як власник і споживач, ніколи як винахідник і творець. Діти вправляються виконувати дії без казковості, без подиву, без радості. Дитина

отримує все готове, йому не треба думати і працювати над тим, якою має бути його іграшка. Вони створюють дітей-споживачів, а не дітей-творців». У той же час навіть найменший набір будівельних елементів відкриває дитині новий світ. Дитина не споживає, він творить: створює предмети, світ і життя».

Цікаві технології навчання з використанням LEGO пропонують: Т. Биковський, Т. Вихренко, Д. Денисюк, С. Кучер, І. Коротун, О. Кошелєв, Н. Попова.

Як зауважує О. Кошелєв, використання конструктора LEGO сприяє досягненню основних цілей навчання: дослідження, моделювання та конструювання рішень; залучення учнів до вивчення предметів за допомогою практико-орієнтованого підходу; розвиток базових навичок програмування і алгоритмічного мислення; розвиток навичок спільної роботи, комунікативних та презентаційних компетенцій, вміння аргументовано представити свою точку зору; розвиток критичного мислення, навичок пошуку рішень поставлених завдань; використання наукового підходу при вивченні природних явищ і законів.

Дослідники І. Коротун, Н. Попова зазначають, що використання LEGO-технології може мати й великий виховний вплив. Так, використання цієї технології сприяє формуванню певних якостей особистості – посидючості, терпіння, взаємоповаги, охайності.

Застосування LEGO-технології є доцільним для більшості предметів, що вивчаються початкової школі. Саме ці технології допомагають формуванню правильного уявлення про навколишній світ. Використання цих технологій урізноманітнює уроки, робить їх більш цікавими, а матеріал доступним, в учнів формуються всі ключові компетентності, які необхідні сучасному школяреві Нової української школи.

Використання LEGO на уроках «Я досліджую світ» – це важливий і корисний елемент навчального процесу, дає позитивні результати при засвоєнні навчального матеріалу, сприяє засвоєнню способів вирішення проблем творчого та пошукового характеру. Процес навчання та використання LEGO відбувається за допомогою ознайомлення з «сюжетами навколишнього світу».

Вправи з цеглинками, які можна використовувати під час інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [8].

1) *«Безпечна дорога до школи».*

Мета: розвивати логічне мислення, творчість та конструкторські здібності. Вчитися планувати свої рішення та реалізовувати їх.

Завдання: перед кожною дитиною лежить карта «Безпечна дорога до школи», учні беруть цеглинки «Lego» і, граючись, демонструють свій шлях до школи.

2) *«Світ навколо мене».*

Мета: розвивати логічне мислення, творчість та конструкторські здібності. Розвиток вміння передавати форму об'єкта засобами Lego, розвиток фантазії. Закріплення знань про живу та неживу природу.

Завдання: вчитель об'єднує дітей у 2 групи. 1 група самостійно придумує та створює з конструктора предмети живої природи. 2 група самостійно придумує та створює з конструктора предмети неживої природи. Після завершення часу на виконання предметів групи об'єднують свої роботи та створюють одну велику композицію з Lego – світ навколо мене.

3) «Мое місто».

Мета: розширити і поглибити свої знання про рідне місто, розвивати конструкторські здібності, дрібну моторику та творче мислення. Стимулювати допитливість та інтерес до свого міста. Розвиток вміння передавати форму об'єкта засобами конструктора.

Завдання: після екскурсії містом (бібліотека, парк, пекарня, завод...) учні за допомогою «LEGO» передають отримані знання та враження від екскурсій, спостережень і прогулянок. Отримані конструкції (будівлі, тощо) поєднують у іграшкове «LEGO» – місто.

4) «Добрі/погані вчинки».

Мета: виховувати повагу одне до одного, розвивати увагу; вправляти дітей оцінювання тих чи інших ситуацій морального вибору.

Завдання: гра проводить з усім класом. Вчитель по черзі демонструє дітям малюнки морального змісту, діти розглядають та оцінюють зображені на них учинки: позитивний – піднімають «LEGO» жовтий, негативний – «LEGO» червоний. Діти повинні прокоментувати свій вибір.

5) «Ланцюг живлення».

Мета: розвивати у дітей творчу уяву, пам'ять; ознайомити з ланцюгом живлення в природі.

Завдання: вчитель заздалегідь приклеює на цеглинки «LEGO» малюнки ланцюга живлення, а діти в свою чергу повинні відтворити. Вчитель може підказати дітям, як краще виконати завдання, якщо будувати вежу. Ця гра допоможе дітям швидше і краще запам'ятати послідовність живлення.

Отже, використання LEGO-технологій на уроках з інтегрованого курсу «ЯДС» є важливим елементом навчального процесу, який допомагає учням розвивати розумові та фізичні здібності: увагу, пам'ять, мовлення, дрібну моторику. Діти проявляють свої творчі здібності, фантазії, навчаються взаємодії з однолітками, взаємодопомоги, обміну інформацією, вмінню приймати рішення, розвивають комунікативні навички. При цьому у дитини виникає бажання вчитися, краще засвоюється матеріал.

Література:

1. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : навч. посіб. Київ : ВД «Слово». 2014. 288 с.
2. Володарська М. О. Інноваційні технології на уроках громадянської освіти. Харків : Вид. група «Основа». 2008. 122 с.
3. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на

засадах компетентнісного підходу». Київ : Вид-во «Алатон». 2019. 128 с.

4. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза. 2020. 256 с.

5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К. 2003. 192 с.

6. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / упорядник О. Рома. Київ : The LEGO®Foundation. 2018. 32 с.

7. LEGO на уроках «Я досліджую світ». URL: <https://naurok.com.ua/lego-na-urokah-ya-doslidzhuju-svit-100128.html> (дата звернення: 17.10.2022).

8. 5 вправ з LEGO «Я досліджую світ» (1-2 клас). URL: <http://surl.li/fnmrm> (дата звернення: 17.10.2022).

УДК 376.4:37.091

Тамара Мазурик,
Волинський інститут
післядипломної педагогічної освіти,
ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти,
м. Луцьк

СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ «КЛАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

У статті описано сутність і значення сучасного освітнього середовища, розкрито зміст та структурні компоненти технології «Класного менеджменту» як інноваційного методу, який може використовуватись педагогами задля позитивних перетворень середовища і ефективного навчання в інклюзивному класі.

Ключові слова: сучасне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, класний менеджмент.

У Концепції Нової української школи сказано, що сучасне освітнє середовище має бути безперешкодним, стимулюючим, підтримувальним, розвивальним, творчим і охоплювати: просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання, планування і дизайн освітнього простору [1].

Головна ідея інклюзивного навчання – створення середовища, спільного для навчання усіх дітей як простору рівних можливостей, де забезпечуються базові потреби учнів, потреби у навчанні та додаткові потреби для дітей з особливими освітніми потребами (далі – з ООП).

На сьогодні в системі освіти ще існують бар'єри, які утруднюють інклюзивні процеси. Про це йдеться у Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (Напрямок 5. Освітня безбар'єрність), яка схвалена розпорядженням КМУ від 14.04.2021 № 366-р.

Тому одними із багатьох завдань для досягнення стратегічної цілі «Створення інклюзивного освітнього середовища» визначено розроблення

та затвердження стандарту структурування освітнього середовища для осіб з особливими освітніми потребами та запровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) [2].

МКФ має бути інтегрована в систему освіти як сучасне підґрунтя для планування індивідуальних освітніх траєкторій учнів. У ній підкреслюється важливість факторів середовища як таких, що впливають на всі складові функціонування дітей. Освіта, життєдіяльність та соціалізація дитини можуть суттєво покращитися, навіть якщо ступінь труднощів (порушень) залишається без змін, коли їм будуть створені відповідні умови для реалізації їхнього повного потенціалу.

У новому професійному стандарті вчителя йдеться про те, що вчитель бере участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища і володіє інклюзивною компетентністю, яка передбачає здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища [4, с. 8].

Головною метою НУШ є створення школи, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Для цього учні мають оволодіти такими необхідними компетенціями як вміння самостійно приймати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати з іншими людьми. В розвитку саме цих компетенцій для дітей з ООП важливу роль відіграють системи візуальних стимулів з алгоритмами дій, які дозволяють учням орієнтуватися в класі та допомагають чітко слідувати правилам, щоб поступово їх зрозуміти і дотримуватися. Візуальні стимули є основою технології «Класного менеджменту» (далі – КМ) для створення ефективного, підтримувального навчального середовища й організації процесу навчання в класі, а його місія – збагачувати індивідуальний досвід кожної дитини, сприяти становленню самостійності учнів та впливати на розвиток їхніх соціальних якостей.

«Класний менеджмент» як інноваційний метод використовуємо задля позитивних перетворень в освітньому середовищі і впровадженні ефективного навчання в інклюзивному класі. Теорія класного менеджменту має наукове підґрунтя. Перші серйозні дослідження з класного менеджменту розпочалися в 70-х роках минулого століття в Америці. На сьогодні, класний менеджмент активно застосовують в різних країнах світу і це є швидше нормою, ніж винятком. Український науковець Т. Скрипник систематизувала міжнародну практику впровадження КМ у закладах освіти (монографія 2019) та провела дослідження (2015-2019 роки) з використанням цієї стратегії на підготовку освітнього середовища закладів загальної середньої освіти до інклюзивного процесу. [6, с.125]

Класний менеджмент давно влився у повсякденну практику закордонних шкіл, проте в Україні питання впровадження якісної моделі такої методики досі лишається актуальним. Головний висновок, зроблений

дослідниками – тільки за умови налагодженого ефективного керування класним колективом зростає рівень якості освітнього процесу.

Ключовий компонент ефективного освітнього середовища, за стратегією КМ – його продуманість та упорядкованість. Забезпечення структурованого освітнього середовища в класі дає багато переваг для вчителя та учнів. Це відчуття безпеки, чіткість та зрозумілість поведінки у відповідності до певних зон та правил, передбачуваність діяльності, що так важливо у першу чергу для дітей з особливими освітніми потребами.

Стратегії класного менеджменту – це інструмент, який педагоги інклюзивного класу можуть застосовувати для управління ситуацією в класі, що сприяє ефективності освітнього процесу, а також становленню продуктивних партнерських стосунків з усіма учасниками інклюзивного процесу: вчителями, асистентом вчителя, корекційними педагогами, іншими фахівцями, учнями та батьками.

Роль вчителя в організації освітнього процесу в інклюзивному класі з використанням класного менеджменту є ключовою та надзвичайно вагомою. У підготовчий період під його керівництвом проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота з усіма учасниками інклюзивного процесу щодо мети і значимості всіх перетворень в класі, продумується план та покрокова реалізація стратегій класного менеджменту:

- структурованість простору класу, часу та діяльності;
- візуальна підтримка;
- особливий акцент на соціальний розвиток;
- способи комунікації;
- генералізація знань та умінь;
- сенсорні стратегії;
- моніторинг [5].

Розкриваючи зміст зазначених стратегій, говоримо про наступне. Освітній простір має бути урізноманітнений варіантами упорядкування. Крім класичних варіантів облаштування класних кімнат доцільно використовувати новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які можна легко трансформувати для групової роботи [3, с. 20]. Важливими компонентами простору класу є його доступність, персоналізація, змінність, насиченість унікальними для конкретного класного колективу особистісними смислами. Має бути повна відкритість і доступність для всіх дітей: шафи і полиці з відкритими комірками, у яких на рівні очей розміщено коробки (контейнери, папки) з необхідними для практичної роботи учнів матеріалами. Першочерговим є врахування особливих освітніх потреб учнів, які мають труднощі розуміння, пересування, зорового та слухового сприймання, орієнтування в навколишньому просторі, всі вони потребують додаткової підтримки.

Обов'язковою є розробка системи візуальних стимулів у формі різноманітних плакатів та стендів, які допоможуть дітям зрозуміти, де вони знаходяться, яким чином тут можна поводитися, що їх очікує протягом дня. Варто використовувати у роботі з дітьми з ООП візуальні інструкції, які

стосуються правил і процедур типу: «як треба заходити до класу», «що робити, якщо я хочу вийти в туалет», «що робити, якщо я забув вдома ручку», «як потрібно поводитися на уроці», «що робити, якщо я злюся, боюся, відчуваю тривогу», тощо. Діти з ООП часто затрудняються чи забувають, як діяти в тому чи іншому випадку. Бажано вивчити ці інструкції до початку навчального року, щоб діти відчували себе в класі уже більш впевнено. Дослідники стверджують, що відсутність процедур – це тотальна проблема, оскільки як можна очікувати чи вимагати від дітей якихось поведінкових реакцій, якщо їм цього ніхто раніше не пояснював.

Візуалізовані розклад, дошка оголошень, календар днів народжень, очікування вчителя та учнів, діаграми погоди, тощо, мають змінюватись в залежності від ступеня їх освоєння. Для окремих учнів розклад може оформлятися як серія малюнків, фотографій, піктограм (з надписами або без них). У роботі з дітьми з ООП для структурування часу та діяльності можна використати таймер, пісочний годинник, зорові сигнальні картки, звукові, рухові та дотикові стимули. Завдяки структуруванню часу вони отримують завдання і чітко визначений час на його виконання, знають де його знайти, розуміють, чому вони мають його виконати.

Для ефективного керування класом важливо щоб діти знали і дотримувались класних правил, які вони обговорюють і приймають спільно. Під час обговорення вчитель може навести приклади позитивних коротких правил, як наприклад «Класти речі на свої місця», «Вирішувати проблеми за допомогою слів», «Слухати, коли говорять інші». Якщо дитина поводить себе «не так, як всі інші», то вчитель насамперед має поцікавитися, чому так відбувається, як вона себе почуває, що зараз може допомогти унормувати поведінку і лише потім застосовувати якісь міри. Можна запропонувати перепочити в куточку релаксації (усамітнення), або відвідати разом з асистентом вчителя (учня) ресурсну кімнату. Для регулювання поведінки в класі вчитель може використати маленьку червону картку «Стоп», яку може покласти на парту учня, не привертаючи до цього увагу інших дітей, і він зрозуміє, що діє проти спільно прийнятих правил.

Цінність інклюзивного навчання в першу чергу полягає у кращих можливостях для соціалізації учнів з ООП, яка забезпечується завдяки позитивному психологічному мікроклімату в класі, цінування учнівської багатоманітності та сучасній соціальній ролі вчителя і учнів. Сучасний вчитель формує соціальні ролі учнів як особистостей, які впливають на перебіг освітньої діяльності, постійно залучені до спільної діяльності, турбуються один про одного і підтримують того, хто цього потребує. Особливий акцент робиться на соціальний розвиток учнів з ООП, у них треба спеціально, але природньо плекати соціальні навички. Важливо, щоб педагоги моделювали й активно розвивали у дітей уміння і навички ефективного спілкування, а саме: висловлювати свої думки так, щоб вони були зрозумілими іншим, уважно слухати, коли говорять інші, вирішувати проблеми за допомогою слів, ділитися своїми думками та ідеями з іншими. Для встановлення комунікації з дітьми з розладами аутистичного спектру та

немовленневими дітьми мають використовуватись засоби альтернативної комунікації, зокрема картки PECS із зображенням кольорів, предметів, дій тощо. Принцип цієї системи – навчитись співвідносити реальний предмет, певну дію із зображенням на картинці.

Щоб дитина з ООП протягом тижня відчувала причетність до життя класу, вона обов'язково має бути залучена до чергувань по класу, в куточку живої природи, підготовки та роздачі наочності, роботи в парах, групах, до різних видів гурткової роботи, художньої самодіяльності, та інших напрямків позашкільної освіти за інтересами, до всіх позакласних та загальношкільних заходів. Генералізація знань та умінь передбачає поступове ускладнення обставин для їх застосування (від комфортних до розвивальних умов), відпрацювання цих умінь у взаємодії з новими людьми, на іншому матеріалі, з підвищеним темпом, за ускладненими вимогами, тощо.

З метою сенсорної інтеграції та гармонізації психоемоційного стану дітей в класі облаштовують куточок релаксації (відпочинку, усамітнення), він може бути відокремлений меблями, або ширмою і мати: пуф, м'які подушки різної форми, балансир, м'який лабіринт, сенсорні кульки, обтяжені іграшки, пристрій для слухання музики в навушниках. Добре мати скриньку чи навіть торбинку наповнені невеличкими фактурними предметами (антистресовими іграшками), які дають різні тактильні відчуття. При взаємодії з цими об'єктами здійснюється вплив на сенсорні системи дитини, що сприяє кращому настрою і заспокоєнню.

Моніторинг застосовують для відслідковування динаміки розвитку і ефективності загального процесу: фото, відео, ведення записів, заповнення «Щоденника комунікації команди супроводу», оформлення бланків, таблиць, визначення: хто саме, що саме і коли робить, а також – способи аналізу отриманої інформації.

Індикатором успішності застосування технології КМ педагогами інклюзивного класу є констатація факту що учні, у тому числі з ООП, все більше можуть працювати самостійно та ефективно.

Висновки. Класний менеджмент – це найбільш доступна технологія для впровадження на рівні закладу освіти, що дає можливість ефективно керувати колективом класу, створює позитивну атмосферу між всіма учасниками інклюзивного освітнього процесу, зменшує стресогенність класного середовища для дітей з особливими освітніми потребами, сприяє особистісному та соціальному зростанню учнів, а також успішному засвоєнню академічних знань.

Чого ми досягаємо створивши ефективне середовище в інклюзивному класі з використанням технології «Класного менеджменту»? Перш за все – гарантуємо якісну освіту дітям з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі, тим самим поліпшуючи якість життя їх родин. Стратегії класного менеджменту можуть слугувати зручним інструментом росту педагогічної майстерності педагогів, бо дають більше свободи для набуття нових компетенцій та самореалізації. Завдяки класному менеджменту збагачується індивідуальний досвід кожної дитини, зростає її самостійність,

активніше розвивається соціальний інтелект. А зміст дієвого та підтримувального середовища інклюзивного класу розширюється до активної участі всіх учнів у розбудові спільного дружнього освітнього простору.

Література:

1. Концепція Нової Української Школи. 2016. URL: <http://surl.li/hoha> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 15.11.2022).
3. Нова українська школа : поради для вчителя / Під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ ВД «Плеяди». 2017. 206 с.
4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 15.11.2022).
5. Скрипник Т. В. Підготовка освітнього середовища до інклюзивного процесу у закладах загальної середньої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 1 (28).
6. Скрипник Т. В. Стратегії класного менеджменту для інклюзивного простору. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2017. № 9.

УДК 378.014.5(477)(043)

**Сергій Марчук,
Ірина Ковальчук,**
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ЄВРОПЕЇЗМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ЮРІЙ ДРОГОБИЧ

Вивчено творчу спадщину та життєвий шлях великого Українця, науковця європейського масштабу, ректора Болонського університету – Юрія Дрогобича-Котермака. З'ясовано, що Ю. Дрогобич – знаний вчений епохи Відродження, освітній діяч, поет, філософ, астроном та астролог, доктор медицини та філософії.

Ключові слова: вища освіта, європеїзм, університет, Ю. Дрогобич.

Постановка наукової проблеми та її значення. Освітнє законодавство України важливим аспектом державної політики визначає міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи [2]. Крім

того, важливими принципами освітньої діяльності в умовах сьогодення є нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій [3]. Для учасників освітнього процесу кожного вишу України пріоритетом має стати знання національних «інтеграційних» коренів, звернення до видатних діячів освіти і науки, які яскраво представляли нашу державу на міжнародній арені. Саме до таких діячів у сфері науки належить *Юрій Дрогобич*, якого Європа знає як Котермака. Ю. Дрогобич був ректором першого європейського університету – Болонського, він також є автором першої української друкованої книжки «Прогностична оцінка».

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Вивчення історико-педагогічних джерел засвідчує фрагментарне звернення авторів до постаті Ю. Котермака. Проте знаходимо й такі спеціальні наукові розвідки з означеної проблеми: Я. Ісаєвич «Юрій з Дрогобича», «Юрій Дрогобич» [4], Г. Нудьга «Перші майстри і доктори» [5], М. Слабошпицький «Георгіус зі Львова» [8]. У контексті української літератури ім'я Ю. Дрогобича досліджували Я. Ісаєвич, В. Соболев, В. Горський та ін. Авторами Інтернет-джерел (К. Бовсуновська [1], Є. Пласконь [6], І. Сюдюков [9]) здійснено біографічний огляд Ю. Котермака, цікаві факти про його життя, значення для розвитку європейської наукової думки.

Мета статті – проаналізувати творчі, наукові, культурні грані постаті Ю. Дрогобича та його науковий вклад у національну та європейську освіту.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Українські студенти (згодом науковці) були добре обізнані із сучасною їм західноєвропейською культурою, гуманістичними ідеями. Своєю діяльністю вони сприяли піднесенню вітчизняної культури. Відомо, що майже до кінця XVI ст. не було середніх і вищих навчальних закладів, тому вже з середини XIV ст. помітно зростає кількість українців, які навчаються в європейських університетах. Так, у

найстарішому в Європі Болонському університеті здобув освіту Юрій Дрогобич (Котермак, бл. 1450–1494). Він став першим вітчизняним доктором медицини (1482), одержав ступінь доктора філософії, у 1481–1482 рр. його обрано ректором цього університету. Юрій Дрогобич – автор першої української друкованої книги («Прогностична оцінка поточного 1483 року», опублікована у Римі того ж року), вчений європейського масштабу, зачинатель гуманізму в Україні. Першими серед українців докторами богослов'я і філософії стали Бенедикт Сервінус та Іван Тинкевич з Києва, які здобули високі звання в Сорбонні (близько 1483). В Падуанському університеті (за списками гільки одного польського земляцтва) у 1592 – 1610 рр. лекції Галілея відвідували 52 студенти-українці (можливо,

серед них були й зілоруси)³¹. У Краківському університеті впродовж XV – XVI ст. навчалось більш ніж 800 українців, зокрема зі Львова – 108, Городка – 19, Дрогобича – 1532 [10, с. 49].

Юрій Котермак народився в м. Дрогобичі на Прикарпатті в сім'ї небагатого ремісника. Мати померла, коли хлопець був ще зовсім малим. Юрія і його старшу сестру виховував батько, а грамоти він навчався в місцевого дяка. Початкову й середню освіту Котермак здобув у Дрогобичі та Львові. Він виявив здібності до вивчення іноземних мов (оволодів польською, німецькою, італійською та латиною), цікавився астрономією. Як перекладач побував з купецькими караванами в багатьох країнах. У 1469 р. став студентом артистичного, або філософського, факультету Краківського університету.

У 1470 р. Юрій Котермак здобув ступінь бакалавра, після чого відвідував лекції, необхідні для отримання магістерського ступеня, і одночасно викладав молодшим студентам, розпочавши таким чином свою педагогічну діяльність. Молодий учений мусив прослухати обов'язкові лекції з арифметики, музики, теорії планет, геометрії за Евклідом. Цікавився він також астрономією, вчився складати астрологічні прогнози. Тогочасні науковці були беззастережно переконані в правдивості астрологічного вчення про вплив руху планет на земні події, яке спиралося на авторитет Аристотеля, Платона, Птоломея, Авіценни та ін. У 1473 р. Ю. Котермак став магістром. Він читав лекції під час канікул, проводив диспути по неділях, брав участь у суботніх диспутах магістрів. Досягнувши значних успіхів у Кракові, вирішив продовжити наукові студії в одному з найушлавленіших європейських університетів – Болонському, де з XIV ст. зростала популярність вільних мистецтв і медицини. Показово, що, не маючи коштів, більшу частину шляху до Італії він пройшов пішки [11, с. 33].

До матрикула (реєстру студентів) Болонського університету медиків і артистів Юрій Котермак був записаний як Юрій зі Львова, що в Галицькій землі. Джорджо да Леополі – так називали його італійські колеги. Він удосконалював свої знання з латинської мови, ознайомився з грецькою, поглиблював знання з філософії, до якої входили також основи природничих наук, об'єднаних спільною назвою «натуральна філософія». Особливо ретельно Юрій вивчав астрономічні праці арабських учених. Характерно, що лекції з астрономії читав Джироламо Манфреді – один з найвизначніших після Паоло Тосканеллі астроном у тогочасній Італії. Манфреді звернув увагу на талановитого юнака, який умів прекрасно користуватися основними астрономічними приладами, і познайомив його з видатним німецьким астрономом Йоганном Мюллером (Регіомонтаном). У поглядах останнього виразно простежувалися елементи геліоцентризму, хоча й не доведеного математично. «Сонце має бути посередині між планетами», – заявляв він. Ідеї цих учених справили значний вплив на формування наукового світогляду Юрія Котермака, що позначилося пізніше на його педагогічній діяльності.

У 1478 р. магістр «Георгіус з Русі» здобув у Болонському університеті ступінь доктора філософії. Але й після цього він не полишив студентської лави, прослухавши протягом чотирьох років курс медицини.

Викладання в тогочасних європейських університетах мало багато специфічних рис. Кожна лекція тривала дві години. Потім викладач збирав студентів на ринковій площі, де кожен по черзі брав участь у диспутах на теми, пов'язані зі змістом лекції. Самі ж доктори мали раз на рік проводити диспути з найрізноманітніших наукових питань. Під час лекцій використовувалися твори загальноновизнаних наукових авторитетів, астрономічні таблиці арабських учених. Студенти вчилися також складати такуїн – альманах, у якому наперед визначалися розташування на небі Сонця і планет, передбачався час сонячних затемнень. З цією метою застосовувалися найрізноманітніші астрономічні інструменти – від сонячних годинників до астрольбій [11, с. 34].

24 березня 1481 року було особливим днем для Болонського університету і для Юрія Котермака – в цей день студенти-медики та артисти обирали нового ректора. Згідно зі статутами ректором міг стати лише студент, записаний до університетських книг. Він мусив скінчити два роки навчання медицини, мати щонайменше двадцять п'ять років, а головне «перевищувати інших наукою і чеснотами». Заборонялося обирати тих, хто вивчали на час виборів граматику й хірургію. Це було свідченням високої поваги до ректорського звання, до якого не допускались представники наук, які вважалися початковими. Адже студентський ректор був «князем» всього університету, верховним главою держави в мініатюрі, якою був середньовічний університет.

Нація ультрамонтанів висунула кандидатуру магістра Юрія з Дрогобича, студента медицини. Студенти голосували, вкидаючи до урни чорні або білі кульки. Коли урну відкрили, то чорних кульок не було. Всі студенти проголосували за гостя з далекої країни, який за кілька років життя в Болонї встиг завоювати неабиякий авторитет. Як ректор Юрій Дрогобич мусив постійно стежити за своєчасним проведенням лекцій та диспутів, контролювати оплату праці професорів. Доводилося вести також фінансові справи з банкірами Пістої, Сієни, з болонськими купцями [7, с. 54–55].

Паралельно з ректорською діяльністю, що тривала протягом року (саме на такий і не більший термін обиралися ректори багатьох тогочасних університетів), педагог продовжував викладання астрономії й вивчення медицини. В 1482 р. він склав іспит на звання доктора медицини.

Через кілька років доктор Юрій Котермак вирішив повернутися до Кракова, аби допомагати землякам здобувати освіту в найближчій до України вищій школі. Документи Краківського університету засвідчують, що з весняного семестру 1488 р. вчений читав лекції з медицини. Імовірно, що одночасно відбувалися лекції Котермака з астрономії та математики.

Кілька разів Юрія Котермака, як одного з найвідоміших лікарів Польщі, запрошували до хворого короля Казимира. До нього звертались по допомогу представники світської та духовної еліти. Визнанням його

глибоких знань і практичних умінь стало присвоєння титулу королівського лікаря.

Однією з важливих сторінок біографії ученого було знайомство з вісімнадцятирічним Міколаєм Коперником, який у 1491 р. прибув на навчання до Краківського університету. Коперник привіз Котермакові листа від його давнього болонського друга й колеги Миколи Абстеміуса (Водки). Юнак найбільше цікавився математикою та астрономією. Так перетнулися шляхи видатного українця й великого поляка.

Багато часу присвятив Юрій Котермак написанню трактату про сонячне затемнення 29 липня 1478 р., в якому значне місце посідає геополітична проблематика, події на величезному просторі від Аравії до Ефіопії, від Іспанії до Литви. Подаються відомості про Русь та Кримське ханство. Автор посилається на твори Клавдія Птолемея, цитує Сенеку, Петрарку.

У 1488 р. Ю. Котермак написав науковий трактат про сонячні й місячні затемнення, яким зацікавились у країнах Західної Європи. Як і в попередніх працях, він показав себе блискучим знавцем не лише астрономії та математики, а й географії [11, с. 36].

Італія на той час посідала одне з провідних місць у Європі в галузі книгодрукування. 1483 р. в Римі вийшла перша друкована праця українського автора під назвою «Прогностична оцінка поточного 1483 р. магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора філософії і медицини Болонського університету». За змістом і обсягом (19 сторінок) вона належить до поширених тоді астрологічних календарів, або прогностиків, у яких за розташуванням небесних тіл робилися передбачення про земні події.

Юрій Котермак помер 4 лютого 1494 р. Своєрідним маніфестом завдань науки, освіти й літератури звучать вірші просвітителя:

Більшість тепер виставля напоказ свої праці, святотче,
Дбаючи щонайпильніше про честолюбство та зиск.
Я ж мої книги у світ випускаю з єдиним бажанням:
Хай буде користь від них роду людському в житті.
Ні, не даремні вони і не для сміху написані мною:
Виплід Мінерви цей труд, родом з надхмарних країв.
Обшири неба для наших очей незбагненно великі:
Розумом легко, проте, можемо їх осягнути [11, с. 37].

Висновки. Отож, Юрій Дрогобич – видатний український гуманіст, один із перших українців доктор філософії і доктор медицини, європейський науковець. Він увійшов в історію як автор першої української друкованої книги, вчитель Миколи Коперника і ректор знаменитого Болонського університету. Зауважимо, що ніколи до нього вихідці з України не досягали таких висот на науковому і освітньому терені Західної Європи.

Література:

1. Бовсуновська К. Сторінки історії: Юрій Дрогобич URL: <https://www.nuozu.edu.ua/n/n/5238-storinky-istorii-akademii-yurii-drohobych> (дата звернення: 14.11.2022).

2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://fedmet.org/analytics/zakon-ukraini-pro-vishhu-osvitu/> (дата звернення: 14.11.2022).
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 14.11.2022).
4. Ісаєвич Я. Юрій Дрогобич. Київ : Молодь. 1972. 122 с.
5. Нудьга Г. Перші магістри і доктори. Не бійся смерті. Київ, 1991. 114 с.
6. Пласконь Є. Юрій Дрогобич: 12 фактів про вченого-астронома, родом з Львівщини. URL: <https://www.032.ua/news/2399243/uriy-drogobic-12-faktiv-pro-vcenogo-astronoma-rodом-z-lvivsini> (дата звернення: 14.11.2022).
7. Радул О. Історія педагогіки України Х–XVII століть : Персоналії. Київ : Основи. 2005. 238 с.
8. Слабошпицький М. Георгіус зі Львова. *З голосу нашої Клію*. Київ : Довіра. С. 194–196.
9. Сюдюков І. Дрогобич Юрій – Котермак. URL: <https://kolokray.com/uk/f/drogobic-yuriy-kotermak.html> (дата звернення: 14.11.2022).
10. Українська культура: історія і сучасність : навч. посіб. / за ред. С. Черепанової. Львів : Світ. 1994. 456 с.
11. Українська педагогіка в персоналіях. У 2 кн. Кн. 1. Х–IX ст. : навч. посіб. для студ. / за ред. О. Сухомлинської. Київ : Либідь. 2005. 624 с.

УДК 37:172.15:373.3(477)

Світлана Морозюк,
Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Луцький ліцей № 23 Луцької міської ради»,
м. Луцьк

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті йдеться про необхідність виховання в молодого покоління почуття патріотизму, формування національної свідомості. Розкриті шляхи реалізації формування громадянських якостей учнів в школі.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, Україна, патріот, громадянин, цінності.

У жорстоких реаліях воєнного стану в Україні перед освітянами стоїть важливе завдання – об'єднання зусиль педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння, співробітництва щодо захисту прав та свобод, оволодіння дітьми універсальними цінностями та моделями поведінки, які складають основу світової культури.

Так, у Концепції національно-патріотичного виховання серед основних складових виокремлені громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності.

Що ж треба зробити сьогодні, аби й завтра лунала народна пісня, не висихало життєдайне джерело народної мудрості? Які зусилля докласти, аби молоде покоління розуміло високу цінність українського громадянства?

Мета статті полягає в розкритті напрямів роботи з національно-патріотичного виховання школярів.

Напрямами роботи школи з національно-патріотичного виховання є:

- формування патріотизму, відповідальності за долю нації, держави;
- виховання розуміння високої цінності українського громадянства, внутрішньої потреби бути громадянином України;
- формування поваги до Конституції України, державної символіки (Герба, прапора, Гімну України);
- збереження і продовження українських культурно-історичних традицій;
- виховання шанобливого ставлення до української мови, історії;
- формування національної свідомості, людської гідності, любові до рідної землі, родини, народу;
- формування соціальної активності;
- виховання правової культури особистості;
- формування й розвиток духовно-моральних і загально-людських цінностей;
- сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості.

Завдання педагогів – простежити за становленням особистості дитини, що входить у сучасний світ. Шлях виховання любові до Батьківщини формується за логікою «від близького до далекого». Від любові до рідного дому, до міста, до рідної країни.

Вище перелічені складові реалізуються різними шляхами, здійснюються як на уроках, так і в позаурочний час.

На уроках **української мови** практикую роботу з народознавчими текстами, які мають глибокі виховні можливості. Учні дізнаються про походження міст (звідки походить назва міст Луцьк, Львів, Одеса, ...), розгадують ребуси, малюють малюнки (зобразити слово «Житомир» малюнком) та ін.

На уроках **математики** варто розв'язувати задачі відповідного змісту. **Задача.** Найбільший прапор України було піднято в Києві 22 серпня 2020 року. Висота флагштока становить 90 м. Розміри полотнища 16 м і 24 м. Обчислити площу полотнища.

Проекти на уроках **ЯДС** допомагають розкрити здібності та можливості всіх учнів на основі партнерства. Проект з ЯДС «Чи на світі є країна ще миліша за наш край» допоміг кожному учню відчувати себе важливим, проявити свої творчі здібності.

Група «істориків» підготувала інформацію про історичне минуле та сучасне нашої країни.

Група «журналістів» довела, що ми можемо пишатися своєю Батьківщиною.

Група «літературознавців» подарувала насолоду від поетичних творів.

Група «художників» створила виставку робіт «Рослини — символи України».

Група «театралів» продемонструвала свої акторські здібності.

Учні висловлювали власне розуміння слова «патріот», що означає бути справжнім громадянином своєї держави. Склали та вивчили прислів'я «Людина без Вітчизни, як соловей без пісні», «За рідний край життя віддай», «Батьківщина — мати, умій за неї постояти».

«Журналісти» підготували презентацію «7 чудес України» (Києво-Печерська Лавра, Софіївка, Кам'янець-Подільський замок, Софія Київська, Хотинська фортеця, Херсонес Таврійський, Хортиця а також наш замок Любарта).

«Театрали» презентували інсценізацію байки Леоніда Глібова «Бджола і мухи».

Учні вкотре дійшли висновку, що наша країна нам наймиліша!

У роботі над проектом учні продемонстрували так звані наскрізні вміння: критично мислити, висловлювали власну думку, творчість та вміння працювати в команді.

З метою реалізації Концепції національно-патріотичного виховання молоді в школі систематично проходять:

- тематичні уроки, бесіди («Я – громадянин незалежної держави», «Україна – єдина країна», «Моя земля – земля моїх предків», «Народні символи» тощо);

- семінари, «круглі столи», конференції («Люблю я свій народ – ціную його звичаї»);

- уроки пам'яті, виховний захід 20 лютого «День Героїв Небесної Сотні»;

- години спілкування («Я – українець!», «Можна все на світі вибирати сину, вибрати не можна тільки Батьківщину!»);

- свята, присвячені Дню рідної мови, Дню української писемності та мови;

- шевченківські літературні свята (конкурс читців поезії Кобзаря, випуск буклетів, газет по творчості Т. Г. Шевченка).

Реалізації концепції національно-патріотичного виховання учнів сприяє і козацька педагогіка. З метою поширення знань серед учнів про

героїзм козаків у боротьбі з чужоземними загарбниками проводяться екскурсії в краєзнавчий музей.

З метою посилення ролі родини у процесі національно-патріотичного виховання учнів, підвищення педагогічної культури батьків, проведені лекції, диспути на теми: «Родина – найвища цінність на землі», «Роль батьків у формуванні правової відповідальності дітей», «Щоб не згасло родинне вогнище».

Волонтерська діяльність батьків, дітей та педагогів сприяє набуттю дітьми шанобливого ставлення до захисників і захисниць України, формує соціально значущу ініціативність (малюнки, створення захисникам вишиванок-оберегів з паперу).

Виховати громадянина означає підготувати підростаючу особистість до участі в розв'язанні завдань держави, до управління її справами і виконанням функції громадського діяча та захисника Батьківщини.

Гідність, відданість та патріотизм сьогодні засяяли новими гранями, стали своєрідним поштовхом для переосмислення глибокої суті людського буття. Виховання в маленьких українцях патріотичних почуттів до рідної землі, шанобливого ставлення до воїнів – захисників, які зараз боронять від загарбників нашу державу, є особливо актуальним.

В Україні сьогодні важка місія, і вона її виконує. З вірою. З надією. Тож хай вона ніколи не буде подолана, а разом зі своїми спільниками у цьому світі, а їх чимало, – переможе!

Література:

1. Ковалевський О. В. Українські традиції. Харків : Фоліо. 2007. 573 с.
2. Матящук В. П. Сучасне патріотичне виховання в школах України. Тернопіль : Мандрівець. 2014. 384 с.
3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К. 2004. 192 с.

УДК 37.091.313(477)

Оксана Муляр,
Волинський інститут
післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НУШ

У статті проведено аналіз понять «інтеграція», «інтегроване навчання». Розглянуто завдання та шляхи інтегрованого навчання в освітньому процесі НУШ. Розкрито особливості реалізації тематичного та діяльнісного підходів інтегрованого навчання в початковій школі.

Ключові слова: Нова українська школа, освітній процес, інтеграція, інтегроване навчання.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний етап розвитку освіти характеризують полярні тенденції – диференціація й інтеграція різних сторін освітньої системи. Ці два, на перший погляд, протилежних процеси на практиці є діалектичною єдністю, що взаємно доповнюють і супроводжують один одного, і вони стали основними орієнтирами педагогічної діяльності уже понад декілька десятиліть.

Ідея інтегрованого навчання передбачає досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоспроможної, яка здатна забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої мети, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

У Державному стандарті початкової освіти затвердженому постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 декларується, що «на підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти. У процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених на вивчення кожної освітньої галузі, перерозподіляється таким чином, що їх сумарне значення не зменшується. Зміст природничої, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, технологічної, інформатичної освітніх галузей інтегрується в різній комбінації їх компонентів, утворюючи інтегровані предмети і курси, перелік і назви яких зазначаються в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти» [1].

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Дж. Гіббоне висловлював думку, що «інтегрувати – це поєднувати частини систем таким чином, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їх значення до взаємодії» [2]. Н. Антонов розглядає поняття «інтеграція» у загальнонауковому аспекті, визначаючи його природне протиставлення поняттю «диференціація» та наголошуючи на високому рівні системності. На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [2]. І. Козловська вважає, що «інтеграція представляє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного» [3, с. 72]. У дидактиці під інтеграцією С. Архангельський розуміє взаємозв'язок змісту, методів та форм навчання, а Г. Федорець – різноманітні зв'язки між структурними компонентами педагогічної системи [3, с. 73].

Таким чином, більшість науковців сходяться на думці, що інтеграція – це процес та результат поєднання окремих елементів навчання та виховання в єдину цілісну систему з метою одержання якісно нового результату шкільної освіти.

Формулювання мети та завдань статті. Мета статті – розглянути особливості інтегрованого навчання та технологій критичного мислення в освітньому процесі НУШ.

Виклад основного матеріалу. За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів.

У цьому контексті інтеграцію в освіті можна розглядати як: чинник розвитку освітніх систем; різновид наукової інтеграції, яка здійснюється в межах педагогічної теорії та практики; вищу форму відображення єдності цілей, принципів, змісту, форм організації процесу навчання та виховання; синтез педагогічних знань та вищий рівень їх взаємодії; процес та результат взаємодії структурних елементів змісту освіти, який супроводжується зростом системності та спресованості знань учнів; цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін у самостійну систему цільового призначення, яка спрямована на забезпечення цілісності знань та вмінь.

Інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Інтегроване навчання дає змогу розкрити взаємозв'язки і взаємозалежності між явищами і процесами, пов'язати знання і навички з різних галузей і у взаємодії з іншими структурувати їх як значущі одиниці. Воно сприяє усвідомленню значущості тем, які учні вивчають для свого життя, громади та суспільства, зростанню мотивації до навчання та навчальних досягнень, покращенню партнерських, дружніх стосунків між вчителями, учнями та батьками.

Інтегроване навчання може реалізовуватися різними шляхами: паралельне вивчення, тобто вивчення однієї теми на двох або більше предметах одночасно; послідовне вивчення, тобто послідовна організація підтем, що стосуються однієї теми; функціональна діяльність, включаючи тематичні дні, заходи, кампанії, навчальні візити, шкільні табори тощо; багатодисциплінарні навчальні модулі, які плануються і запроваджуються між декількома предметами; відбір змістового наповнення з декількох предметів і створення з цього інтегрованих модулів; комплексне інтегроване викладання, коли усе викладання здійснюється в інтегрованій формі.

При цьому варто зауважити, що предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами і спиратися на знання і навички з кількох предметних областей. Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як все ці частини взаємодіють.

Як відомо, Державний стандарт початкової загальної освіти реалізується через навчальні програми предметів та курсів. Навчальна програма предмета або курсу описує:

- зміст предмета та курсу відповідно до очікуваних результатів, визначених Стандартом, викладений у логічній послідовності;
- підходи до інтегрування предмета та курсу за тижневими темами, проблемами, проектами, блоками тощо;

- навчальну діяльність та умови її виконання;
- засоби оцінювання навчальних досягнень учнів [3, с. 27].

Інтегроване навчання в початковій школі реалізується на засадах тематичного та діяльнісного підходів.

Тематичний підхід передбачає організацію освітнього процесу на основі однієї «змістової одиниці» – теми. Темою може бути певне поняття, цілісний розгляд якого призводить до формування загальних уявлень про систему, в яку входить це поняття як елемент. Тема може сформулюватися вчителем у вигляді запитання чи опису проблеми, під час вирішення яких учні опановують зміст навчальної програми.

Інтегрований метод навчання в початкових класах забезпечує міжпредметну інтеграцію як основну базу для поглиблення і подальшого її розвитку на наступних етапах навчання в школі.

У сучасній школі міжпредметна інтеграція реалізується: у процесі викладання інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук («Я досліджую світ»); проведенні уроків з міжпредметними зв'язками, інтегрованих та бінарних уроків; через впровадження навчальних проєктів; організацію тематичних днів та тижнів.

Міжпредметна інтеграція змісту навчання реалізується в декілька етапів (від простого до складного):

- введення міжпредметних зв'язків на уроках суміжних дисциплін на основі репродуктивної діяльності і елементів проблемності;
- постановка міжпредметних навчальних проблем і самостійний пошук їх вирішення на окремих уроках;
- систематичне проблемне навчання на основі ускладнених міжпредметних проблем всередині окремих курсів;
- включення спочатку двосторонніх, а потім і багатосторонніх зв'язків між різними предметами на основі координації діяльності вчителя;
- розробка широкої системи в роботі вчителів, які здійснюють міжпредметні зв'язки як в змісті і методах, так і в формах організації навчання, включаючи позакласну роботу і розширюючи межі програми.

Діяльнісний підхід як засіб реалізації інтегрованого навчання передбачає організацію освітнього процесу на основі організаційно-методичної системи щоденних діяльностей учнів та «стратегій» розвитку критичного мислення в межах тематичного чи предметного навчання.

Як відомо, критичне мислення належить до складних ментальних процесів, що починається із залучення інформації та закінчується прийняттям рішення [3, с. 73]. Це мислення дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно ґрунтується на певних критеріях, має змогу само коригуватися і впливає з конкретного контексту [3, с. 74].

Як показує практика, під час інтегрованого уроку увага дитини перемикається з одного виду діяльності на інший, діти не стомлюються і не перенапружуються. Поряд з тим, вчитель повинен враховувати, що у перші два роки навчання не варто особливо акцентувати увагу на інтеграції,

оскільки у дитини ще не надто великий багаж знань, не сформувалися граматичні, обчислювальні, технічні навички. Окрім того, однією з обов'язкових і основних вимог інтегрованого викладання є підвищення самостійності учнів, тому що інтеграція неминуче розширює тематику досліджуваного матеріалу, викликає необхідність більш глибокого аналізу і узагальнення явищ, коло яких збільшується за рахунок інших предметів. Учня молодших класів не під силу самостійно засвоїти таку низку знань і вмінь. Вони впораються з такою роботою тільки в тому випадку, якщо володіють прийомами дослідницької діяльності і вміють правильно організувати свій час.

До вчителя, перед яким стоїть завдання інтеграції методів навчання, висуваються високі вимоги: додаткова підготовка, велика ерудиція, високий професіоналізм, фаховий менеджмент інтегрованого уроку. Але коли учитель моделює і проводить змістовні й цілеспрямовані інтегровані уроки, то вони вносять у звичну структуру початкової освіти новизну й оригінальність. Однак, ігнорувати попредметне формування пріоритетних умінь і навичок письма, читання й рахунку вчителям початкової школи не варто.

Висновки. Інтегроване навчання забезпечує якісно новий рівень у вирішенні завдань освіти, розвитку і виховання учнів початкових класів. Реалізація інтегрованого підходу в освітньому процесі НУШ дозволяє формувати в учнів цілісну картину світу, забезпечуючи при цьому систематизацію наукового знання. Інтегровані уроки підвищують мотивацію, формують в учнів пізнавальний інтерес, розвивають творчі вміння і навички. Вони сприяють збільшенню темпу виконуваних навчальних дій, дозволяють включати кожного учня в активну навчально-пізнавальну роботу, виявляти творчий підхід до виконання поставленого навчального завдання.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.11.2022).
2. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). Нова українська школа. 2017. URL: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematycznyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 16.11.2022).
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «ВД «Плеяди». 2017. 206 с.

УДК 378.147: 37.018.43

Оксана Онищук,
Волинський інститут
післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ MOODLE В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У статті показана структура курсу на платформі дистанційного навчання Moodle, та, зважаючи на доступність й ефективність електронного ресурсу, основні аспекти застосування прогресивних технологій навчання в освітньому процесі. Описано структурні складові курсу: відеолекції, презентації, практичні роботи, завдання для самопідготовки та курсовий проект та оцінювання. Представлено порівняння основних елементів та інструментів платформ дистанційного навчання Moodle та Google Classroom. Висвітлено можливості, переваги, недоліки та аспекти використання цифрових технологій, що слугує подальшою основою для ефективного використання електронного навчально-методичного комплексу з даної навчальної дисципліни. Досліджено задачі міждисциплінарної інтеграції у застосуванні можливостей розвитку математичної та інформаційно-цифрової компетентності. Показано актуальність використання системи Moodle в процесі навчання для підвищення якості формування знань шляхом візуалізації, індивідуалізації та диференціації освітнього процесу.

Ключові слова: дистанційний курс, математичне моделювання, платформа MOODLE, веб-ресурс.

Вступ. Сучасна освіта характеризується різноманітністю інноваційних педагогічних технологій, що спрямовані на реалізацію основних завдань та інтенсифікацію педагогічного процесу. Найбільш ефективним прийомом є використання готових програмно-педагогічних засобів, які володіють великим потенціалом і дозволяють варіювати способи їх застосування, виходячи з особливостей навчального процесу, що зумовлені професійним спрямуванням. Програмні засоби значно розширюють можливості навчання, перетворюють зміст навчального матеріалу на більш наочний, зрозумілий, цікавий [1, с. 32].

Інноваційні процеси в сучасній освіті України вимагають розробки нових технологій, методів, засобів підготовки майбутніх технологів. Особлива увага приділяється саме інформаційним ресурсам, підкреслюється їхня значимість у порівнянні з традиційними видами ресурсів.

В умовах дистанційного навчання та в умовах необхідності постійного доступу до матеріалів вищої освіти нового осмислення потребує впровадження дистанційних курсів. Сьогодні є багато систем дистанційного навчання як з відкритим кодом (умовно безкоштовних), так і платних, широкоживаних та вузько орієнтованих. Однією з найкращих систем розробки онлайн курсів і підтримки дистанційного навчання є система Moodle. Вона більше орієнтована на реалізацію змішаного навчання, ніж

дистанційного, є складною для освоєння, а її налаштування вимагає чималих зусиль від адміністраторів [2, с. 132].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зусилля багатьох теоретиків і практиків освіти сьогодні в основному зосереджені в галузі комп'ютерних технологій навчання і пов'язаних із цим різних видах організації дистанційної діяльності. Згідно Ю. Триус, І. Герасименко та В. Франчук, дистанційна система – це система управління навчальним контентом (LCMS – Learning Content Management Systems). За допомогою даної системи можна створювати електронні навчальні курси і проводити як аудиторне (очне) навчання, так і навчання на відстані (заочне/дистанційне) [3, с. 55].

Результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що використання інформаційно-цифрових технологій у навчальному процесі закладів вищої освіти створює умови для: урізноманітнення форм подання інформації (текст, графіка, аудіо, відео, анімація тощо) та типів навчальних завдань; створення навчальних середовищ, які забезпечують уявне перебування у певних соціальних і виробничих ситуаціях [4, с.62]; забезпечення миттєвого зворотнього зв'язку з використанням широких можливостей діалогізації навчального процесу; індивідуалізації процесу навчання, використання основних і допоміжних впливів; – відтворення фрагментів навчальної діяльності (предметно-змістової, предметно-операційної і рефлексивної); активізації навчальної роботи студентів, посилення їх ролі як суб'єкта навчальної діяльності (можливість обирати послідовність вивчення матеріалу, визначення міри і характеру допомоги); підвищення мотивації до навчання; впровадження особистісно орієнтованого навчання; організації самостійної роботи студентів; впровадження діяльнісного підходу в навчанні; неперервного обліку діяльності студентів та об'єктивного оцінювання їх знань. Окрім того, інформаційно-цифрові технології при вивченні технічних дисциплін дають змогу доповнювати традиційний експеримент використанням комп'ютерного моделювання хімічних, фізичних та математичних процесів в ході проведення віртуального експерименту тощо [6, с. 7].

Вивченню основних характеристик Moodle присвячені роботи науковців: Харашіма (Harashima), Робб (Robb), Брандл (Brandl), Су (Su), Коул та Фостер (Cole & Foster), Ямада (Yamada); Міязо (Miyazoe) зробив порівняльний аналіз різних змішаних курсів в університетах Токіо; Ал-Ярф (Al-Jarf) порівнював ефективність WebCT, Moodle та Nicenet для вивчення англійської як іноземної; Брітто (Britto) розробив довідник для студентів першокурсників в Університеті Софії; Баскервіль та Робб успішно впроваджували цю платформу в університеті Кіото Сангйо з акцентом на письмових роботах; Кеннеді (Kennedy) вивчав переваги цієї платформи у порівнянні з іншими комерційними ресурсами (Blackboard) [5, с. 52].

Л. Бахмат визначає декілька форматів створення електронних навчальних курсів у системі інформаційного середовища Moodle: формат-календар або потижневий формат, де навчання на курсі та структурування

навчального матеріалу відбувається потижнево із вказаним точним терміном початку та закінчення як кожного тижня, так і всього курсу; формат-структура або тематичний, структурування якого організовується за модулями, темами, розділами, визначеними програмою курсу [7, с. 2]. Він вважається одним із найбільш прийнятних форматів при організації навчання студентів за дистанційною формою; формат-форум, де навчальний курс організовується за допомогою одного великого форуму.

Актуальність проблеми. Створення електронного навчально-методичного комплексу обумовлена наявною у закладах вищої освіти тенденцією до скорочення кількості аудиторних годин та збільшення обсягу самостійної роботи студентів. Можна сказати, що система Moodle є допоміжною системою управління навчальним процесом і головна її мета – організація доступу до навчальних матеріалів, забезпечення взаємодії між викладачем та студентом, тестування та оформлення звітності [8, с. 27]. Особливо важливим є питання використання інформаційно-цифрових технологій в підготовці майбутніх студентів-технологів, оскільки вони виконують подвійну функцію: по-перше, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу студентами, по-друге, формують у студентів вміння застосовувати здобуті знання у майбутній професійній діяльності [9, с. 77].

У той же час нами використовується система дистанційного навчання Moodle, яка розширює досвід навчання для проведення різних видів занять, використовуючи сучасні засоби подання і пересилки інформації. Роль таких інструктивно-методичних матеріалів в організації навчального процесу важлива, бо дає студенту повну інформацію про те, що і коли він повинен виконувати в процесі навчання. Національна академія педагогічних наук України та інститут інформаційних технологій використовує Moodle у процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що дозволяє, використовуючи педагогічно виважені технології, ефективно впроваджувати у навчально-пізнавальний процес інтерактивні методи і форми навчання, реалізувати багатоаспектні освітні програми.

Мета й завдання статті. Проаналізувати можливості, переваги та недоліки платформи та порівняти інструменти дистанційного навчання Moodle та Google Classroom; розглянути складові елементи в освітньому процесі.

Результати дослідження. Розглянемо сутність понять «математична компетентність» та «інформаційно-цифрова компетентність», а також уміння, які входять до структури вищезазначених компетентностей, згідно навчальної програми вищої школи. Математична компетентність включає «культуру логічного і алгоритмічного мислення; уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності; здатність до розуміння і використання простих математичних моделей та уміння будувати такі моделі для вирішення проблем [10, с. 132].

Використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі стало основою для створення електронних навчально-методичних

комплексів з навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, а саме платформи Moodle у світі перевищило використання усіх інших платформ разом узятих [13, с. 42]. В Європі 2/3 закладів освіти використовують саме Moodle. В Україні, де використання платних платформ дуже обмежене, Moodle практично не має конкурентів. Б. Баскервілл і Т. Робб (Baskerville & Robb) наводять результати успішного впровадження Moodle в університеті Киото Сангіо. Станлей (Stanley) фокусує свою увагу на використанні Moodle для студентів у процесі читання свого курсу в Канадському університеті міжнародних досліджень. Гінкелман та Гросе (Hinkelmann & Grose) публікували звітні результати експериментального тестування в процесі навчання в університеті Саппоро Гакуен (Sapporo Gakuen University) з допомогою даної платформи [7, с. 89].

Moodle дозволяє ефективно створювати навчальні курси та матеріали та пропонує стандартизовані засоби і шаблони для навчального та робочого процесів, включаючи інтегровану навігацію та адміністрування. Важливим є використання можливість міждисциплінарної інтеграції в освітньому процесі. Розрахункові задачі з хімічної технології, можна розв'язати за допомогою синтетичного, аналітичного, алгебраїчного методів, за допомогою «правила хреста», («правило діагоналей», «правило павука», «Конверт Пірсона»), графічного метода шляхом створення математичних моделей та їх розв'язання з використанням табличного процесора MS Excel. Проте, варто застосовувати синтетичний метод та «правило діагоналей» для розвитку ключових компетентностей. Дослідження задачі міждисциплінарної інтеграції полягає у вивченні можливостей табличного процесора MS Excel, САПР, MathCAD, AutoCAD для розв'язування моделювання задач [11, с. 92].

Поряд з аудиторним використовуються різні засоби дистанційного навчання, а саме: е-ресурси наукової бібліотеки, відеоконференції (Google Meet, Zoom), платформи дистанційного навчання (Office 365 Teams, Moodle, Google Classroom), е-пошта, месенджери (Telegram, WhatsApp, Viber). Ми проаналізували в таблиці можливості, переваги та недоліки поширених платформ, а саме порівняли інструменти дистанційного навчання Moodle та Google Classroom. В 2021 р. за результатами анонімного онлайн-опитування студентів найбільшого поширення набула система Moodle на сайті платформа дистанційного навчання (<http://194.44.187.60/moodle/>) [12].

Порівняння можливостей дистанційний курс Moodle та Google Classroom

Порівняння можливостей електронного ресурсу	Moodle	Google Classroom
Доступ до навчальних матеріалів(лекції, завдання до практичних, лабораторних, контрольних робіт)	+	+
Додаткові матеріали (книги, методичні розробки)	+	-
Проходження тестування та онлайн виконання завдань	+	+
Спілкування з викладачем через особисті повідомлення, чат, семінар, вебінар)	+	-

Використання нагадувань про події	-	+
Засоби для групової роботи, вебінар, онлайн зустрічі	-	+
Інструменти для розробки авторських дистанційних курсів	+	+
Структурована форма навчально-методичного забезпечення дисциплін	+	+
Розміщення матеріалів, відео, аудіо і презентаційних матеріалів у різних форматах .doc, .html, .pdf	+	-
Модифікація навчальних матеріалів	+	-
Автоматичне формування тестів	+	-
Автоматичне формування завдань	+	+
Автоматизація процесу перевірки знань курсу, звітів, тестів	+	+
Підтримка роботи з математичними формулами	+	-

Враховуючи широкий спектр дидактичних можливостей технологій платформи дистанційного навчання Moodle, ми визначили основні форми використання е-ресурсу в процесі навчання: методичні матеріали (навчальна та робоча навчальна програми); навчальні матеріали (лекції, лабораторні заняття, самостійна робота); контроль знань (тестові завдання, завдання модульного контролю та запитання до екзамену); додаткові матеріали (навчально-методичні розробки, навчальні посібники, відеотека), лекційні заняття: мультимедійна презентація, відеозаписи математичного експерименту; лабораторні заняття: контроль знань студентів, використання програмно-педагогічних засобів, проведення віртуального математичного експерименту; самостійна робота: пошук інформації в мережі Інтернет, створення проєктів, самостійне вивчення навчального матеріалу; науково-дослідна робота: написання та оформлення результатів індивідуальних навчальних завдань [12].

З метою візуалізації навчальної інформації під час лекційних та лабораторних занять ми використовували мультимедійні презентації, як ефективний метод подання та вивчення матеріалу різної складності [13, с. 42].

Застосування слайдів PowerPoint забезпечує більш високий рівень проведення заняття, його інформаційну насиченість, динамічність, наочність. У самостійній роботі однією з форм розвитку інформаційно-цифрових та комунікативних технологій використано метод проєктів як дієвий засіб активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчого та інтелектуального потенціалу студентів.

Платформа Moodle має досить потужну систему контролю знань, що складається з двох компонент: для об'єктивного чи суб'єктивного оцінювання з оцінками чи власним оцінюванням. Лекції містять структуровані теоретичні відомості. Практичні та лабораторні роботи являють структуровані покрокові практичні завдання, що дозволяють засвоїти практичні навички роботи. Курс авторських скринкастів та відеоуроків наочно демонструють принципи роботи та містять всю необхідну теоретичну інформацію для виконання лабораторних робіт (рис. 1). Набір

контрольних робіт та тестових завдань дозволяють перевірити якість засвоєння учнем теоретичного матеріалу, та рівень набутих практичних навичок (рис. 2).

Глосарій понять і термінів, списки друкованих та інтернет-джерел дозволяють більш розширено вивчити ті чи інші теоретичні аспекти роботи. Як інформаційний ресурс для постійного зв'язку учнів з викладачем (адміністратором курсу) створено внутрішній форум користувачів курсу, він дозволяє отримати вичерпну відповідь на питання, що виникають в процесі вивчення матеріалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, використання системи Moodle в процесі має подальший потенціал для підвищення якості формування знань шляхом візуалізації, індивідуалізації та диференціації освітнього процесу, а також розвитку інформаційно-цифрової та математичної компетентності студентів.

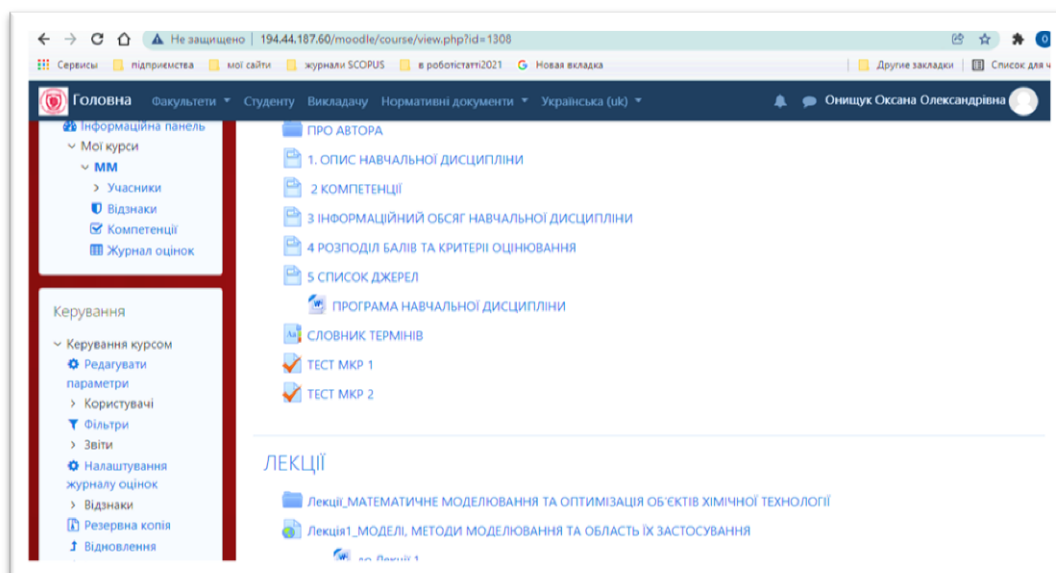

Рис. 1. Структуровані елементи курсу «Математичне моделювання та оптимізація об'єктів хімічної технології»

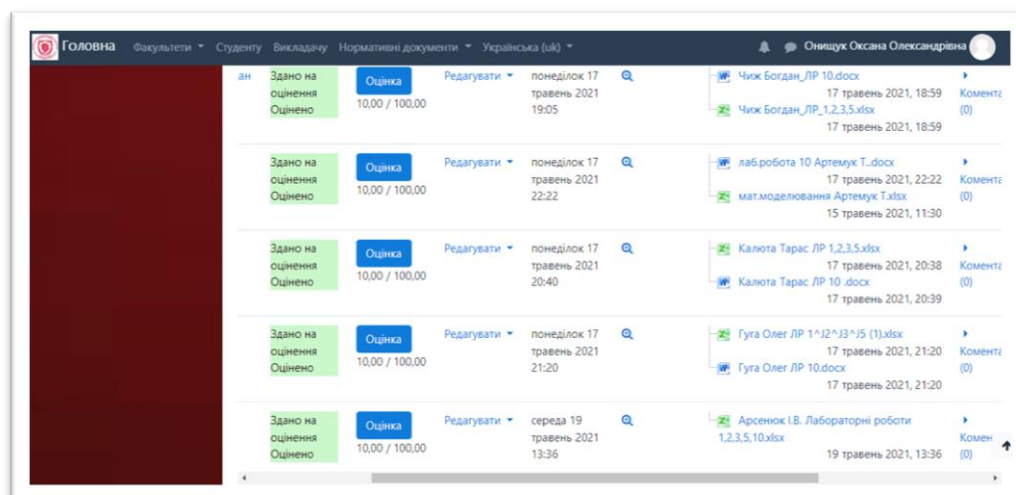

Рис. 2. Результати роботи та апробація електронного курсу

Засоби Moodle дають змогу застосовувати цю систему в освітньому процесі повністю, оскільки вона забезпечує основні функції управління контентом та підтримує засоби спілкування. Ці функції платформи Moodle дають можливість організувати дистанційний навчальний процес (як очний, так і онлайн) та досягти засвоєння матеріалу на високому рівні. Організований у такий спосіб освітній процес має прозорий характер, дає можливість студенту працювати у власному темпі та в зручний для нього час. Викладач має змогу здійснювати аналіз якості засвоєння навчального матеріалу та відслідковувати професійне зростання кожного слухача. Різноманітні методи активізації навчання формують у студентів глибше концептуальне розуміння, уміння моделювати ситуації, формулювати висновки та відстоювати свої думки, розвивають навички критичного мислення, сприяють підвищенню якості освіти та самоосвіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у подальшому розвитку теорії й практики організації навчання на кафедрі хімії та технологій Волинського національного університету імені Лесі Українки з допомогою платформи Moodle.

Література:

1. Naser, S., Khadeegha, A. *Teacher Perceptions of the Use of Moodle to Enhance the Quality of Teaching and Learning in a K-12 Private School in the United Arab Emirates*. *Teacher Perceptions of the Use of Moodle*, J. Tea. Tea. Edu. 2. № 2. 2014. С. 93–101.
2. Триус Ю. В., Герасименко І. В., Франчук В. М. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE : метод. посіб. Черкаси : ЧДТУ. 2013. 220 с.
3. Abar, C., Madsen Barbosa. *Computer Algebra, Virtual Learning Environment and Meaningful Learning: Is it Possible*, Acta Didactica Napocensia. Vol 4. Issue 1. 2011. P. 31–38.
4. Borham-Puyal, M., Olmos-Migueláñez, S. *Improving the Use of Feedback in an Online Teaching-Learning Environment: An Experience Supported by Moodle*, US-China Foreign Language. Vol 9. Issue 6. 2011. P. 371–382.
5. Dinaro, J. *Using Moodle to Enhance Online Classrooms and Professional Development*, Distance Learning. Vol 8. Issue 4. 2011. P. 41–45.
6. Кравець В. П. Положення про складові електронного навчального курсу, розробленого у системі MOODLE. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, 2010.
7. Fayed, I. *Moodle as a Supporting VLE in ESL Secondary Education. The 3 Annual Forum On e-learning Excellence Bringing Global Quality to a local Context*. The Address, Dubai Mall 1 – 3 February 2010 Dubai, UAE. Forum Proceeding. ISBN 978-9948-15-396-2.
8. Barnawi, O. *The Internet and EFL College Instruction: A Small-Scale Study of 'EFL College Teachers' Reactions*, International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 6 (6). 2009. С. 47–64.

9. Макаренко М. Б. Використання інноваційних технологій для підвищення мотивації навчальної діяльності студентів вищої школи. *Нові технології навчання : наук.-метод. зб.* / М-во освіти і науки України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. Київ, 2008.

10. Гайворонська Н., Шугай Т. Новітні технології навчання. *Освіта. Технікуми. Коледжі.* 2008. № 3.

11. Крамаренко Т. Г. *Про розробку електронних методичних комплексів в середовищі MOODLE.* URL: <https://moodle.kdpu.edu.ua/> (дата звернення: 15.11.2022).

12. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня». 2020.

УДК 373.5:5(477)

Тетяна Панасюк,
Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Луцький ліцей № 23 Луцької міської ради»,
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «ЩОДЕННІ 3» У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розкриваються особливості впровадження педагогічної технології «Щоденні 3» зі здобувачами знань.

Ключові слова: педагогічна технологія «Щоденні 3», Математика самостійно, Математика разом з другом, Математика письмово.

Навчання математики в початковій школі має дати змогу учням оволодіти математичними знаннями та вміннями, розвивати математичне мислення, формувати творчий досвід у виконанні математичних завдань та інтерес до предмета. Процес модернізації та реформування початкової математичної освіти передбачає пошук нових шляхів удосконалення навчального процесу, що сприятиме підвищенню інтересу до матеріалів.

Головна мета Нової української школи – перейти від школи, яка дає лише знання, до школи компетентностей, які потрібні для життя у XXI столітті.

Метою математичної освітньої галузі є розвиток особистості учня через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає засвоєння системи знань, удосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі; розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості; розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.

Як результат, здобувач початкової освіти набуває таких умінь та навичок, як: 1) досліджувати ситуації і визначати проблеми, які можна

розв'язувати із застосуванням математичних методів; 2) моделювати процеси і ситуації, розробляти стратегії (плани або алгоритми) дій для розв'язування різноманітних задач; 3) критично оцінювати дані, процес та результат розв'язання навчальних і практичних задач; 4) застосовувати досвід математичної діяльності для пізнання навколишнього світу. Котрі формуються та удосконалюються протягом двох освітніх циклів 1–2 класи (перший цикл) та 3–4 класи (другий цикл), які максимально враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дозволяють забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, обумовлених їх готовністю до навчання та організовані із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі. Рекомендовано у першому циклі надавати перевагу ігрових методів, а у другому циклі – застосовувати інтегровано-предметний підхід.

Для формування математичної компетентності потрібні: здатність здобувача освіти творчо та критично мислити, послідовно міркувати та презентувати ідеї, уміти працювати у команді, в подальшому ефективно застосовувати знання у реальному житті. Одним із сучасних інструментів для формування математичної компетентності є застосування педагогічної технології «Щоденні 3».

«Щоденні 3» – це структури, які використовуються, щоби навчати учнів бути самостійними під час математики, щоб учитель мав можливість працювати з дітьми індивідуально та в малих групах.

Педагогічну технологію навчання математики розробили Гейл Боші та Джоан Мозер.

Кожен вид діяльності виконується упродовж 20 хвилин:

- Математика самостійно.
- Математика разом з другом.
- Математика письмово.

Для «Щоденних 3» рекомендовано створити окремий осередок. В осередку розмістити плакати із назвами діяльностей та умовними позначеннями ігор та вправ.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти курс математики будується за такими змістовими лініями: «Лічба», «Числа. Дії з числами», «Вимірювання величин», «Просторові відношення. Геометричні фігури», «Робота з даними».

Для реалізації вище згаданих змістових ліній я залучаю учнів для відпрацювання математичних навичок через використання різних матеріалів: настільні ігри, гральні кубики, грошові знаки, математичне доміно, палички Кюїзенера, Танграм, геометричні фігури, LEGO тощо.

Кожна діяльність із «Щоденних 3» учителем вводиться через 10 кроків до самостійності.

Крок 1. Познайомте дітей з діяльністю.

Крок 2. Поставте ціль та створіть атмосферу необхідності.

Крок 3. Запишіть бажану поведінку на «Я – схемі».

Крок 4. Змоделюйте бажану поведінку.

Крок 5. Змоделюйте менш бажану поведінку. Потім більш бажану.

Крок 6. Діти беруть матеріали і розміщуються в класі.

Крок 7. Учні працюють самостійно.

Крок 8. Учитель не заважає, а непомітно спостерігає.

Крок 9. Як тільки перше дитина втрачає витримку, вчитель використовує сигнал, щоб зібрати учнів. У русі повторюють матеріал.

Крок 10. Учитель запитує: «Як все пройшло?», «Що вдалося? Що ні?», щоб зробити підсумок, проаналізувати роботу.

Важливим моментом під час виконання Математики самостійно є те, що учень самостійно вибирає математичні активності, з якими він має бажання працювати, учитель тільки визначає час, коли краще проводити цю діяльність. Ця діяльність спонукає учнів вирішувати проблеми, використовуючи інструменти для лічби чи ігрові матеріали.

Великою популярністю серед школярів користується гра «Танграм». Спочатку діти розрізняють тани за кольором, розміром, кількістю. Пізніше можна переходити до складання елементів за зразком. Більш складним і цікавим є відтворення зображень за зразками-контурами. Вкінці діти можуть збирати зображення за своїм задумом. Картинка спочатку замислюється, потім збираються частини, після цього створюється вся картинка.

Справжньою знахідкою для впровадження «Щоденних 3» є використання LEGO. LEGO використовується з метою ознайомлення з цифрами та числами, математичними діями, одиницями вимірювання різних величин, геометричних фігур, пропорцій, площею, об'ємом; закріплення та розвитку навичок прямого та зворотнього рахунку.

Математика з другом залучає дітей до роботи з партнером, навчає учнів співпрацювати одне з одним. Вихованці часто використовують палички Кюїзенера, при роботі з якими присутній елемент змагання. Вони по чергово дають завдання один одному. 1. Виклади цифру різними способами 2. Розклади палички за кольором та розміром 3. Виклади драбинку від меншої до більшої і навпаки 4. Побудуй різні геометричні фігури 5. Знайди довшу чи коротшу за мою паличку та ін. Використовуючи грошові знаки України, діти полюбляють ігри «Магазин», «Грошові знаки», «Орел чи решка», «Монополія».

У процесі роботи «Математика письмово», учні відпрацьовують математичні навички написання цифр, числових рядів, обчислення виразів, виконання рівностей та нерівностей, розв'язування задач, моделювати й будувати геометричні фігури. Готую заздалегідь необхідні завдання, які школярі мають виконати впродовж відведеного часу. Цей вид роботи проходить під час уроку. Для ефективної роботи розроблені правила:

1. Розпочинай працювати одразу.
2. Під час роботи залишайся на одному місці.
3. Працюй увесь час.
4. Дотримуйся правил поведінки.

Вкінці роботи обов'язково проводимо рефлексію, вчитель цікавиться тим, що вдалося реалізувати, що найлегше та найскладніше було виконати, які причини того, що заважало здійснити задумане. Разом визначаємо які діяльності найчастіше виконуємо, над чим би хотілося попрацювати наступного разу.

Література:

1. Букатов В. М. Педагогічні таїнства дидактичних ігор. Київ : Ред. загальнопед. газ. 2004. 128 с.
2. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД. 2018. 160 с.
3. Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Державного стандарту початкової освіти від 21 лютого 2018 р. № 87 (у поточній редакції від 06.10.2020). Верховна Рада України. Законодавство України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
4. Сім плоских фігур : збірник вправ / укл. Г. М. Бондар. Суми : НВВ СОІППО. 2020. 82 с.
5. Цей таємничий танграм. URL: <https://wikinew.wiki/wiki/Tangram> (дата звернення: 10.09.2011).

УДК 37.091.33-027.22:796(477)

Катерина Повшук,
Комунальний заклад «Луцька загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів № 20 Луцької міської ради
Волинської області»,
м. Луцьк

ГЕЙМІФІКАЦІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається поняття гейміфікації освітнього процесу як ефективної методики роботи для активізації та оптимізації навчального процесу. Розглядаються переваги та недоліки впровадження гейміфікації в освітній процес у Новій українській школі.

Ключові слова: гейміфікація, Нова українська школа, ігрові технології, ігрова діяльність, середня школа, освітні технології.

Останні декілька років гейміфікація постійно входить до списку трендів в навчальному процесі різних категорій слухачів. Учителі, управлінці, фінансисти та навіть лікарі впроваджують у роботу елементи гейміфікації. Що таке гейміфікація, чому кількість її прихильників зростає і як впровадити її у викладання? Ми вважаємо, що потрібно уважніше придивитися до цієї технології, визначити її особливості, переваги, недоліки та способи впровадження в навчальний процес.

Гейміфікація – це застосування ігрових механік в неігрових ситуаціях для заохочення певної поведінки. Від інших ігрових форматів відрізняється

фокусом на досягненні конкретної цілі, а не на власне грі. Основний принцип гейміфікації, з програмної точки зору, – це забезпечення отримання постійного, вимірного зворотного зв'язку від користувача, що забезпечує можливість динамічного коригування його поведінки.

Будь-яка гейміфікована діяльність надає можливість урізноманітнити навчальний процес, внести в нього елемент розваг. Тим не менш, існують і обмеження: «глибина» і «життєвий цикл» отриманих знань, часовий і технологічний ресурс для розробки ігор. Усі дії з впровадження гейміфікації повинні бути дуже чітко сплановані. Розробка кожного сценарію потребує глибоких знань матеріалу та професійного досвіду. Гейміфікація часто вимагає індивідуального підходу до особистості кожного учня.

Елементи гейміфікації можна застосувати на різних етапах освітньої діяльності як:

- цілісний урок;
- структурний елемент уроку;
- багаторазове використання.

Можемо окреслити такі **переваги гейміфікації**:

1. Підвищує цікавість до навчання та прискорює опанування теми.

Коли ми вчимося граючи, то максимально занурюємося у процес. Під час гри ми можемо одразу застосувати на практиці набуті знання, краще зрозуміти й запам'ятати складний матеріал.

2. Забезпечує миттєвий зворотний зв'язок. Оскільки у більшості ігор результат відомий одразу, то і вчитель, і учень мають змогу оцінити ступінь засвоєння теми, проаналізувати аспекти теми, на які треба звернути більше уваги.

3. Розвиває рівень соціалізації та покращує вміння робити в команді. Деякі ігрові технології мають командний режим, що дозволяє учням працювати в групі на спільний результат.

4. Допомогає впроваджувати формувальне оцінювання. Оскільки одразу відомий результат за певну тему чи завдання конкретного учня, це дозволяє сформувати об'єктивну оцінку.

5. Заохочує до навчального процесу. Ігрові технології допомагають зробити домашні завдання цікавішими, а миттєва нагорода створює ситуацію успіху. Також важливою є здорова конкуренція між учнями, яка народжується в процесі змагання за перше місце.

Також відмінною особливістю гейміфікації є дозвіл на помилки. Отож школярі можуть не боятися осуду та покарання за помилки, почувати себе вільно, тобто зникає страх перед неправильними діями, а на зміну йому приходить ініціативність і впевненість. Учні можуть самостійно обирати варіанти дій, що заохочує їх до активної діяльності та формує почуття відповідальності за власні вчинки.

Зважаючи на позитивні сторони гейміфікації, не варто забувати про її **недоліки**. У науковій літературі та збоку практиків висловлюються й думки щодо обережності застосування гейміфікації та критеріїв її ефективності.

Застосування ігрових методик потребує тривалої підготовки та детального аналізу аудиторії. Гра повинна відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів. Не завжди можна досягнути рівного залучення у ігровий процес усіх учнів. На перешкоді можуть стати технічні проблеми або психологічні особливості поведінки дітей. Ще однією проблемою є некоректне оцінювання: результат гри не завжди залежить від фактичних знань. Також учитель повинен уважно відслідковувати атмосферу в колективі в процесі гри, адже великий розрив між лідерами та останніми в рейтингу може демотивувати учасників освітнього процесу.

Отож вважаємо, що гейміфікації не повинна відводити слухача вбік від запланованого результату – вона повинна допомагати досягти його.

Реалізувати всі елементи гейміфікації в навчальному процесі можна за допомогою освітніх сервісів, кількість і якість яких збільшуються з кожним роком. Існує велике число сервісів і співтовариств, що використовують гейміфікації для освіти. Розгляньмо деякі з них:

– Kahoot! (<https://kahoot.com/>) – безкоштовний онлайн-сервіс для створення інтерактивних навчальних ігор.

– MinecraftEdu (<https://www.minecraft.net/>) – це онлайн-симулятор, в якому гравці можуть створювати з блоків ігрові світи, а також взаємодіяти з іншими учасниками, активно застосовується у навчальному процесі.

– Quizziz (<https://quizizz.com/>) – платформа для створення вікторин та флешкарток. Містить додаткову систему бонусів, режим домашнього завдання, а також меми.

– Quizlet Live (<https://quizlet.com/live>) – найкращий застосунок для групової комунікації учнів. Можна грати в командах від 6 осіб.

– Graasp (<https://graasp.eu/>) – платформа, що дає змогу вчителям створювати віртуальні дослідницько-навчальні простори, структуровані відповідно до фаз навчального процесу.

– Wordwall (<https://wordwall.net/uk>) – простий спосіб для створення своїх навчальних ресурсів, також містить велику бібліотеку готових ігор та вікторин.

– Learningapps (<https://learningapps.org/>) – конструктор навчальних ігор, також містить велику кількість готових вправ.

Ресурсів для гейміфікації існує безліч, тому кожен вчитель може підібрати той, який найбільше відповідатиме його запитам. Ми хотіли би наголосити, що не обов'язково опановувати десятки ресурсів. Краще обрати кілька основних і досконало розібратися в їхніх функціях. Це допоможе зробити будь-який урок ефективним, цікавим та насиченим.

Висновки. Основним пріоритетом Нової української школи є розвиток креативної особистості. Освітній процес повинен бути націлений на мотивацію до саморозвитку, самовиховання, унаслідок якого учень буде прагнути до нового, незвичного, цікавого, отримуючи при цьому задоволення від побаченого, почутого й пережитого. Одним з актуальних напрямів розвитку освітніх технологій є гейміфікація. Впровадження ігрових

елементів в процес навчання сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів, формуванню інтересу до знань, розвитку навчальної мотивації та ініціативи. Гейміфікація в освіті – це процес поширення гри на різні сфери освіти, який дозволяє розглядати її і як метод навчання і виховання, і як форму виховної роботи, і як засіб організації цілісного освітнього процесу.

Література:

1. Блудова Ю. Ільїна О. Гейміфікації освітнього процесу в Новій українській школі. URL: <http://surl.li/fjmas> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Бугайчук К. Л. Гейміфікації у навчання: сутність, переваги, недоліки. URL: <http://surl.li/fjmat> (дата звернення: 17.11.2022).
3. Дядікова О. Гра як інструмент: що таке гейміфікація? URL: <http://surl.li/fjmaz> (дата звернення: 17.11.2022).
4. Ляшенко А. Шість кроків до гейміфікації навчання (із прикладами). URL: <http://surl.li/fjmbd> (дата звернення: 17.11.2022).
5. Макаревич О. Гейміфікація як невід’ємний чинник підвищення ефективності елементів дистанційного навчання. *Young Scientist*. 2015. № 2 (17). С. 275–278.
6. Переяславська С. О. Гейміфікації як сучасний напрям вітчизняної освіти. URL: <http://surl.li/fjmbf> (дата звернення: 17.11.2022).

УДК 376.091:376.011.3-051

Неоніла Провальна,
Волинський інститут
післядипломної педагогічної освіти,
ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти,
м. Луцьк

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ РОЗЛАД АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ (РАС), ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Проаналізовано складові інклюзивної компетентності, зосереджено увагу на педагогічній підтримці осіб з особливими освітніми потребами. Описано симптоматику розвитку та прояви труднощів поведінки у дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Визначено специфіку особливих освітніх потреб у дітей з аутичними рисами та запропоновано методи педагогічної підтримки, якими повинен володіти кожен фахівець інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивна компетентність, педагогічна підтримка, особливі освітні потреби, розлад аутистичного спектру (РАС), труднощі поведінки, методи, прийоми педагогічної підтримки.

Постановка проблеми. Теоретико-методичне дослідження присвячене вирішенню «проблеми вчителя інклюзивного класу»: поповненню знань про специфіку роботи з дітьми з ООП (особливими освітніми потребами), формуванню у педагогів інклюзивної компетентності.

Особливо гостро постає ця проблема у вчителя та асистента, коли у клас приходить дитина, яка має аутичні риси. Це категорія дітей, з якими фахівцям найважче налагодити взаємодію та співпрацю. Оскільки саме в тих пунктах як «комунікація та соціальна взаємодія» у розвитку дітей із РАС є тотальні дефіцити. Відомо, що якщо дитина не може співпрацювати з педагогами, проявляючи проблемну поведінку, в такому випадку вона не здатна оволодіти програмним матеріалом й іншими компетенціями, які зазначені в її індивідуальній програмі розвитку (ІПР). Тому розуміння причин і володіння методами корекції труднощів поведінки у дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, у дітей з розладом аутистичного спектру (РАС), кількість яких стрімко збільшується, є важливими складовими інклюзивної компетентності педагогів, які потребують становлення як на науково-методичному так і прикладному рівнях педагогічної практики.

Аналіз досліджень. Розлад аутистичного спектру (РАС) як і пошук психолого-педагогічних стратегій корекції та розвитку осіб із РАС є предметом наукових досліджень із середини минулого століття: Каннер, Ганс Аспергер, Лорна Вінг, Ерік Шоплер та інші. В Україні проблемам роботи з такими дітьми приділяють прицільну увагу такі вчені: Скрипник Т. В., Шульженко Д. І., Тарасун В. В., Смоляр Г. Г., Романчук О., Чуприков А. П., Винник М. І., Багрій Я. Т., Островська К. О., Колупаєва А. А та інші.

Мета розвідки. Представити найважливіші прийоми педагогічної підтримки дітей, які мають розлад аутистичного спектру (РАС) як складові інклюзивної компетентності педагога.

Виклад основного матеріалу. Запровадження інклюзивної освіти є певним викликом для педагогів, оскільки їм доводиться вирішувати не стандартні складні ситуації, що вимагають специфічних знань і розумінь. Особливо, коли у клас приходить учень із розладом аутистичного спектру (РАС), поведінка якого часто нелогічна і не зрозуміла. Дефіцит спеціальних знань і вмінь викликають тривогу та невпевненість у педагогів, страх перед невідомим, страх не справитися. Ця внутрішня напруга має тенденцію трансформуватися в опір і неприйняття як самої ситуації інклюзивного класу так і дитини з ООП персонально. Важливо розуміти, що саме це первинне ставлення вчителя – перманентне, глибинне, справжнє ставлення педагога до факту інклюзії й дитини з ООП миттєво переймають усі інші учні класу, як і їх батьки. Не те ставлення, що декларується на загал, не слова і фрази, а те справжнє, що поміж слів і поміж фраз, що проявляється у напівтонах міміки й жестів. Як показує практика: якщо батьки і діти класу ставлять питання про те, щоб дитину з ООП перевести у інше місце, або на сімейний патронаж – має місце особистісне неприйняття вчителем дитини з ООП і самого факту й принципів інклюзії. Тому питання готовності педагогів закладів освіти (професійної, психологічної та методичної) до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а надто з дітьми з РАС, стоїть дуже гостро.

Яким чином ми можемо подолати цей доволі традиційний опір педагогів працювати в інклюзивному класі? На наш погляд, вирішення питання лежить у площині методично-просвітницької роботи з самими педагогами з метою формування у них готовності, в першу чергу психологічної, до роботи в інклюзивному класі, у формуванні у них всіх необхідних складових інклюзивної компетентності.

Інклюзивна компетентність педагога стала необхідним компонентом його професійної компетентності ще з 2019 року [2]. У прийнятому в 2020 році професійному стандарті вчителя чітко вказуються складові інклюзивної компетентності:

- здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища;

- здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами;

- здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного з урахуванням його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів [3, с. 8]. Створення умов та забезпечення інклюзивного середовища передбачає застосування стратегій розумного пристосування, класного менеджменту, універсального дизайну. Врахування індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (ООП) передбачає реалізація процесу індивідуалізації через створення індивідуальної програми розвитку (ІПР), індивідуального навчального плану, адаптації та модифікації всіх компонентів освітнього процесу: викладання, навчання, оцінювання.

Зосередимось на другій складовій інклюзивної компетентності «здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами». Педагогічна підтримка є суттю психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі освіти і передбачає володіння специфічними знаннями та розуміннями потреб дітей із дефіцитами розвитку, а також здатність врегульовувати складну групову динаміку в інклюзивному класі, володіння методами впливу щодо «погашення» часто дуже проблемної поведінки дитини з ООП, особливо, коли їй притаманні аутичні риси.

Якими ж є ці «діти дощу», діти з розладом аутистичного спектру (РАС) і що в першу чергу мають знати про них і вміти педагоги, щоб бути готовими до праці з ними? Фахівцям, які працюють з такими дітьми, добре відома тріада (за класифікатором психічних розладів DSM-V) симптомів розладу аутистичного спектру. Це порушення комунікації, соціальної взаємодії та – наявність стереотипій: моторних чи вербальних дій, які дитина схильна повторювати і, наче, «залипати», застрягати у них. Підстрибування, почісування, посмикування, кружляння, гуління, махання руками, розхитування, інтенсивні моргання – «улюблені» стереотипії дітей з РАС, що навколишні сприймають як порушення поведінки. Отож, порушення контакту є ключовим для аутизму, а також прагнення до постійності й незмінності, до стереотипних, звичних способів комунікації, також зниження

порогу чуттєвого дискомфорту (надчутливість, вразливість), порушення базових життєвих функцій (сну, харчування, фобії (страхи)), особливий, нав'язливий інтерес (виглядає як емоційна зарядженість: дитина, наприклад, може говорити лише про потяги, космічні апарати чи чорні діри у космосі). Важливо розуміти, що у аутичної дитини не тільки порушена певна функція чи функції, вона має важкенну дезадаптацію всіх систем (когнітивної, регулятивної, афективної (емоційної)), дезорганізацію всієї системи людської адаптації. Якщо у віці 4,5–5 років діти з РАС дуже різні, то ближче до шкільного віку (до 8-ми років) поведінкові проблеми у всіх дуже схожі.

Доречно відмітити, що дитину з РАС навіть не дуже професійне око педагога «відловить» завжди, тому що ця дитина буде виглядати безглуздо у своїй поведінці: в комунікації та моторних (рухових) проявах. Як же виглядають поведінкові труднощі, та «неадекватна» поведінки у дітей з РАС, з чим найчастіше стикається школа? Найменш приємне, це аутоагресивна поведінка, коли дитина починає наносити сама собі шкоду. Биття головою об парту чи об стіни, самопокусування, висмикування волосся – найчастотніші прояви аутоагресивної поведінки. Маємо розуміти, як тільки виникає аутоагресивна поведінка, це говорить про дуже великий рівень внутрішнього дискомфорту дитини. Тому в школах, де є такі діти не перший рік, має бути певне місце для усамітнення (за шафою, куточок, окрема ресурсна кімната) і спеціаліст (асистент вчителя чи учня), який забирає цю дитину і виводить її у безпечне для неї місце. Коли така аутоагресивна поведінка виникає, або стає частішою, то варто команді психолого-педагогічного супроводу знайти спосіб замотивувати батьків відвідати черговий раз ІРЦ.

Другий варіант поведінки, який також зустрічається дуже часто, – це спонтанне і раптове виникнення «грубої» рухової моторики, метушливості: дитина розкидає, випускає з рук речі, встає, осмикується, вихоплює речі і знову кидає їх тощо. Ця активність є абсолютно непродуктивною і, як правило, пов'язана з тривогою дитини з приводу того, що у неї щось не вийде чи з тривогою з приводу зміни в ситуації. Оскільки діти з РАС найбільше бояться змін, тому про будь-яку зміну ситуації (вчителя, класу, підручника, зошита) варто дитину попереджати, застосовуючи метод «праймінг» – попередню підготовку до завдань, ситуацій, різноманітних активностей та участі. Зрозуміло, що у педагога на все це сил і часу бракує і добре, коли у класі є асистент, який може спокійно у відповідній манері, до якої звикла дитина, проговорити важливі режимні моменти і можливі зміни наперед, в якості підготовки.

Наступний параметр проявів – посилення моторних чи вербальних стереотипів, рухів, які повторюються, в яких дитина, наче «зависає». Вони можуть проявлятися, коли дитині складно, або коли дитина «перегрілася», втомилася. Можливо, дитина дуже активно працювала на попередніх уроках, чи на перерві щось відбулося, що дитину напружило і перенавантажило. Педагог може на моторні стереотипії уваги не звертати, вони майже не заважають навчальному процесу. Можна тихо підійти, дати дитині ручку,

відкрити зошит і спокійно сказати: «Починаємо працювати» і жестом показати завдання, вправу. Якщо це вербальна стереотипія, то можна пошепки сказати: «Давай тихо». Також це варто записати в правила: «Коли я починаю говорити, то я переходжу на шепіт». Тому що якимось дивним чином те, що написано на папері для дитини з РАС, має майже законну силу.

Наступний прояв: виникнення крику, переляку – яскравої реакції страху. Найчастіше це не через складність завдань, а через те, що дитина дійсно злякалася певного звуку, шуму чи інших випадкових, можливо, позаштатних стимулів (наприклад, гуркіт дрелі чи голосно закритого вікна, тощо). Отож, якщо в дитини різко розвивається істерика як реакція на позаштатну ситуацію, то приходиться викликати батьків, можливо, адміністрацію. Але варто спробувати зрозуміти, що є причиною цього страху і попереджати надалі його виникнення.

Також труднощі поведінки можуть проявлятися як псевдоагресивна поведінка. Чому псевдо? Діти з РАС рідко бувають істинно агресивними, тобто коли є намір зробити іншому боляче. Це найчастіше імпульсивна реакція, за рахунок невміння, неможливості, незрілості саморегуляції і невміння проявити себе. Доволі часто елементи аутоагресії (агресія на себе) і псевдоагресивна поведінка проявляються у дітей, у яких дуже погано розвинене експресивне мовлення (здатність говорити) і тоді ми розуміємо, що для того, щоб така дитина могла себе пред'явити, свої потреби, проблеми, дуже добре буде ввести альтернативну комунікацію, навіть, коли у дитини є більш менш наявне комунікативне мовлення. Введення альтернативної комунікації (це, наче «дати голос» дитині) ніколи не буде зайвим, особливо при труднощах поведінки. Варто знати, що міфом є те, наче альтернативна комунікація заважає мовленнєвому розвитку, насправді тільки сприяє [5, с. 187].

Ще можемо спостерігати такі незрозумілі поведінкові прояви, які виглядають, наче відхід у себе, у свій внутрішній світ та відмова від контакту й співпраці. Часто це є наслідком перевтоми дитини. Вчителі, як правило, спостерігають таке після контрольних робіт, вкінці навчального дня, тижня чи навчального семестру. Тут важко сказати, який конкретно метод спрацює. Іноді дитину можна просто залишити в спокої. Якщо є психолог, який має контакт з дитиною, то пробувати пошукати разом з дитиною те, що б вона хотіла робити в цей момент на уроці. Безумовно робиться таке не на уроці, а на додаткових корекційно-розвиткових заняттях з психологом. Однак буває, особливо у високофункціональних дітей (із збереженим інтелектом), що відмова від діяльності має протестну функцію. Тут ми працюємо таким же чином, коли маємо справу з демонстрацією протесту: «Ти не хочеш робити те то Це роблять всі. Всі отримують оцінку, а ти не отримаєш оцінку». Як не дивно, але для високофункціональних дітей з РАС оцінка – дуже мотивуючий стимул. Неможливо у нашій роботі дати відповіді на те, як врегулювати всі випадки, діти з РАС дуже різні.

Буває неприємна ситуація, коли дитина раптом посеред уроку, частіше на перерві починає підскакувати, «застрягати» в дивних позах, у неї виникає

тілесна напруга, спастика, певні гримаси на обличчі – це дуже насторожуючі знаки, які свідчать про погіршення стану дитини вцілому. Тут ми припускаємо варіант регресивного аутизму. Якщо такі моменти виникають часто, то вибраний на засіданні команди супроводу представник має рекомендувати батькам дитини звернутися до лікарів бажано із характеристикою, де описані ці незвичайні прояви дитини.

Ще одна частотна трудність у поведінці – це різке погіршення саморегуляції та імпульсивність, з яким боремося приблизно так, як у дитини з гіперактивністю. Ми алгоритмізуємо, структуруємо, вибудовуємо діяльність дитини. Ми даємо діяльності початок і закінчення, надаємо зовнішній контроль, оскільки в дитини дефіцит внутрішнього контролю. Вказування, коментування, різні рівні (повна, часткова) й форми (фізична, вербальна, візуальна, моделювання) допомоги й підказок. З часом цей контроль дозовано передаємо дитині для розвитку у неї самостійності. Та буває, що дитина не здатна засвоїти навички внутрішнього контролю з принципі, то залишаємось на рівні того, що дитина добре засвоює (виконання завдань за алгоритмом із супроводом педагога).

Варто зазначити ще таку особливість дитини з РАС, як нерозуміння і неврахування контексту того, що відбувається в класі. Вона не здатна, їй не доступно сприймати соціальну-емоційну «канву» ситуації і тут робота педагога може полягати у простому поясненні того, що відбувається і «що ми зараз будемо робити». Це завдання для психолога і дефектолога: формувати межі комунікації та розуміння того, що інша людина – тотально й принципово інша. У звичайних дітей все це спрацьовує автоматично, навіть у дитини з інтелектуальними труднощами помірного ступеню (3-й рівень підтримки) з не дуже глибокою формою розуміння інших людей відбувається мимовільно, без спеціальних, стимульованих педагогом міркувань. Дитина з РАС не може розуміти, що інша людина володіє іншими почуттями, іншою ментальністю, переживаннями, що інша людина – дуже інша. Далеко не кожній дитині з РАС можливо дорости емоційно продовж усього життя, щоб вмонтувати розуміння моделі психічного іншої людини.

Як у роботі педагога врахувати цей момент? Не зловживати, а краще виключити метафори і скриті сенси із спілкування з дітьми. Адже мовлення в нашій слов'янській ментальності дуже метафоричне. Ми любимо скриті тексти, контексти та подвійні послання, певні саркастичні висловлювання та жарти: «Ну і молодці ви були сьогодні! Молодці!» – може звучати як запрошення до самокритики, а не реальна похвала. Маємо знати, що діти з РАС (часто й інші діти з ООП) сприймають все за «чисту монету», буквально, що заплутує дитину в реальності, а в перспективі проявляється порушеннями поведінки.

Повернемось до контексту шкільного життя, до якого дитині з РАС складно адаптуватись. Що конкретно важко такій дитині на уроці? Маємо враховувати, що нашої дитини відсутнє відчуття часу, вона ним просто не володіє. Тому їй дуже важко розуміти як довго щось триватиме, скільки часу залишилось у неї на те чи інше. Наступна трудність, яка по силі вираженості

може бути й першою: нездатність приймати зміни звичної організації життя й діяльності, неприйняття нового взагалі. Проблемою є новий зошит, інша ручка, інший вчитель, зміна в розкладі, тощо. Тому найкраще заздалегідь про це подбати і закупити однакових зошитів, ручок, олівців та ін. на цілий рік. Також у дітей з РАС надзвичайно скупо виражена здатність діяти за прикладом, імітувати, спонтанно повторювати за дорослим чи за дітьми. Тому робити це на уроці без особливого і грамотного акцентування дорослого на тому, що конкретно треба робити («Ти зараз будеш повторювати за мною точно так, як я»), дитина не стане. До 7–9 років ця здатність розвивається, але попервах дуже важко для дитини з РАС спонтанно наслідувати без спеціального акцентуючого супроводу педагогом.

Крім того, на уроці дитині з РАС не просто утримувати складні алгоритми дій в оперативній пам'яті, тому маємо допомагати картками-підказками, покроковими схемами, картками-алгоритмами. Зауважимо, що важливо перш ніж розповісти, показати і викласти в картинках цей алгоритм. Також їй потрібно просто й зрозуміло пояснити практичний сенс завдання – для чого? «Ось ми для чого тепер вчимося множити числа? Для того, щоб нам потім не потрібно було довго, довго, довго і багато разів додавати ці числа». І, як не дивно, володіння сенсом може бути для дитини з РАС мотивацією виконувати завдання. Всі інші діти з ООП також потребують розуміти прагматичний сенс виконуваних завдань навіть якщо у них серйозні інтелектуальні труднощі.

Також дитині з РАС дуже складно вичленяти правила і застосовувати їх. Виключення з правил засвоїти взагалі неможливо. Самі правила зрозуміти складно і якщо вже дитина правило засвоїла, то говорити, що воно містить винятки дитині з РАС – неприпустимо! Краще сказати, що конкретно такі-то слова треба запам'ятати як писати: «А ось ці слова ти запам'ятай, вони пишуться по-іншому». Тому що словосполучення «виняток з правила» – це такий когнітивний дисонанс для дитини з РАС, що сам по собі може бути тригером (пусковим механізмом) порушення поведінки.

Які ж особливі освітні потреби для дитини з РАС є специфічними, тобто такими, що потребують уваги понад універсальні потреби дітей з іншими типами труднощів? Важливо це розуміти, оскільки якщо ми спробуємо зреалізувати ці специфічні потреби, матимемо більше підстав сподіватися підвищення адаптивності дитини і, відповідно, соціально бажаної поведінки у неї.

По-перше це структуроване середовище: чітко впорядкований і візуально промаркований час і простір, що підтримує навчальну діяльність дитини. Також дитина потребує спеціально організованого пропрацювання для засвоєння адекватних форм навчальної поведінки, навичок простої навчальної взаємодії з педагогом. Наприклад: «Якщо вчитель спитав і простягнув руку (показати) – ти відповідаєш. Це правило. Ти можеш відповідати сидячи, ти можеш відповідати стоячи, ти можеш відповідати дивлячись, підглядаючи – як завгодно, навіть письмово. Але цей жест означає, що я тебе запитую, а ти – відповідаєш».

Базові правила навчальної поведінки мають бути записані самою дитиною власноруч (найчастіше діти з РАС вміють писати і читати, прийшовши в школу, навіть не високофункціональні) в маленькому блокноті. Якщо дитина не може написати, то може надрукувати цю пам'ятку, яку варто зафіксувати на парті перед очима. До прикладу: «1. На уроці я сиджу за партою і не бігаю. 2. На уроці я піднімаю руку, перш ніж спитати» і т. д. Цих правил має бути не більше 7–8 (залежить від когнітивної складності дитини) і вони мають бути пронумеровані. Вчитель знає і постійно апелює: «Нумо, правило № 5 у нас яке? Коли я хочу сказати, я піднімаю руку». Виявлено, що така дитина текст написаний сприймає краще, ніж слово сказане. Сприймає стійко і це правило утримує [5]. Але, якщо раптом дане правило порушить сам дорослий, тоді це саме по собі провокує «поведінковий зрив» у дитини з РАС. Отже, важливо спеціально пропрацьовувати, відтреновувати форми навчальної поведінки і цілеспрямовано встановлювати межі. Яким чином? Ми розповідаємо дитині, що можна, а що ні робити на уроці в окремий час. Всім дітям розповідаємо, і їй розповідаємо додатково, розуміючи, що на слух їй буває складно сприймати, тому показуємо на картинках (візуальна підтримка правил поведінки). Також для того, щоб дитина працювала на уроці, важливо, щоб все, що вона робить, було нею осмислено і зрозуміло: «Для чого? Навіщо?» Тут винахідливість педагога грає велику роль: «Діти, ми сьогодні вивчаємо цифру «8». Для чого? Для того, щоб ви могли порахувати рівно 8 зошитів». Допомога в осмисленні дитиною функцій знань є дуже важливою, навіть, якщо у неї записано у висновку ІРЦ «інтелектуальні труднощі». Це варто, на нашу думку, взяти як шаблон і прописувати фахівцями ІРЦ у висновках про комплексну оцінку розвитку дитини у графі «Рекомендації».

Варто зауважити про те, що партнерські стосунки з батьками є наріжним каменем у справі роботи з проблемною поведінкою дитини з ООП. Тому що якщо не налагоджений контакт хоча б з кимось із членів сім'ї, то навіть мінімальна поведінкова проблема може вирости у велику проблему для школи.

Є чимало технологій та засобів щодо того, як організувати співпрацю з дитиною із РАС та стимулювати формування у неї навчальної поведінки. Такі як ТЕАССН підхід Е. Шоплера, методи АВА терапії, тобто прикладний аналіз поведінки (ПАП), метод сенсорної інтеграції, соціальних історій тощо. Детальний опис їх не входив у плани цього дослідження, оскільки наше завдання полягало у з'ясуванні наступних аспектів.

Висновки:

- 1) вміння надавати педагогічну підтримку дітям з особливими освітніми потребами є важливою складовою інклюзивної компетентності;
- 2) основними особливостями розвитку дитини з РАС є порушена комунікація, соціальна взаємодія та стереотипії – нав'язливі й стійкі конкретні поведінкові прояви;

3) діти з розладами аутистичного спектру (РАС) мають свої, специфічні особливі освітні потреби, задоволення яких саме по собі попереджає «поведінкові зриви»;

4) педагогічна підтримка дитини з розладом аутистичного спектру (РАС) передбачає структуровану, візуально підкріплену організацію простору, часу та діяльності; спеціальне тренування моделей навчальної поведінки та володіння специфічними комунікативними прийомами;

5) слід приділити основні зусилля передбаченню можливості виникнення та запобіганню проблемної поведінки, що значно дієвіше, ніж дозволити такій поведінці виникнути й намагатися її врегулювати;

6) вирішувати проблеми психопатологічних порушень поведінки силами лише фахівців закладу освіти неможливо і не потрібно, важлива консолідація сім'ї, медичних спеціалістів та фахівців інклюзивної освіти.

Література:

1. Когутяк Н. М. Психологія аутичної дитини: монографія. Івано-Франківськ : Симфонія. 2017. 282 с.

2. Наказ Міністерства освіти і науки про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової з початкової освіти» №2736 від 23.12.2020 р.

3. Постанова КМУ № 800 про Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників від 29 серпня 2019 р.

4. Скрипник Т. В. Методика дослідження психічних процесів у дошкільників з аутизмом: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка. 2008. 72 с.

5. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Вид-во «Фенікс». 2010. 320 с.

6. Як Є., Аквілла П., Саттон Ш. Будуємо місточки за допомогою сенсорної інтеграції. Біла Церква, 2016. 240 с.

7. Dr. Theresa Cianciolo. Основы прикладного анализа поведения (для учителей, терапевтов, психологов и родителей). Переклад Н. Рибалки (подарунковий посібник Терези без року і видавництва).

УДК 364.632

Світлана Романцова,
Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
м. Львів

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються особливості ідентифікації домашнього насильства у навчальні програми. Обумовлено необхідність у гендерно чутливих фахівцях/фахівчинях.

Ключові слова: домашнє насильство, гендерні стереотипи, ідентифікація, гендерна політика, гендерна освіта.

*З вірою в людей, чоловіків і жінок
у створені такого світу у якому
було б легше жити з любов'ю.*

Паулу Фрейре

У сучасній Україні, під час війни та після перемоги, гендерна освіта має стати практикою свободи як діалог й критичне усвідомлення реального світу з одночасним перетворенням світу і себе самих. Діалогічна педагогіка – найкращий інструмент гендерної освіти, діалог зі студентством створює нову реальність, разом навчаючись і мислячи, несучи відповідальність за процес діалогу як рівноправні учасники, водночас, діалог це спільна постановка і вирішення проблем для зміни світу. Усвідомлення того, що слова, які вживаємо, мають значення не менше ніж слова написані у законах, працюючи над тим щоб мова не транслувала гендерних стереотипів, щоб утверджувала гендерну рівність та повагу до прав людини, пам'ятаючи, що довіра до правника розпочинається від довіри до його слів [1, с. 23–24]. Адже це один із способів формування гендерно чутливого юридичного середовища, яке у свій особливий спосіб забезпечить належну пошану до поглядів людства та завжди зможе знаходити ідеї для справедливих рішень [2, с. 56–57].

У своїх роботах з соціології насильства Мішель Фуко згадує лікарню Сальпетрієр, де йому довелося спостерігати «божевільних жінок», які в жоден із періодів своєї хвороби не виявляли жодного виокремлення здатності до розуміння й одержимі були лише своєрідним інстинктом буйства, ніби у них були уражені лише емоційні здібності, що яскраво ілюструє заборону жінкам чинити опір і взагалі виявляти бодай якусь агресію, навіть якщо припустити, що наслідком агресії є порушення чоловіком її прав. Саме влада дає дозвіл чоловікові на домінування та встановлення контролю над дружиною, там де це їй(владі) зручно [3, с. 36–37].

Наголошуючи на візуалізації проблематики домашнього насильства, підвищення рівня обізнаності та розуміння домашнього насильства, підтримка змін у поведінці та ставлення до домашнього насильства, сприяння популяризації захисту від домашнього насильства, Урядова уповноважена з гендерної політики Катерина Левченко підкреслює необхідність інтеграції питань домашнього насильства у освітні програми. Адже, стаття 14 Стамбульської конвенції встановлює, що держави здійснюють, де це доречно, необхідні кроки для включення адаптованого до рівня розвитку учнів навчального матеріалу з таких питань, як рівність між жінками та чоловіками, нестереотипні гендерні ролі, взаємна повага, вирішення конфліктів у міжособистісних стосунках без застосування насильства, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою та право на особисту цілісність, у формальні навчальні плани на всіх рівнях навчання [4].

Необхідність компоненту у навчальних програмах, для належної ідентифікації домашнього насильства, підсилюється офіційними статистичними даними Національної поліції України, які свідчать про невинне зростання випадків домашнього насильства, а саме: 2019 р. – 109000, 2020 р. – 209000, 2021 р. – 326000, і це тільки 10 % заяв та повідомлень, осіб які зазнають домашнього насильства, адже воно характеризується високим рівнем латентності [5, с. 8–9].

Крайнім проявом існуючих стереотипів та гендерної нерівності є домашнє насильство, утворюючи так званий ланцюг. Адже гендерні стереотипи вульгарно спрощують життя, хибно відображають реальність, добре засвоюються ззовні та будучи дуже живучими породжують гендерну нерівність, яка в свою чергу посилює низьку політичну репрезентованість жінок, жіночу бідність та інформаційну уразливість, тим самим забезпечуючи високий рівень представленості жінок серед постраждалих від домашнього насильства.

1 листопада 2022 року для України набуває чинності Стамбульська конвенція як інструмент боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством визначаючи, що гендерний мейнстримінг стає не лише національною політикою, він є частиною конфігурації сучасних міжнародних політик, міжнародним зобов'язанням України, заснованим на фундаментальній передумові міжнародного правопорядку « *Pactum sunt servanda*» – «договори повинні виконуватися» [6].

Впровадження компоненту ідентифікації домашнього насильства у навчальні програми обумовлено необхідністю у гендерно чутливих фахівцях, готовністю до роботи з постраждалими від домашнього насильства, робота з бійцями та бійчинями, які повернуться зі збройного конфлікту, усвідомленням ризиків роботи та турботою про себе. Сьогодні недостатньо знати і розуміти види і прояви домашнього насильства, важливо ідентифікувати їх прояви у постраждалої особи за для належного захисту державою, усвідомлювати і вміти донести феномен «колесо насильства», «фази насильства», «трикутник Карпмана», «вигоди від насильства», що дасть змогу постраждалій особі зрозуміти необхідність розірвати

наси́льницькі стосунки, адже щороку в Україні гине в наслідок домашнього насильства понад 70 жінок, об'єднання зусиль наукових закладів та науково-педагогічних спільнот дасть змогу якісніше протидіяти домашньому насильству.

Література:

1. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / пер. з англ. О. Дем'янчук. Київ : Юніверс. 2003. 168 с.
2. Гінзберг Р. Моїми словами: біографія. Київ, 2021. 396 с.
3. Michel Foucault, Histoire de la folie à l'âge classique, Gallimard, 1972. P. 72.
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Офіційний переклад. URL: <https://rm.coe.int/1680462546> (дата звернення: 20.10.2022).
5. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства : навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.: за ред.: І. Гловюк, Н. Лащук, С. Романцова. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. 431 с.
6. Харитонова О. Сексуальне насильство, Стамбульська конвенція і реформи: сміливість продовжувати.. URL: <http://surl.li/fkavo> (дата звернення: 20.10.2022).

УДК 373.3/.5.014:005.591.6 1 66

Алла Хомярчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НУШ

У статті описано можливість використання інноваційних педагогічних технологій в організації освітнього процесу НУШ, а саме при організації викладання технологічної освітньої галузі.

Ключові слова: *інноваційні технології, технологічна галузь, коучинг, портфоліо, мнемотехніка.*

Успішність і ефективність формування компетентностей учнів початкових класів в умовах Нової української школи безпосередньо залежать від форм і методів організації освітнього процесу. Пріоритетними в цьому сенсі стають сучасні педагогічні технології, що забезпечують активні форми діяльності здобувачів освіти, залучають їх до творчого процесу пізнання,

дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації. Інноваційні педагогічні технології володіють широким спектром можливостей: сприяють формуванню у школярів цілісного уявлення про навколишній світ, активізації їх науково-пізнавальної діяльності, створенню творчої атмосфери в колективі учнів підвищенню якості засвоєння сприйнятого матеріалу, пробуджують в учнів жагу до знань [2].

Аналіз літератури з означеного питання показав, що проблема використання інноваційних технологій навчання є предметом дослідження багатьох науковців. Свідченням цього є наукові напрацювання вчених: О. Пометун, О. Ісаєвої, А. Мартинець, Г. Сиротинка, Н. Суворової, Г. Токмань, С. Жили та інших. Внаслідок стрімкого розвитку науки й техніки значною мірою розширилися й можливості людини, з'явилися новітні технології, що містять в собі значні освітні ресурси. Такі якісні зміни вказують на те, що традиційний процес – учіння вже не вписується в межі традиційних методів і засобів навчання, а також індивідуальних можливостей учителя.

На освітнянській ниві зароджуються й активно впроваджуються новітні інформаційні, технічні, аудіовізуальні, поліграфічні та інші засоби з характерними для них методиками. Вони органічно вплітаються в тканину освітнього процесу, вносячи в нього певну специфічність й неповторність. Тобто, означений підхід дає змогу підкреслити своєрідність педагогічних технологій. Варто зазначити, що спочатку освітяни не розділяли освітні технології і педагогічні, й вважали їх, насамперед, комплексом засобів та прийомів, що спрямовані на забезпечення ефективності в організації навчальної діяльності здобувачів освіти, засобом подолання відставання в педагогічних ідеях поряд зі стрімким розвитком науки й техніки [3]. Як наслідок, виокремились два вектори розуміння технологій в освітньому середовищі: по-перше, як технологічні засоби навчання (технологія навчання); а по-друге, як технологія організації освітнього процесу. Внаслідок стрімкого розвитку навчальної техніки й змін, зумовлених комп'юторизацією освітнього процесу, «технології навчання» й «педагогічні технології» набули нового сенсу.

В умовах сучасності педагогічна технологія визначає як системний метод організації й визначення процесу викладання в цілому, опанування знаннями шляхом реалізації технічних і людськими ресурсів та їхньої взаємодії, спрямованої на оптимізацію форм освіти. Поняття «технологія» (в перекладі з грецької мови «*techne*» означає мистецтво, майстерність, а «*logos*» – це слово, сенс, учіння) – це майстерний, ефективний спосіб організації навчання, оптимальний комплекс методичних підходів, методів і засобів організації освітнього процесу, а також педагогічних принципів [3].

Таким чином, сучасна педагогічна технологія – це науково обґрунтована й унормована відповідно до мети навчання, змістом освіти, місцем та терміном навчання система реалізації ключових компонентів освітнього процесу: методів, форм, засобів і процедур, педагогічних дій, що використовуються для організації та здійснення спільної навчальної

діяльності здобувачів освіти та вчителів ЗЗСО, побудованої на науковій основі й запрограмованої на певний педагогічний результат.

Питання добору технологій навчання є одним із актуальних питань викладацької спільноти. Варто зазначити, що в науковому дискурсі наявна значна кількість різноманітних технологій навчання в умовах сучасних закладів освіти. З-поміж всього розмаїття навчальних технологій важливо обрати ті, які найбільше сприятимуть формуванню ключових компетентностей учнів на уроках технологічної галузі. Аналіз значної кількості наукових та методичних джерел із досліджуваної проблеми засвідчив, що використання інноваційних педагогічних технологій на уроках технологічної галузі передбачає необхідність реалізації форм і методів проблемного, активного, інтерактивного навчання, а саме:

- проблемні методи;
- проблемно-пошуковий, дослідницький, евристичний методи, метод емпатії, проблемна ситуація на основі проблемного запитання, метод проєктів;
- методи творчих завдань та моделювання конкретних ситуацій («Мозковий штурм», дискусія, метод дилем, полеміка, «Дерево цілей», що будуються на діалогічних стратегіях тощо);
- імітаційні (ситуаційні вправи або кейс-метод, театральні технології, ігрове навчання тощо);
- інтерактивні методи;
- інтерактивні технології кооперативного навчання: робота в парах, ротаційні трійки, робота в малих групах;
- технології колективно-групового навчання: «акваріум», «коло ідей», «мікрофон», «снігова куля», «синтез думок», «незакінчені речення», «ажурна пилка»;
- інтерактивні технології ситуативного моделювання (кейс-технології).

На уроках технологічної галузі в умовах НУШ, як зазначає В. Сидоренко, однією із основних інноваційних технологій є коучинг [1]. Ми вважаємо, що ця технологія може бути органічно вплетена в тканину уроків трудового навчання, що й спробуємо довести.

О. А. Дубасенюк стверджує, що інноваційна технологія педагогічного коучингу ґрунтується на загальновідомих методах навчання, таких як: спостереження, анкетування, бесіда, опитування, тестування, моделювання та інших; метатехнологіях (інтерактивна, практико-зорієнтована, тренінгова, адаптивна, акмеологічна, компетентнісно-зорієнтована, ігротехнологія тощо), характеризується наявністю власних стандартизованих та апробованих процедур, моделі і технології самоактуалізації (SMATR, GROW, самокоучинг) [1].

Особливу увагу на заняттях технологічної галузі варто приділити сучасній технології «Портфоліо», одній зі складників інноваційної педагогічної технології коучингу, оскільки вона сприяє здійсненню учнями об'єктивної самооцінки навчальної діяльності відповідно до того чи іншого типу портфоліо.

Педагогічна технологія «Портфоліо» розглядається нами як папка, комплекс, набір, кейс «імідж-файлів», в якому учень має змогу накопичувати й презентувати власні досягнення в процесі навчання зберігати власні здобутки (схеми виготовлення виробу, інструкції, колекцію власних робіт тощо). Робота школяра над створенням власного портфоліо забезпечує зворотній зв'язок під час вивчення певної теми, розв'язання навчальних задач на уроках трудового навчання. До того ж вона є ефективним інструментом оцінювання діяльності школяра, й володіє значним потенціалом у розкритті особистісних можливостей кожної особистості [4].

Однією з продуктивних технологій, яка сприяє створенню сприятливих умов на уроках трудового навчання є діалогічне навчання, що характеризується наявністю тісного зв'язку з інтеракцією й взаємообумовленістю цих двох понять. Слушною є думка дослідника І. Добрянського про те, що співвідношення технології діалогічного навчання й інтеракції, насамперед, ґрунтується на визначенні сутності поняття діалогу. З урахуванням поглядів М. Бахтіна та Ю. Біблера, науковець потрактовує дефініцію «діалог» як засіб збагачення суб'єктивного досвіду здобувачів освіти за умови, якщо ця технологія сприяє збереженню паритетності партнерів у процесі спілкуванні, ідентифікації кожного з учасників комунікування та дотриманні репрезентованої культури спілкування. Водночас, дослідник наголошує на тому, що провідна роль в цьому процесі належить не стільки проблемі зміни когнітивного світу, скільки розуміння себе крізь призму сприйняття іншими або ж усвідомлення своєї унікальності (несхожості) в порівнянні з іншими в процесі формування власної позиції. В контексті нашого дослідження базовими формами типології технології діалогічного навчання й спілкування в процесі навчання на уроках технологічної галузі й технологій в умовах закладу освіти ми вважаємо доцільним послуговуватися методами, пропонованими дослідником І. Добрянським, а саме: методи проблемного діалогічного викладення навчального матеріалу, взаємодія в парах, групі й колективні методи навчання, методи брейн-стормінгу, рольові ігри, дискусії, конкурси, обговорення проблемних ситуацій, структурні методи аналізу й пошуку шляхів розв'язання навчальних задач, ділові ігри, командні ігри і змагання тощо.

Ще однією дієвою на уроках технологічної галузі, на нашу думку, є технологія «мнемотехніка». Означена технологія відома здавна. Вперше поняття мнемотехніки, яку ще називали «мнемонікою» було введене в Стародавній Греції давньогрецьким філософом і математиком, засновником релігійно-філософської школи піфагорійців Піфагором Самоським ще в VI столітті до нашої ери [3]. Мнемотехніка – це технологія, основною метою застосування якої є підвищення рівнів опанування новою інформацією шляхом осмисленого встановлення асоціативних зв'язків із використанням спеціальних методів та прийомів [3]. Науковцями виокремлено п'ять методів мнемотехніки: перетворення, порядкова система, підсилення, зв'язування та збереження, кожний із яких містить в собі комплекс мнемотехнічних

прийомів. Сучасні підходи до застосування методів та прийомів мнемотехніки допомагають особистості видобувати інформацію, виділяти головне та другорядне, систематизувати здобуті знання, порівнювати, створювати конкретний внутрішній план розумових операцій. В учнів посилюється зацікавленість і відповідальність, вони отримують задоволення від результатів своєї діяльності, відбувається вдосконалення таких психічних процесів, як увага, пам'ять, мислення і мовлення.

Підсумовуючи, зазначимо, що вибір методів застосування інноваційних педагогічних технологій на уроках технологічної галузі у початкових класах зумовлений: цілями навчання; змістом навчального матеріалу та специфікою предметної області; темпом та терміном процесу навчання; стилем навчання та рівнем педагогічної майстерності педагога; дидактичним та матеріально-технічним забезпеченням процесу навчання; рівнем підготовки учнів.

Література:

1. Волинець Ю., Дорохова Д. Інноваційні технології навчання в державних закладах дошкільної освіти: теоретичний аспект. *Молодий вчений*, 2021. № 4 (92). С. 194–197.
2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою КМУ 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав. 2004. 352 с.
4. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepziya.html> (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 373.2(477)

Олена Цимбалюк,
Заклад дошкільної освіти № 3
Луцької міської ради,
м. Луцьк

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК СТАРТОВА ПЛАТФОРМА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкривається вплив ігрової діяльності, інноваційного освітнього середовища, інформаційно-комунікаційних технологій, STREAM-освіти та формування соціально-громадської компетентності як головних чинників вдосконалення освітнього процесу у ЗДО. Аргументовано висвітлює роль вихователя як центральну фігуру, що забезпечує якість освіти у закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: освіта впродовж життя, ігрова діяльність, інноваційне освітнє середовище, інформаційно-комунікаційні технології, STREAM-освіта, якість освіти, Базовий компонент дошкільної освіти, неперервність та наступність освіти, педагог.

Педагоги, психологи та світові експерти, які вивчали і досліджували розвиток дітей, переконані, що період раннього дитинства є надзвичайно важливим, адже саме до трьох років у дитини закладається фундамент до навчання *life-long learning* (протягом усього життя). Прогнозується, що незабаром половина сучасних дітей працюватимуть у професіях, яких ще не існує. Тому, важливим завданням для педагогів закладів дошкільної освіти є розвиток пізнавального інтересу дитини, соціальних й когнітивних навичок, навчання дітей гнучкості мислення, вмінню експериментувати, розв'язувати проблемні завдання, вмінню міркувати і створювати логічні висновки, що дозволить у дорослому житті вміти швидко реагувати та пристосовуватися до змін і викликів в оточуючому світі [4].

Найефективнішим і природним шляхом реалізації цих завдань у дошкільній діяльності є ігрова діяльність дітей. В процесі гри у дітей розвивається: уява, емоційна, моральна, інтелектуальна і волява сфера. Тому «завдання дорослих – створити для дитини збагачене середовище, в якому не лише б задовольнялися базові потреби дитини, а й було достатньо стимулів, на які дитина відгукується, де дитина в безпечних умовах мала б змогу досліджувати себе та свої можливості, мотивацію та різноманітність відносин», – зазначила голова Представництва ЮНІСЕФ в Україні Лотта Сильвандер [5].

Сучасний етап модернізації системи освіти характеризується посиленням уваги до особистості, спрямуванням зусиль педагогів на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу. Таким чином, інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства. Сучасному закладу дошкільної освіти сьогодні потрібний педагог, який міг би оновлювати, удосконалювати зміст своєї діяльності. Впоратися з цим завданням можна тільки за умови розумного поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання.

Інноваційне освітнє середовище – це один із головних чинників вдосконалення освітнього процесу у ЗДО. А тому головна вимога сьогодення – дошкільні заклади мають створювати сучасні умови, враховуючи запити та інтереси дітей, й надавати можливості для найкращого розвитку кожної дитини. Ігровий простір групи повинен бути розподілений на осередки з вільним доступом дітей до матеріалів. Критично важливими в організації освітнього процесу має бути цікава гра та тепла взаємодія з дітьми. Вихователі ЗДО мають вже сьогодні ставити акценти на: створення у групах позитивного, динамічного розвивально-ігрового простору, що активізує творчий потенціал дошкільників; збагачення ігрової діяльності в освітньому процесі. Задля мотивації дошкільників і залучення їх до активної ігрової, навчально-пізнавальної та інших видів діяльності вихователі мають ефективно використовувати в освітньому процесі різновиди сучасних ігор: настільні (розрізні картинки (пазли), парні картинки, лото, доміно, триміно, шахи, «Морський бій», «Ферма», «Лабіринт», «Дуплет» «Доббл», «Меморі», «Друдли», ігри з кодами тощо);

будівельно-конструкторські (різновиди конструювання з великих кубиків; конструювання з дерев'яного будівельного матеріалу – «Вежа»; ігри з конструктором «LEGO» тощо; технічне конструювання); різновиди сенсорних ігор на залучення усіх аналізаторів; ігри на розвиток великої моторики, найбільшим у групі має бути осередок сюжетно-рольових ігор. Гра має стати головною частиною процесу розвитку дитини.

Сучасні інформаційні технології все більше і більше впроваджуються в наше життя, стають необхідною частиною сучасної культури. Як показує практика, без інформаційних технологій вже неможливо уявити сучасний дитячий садок. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньо-виховному процесі – це одна із самих нових проблем у вітчизняній дошкільній педагогіці, так як наука і техніка не стоять на місці. ІКТ в дитячому садку – актуальна проблема сучасного дошкільного виховання. Важливість та необхідність впровадження таких технологій у процес освітньої діяльності відзначалася міжнародними експертами у «Всесвітній доповіді з комунікації та інформації», підготовленому UNICEF [13]. У нашій країні, за останні 5 років, стався ряд подій, які визначають прискорений розвиток інтернет-технологій в дошкільних установах. На сьогодні в нашій країні реалізується Стратегія розвитку інформаційного суспільства, яка пов'язана з доступністю інформації для всіх категорій громадян та організацією доступу до цієї інформації. Тому використання інформаційно-комунікаційних технологій є одним із пріоритетів освіти. Інформаційні технології, це не тільки і не стільки комп'ютери та їх програмне забезпечення. Під інформаційно-комунікативними технологіями розуміється використання комп'ютера, Інтернету, телевізора, відео, DVD, CD, мультимедіа, аудіовізуального обладнання, тобто всього того, що може представляти широкі можливості для комунікації. Використання комп'ютерних технологій допомагає:

- залучати пасивних слухачів до активної діяльності;
- робити освітню діяльність більш наочною та інтенсивною;
- формувати інформаційну культуру у дітей;
- активізувати пізнавальний інтерес;
- реалізовувати особистісно-орієнтований та диференційований підходи у навчанні;
- дисциплінувати самого вихователя, формувати інтерес до роботи;
- активізувати розумові процеси (аналіз, синтез, порівняння та ін).

Палітра інноваційних методик направлених на розвиток дошкільника широка. Сучасна освіта має бути спрямована не на подачу здобувачам освіти окремих знань з різних галузей, а на їх інтеграцію. Саме за цієї умови у дошкільнят формується цілісна картина світу й здатність застосовувати набуті знання та вміння у різних життєвих ситуаціях. Тож ми повинні розвивати здібності дошкільнят до точних та гуманітарних наук саме в тісному взаємозв'язку.

STREAM-освіта спрямована на формування особистості, становлення і розвиток її духовної сутності в єдності з оволодінням науковими знаннями та вміннями з метою формування культури інженерного мислення. Усі компоненти STREAM спрямовано на всебічне глибоке дослідження світу, розвиток мислення і мовлення, сенсорної сфери, навчання дитини використовувати знання у повсякденні. STREAM-освіта – новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання і навчання дітей, вона має починатися з дошкільного віку, вже зараз потрібно впроваджувати програми зі STREAM-освіти в дошкільних закладах. Так у альтернативну програму формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта або Стежинки у Всесвіт» було створено у 2018 році авторським колективом науковців під керівництвом Катерини Крутій, доктора педагогічних наук, професора. Програма зорієнтована на цінності та інтереси дитини, на ампліфікацію – збагачення або поглиблення дитячого розвитку, яке необхідне для різнобічного виховання дітей, взаємозв'язок усіх сторін життя, формування культури інженерного мислення [14].

Також одним із провідних напрямів діяльності ЗДО є формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. Важливо консолідувати зусилля педагогів і батьків для зміцнення національної ідентичності дітей як основи, яка виховує справжній патріотизм; сприяє формуванню у дітей позитивного образу своєї країни; утверджує активні позиції громадянина своєї країни; виховує ціннісне ставлення до своєї родини як частини свого народу, його історії, традицій, культури. Сформувати уявлення про себе та про права та обов'язки громадян; вміння оцінювати свої вчинки і вчинки оточуючих людей; проявляти толерантність до представників різних національностей та людей з особливими потребами. Зміст сучасного патріотичного виховання старших дошкільників має бути збагачений категоріями особистісної та національної гідності, реальності сприйняття соціального сучасного життя – входження в яке є неодмінною умовою соціалізації дитини, життєвого досвіду, що стає надбанням особистості та актуалізує стан постійної готовності до безпеки, милосердя та практики підтримки життя, що, в цілому, характеризує гуманістично орієнтовану поведінку дитини. Впоратися з цим завданням можна тільки за умови розумного поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання.

З урахуванням реалій сьогодення та дії правового режиму воєнного стану в країні пріоритетним завданням закладів дошкільної освіти залишається збереження життя і здоров'я дітей, створення безпечного, комфортного середовища для всіх учасників освітнього процесу й підвищення якості освітньої діяльності. Окрім того, особлива увага приділяється роботі з батьками й налагодженню тісної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу: батьками, дітьми, педагогами.

Педагог залишається центральною фігурою, що забезпечує якість освіти в дошкільному закладі. Для забезпечення освітньо-виховного процесу у роботі вихователь використовує особистісну мобільність, оперативність,

креативність у виборі форм та методів роботи залежно від ситуативних освітніх завдань. В умовах сьогодення організація освітнього процесу повинна відбуватися з урахуванням безпекової ситуації за допомогою очної, дистанційної або змішаної форми роботи.

У процесі організації освітньої діяльності в дистанційному форматі варто звернути особливу увагу на такі аспекти:

- організація навчання педагогічних працівників щодо дистанційної роботи з дітьми та надання їм методичної підтримки;
- забезпечення педагогів необхідним обладнанням та доступом до інтернету;
- організація психолого-педагогічної підтримки та супровід усіх учасників освітнього процесу;
- систематичність організації освітнього процесу з дітьми раннього та дошкільного віку.

Отже, основним завданням освітнього процесу згідно з оновленим Базовим компонентом дошкільної освіти є забезпечення безперервного та послідовного розвитку людини. У цьому процесі дуже важливим є формування у дошкільників основ компетентностей і навичок, що стануть у нагоді впродовж усього життя. Виконання вимог Стандарту забезпечується з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних і фізичних можливостей дитини в найбільш оптимальній формі. У Державному Стандарті зазначається, що дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовим рівнем Національної рамки кваліфікацій) стартовою платформою особистісного розвитку дитини [12].

Одним з факторів, які забезпечують ефективність освіти, є неперервність та гнучкість у навчанні. Реалізація принципу неперервності освіти має починатися з забезпечення наступності між першими її сходинками – дошкільною і початковою ланками. Затверджений Стандарт забезпечить підвищення якості дошкільної освіти в Україні і приведення її до відповідності міжнародним стандартам.

Література:

1. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. URL: <http://surl.li/fdzyt> (дата звернення: 05.11.2022).
2. Ключові показники якості дошкільної освіти: відправні точки. Матеріали круглого столу для педагогічних працівників. URL: <http://surl.li/fdzzi> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Сидорчук А. Тренди в освіті: як держави світу змінюють підходи і чим цей досвід корисний Україні. URL: <http://surl.li/feaau> (дата звернення: 05.11.2022).
4. Контент-платформа, поради психологів, чат-бот – МОН та ЮНІСЕФ в Україні запускають кампанію НУМО про важливість дошкільного розвитку. URL: <http://surl.li/feabk> (дата звернення: 05.11.2022).

5. Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 27 липня 2022 р. № 1/8504-22. URL: <http://surl.li/cqldt> (дата звернення: 05.11.2022).

6. Прилуцька Л. Застосування інноваційних технологій в освітньому процесі. URL: <http://surl.li/feaso> (дата звернення: 05.11.2022).

7. Гуменюк Н. Оновлення змісту дошкільної освіти. URL: <http://surl.li/feadq> (дата звернення: 05.11.2022).

8. Формування якості дошкільної освіти як стартової платформи для особистісного розвитку дитини. URL: <http://surl.li/feaed> (дата звернення: 05.11.2022).

9. Що таке STREAM–освіта дошкільнят? URL: <http://surl.li/feaer> (дата звернення: 05.11.2022).

10. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <http://surl.li/feafc> (дата звернення: 05.11.2022).

11. Рибачок О. М. Діяльність ЮНЕСКО в галузі розвитку міжнародних проектів цифрової документальної спадщини. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 126. С. 136–141.

12. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД. 2018. 146 с.

УДК 364-78:378:355 АТО/ООС-054.73] «364»

Ірина Чемерис,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З СІМЕЙ УЧАСНИКІВ АТО/ООС, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті визначено нормативно-правові аспекти соціально-педагогічного захисту здобувачів освіти, батьки яких є учасниками АТО/ООС, або здобувачі освіти є внутрішньо переміщеними особами.

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, родини учасників АТО/ООС, внутрішньо переміщені особи.

Останні дев'ять місяців в Україні триває повномасштабна війна, що призводить до значних психосоціальних навантажень на всіх учасників цих подій. Політичне протистояння, яке відбувається в Україні, трагічна загибель великої кількості людей породили гострі стресові ситуації та докорінно змінили спосіб життя значної частини українських громадян. Особливої

гостроти набула проблема соціально-психологічного захисту та супроводу, психологічної допомоги як окремим людям, так і цілим соціальним групам.

Мета статті – вивчити нормативно-правові аспекти соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти з сімей учасників АТО/ООС, внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Сьогодні слово «супровід» має багатозначне звучання. У психолого-педагогічному аспекті супровід найчастіше розглядається як метод, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом оптимальних рішень в різних ситуаціях життєвого вибору. Соціально-педагогічний супровід людини – це процес, що містить комплекс цілеспрямованих послідовних педагогічних дій, які допомагають людині зрозуміти життєву ситуацію, забезпечують людині саморозвиток на основі рефлексії того, що відбувається[1].

У коледжі створена певна система соціально-педагогічного супроводу студентської молоді, що враховує сфери життєдіяльності студентів, актуальні соціальні та психологічні проблеми молоді, соціальний статус кожного студента та рівень його соціальної активності. Рівень соціального захисту, збереження та зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу закладу освіти сприяє належній організації освітньої діяльності з надання освітніх послуг.

Зі студентами проводиться як індивідуальна робота, так і групова. Це цикл занять з елементами тренінгу, в яких розглядаються громадянські права та обов'язки; участь молоді у соціально-значущій діяльності. Частина занять присвячена розвитку критичного мислення особистості.

Для здійснення ефективної професійної діяльності щодо надання допомоги студентам, батьки яких є учасниками АТО/ООС, внутрішньо переміщеним особам з окупованої території України характер роботи зі студентами, кураторами груп, батьками носить консультативний та просвітницький характер.

Варто наголосити на важливості консультування куратора групи з питання супроводу студента в групі, батьки якої є учасниками АТО. Так, воно може бути здійснене за такими темами: «Особливості спілкування з дитиною в стані кризи», «Як допомогти дитині пережити лихо», «Особливості організації виховної роботи в групі, де є студенти учасників АТО», «Взаємодія куратора групи з сім'єю, члени якої є учасниками АТО» тощо.

Державні органи влади зареєстрували більше 9,5 мільйона мирних жителів, які були змушені залишити домівки задля збереження власного життя та життя своїх дітей є внутрішньо переміщеними особами. Справжня кількість переселенців більша – волонтерські організації вважають, що переселених осіб вдвічі більше. Адже не всі офіційно реєструються в нових місцях проживання. Особливі труднощі виникають при реєстрації дітей.

Питання соціального захисту громадян, які переміщуються із зони збройного конфлікту, регулює Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3]. Згідно зі статтею 1 цього Закону, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно

проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» та Конвенції ООН про права дитини, кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність, захист гідності та найкраще забезпечення її інтересів.

Вимушено переміщені особи (ВПО) потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної і психологічної допомоги та підтримки.

У коледжі із сімей вимушених переселенців навчається 6 осіб. Супровід полягає у створенні умов для успішної інтеграції у групи ровесників та інші нові соціальні середовища, налагодження позитивного спілкування; формування відповідальної громадянської позиції; формування лідерських якостей; підвищення виховного потенціалу батьків.

Роботу ми побудували з трьох інформаційних блоків:

1. Що люди цінують в мені?
2. Що для мене важливо?
3. Як мене підтримати?

Наприклад. Одна зі студенток у блоці «Що люди цінують в мені» зазначила такі свої якості: «я товариська, не конфліктна, довірлива»; в блоці «Що для мене важливо» – довіряти людям, мати багато друзів, щоб в країні був мир; «Як мене підтримати»: «Я не вмю відстоювати свою точку зору, тому що намагаюсь уникати конфліктів. Але іноді ситуація складається так, що погоджуюсь з кимось, мені це шкодить». Інша студентка зазначила, що її вважають спокійною, доброю, щирою. Важливим для неї є можливість вільно спілкуватися рідною мовою, безперешкодно бачитися з рідними та близькими, які залишилися у Харкові та Сумах, а потребує вона «більшої впевненості у собі» та хоче стати лідером, щоб «об'єднувати та надихати інших». Ще одна студентка написала, що цінують її за те, що вона весела і хоробра, важливим є цікаво і весело проводити час, а «підтримки я не потребую, у мене все добре». Була серед моїх студенток і така, яка сказала, що «мене не цікавить, що про мене думають, що для мене важливо – нікого не стосується і допомагати мені не треба». Ще одна зазначила, що «важливими є оцінки у коледжі і ні на що інше в мене немає часу». По суті, характеризуючи себе, студенти виходили зі ставлення до них друзів та однолітків, тобто тих людей, чия думка і ставлення є найбільш значущими у старшому підлітковому віці.

Під час обговорення я також запитала: «а що батьки цінують у Вас, чи ті самі якості, які Ви зазначили». Таким чином намагалася розібратися з питанням виконання соціальних ролей і тими якостями, які цінують їхні батьки залежно від форми стосунків. Студентам було запропоновано спитати в батьків, що вони цінують в своїх дітях. Додалися ще такі характеристики, як слухняність, відповідальність, готовність допомагати по господарству.

Українське законодавство містить чимало актів, якими в різній мірі передбачено пільги для учасників бойових дій. Центральне місце серед нормативних актів у цій сфері займає Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4]. Зокрема, Статтею 12 цього Закону передбачено, що держава забезпечує учасникам бойових дій та їх дітям, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, – до закінчення такими дітьми закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти.

Державна цільова підтримка надається у вигляді:

- повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти;
- соціальної стипендії;
- безоплатного забезпечення підручниками;
- безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних в закладах освіти;
- безоплатного проживання в гуртожитку.

Порядок та умови надання державної цільової підтримки для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти зазначеним категоріям громадян визначаються Кабінетом Міністрів України.

Чинне законодавство передбачає низку пільг для пільгових категорій студентів, які навчаються на денній формі. У коледжі такі здобувачі освіти отримують соціальну стипендію, а студенти, батьки яких є учасниками АТО/ООС, проживають в гуртожитку на безоплатній основі.

Для нормалізації психічного стану студентів, які переживають відсутність одного з батьків через перебування у зоні АТО, важливу роль відіграє соціально-психологічна робота зі всією сім'єю. Адже внаслідок травми порушуються дитячо-батьківські зв'язки, виникають симбіотичні або примусово дистанційні відносини між батьками і дитиною.

У випадку порушення поведінки дитини один з батьків відчуває свою некомпетентність і безсилля та мимоволі сприяє закріпленню негативних поведінкових стереотипів: потурає дитячим примхам, занадто часто реагує на будь-які скарги дитини, оберігає її від найдрібніших життєвих труднощів. Діти, на відміну від дорослих, швидше повертаються до нормального емоційного стану завдяки кращій гнучкості та адаптивній можливості психіки. Стан батьків змінюється повільніше і заважає, в свою чергу, нормалізації психічного стану дітей. Незважаючи на те, що батьки занепокоєні наданням допомоги своїм дітям, недостатня критичність до особистого психоемоційного стану часто змушує їх самих уникати психологічної допомоги. Кожна родина має свою специфіку, тому потребує індивідуального підходу[5].

Таким чином, у коледжі студенти отримують соціальну стипендію та безоплатне проживання у гуртожитку. Минулі роки Товариство Червоного Хреста надавали соціальні пакети та подарунки до Миколая обом цим категоріям.

Література:

1. Алексєєнко Т. Ф., Бибик Д. Д., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю. Соціально-педагогічний супровід дітей вимушених переселенців : посібник / за ред. Т. Ф. Алексєєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД. 2020. 208 с.
2. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах : навч. посіб. Полтава : ПНПУ. 2017. 100 с.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 11.11.2022).
4. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 11.11.2022).
5. Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів / заг. ред. Ю. А. Луценко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи. 2018. 128 с.
6. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / за ред. Л. С. Волинець Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита». 2015. 72 с.

УДК 37.011.3-051

Ольга Швардовська,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ІНТЕРАКТИВНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ І ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

У статті визначено необхідність використання інтерактивних методів та технік під час фахової підготовки студентів – майбутніх вихователів. Розкрито основні технології інтерактивного навчання та умови їх впровадження.

Ключові слова: інтерактивна технологія, інтерактивна модель навчання, інтерактивні технології кооперативного, колективно-групового, ситуативного моделювання, дискусійні питання.

*Те, що я чую, я забуваю.
Те, що я бачу і чую, я трохи пам'ятаю.*

*Те, що я бачу, чую і обговорюю, я починаю розуміти.
Коли я чую, бачу, обговорюю і роблю, я набуваю знань і навичок.
Коли я передаю знання іншим – я стаю майстром.
(Кредо інтерактивного навчання за О. Пометун)*

Неможливо уявити сучасне суспільство без постійного удосконалення системи освіти. Сьогодні держава вдосконалює стратегію і тактику розвитку освіти на період до 2030 року, тому педагогічна спільнота активно впроваджує в освітню практику інтерактивні технології. Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні, зокрема дошкільної, властива широка наявність у ньому інноваційних процесів. Саме інновації є основним напрямком розвитку системи дошкільної освіти. Створення інформаційно-технологічного суспільства, ґрунтовні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави вимагають підготовки педагога нової генерації.

Інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень (студент, педагог) відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Процес навчання – не автоматичне вкладення знань у голови тих, хто навчається. Він потребує напруженої роботи учня, студента, їх власної активності. Справжні стійкі знання можна отримати лише в процесі інтерактивного навчання.

Суть його полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це – співнавчання, взаємонавчання, де й учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють та здійснюють.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і умінь, виробленню цінностей, створення атмосфери співробітництва, взаємодії. Інтерактивна взаємодія виключає домінування як одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. При інтерактивному навчанні учасники вчать бути демократичними, коректно спілкуватися з іншими, критично мислити, приймати відповідальні рішення.

Чіткої класифікації технологій інтерактивного навчання немає – скільки дослідників, стільки і варіантів. Але найбільш прийнятною для роботи з майбутніми фахівцями, вихователями є класифікація, запропонована вченими О. Пометун та Л. Пироженко. Вони виокремлюють 4 групи технологій:

Інтерактивні технології кооперативного навчання

Здійснюється групами і парами учнів. Під поняттям «учень» мається на увазі студент, вихователь ЗДО, батьки вихованців. Це може бути групова

форма, яка передбачає навчання однією людиною групи студентів та колективна форма навчальної діяльності – навчання в малих групах студентів.

Основні елементи кооперативного навчання:

- позитивна взаємозалежність;
- особистісна взаємодія;
- індивідуальна і підгрупова підзвітність;
- розвиток навичок міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах.

Основними ознаками кооперативної групової роботи є:

1. Поділ академічної групи на підгрупи для досягнення конкретного навчального результату.

2. Склад підгрупи не може бути постійним. Він змінюється залежно від змісту і характеру навчальних завдань.

3. Завдання в групі виконуються в такий спосіб, щоб можна було врахувати і оцінити внесок кожного члена групи у спільний результат.

Різновиди:

Робота в парах – ефективна на початкових етапах навчання студентів в малих групах. Дає змогу студентам подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучити їх перед групою. Така співпраця сприяє тому, що студенти не можуть ухилитися від виконання завдання.

Карусель – одночасне включення всіх учасників в активну роботу з різними партнерами у спілкування для обговорення дискусійних питань. Застосовується для: обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій, для збирання інформації з будь-якої теми, для інтенсивної перевірки обсягу знань, для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

Акваріум – використовується тоді, коли студенти мають початкові навички роботи в підгрупах. Суть технології в тому, що академічна група об'єднується в декілька підгруп. Одна підгрупа, яка сидить в колі й утворює «акваріум», отримує завдання для обговорення проблемного питання, яке, після обговорення, презентує іншим групам. Студенти, що сидять за межами «акваріуму», можуть ставити запитання тим, хто обговорював проблему та оцінити її розв'язання. Потім групи міняються місцями. У кінці заняття діяльність груп оцінюється викладачем.

Інтерактивні технології колективно-групового навчання.

Обговорення проблеми в загальному колі – застосовується, як правило, у комбінації з іншими, її метою є з'ясування певних положень, привертання уваги студентів до проблемного питання, мотивація пізнавальної діяльності. Викладач має заохочувати всіх до дискусії.

Мікрофон – надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи думку чи позицію.

Незакінчені речення – висловлювання власних ідей, порівнюючи їх з іншими. Дає змогу відійти від стереотипів, вільніше висловлюватися щодо

запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити стисло, лаконічно, по суті і переконливо. Часто поєднують з «мікрофоном».

Мозковий штурм. Мета в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо обговорюваної проблеми від усіх учасників протягом обмеженого періоду часу.

Ажурна пилка – використовується для створення на занятті ситуації, яка дає змогу студентам працювати разом для засвоєння значної кількості інформації за короткий проміжок часу. Заохочує студентів допомагати один одному вчитися навчаючись.

Дерево рішень – викладачем обирається проблема, що не має однозначного вирішення. Пропонується знайти якомога більше варіантів розв'язання та вибрати 2-3 найоптимальніші.

Аукціон – «продавці» рекламують свій «товар» – ідею, позицію, рекламують його. «Покупці» призначають «ціну», проводить експертизу, визначає оригінальність.

Ділова гра – метод моделювання педагогічної діяльності, яка дає змогу оцінити професійний рівень, а також діагностувати труднощі, що виникають на різних етапах професійної діяльності. Метод активного навчання з метою формування навичок приймати рішення в нестандартних ситуаціях

Технології ситуативного моделювання.

Це – побудова навчального процесу через включення в гру. Завдання педагога – підпорядкування гри дидактичній меті.

Симуляції або імітаційні ігри – створені викладачем ситуації, під час яких студенти копіюють у спрощеному вигляді процедури, пов'язані з діяльністю суспільних інститутів, які існують у справжньому економічному, політичному та культурному житті. Це своєрідні рольові ігри з використанням чітко визначених ролей та кроків, які повинні здійснити виконавці: судові, громадські слухання, асамблеї, дебати, засідання комісії, тощо.

Наприклад **спрощені судові слухання**, де частина студентів виступає зі сторони захисту проблемного питання, частина – обвинувачення. Є суддя, який виносить «вирок» – метод вирішення проблемного питання. Ще одним прикладом можуть слугувати **громадські слухання** – моделювання суспільного слухання за допомогою гри, коли студенти отримують практичний досвід від визначення і пояснення ідей, інтересів і цінностей, пов'язаних із предметом слухання.

Технології опрацювання дискусійних питань

Метод «ПРЕС» – використовується під час обговорення проблемних питань. Етапи ПРЕС – методу: 1) озвучення власної думки; 2) пояснення того, на чому ґрунтуються докази; 3) наведення прикладів, додаткових аргументів; 4) узагальнення власної думки.

Займи позицію – використовується на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами. Слід використовувати протилежні думки, які не мають однієї (правильної) відповіді.

Зміни позицію є подібною до попередньої. Метод дозволяє пристати на думку іншої людини, розвиваючи навички аргументації, активного слухання.

Дискусія – широку публічне обговорення якогось спірного питання. Розвиває критичне мислення студентів, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації, вміння висловлювати власну думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

Ток-шоу – вид дискусії, яка дозволяє ведучому контролювати її хід, оцінювати участь кожного студента.

Дебати – найбільш складний спосіб обговорення дискусійних проблем. Потребують ґрунтовної та тривалої підготовки. Позиції учасників дебатів обираються діаметрального протилежні.

Як же правильно вибрати технологію, яку використати в тій чи іншій ситуації? – варто врахувати наступні умови:

- Урахування складності проблеми, теми, яка виноситься на опрацювання

- Урахування специфіки аудиторії (вік, кількість, рівень знань, життєвий досвід, тощо)

- Урахування рівня майстерності викладача.

Отже, доцільне використання інтерактивних методів у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів дозволяє:

- Створити позитивний емоційний фон на занятті;

- Систематизувати професійні знання студентів;

- Швидше трансформувати теоретичні знання на рівень професійних умінь і навичок;

- Покращити рівень професійної підготовки в цілому.

Література:

1. Загородня Л. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. 2-ге вид. Суми : Університетська книга. 2021. 318 с.

2. Калуська Л. Науково-методична робота в дошкільному навчальному закладі : практич. посіб. Київ : Шкільний світ. 2011. 189 с.

3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ, 2004. 192 с.

Розділ II. НАУКОВІ ДОРОБКИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

УДК 37.091.4

Оксана Адамчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

РОЛЬ ЗАСОБІВ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ УЧНІВ

Розглянуто досвід народної педагогіки у гармонійному вихованні дітей. Особливу увагу приділено трудовому та морально-етичному розвитку молодших учнів на традиціях української етнопедагогіки.

Ключові слова: народна педагогіка, всебічне виховання, трудове виховання.

Система виховання молодого покоління засобами народної педагогіки – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації особистості.

Головною метою освіти та виховання на сучасному етапі є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Вважаємо, що праця в житті людини у всі часи займала провідне місце, вона є серцевиною народної педагогіки. Тому в прислів'ях і приказках часто окреслювали: «Праця – всьому батько», «Хто любить працю, той любить життя», «Якщо будеш сидіти склавши руки, риба і звір додому не зайдуть». Народ висміює ледачих людей, що шукають легкого життя. Про це говорять і народні прислів'я: «Праця на ноги ставить, а лінь валить», «Праця годує, а лінь псує», «Від ліни людина хворіє, а від праці – здоровіє», «Лінь до добра не доводить», «Ледаря по ході дізнаються», «У нього лінь за пазухою гніздо звила», «Лінивий спить сидячи, працює лежачи», «Без діла жити – тільки небо коптити», «Лінива та пташка, яка не хоче сама собі гніздо будувати» [2].

Трудове навчання і виховання в народній педагогіці умовно можна поділити на три етапи: вступний або ігровий (від 2 до 6–7 років), помічний

або визначальний (7–15 років) і основний або завершальний (від 15 до 20 років).

На першому етапі, протягом 2–3 років, дитина за правильного виховання набуває деякої самостійності (в їді, роздяганні, вмиванні), засвоює правила користування предметами та елементарні норми поведінки, і, звичайно, вступає в працю психологічно, засвоюючи слова «праця», «працювати» в основному через такі ефективні виховні засоби, як колискові пісні, пестушки, утішки, різні заклички, в яких славиться праця («Ой люлі-люлі, бай»), «Ладусі», «Сорока-ворона», «Кую-кую чобіток». Персонажі в них наділені здебільшого казковими, барвистими рисами, привабливими для малят. Візьмемо хоча б цикл колискових пісень про котика, які закликають котика працювати – дитину колисати, дрова рубати, копати грядку, ловити рибку, піч топити, мести хату й сіни. Киця, яка ухиляється від праці, зазнає навіть фізичного покарання: «Бити кицю, бити – не хоче робити». Ганебно й красти. За те, що кіт «вкрав у баби квітку», стала Галя кота бити, щоб не вчився так робить. І як висновок: «не вчися, коте, красти, а вчися, коте роботу робити. Бери ціп іди на тік жита молотити» [4].

Остаточне формування людини – працівника певної галузі за традицією родинної етнопедагогіки припадає на третій основний або завершальний етап трудового виховання, коли юнаки і дівчата остаточно утверджуються професійно, беручи безпосередню участь у всіх виробничих діях і вчинках нарівні з дорослими.

Народна педагогіка наголошує, що найкращою спадщиною, яку залишає кожна людина, є діла. І найкращий пам'ятник – трудовий. У наших селах і містах існує прекрасна традиція називати іменами людей те добре, що вони виплекали своїми руками: «Степанів сад», «Василева криниця», «Солдатський міст».

Про велику увагу до результатів праці свідчить культ хліба в народному світогляді [3]. Хліб увійшов у життя як головний результат людської праці і основний продукт харчування. Народ цінить його над усе: «Без хліба – не до обіду», «Без хліба – худа бесіда», «Хліб – батько, вода – мати».

Ранок робочого дня в школі, на наш погляд, має бути насичений рухливими, дидактичними іграми, спланованою ігровою діяльністю, яка не стомлює дітей та дає позитивний емоційний ефект. Доцільно, щоб рухливі народні ігри проводились у вигляді народних забав, змагань у кмітливості, швидкості, спритності. Це не тільки забезпечило рухову активність дітей, а й несло б емоційний запас в ігрову діяльність.

Заслугує на проведення мінісценки на заняттях «Я досліджую світ», які б носили проблематичний характер і, таким чином, спонукали б дітей до аналізу певних ситуацій з моральним нахилом чи то з особистого життя, чи з художнього твору.

Обов'язковою умовою має бути виведення і підкріплення моральних правил, висновків народною мудрістю, адже саме народне слово завжди коротко і лаконічно дає відповідь на будь-яке запитання, чітко виводить моральне правило. Наприклад, під час етичної бесіди про бережливе

ставлення до хліба можна запропонувати дітям дати оцінку таким прислів'ям: «Де хліб і вода, там немає голода», «Коли хліб на возі, нема біди в дорозі». Прислів'я і приказки значно активізують дітей, спонукатимуть їх самостійно підбирати точні і влучні вислови [2].

Основними засобами народного виховання є праця, гра, слово, спілкування, мистецтво, твори усної народної творчості тощо.

Отже, закласти основи народознавства в інтелектуальний потенціал молодшого школяра, прискорити його розумовий розвиток, поглибити знання з історії рідного краю, зацікавити його життям народу, підготувати до самостійного вивчення проблеми народознавства. Заслуга педагога не лише в тому, що він самостійно виховує учнів засобами народної педагогіки, а в широкій популяризації етнопедагогіки серед батьків.

Література:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 11.11.2022).
2. Засоби народного виховання. URL: https://stud.com.ua/28440/pedagogika/zasobi_narodnogo_vihovannya (дата звернення: 11.11.2022).
3. Стельмахович М. Г. Виховний ідеал української народної педагогіки. *Початкова школа*. 1994. № 2. С. 3–6.
4. Традиції трудового виховання в сім'ї: консультація для батьків. URL: <http://surl.li/fotbj> (дата звернення: 11.11.2022).

УДК 373.3.091.33

Анна Аноколова,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лариса Констанкевич**

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАКАТИВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ

У статті висвітлені особливості використання мультимедійних інноваційних засобів навчання та питання щодо змісту поняття інтерактивного плаката і його особливостей; проаналізовані комп'ютерні програми та інтернет-сервіси, за допомогою яких можна створювати інтерактивні плакати.

Ключові слова: *новітні технології, візуалізація, засвоєння матеріалу, інтерактивний плакат, розвиток мислення, аналіз.*

Великий обсяг навчального матеріалу вимагає пошуку ефективних новітніх технологій, засобів навчання, які б сприяли оптимізації процесу навчання. Як показує досвід, ефективним методом засвоєння матеріалу та

розвитку мислення учнів є застосування засобів графічної візуалізації з використанням мультимедійних технологій.

Серед сучасних мультимедійних засобів навчання популярністю користується інтерактивний плакат як «електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень задіявання інформаційних каналів сприйняття наочності навчального процесу». Інтерактивний плакат є зручним інструментом для вдалого структурування та візуалізації будь-якої інформації, ідей та завдань, ефективний прийом візуалізації мислення та альтернативного запису [1].

Інтерактивний плакат – це сторінка доступу, з якої можна перенаправити учнів на десятки інших сторінок, зібравши всі матеріали з конкретного питання чи теми в одному місці. Головна перевага мультимедійного плакату полягає у тому, що учень може знайомитися з інформацією у будь-якому зручному порядку. Він може відкривати лише ті матеріали, що, наприклад, виявилися трошки складнішими та вимагають уточнення. Крім того, дітям подобається досліджувати та знаходити інтерактивні зони, відкривати віртуальні віконця з текстом чи картинками [4].

Можна виділити такі особливості інтерактивних плакатів: простота у використанні, потужна інтерактивність, груповий та індивідуальний підхід до учасників процесу учіння, значний візуальний ряд, можливість конструювати заняття відповідно до поставлених завдань тощо [1].

Завдяки електронному плакату можна демонструвати навчальний матеріал, з використанням інтерактивної навігації, що може бути підкріплений попередньо вивченим матеріалом або бути фундаментом на початку вивчення.

Інтерактивний плакат, як засіб навчання, можна використовувати як при вивченні нового матеріалу, так і на практичних заняттях. Використання під час розповіді дуже зручно, адже ми можемо інформацію підкріпити: відео, картинками, музикою, тестами, гіперпосиланнями та зображеннями тощо, що допомагає цілісному і структурованому сприйняттю учнів [1].

Способи застосування: інтерактивні таблиці; схеми; зображення історичних дат; інтерактивні контрольні роботи онлайн; ментальні мапи (хоча плакат не є на 100 % ментальною мапою, він структурує інформацію за схожим принципом) [4].

Один із прикладів інтерактивних плакатів:

Рис. 1. Інтерактивний плакат «Безпека в інтернеті»

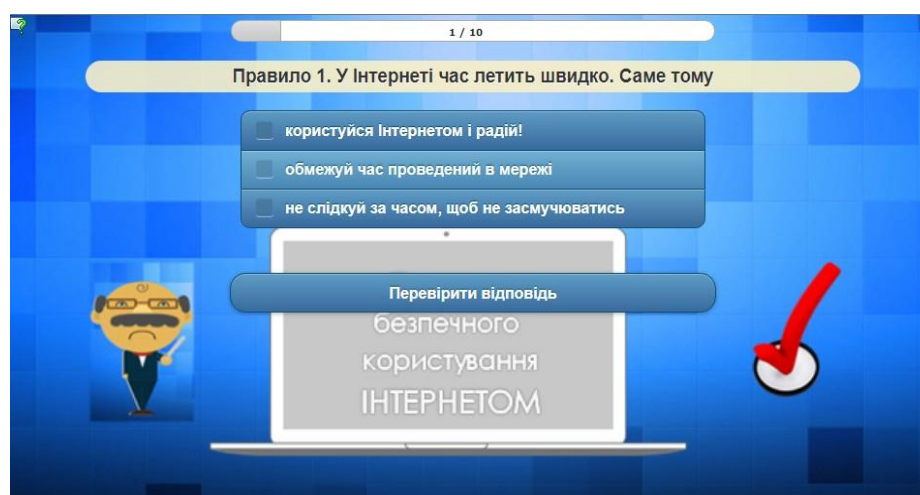

Рис. 2. Інтерактивний плакат «Безпека в інтернеті»

На рис. 1, 2 розроблено інтерактивний плакат на тему «Безпека в інтернеті» в програмі Thinglink [3].

При натисканні на інтерактивний елемент відбувається перехід на відео з певної теми, додаткові матеріали та тест, який є перевіркою знань учнів. Як бачимо, інтерактивний плакат є дуже зручний у використанні у освітньому процесі, дозволяє учням максимально розширювати власні пізнавальні можливості, запам'ятовувати величезні обсяги матеріалу в досить цікавій і невимушеній формі.

Інтернет-сервісами, які дозволяють створювати електронні плакати можуть бути: Glogster, ThingLink, H5P, Genial.ly, Canva та інші.

Короткий огляд деяких програм (з власного досвіду):

Glogster – це інструмент для створення інтерактивних плакатів із текстом, відео, гіперпосиланнями та зображеннями. Сервіс можна використовувати для створення інтерактивних біографій, стрічок часу, введення математичних і фізичних формул, результатів експериментів. Може використовуватись для спільної роботи учнів. Є можливість створення віртуального класу, де учні можуть створювати плакати самостійно або у

групі. Єдиний мінус – відсутність українськомовної версії, але весь інтерфейс інтуїтивно зрозумілий [4].

H5P – це багатofункціональний сервіс, за допомогою якого можна створювати інтерактивний контент різних типів, зокрема, інтерактивні плакати, відео, стрічки часу, флеш-картки, квести, віртуальні тури та інше. Особливості роботи сервіса: інтуїтивно зрозумілий інтерфейс; для роботи необхідна реєстрація; безкоштовне користування усім функціоналом сайту; адаптивний до мобільних пристроїв – iPad, iPhone и Android, що дуже зручно, адже в більшості учнів вже є смартфони [4].

ThingLink – це сервіс для створення мультимедійних плакатів та інших освітніх матеріалів, наприклад: електронних дидактичних матеріалів до уроку; мультимедійних конспектів уроків; інтерактивних блок-схем будови механізмів, приладів, пристроїв; маршрутних карт або карт подорожей; інтерактивних плакатів у вигляді проєктів з певної тематики; інтелектуальних карт для мозкового штурму з внесенням міток і коментарів. За допомогою сервісу Thinglink можна організувати проєктну і дослідницьку діяльність учнів, провести вебконкурси, інтерактивні ігри або вікторини [4].

Створений інтерактивний плакат для освітньої діяльності повинен відповідати педагогічним і програмним критеріям. Програмні можливості плаката повинні бути обумовлені в першу чергу дидактичними цілями і завданнями. З програмно-педагогічної точки зору плакат повинен реалізовувати такі можливості: наявність одного досить великого (основного) блоку, з яким робота проводиться протягом усього вивчення нового матеріалу; наявність додаткової наочності, яка розміщується у вигляді гіперактивних зон, розгортається і згортається до вихідного; наявність інтерактивних елементів (ручки, маркери), що дозволяють виділяти різними кольорами об'єкти інтерактивного плаката (підкреслення, обведення, виправлення, написи); наявність зон, які з'являються і зникають або по команді з кнопки, або по кліку гіперактивної зони. Для роботи з правилами, висновками, з тим, щоб учні порівняли висновок, зроблений, наприклад, самостійно з правильним висновком; наявність елементів, які дозволяють автоматизувати дії [5].

Створення інтерактивного плаката вимагає від учителя не лише попередньої підготовки, оскільки перед тим, як створювати плакат необхідно визначити тему плакату, мету створення та завдання, підготувати всі необхідні матеріали, а й володіння певними програмними засобами. Окрім того, учитель повинен продумати структуру майбутнього плаката, визначити взаємозв'язки елементів, продумати інтерфейс майбутнього плаката тощо [2].

При створенні інтерактивних плакатів можна досягти наступних педагогічних цілей: підтримка групових та індивідуальних форм навчання в умовах класно-урочної системи організації освітнього процесу; створення додаткових умов комп'ютерної підтримки традиційних та інноваційних технологій навчання; підвищення пізнавального інтересу учнів до предмета; забезпечення диференційованого підходу до вивчення предмета;

структуризація змісту навчання та активізації опорних знань; можливість реалізувати на практиці особистісно-орієнтований підхід до навчання; візуалізація навчального матеріалу [2].

Аналіз вищевикладеного дозволяє сформулювати такі висновки:

1) сучасний інформаційний світ вимагає постійного пошуку нових ефективних засобів навчання, що сприяють підвищенню рівня засвоєння навчального матеріалу, залученню уваги учнів, підвищенню їх пізнавальної активності та стимулюванню мисленнєвої діяльності. Візуалізації навчального матеріалу дозволяють пришвидшити процес вивчення навчальних матеріалів, підвищити ступінь запам'ятовування інформації, зробити освітній процес більш цікавий і доступний для сприйняття дітей шкільного віку;

2) реалізація цього підходу в сучасній освіті вимагає від педагогів пошуку нових форм організації пізнавальної діяльності учнів – самоосвітньої діяльності з відкриттям нових знань. Йдеться про активне та інтерактивне навчання, де агентами взаємодії є не лише учні та вчителі, а й інтерактивні засоби навчання, підготовлені чи обрані вчителями [2];

3) застосування сучасних мультимедійних засобів навчання, а саме інтерактивних плакатів, при викладанні певної предметної дисципліни сприяє підвищенню ефективності навчання, кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу, що призводить до оптимізації процесу навчання. Зручно використовувати під час дистанційного навчання, повторення вивченого та для самостійних робіт;

4) ефективність застосування інноваційних мультимедійних технологій, засобів навчання у школі залежить від конкретних чинників, мети використання. Оволодіння викладачами, майбутніми фахівцями сучасними методами графічної візуалізації, інноваційними мультимедійними технологіями та засобами навчання сприяє потужному формуванню професійних компетентностей, що дозволить стати більш конкурентоспроможними на ринку праці і бути ефективними у навчанні дітей, отримувати позитивні результати при підведенні підсумків своєї професійної діяльності [5];

5) при створенні інтерактивних плакатів варто звернути увагу на такі програми: Glogster, ThingLink, H5P. Ключові переваги цих сервісів: можливість додавати текст, світлини, графіку, відео, тематичний фон, а також 3D-моделі; сервіси мають велику вбудовану колекцію тематичних малюнків за окремими категоріями, а також великий вибір 3D-моделей, які можна вбудовувати в плакат; можливість створення віртуального класу, де учні можуть працювати самостійно або в групі та представляти вчителю свої проекти; кінцевий варіант інтерактивного плаката можна зберегти проектом, роздрукувати, поділитися посиланням. Можливість створювати інтерактивний контент понад 20 типів (карти мандрівок, навчальні посібники, плакати, інтерактивні схеми, віртуальні екскурсії); використання готових шаблонів для різних типів контенту, можливість працювати як індивідуально, так і спільно з іншими користувачами платформ, в тому числі

командно; бібліотека з напрацюваннями інших користувачів, кожен проєкт можна копіювати та після цього редагувати, використовуючи широкий діапазон опцій; завершений проєкт можна зберігати онлайн, поширювати у соціальних мережах або за допомогою HTML вбудовувати у власний блог чи сайт.

Інтерактивний плакат – зручний і цікавий інструмент, який неодмінно зацікавить та оптимізує сприйняття інформації, учні охоче будуть працювати в цих сервісах із завданнями, які створені вчителем. Для створення інтерактивних плакатів та іншого технологічного контенту рекомендуємо сервіс ThingLink.

Література:

1. Мультимедійні засоби в оптимізації процесу навчання у вищій школі на уроках. URL: <http://surl.li/fotkf> (дата звернення: 17.10.2022).
2. Блог учителя математики та інформатики: Інтерактивний плакат – це електронний освітній засіб нового типу. URL: http://viakiev.blogspot.com/2016/01/blog-post_4.html (дата звернення: 17.10.2022)
3. Безпека в Інтернеті. URL: <https://www.thinglink.com/scene/1631301380440326145>. (дата звернення: 17.10.2022)
4. Три зручні сервіси для створення інтерактивних зображень. URL: <https://vseosvita.ua/news/try-zruchni-servisy-dlia-stvorennia-interaktyvnykh-zobrazhen-6066.html> (дата звернення: 17.10.2022)
5. Інноваційні технології навчання : навч. посібн. для студ. вищих техн. авч. закл. / кол. авторів; відп. ред. Х. Ш. Бахтіярова; наук. ред. А. В. Арістова; упорядн. словника С. В. Волобуєва. Київ : НТУ. 2017. 172 с.

УДК 42.029.8:237

Юлія Богонюк,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Лілія Боремчук**

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто ряд проблем про сімейне виховання. Сім'я, перебуваючи на межі різних ціннісних уявлень і моральних ідеалів, переживає трансформаційні зміни, які часто спричиняють деструктивність її виховної функції, розмиття усталених виховних традицій, зниження батьківської відповідальності, зростання відчуженості між батьками і дітьми.

Ключові слова: виховна система В. О. Сухомлинського, виховання, моральні якості, толерантність.

Постановка наукової проблеми та її значення.

В. Сухомлинський спрямовував свої знання на виховання всебічно розвиненої особистості, з реалізованою оригінальною виховною системою, розробленою з урахуванням наукових досягнень вітчизняної педагогічної науки та досвіду. Успішний розвиток особистості дитини забезпечується реалізацією всіх компонентів виховного процесу, таких як розумовий, моральний, трудовий, фізичний та естетичний. Василь Сухомлинський обґрунтував теоретичну основу своєї системи, побудував концепцію та втілював її у практичну діяльність, визначив такі суб'єкти, як учитель, учень, сім'я, визначив виховну мету формування всебічно розвиненої особистості.

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Проблемам сімейного виховання, підготовкою молоді до подружнього життя присвячували свої дослідження Т. Говорун, І. Кон, О. Холстова та ін.

Мета розвідки. Розкрити погляди відомого українського педагога Василя Сухомлинського щодо сімейного виховання моральних якостей як основи формування національної свідомості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В. О. Сухомлинський у своїй ґрунтовній праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» зазначав: «Процес виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості полягає у вдосконаленні кожної грані, сторони та риси особистості. Водночас ніколи не слід упускати той факт, що гармонія всіх людських граней, сторін і рис визначається чимось визначальним і фундаментальним.

Жива людська плоть і кров всебічно розвиненої особистості втілюють у собі повноту і гармонію сил, здібностей, пристрастей, потреб, в яких педагог бачить такі сторони, риси, грані, як моральна, світоглядна, громадянська, розумова, творча, трудова, естетична, емоційна і фізична досконалість. Визначальною складовою в цій гармонії є моральність» [8].

Педагогіка толерантності базується на терплячому, дбайливому ставленні до переконань інших людей і є одним із засобів вирішення особистісних проблем і конфліктних ситуацій. Проте самі по собі знання не є достатньо потужним стимулом для толерантної поведінки в певних конфліктних ситуаціях. В. Сухомлинський особливо виділяв виховну силу слова. Тому він часто використовував у своїй роботі з дітьми такі форми, як бесіди про книги, диспути, літературно-творчі посиденьки та інші форми, які можуть виховувати такі почуття, як гуманізм, громадянськість, шляхетність, здатність до самовладання.

Поряд з моральним вихованням український педагог надавав великого значення фізичному вихованню особистості. Зокрема, у своїй фундаментальній праці «Сто порад учителям» вчений писав: «Фізична, емоційна, інтелектуальна, естетична і трудова культура розглядаються в їх єдності та взаємозалежності. Фізична культура є елементарною умовою всебічності психіки та інтелектуального розвитку. Проте фізична культура гідно оцінює всі інші сфери життя людини» [8, с. 618]. Василь Сухомлинський у своїх працях систематично зазначав, що «турбота про

здоров'я людини, особливо про здоров'я дитини – це не просто комплекс санітарних норм і правил, не перелік вимог до харчування, праці та відпочинку, для гармонійної повноти всіх фізичних і духовних сил, а вінцем цієї гармонії є радість творчості». Крім того, вчений вважав, що «... правильний режим дня, повноцінне харчування і фізичне загартування оберігають дітей від хвороб, дарують їм щастя і насолоду від краси навколишнього світу» [9, с. 51]. Великий педагог відстоював ідею оптимального поєднання розумової і фізичної праці дітей; він також вважав, що ідеальний відпочинок від напруженої праці – це чергування діяльності з іграми та фізичною культурою.

Таке чергування видів дитячої діяльності є запорукою гармонійного розвитку особистості. Крім того, невід'ємною частиною виховного впливу на особистість є естетичне виховання, яке спрямоване на розвиток естетичних смаків, суджень, формування вміння творити прекрасне і бачити його в навколишньому світі. В естетичному вихованні та саморозвитку особистості Василь Сухомлинський привілеював категорії прекрасного: «Розвивай свою людську душу. Найголовнішим засобом саморозвитку є краса. Краса в широкому її розумінні – це мистецтво, музика, душевні стосунки з людьми» [6, с. 610]. Якщо дитина виховувалась в оточенні краси (читання хороших книжок, споглядання творів мистецтва тощо), можна бути впевненим у «красі» душі.

У своєму творі «Серце віддаю дітям» педагог зазначав: «Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонше сприймає відтінки значення рідного слова, тим зріліший розум, чим володіти іноземними мовами, тим активніше серце сприймає красу слова» [9, с. 201]. Цими словами він наголошує на важливості художніх творів літератури для виховання особистості. Так, В. О. Сухомлинський заохочував читати дітям казки з раннього дитинства, отже, стимулював читацьку звичку своїх учнів. Крім того, він писав казки, які сьогодні вважаються цінними завдяки їх повчальному змісту. «Уміти читати означає бути чутливим до краси змісту і слова, до його найтонших відтінків. Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і себе» [6, с. 194].

Особливу увагу В. Сухомлинський приділяв трудовому вихованню дітей, формуванню любові до праці та працьовитості. Та все ж, на його думку, саме в праці проявляються здібності та моральні якості дитини, формується особистість. Він писав: «Праця і тільки праця є основою всебічного розвитку особистості. Немає й мови про те, що всебічний розвиток особистості можливий, якщо людина не навчилася радості праці» [8, с. 186]. Крім того, на основі педагогічної діяльності в Павлівській школі, вчитель розробив принципи трудового навчання, серед яких можна виділити: єдність усіх видів виховання; розкриття і розвиток індивідуальності в роботі; раннє включення у продуктивну працю; різноманітність видів робіт; елементи продуктивної праці дорослих у дитячій праці; творчий вид праці, поєднання зусиль розуму і рук; багатогранне духовне життя.

У своїх педагогічних працях вчений відстоював ідею раннього залучення дітей до продуктивної діяльності, обґрунтовуючи, що праця має невичерпну виховну силу (наслідуючи зразки поведінки батьків у праці, діти наслідують їх, пізнають радість досягнення мети, розвивають пристрасть до роботи).

В. Сухомлинський писав: «Праця стає великим вихователем, коли вона входить у духовне життя наших вихованців, дарує радість дружби і товариства, розвиває допитливість і інтерес, породжує хвилюючу радість подолання труднощів, відкриває все нову красу світу, пробуджує суспільне почуття, яке є почуттям творця матеріальних благ, без яких неможливе життя людини».

Висновки. Ідея всебічного гармонійного сімейного виховання набуває нового суспільного значення в умовах соціально-економічного розвитку суспільства.

Суспільство стає здебільшого людино-центричним, а індивідуальний людський розвиток стає головним показником прогресу, і водночас головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Розпочатий у сім'ї, закладі дошкільної освіти та в школі процес національного виховання логічно й органічно зобов'язаний продовжитися у старшій школі. Виходячи з концепції вирішальної ролі виховного середовища для морального становлення дитини, В. Сухомлинський зазначав: «Моральна свобода – велике багатство людства, але це багатство стає благом, якщо людина усвідомлює себе частиною колективу. Суспільство, народ, якщо хтось розуміє інтереси і потреби, спільні для всіх людей, підпорядковує власне почуття обов'язку, і на основі особистого розсуду, особистих бажань і особистої волі, робить так, як колектив, суспільство чи народ вважає необхідним» [7, с. 205].

Спадщина Сухомлинського має велике значення для українського національного виховання і забезпечує цілеспрямований, систематичний, регламентований педагогічний вплив, спрямований на виховання в учнів любові до України, рідної мови та культури, закріплення в їх свідомості відчуття етнічно-національної, духовно-мовної єдності, національної неповторності та значущості. Розкриваючи на конкретних прикладах сутність моральних цінностей, педагог розвивав і збагачував духовне життя дитини, тому так важливо формувати моральні якості молоді.

Література:

1. Ковальчук В. Актуальність ідей В. О. Сухомлинського у проблемі формування соціальної компетентності майбутнього вчителя. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка*. 2002. № 5. С. 110–111.
2. Семеренська О. В. В. О. Сухомлинський і концепції виховання Заходу. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 7 (194). 2010. С. 120–129.
3. Сухомлинська О. В. Ідеї свободи у вихованні в європейській педагогічній спадщині і В. О. Сухомлинський. *Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченій 75-річчю від дня народження В. О. Сухомлинського*. Київ, 1993.

4. Сухомлинський В. О. Виховання обов'язку. Київ : Рад. школа. 1977.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів. Київ : Рад. школа. 1976.
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Київ : Рад. школа. 1976.
7. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Київ : Рад. школа. 1976.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддав дітям. Київ : Рад. школа. 1981.
9. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Рад. школа. 1978.

УДК 004.457:37.026

Софія Бляшук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Мар'яна Радкевич**

ОНЛАЙН-СЕРВІС LEARNINGAPPS ДЛЯ СТВОРЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ВПРАВ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито сутність онлайн-сервісів для створення дидактичних вправ на уроках у початковій школі. Стаття містить приклади робочого матеріалу, який був створений в онлайн-сервісі Learningapps

Ключові слова: сервіс, дидактичні вправи, Learningapps.

Учитель в Новій українській школі має постійно розвиватися і йти вперед разом з технологіями. Також перед ним стоїть багато завдань аби реалізувати цікавий та оптимальний розвиток дитини.

Для того, щоб розвинути, вдосконалити свої вміння та навички використовують новітні технології для вирішення навчально-виховних завдань.

Одним з онлайн-сервісів для створення дидактичних вправ на уроках у початковій школі є Learningapps.

LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на уроках, і позаурочний час, і для малечі, і для старшокласників.

Сервіс Learningapps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор Learningapps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити й закріпити та вдосконалити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу [2].

За допомогою сервісу Learningapps можна створювати свої завдання:

- ігри на розвиток пам'яті;
- кросворди;
- вікторини з вибором правильної відповіді;
- тести;
- знайди пару;
- встановлення
- відповідності та ін.

Найголовнішим є те, що всі ці вправи можна створити за незначний проміжок часу, а сама інтерактивна форма сприяє підвищенню мотивації дітей. Кожна вправа, створена в середовищі, має свою URL-адресу, а також адресу сторінки для повного відображення завдання (рис. 1).

Для створення та збереження завдань в сервісі, попередньо потрібно зареєструватись, і тільки після того буде збережена ваша робота.

Рис. 1. Приклад робочого стола сервісу Learningapps

Після реєстрації пропоную вам розглянути шаблони, познайомитись з галереєю сервісу. Для цього потрібно натиснути «Перегляд вправ», вибрати навчальний предмет і ознайомтеся з роботами інших авторів: обираємо в полі «Категорія» необхідну предметну галузь (рис. 2). Ці галузі вказують автори при створенні вправи [2].

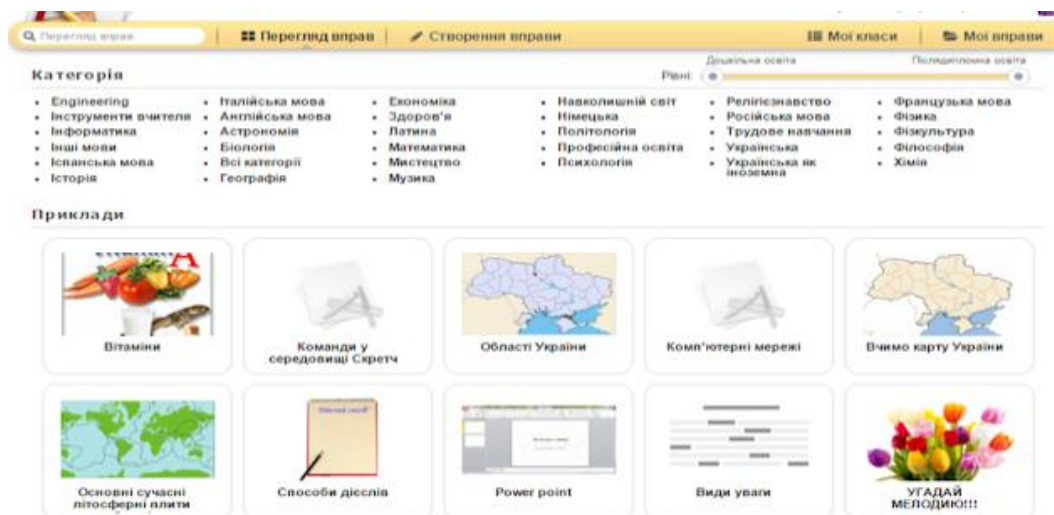

Рис. 2. Категорії вправ

Щоб створити власне завдання, натисни кнопку «Створення вправи» та обери тип завдання, який хотіли б зробити, після цього у вас з'явиться інструкція, що потрібно робити в цьому завданні, і все – приступайте до редагування.

Зверніть вагу: у вправах можна додавати текст, зображення, звук, відео. Вибравши завдання, що вас зацікавило, ви можете створити аналогічне, натиснувши на кнопку «створити схожу вправу».

Для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів або блогів викладачів і учнів, сервіс дає можливість отримання коду.

Після перегляду вправи, можемо повернутися до редагування або зберегти вікторину.

Тепер ресурс створено та автоматично він має приватний доступ. Також результат своєї роботи можна запропонувати іншим користувачам за допомогою опції «Публічні вправи». Потрібно заповнити запропоновану форму та, після відправлення, дочекатися відповіді розробника сервісу [1]. Після перевірки прийде відповідь про можливість публікації, наприклад така: «Вашу вправу «Дроби» успішно опубліковано! Вона стане доступною в каталозі для всіх користувачів.

Під час роботи з дітьми в початковій школі необхідно, щоб завдання були цікавими, доступними та відповідали віковим категоріям, тоді дітям буде цікаво їх виконувати та краще запам'ятовувати матеріал [3].

Отже, LearningApps.org – загальнодоступний безкоштовний онлайн-сервіс, заснований на роботі з готовими шаблонами-заготовками для заповнення, призначений для створення інтерактивних завдань різного рівня складності, тематики та формату.

Використання інформаційних технологій в початковій освіті дозволить здійснити якісні зміни в системі навчання та виховання, розкрити творчий потенціал як учителів, так і вихованців відповідно до їх нахилів та здібностей [1].

Для сучасного вчителя початкової школи потрібно бути ознайомленим із онлайн-сервісом LearningApps, тому що користуватися ним може кожен. Є можливість співпрацювати з колегами не тільки свого навчального закладу, але і всього світу, використовуючи Інтернет. Вчитель може працювати з групами учнів, швидко створювати вправи на уроці, задавати домашнє завдання, отримувати гіперпосилання від учнів та перевіряти виконання завдань. Також є можливість вбудовувати завдання на html сторінку. Процес створення вправ дуже простий та цікавий. Сервіс відкриває великі можливості для різноманітності дидактичних завдань. Кожен учасник процесу може використовувати розробки своїх колег, використовуючи величезний вибір розробок користувачів сервісу та ділитися своїми авторськими продуктами. Є також можливість використовувати ілюстративні, відео- та аудіоматеріали. Створені завдання образні, барвисті й легко запам'ятовуються. Автори завжди мають можливість використовувати функцію «повернутись та виправити». Є можливість виправлення помилок. Проаналізувавши вище поданий матеріал підходимо до такого висновку, що можна створити цікаву, яскраву та насичену вправу за досить короткий час.

Література:

1. Використання сервісу LearningApps у дошкільній освіті. URL: <http://surl.li/fdzqm> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps. URL: <http://surl.li/aosxu> (дата звернення: 17.11.2022).
3. На допомогу вчителю. Навчальний сервіс LearningApps. URL: <http://surl.li/fdzqt> (дата звернення: 18.11.2022).

УДК 373.3.015.311:502 (043)

Іванна Буднік,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Хомярчук**

РЕФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті досліджено сучасний стан реформування творчого освітньо-виховного середовища під час вивчення технологічної галузі. Проаналізовано мету та завдання інтегрованого «Я досліджую світ». Визначено мету технологічної освітньої галузі в реалізації творчого потенціалу учнів та вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з технологічної освітньої галузі.

Ключові слова: реформування, технологічна галузь, НУШ, творчий потенціал, інновації, інноваційна освітня технологія.

Ми живемо в часи постійних змін, глобальних викликів, швидкого старіння інформації, швидкої комунікації, які неодмінно впливають на наш спосіб життя, світогляд, спосіб спілкування, мислення, сприйняття сьогодення та майбутнього. Зрозуміло, що сьогодні конкуренція у світовій економіці загострюється; людство стрімко старіє; зростає чисельність низькокваліфікованого чи некваліфікованого населення; розширюється сфера освітніх послуг, наслідком чого є поява приватного сектору освіти; з'являється мода на підприємництво та «пристрасть» до інновацій. Це вимагає швидкої адаптації, лабільності, особливої гнучкості, стресостійкості та вміння вирішення конфліктів, успішності та постійного навчання.

Велике значення мають висока якість освітніх послуг, відповідність вітчизняної освіти світовим стандартам, трансформація ролі школи в житті дитини, задоволення потреб сучасної дитини та орієнтація на розвиток умінь і компетенцій. Тому ключовою реформою Міністерства освіти і науки України щодо переорієнтації, переосмислення та вдосконалення освітнього процесу держави є створення Нової української школи. Метою Нової української школи є формування особистості «нового покоління»; повноцінна, всебічно розвинена особистість; відданий патріот з морально-етичними принципами, який вміє приймати відповідальні, своєчасні рішення та поважати інших людей; новатор, здатний змінювати навколишній світ, конкурувати на ринку праці, використовувати набуті знання в практичній діяльності та навчатися протягом життя.

Метою статті є дослідження стану реформування творчого освітньо-виховного середовища під час вивчення технологічної галузі у курсі «Я досліджую світ».

У результаті реалізації концепції «Нова українська школа» та впровадження компетентнісного навчання в освітній процес початкової школи запроваджено новий інтегрований освітній курс «Я досліджую світ». Н. Бібик, І. Большакова, Я. Гаєвець, Л. Гриневич, І. Коберник, Л. Оніщук, О. Онопрієнко, М. Пристінська, О. Савченко, С. Скворцова, Н. Софій, Р. Шиян та ін. Про особливості та специфіку інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі говорили Н. Андрук, І. Андрусенко, І. Баландіна, Н. Будна, О. Ващенко, О. Волощенко, Т. Воронцова, І. Гарбузюк, Т. Гільберт, Т. Гладюк, Т. Гриченко, І. Грущинська, М. Корнієнко, В. Пономаренко, С. Тарнавська, О. Хомич та ін.

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є індивідуальний розвиток учнів початкових класів на основі формування цілісного образу світу та засвоєння досвіду попередніх поколінь, який складається з комплексу інтегрованих знань про природу, суспільство, ціннісні орієнтації, поведінкові методи дослідження, що характеризують здатність учнів середнього шкільного віку вирішувати завдання практичного управління.

Для досягнення поставленої мети інтегрований курс «Я досліджую світ» вирішує такі завдання:

– формування та розвиток дослідницьких умінь, оволодіння методами пізнання об'єктів і явищ природи, довкілля та суспільного життя;

- формування активної життєвої позиції, розвиток громадянських, соціокультурних і моральних якостей;
- формування інтересу до України, знайомство з її історією, природою, видатними людьми; виховання поваги до державних символів, традицій, звичаїв і культури Батьківщини;
- усвідомлення багатомірності світу;
- формування та розвиток толерантності, терпимості та поваги до інших;
- уміння дотримуватися правил і застосовувати соціальні навички в різних видах діяльності;
- створення комфортних умов для самовираження, самоідентифікації та реалізації особистісного потенціалу молодших школярів [5, с. 7].

На основі виявлених особливостей сформульовано наукові підходи до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі: інтегрований, компетентнісний, діяльнісний, тематичний, дослідницький.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» у початковій школі базується на засадах компетентнісного підходу. Яскраво це проявляється в елементах активного навчання, що враховують індивідуальні особливості сприйняття учнів і стратегії навчання (тематичні заняття, рольові ігри, групова робота), використання ситуацій з елементами реального життя (безпека учнів і здоров'я, дотримання правил, процес соціалізації), партнерство між учителем і учнями, де вчитель виступає в ролі наставника, фасилітатора, тренера, але не передає знання; наявність компетентнісних завдань, спрямованих на формування та виявлення рівня розвитку компетентності [4, с. 103].

Тому компетентнісний підхід у навчанні курсу «Я досліджую світ» поєднує особистісне і суспільне, готує учнів до пізнання предметів і явищ навколишньої дійсності, пропонує дії, розв'язування задач, постановки запитань, зміщення акценту з рівня навколишньої дійсності. знання до рівня використання інформації для розв'язання життєвих проблем.

Інтеграцію в початковій школі І. Андрусенко трактує як специфічну міжпредметну форму навчального процесу, яка ґрунтується на теорії пізнання та розумінні того, що пошук знань є ефективним способом міжпредметного дослідження [1, с. 13].

Враховуючи наукові позиції дослідника, характеризуватимемо інтеграцію як процес об'єднання, уніфікації та побудови міцних зв'язків між окремими компонентами чогось, і як результат формування цілісного образу світу. Варто зазначити, що інтегрований підхід до викладання предмета «Я досліджую світ» базується на інтегрованому навчанні та реалізується шляхом внутрішньопредметної (в межах одного навчального предмета) та міжпредметної (зв'язки між окремими дисциплінами) інтеграції. Тому це сприяє накопиченню соціального та пізнавального досвіду, розвитку психічних процесів, формуванню допитливості, активного ставлення до явищ і подій навколишнього середовища [1, с. 13].

Інтегроване навчання дозволяє витратити менше часу на вивчення окремих тем, усуває дублювання матеріалу за різними дисциплінами та заохочує молодих студентів встановлювати зв'язки між дисциплінами та покладатися на знання з різних галузей, тому що світ це одна велика картина без розділених окремих елементів. Примітно, що цілісний підхід до навчання позитивно впливає на самостійність, пізнавальну активність і розвиток уподобань дитини, сприяючи розвитку здібностей, побудові нових нейронних зв'язків, активізації процесів мислення та узагальненню стимулів. Інформація з різних галузей науки.

Інтегрована методика навчання курсу «Я досліджую світ» дозволяє посилити курс, підвищити його інформативність, сприяти розвитку інтересу до навчальних курсів, підвищити творчий потенціал, розвивати креативність і нестандартне мислення, сприяти навчанню розширювати обсяг і глибину теми, зрозуміти її глибинну сутність, налагодити зв'язок з реальним життям, навчитися застосовувати набуте в практичній діяльності [3, с. 13].

Метою технологічної освітньої галузі є реалізація творчого потенціалу учнів, розвиток критичного та технічного мислення, підготовка до зміни природного середовища за допомогою сучасних технологій та дизайну без шкоди для природного середовища, підприємливість та інновації, кооперативна взаємодія, використовувати технології та технології для задоволення самовираження власних потреб, культур і націй.

Основою формування ключових компетентностей є особистісні характеристики, особистісний, соціальний, культурний та освітній досвід учнів; їхні потреби та інтереси, які спонукають їх до навчання; знання, уміння та ставлення, сформовані в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різноманітних життєвих ситуаціях. Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння: розуміння прочитаного, висловлення власної думки усно та письмово, критичне та системне мислення, логічне обґрунтування власної позиції, творча дія, прояв ініціативи, конструктивне управління емоціями, оцінка ризиків, прийняття рішень, вирішення проблем, співпраця з іншими тощо.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з технологічної освітньої галузі передбачають, що учень:

- формулює ідею та втілює її в готовий виріб відповідно до алгоритму проектно-технологічної дії;
- творчо використовує традиційні та сучасні технології;
- ефективно використовує обладнання, технології та матеріали без шкоди для навколишнього природного середовища;
- турбується про власний побут, задоволення власних потреб.

На основі обраного типового навчального плану вчитель розробляє навчальний план предмета, який повинен містити характеристику результатів навчання не менше, ніж визначено Державним стандартом або відповідною типовою навчальною програмою. Навчальний план розробляється на основі типового навчального плану, який визначає

порядок результатів учнів з технологічної освітньої галузі, опис змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин на заповнюється та затверджується педагогічною радою навчального закладу.

На основі типового навчального плану або програми вчитель розробляє календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів початкових класів. Зміст і оформлення тематичних планів календарного та поурочного планів є обов'язком учителя індивідуально. При розробці календарно-тематичного планування вчитель повинен керуватися принципами наступності, перспективності, активності та емоційності. Пріоритет слід надавати дослідницьким, творчим, проблемним методам навчання та формам організації діяльності дітей – колективній, груповій, індивідуальній. Особливу увагу слід звернути на організацію гурткової роботи учнів.

Зміст технологічної освітньої галузі в початковій школі реалізується в рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». З метою підготовки до зміни парадигми освітнього процесу та дотримання принципу наступності у перспективі [4, с. 55]. Під час реалізації змісту з технологічної освітньої галузі на заняттях у класах Нової української школи доцільно використовувати різні види навчальної діяльності, такі як: дослідницька, проектно-конструкторська, графічна, творча, практична, художня та ін. Це сприятиме формуванню активної навчальної діяльності учнів, вони матимуть можливість брати участь в дискусіях, проводити дослідження, проявляти активність та допитливість.

Вчитель на власний розсуд разом з усіма учасниками проекту визначає місце формування ключових компетентностей у навчальному процесі та відповідні методи і форми організації учнів, обладнання, програмне забезпечення та цифрові засоби тощо. При реалізації контенту в галузі технологічної освіти чільне місце слід відвести творчим завданням, які передбачають застосування знань, умінь і навичок у невідомій ситуації, практичні заняття з елементами пошуково-дослідницької діяльності, з елементами творчості.

Варто широко використовувати завдання, спрямовані на формування навичок самостійної роботи здобувачів освіти, роботи в парах, малих групах чи колективах при виконанні навчальних проектів/виробництві продукції. Готуючись до уроку, вчитель повинен продумати, як подати новий матеріал різними методами і прийомами. Теми праці слід підбирати з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, їх досвіду, фізичного розвитку та інших факторів, що впливають на результативність праці. Використання елементів STEM-освіти на уроках задовольнить інтерес дітей до технологій та сприятиме формуванню в учнів критичного мислення, уміння працювати як в команді, так і самостійно.

Таким чином, Нова українська школа нині функціонує на основі компетентної моделі освіти. Тому навчально-виховний процес необхідно будувати максимально з урахуванням особистих можливостей, потреб,

уподобань, уподобань та інтересів дітей. Процес навчання технологій у курсі «Я досліджую світ» у початковій школі з використанням наукових підходів (інтегрованого, компетентнісного, тематичного, задачного, дослідницького) створює великі можливості для розширення знань учнів про предмети та явища; розвиток дослідницьких, проектних і орієнтованих на практику здібностей і навичок; органічне поєднання нового досвіду з попереднім для правильного використання в практичній, повсякденній діяльності.

Література:

1. Андрусенко І. Інтегрований курс «Я досліджую світ» як інноваційна освітня технологія у початковій школі. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. / за заг. ред. Є. Коваленко, упоряд. Т. Гордієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. 2019. 262 с.
2. Концепція Нової української школи. URL: <http://surl.li/ontd> (дата звернення: 10.10.2022).
3. Мехед Л. Психолого-педагогічні засади дослідницької діяльності молодших школярів у навчально-виховному процесі. *Вісник психології і педагогіки*. Київ. 2018. Вип. 21. URL: <http://surl.li/fdsky> (дата звернення: 10.10.2022).
4. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. Bibik. Київ : Літера ЛТД. 2018. 160 с
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Савченко : наказ Міністерства освіти і науки України від 8 жовтня 2019 р. № 1272. 123 с. URL: <http://surl.li/fdslf> (дата звернення: 10.10.2022).

УДК 373.5:172.15(477)

Анастасія Веснянка,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Анатолій Кравець**

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті визначенні особливості висвітлення російсько-української війни в початковій школі. Особлива увага приділена особливостям та методам формування патріотизму.

Ключові слова: російсько-українська війна, виховний процес, патріотизм, учні, вчитель.

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.
В. О. Сухомлинський*

У Концепції Нової української школи передбачено виховання на загальнолюдських цінностях та патріотизмі. Учнів НУШ навчають відповідальності, поваги до гідності, прав та свобод, милосердя, доброти, толерантності, терпимості, усіх високогуманних якостей тощо. Найкраще прищеплювати цінності гуманізму через дії. Допомога конкретній людині, чи навіть однокласнику, вважатиметься для дитини значно більше, ніж просто підтримка на словах [2].

Одним з ключових завдань Нової української школи – вказати та проаналізувати орієнтири, підказувати, як вчинки та цінності людини впливають на інших та на її життя. Та найголовніше – створити та постійно вдосконалювати комфортну психічну атмосферу для всіх учасників освітнього процесу. Саме тоді новим освітнім простором стане середовище, яке здатне виховати успішну й щасливу людину [2].

Війна за незалежність України або російська збройна агресія проти України триває з 2014 року, в 2022 – вона перейшла на нову фазу, стала повномасштабною. Тож сьогодні великий відсоток дітей вважається дітьми війни. Адже більшу частину їхнього життя, 9 років, Україна виборює своє право на незалежність.

Тож, особливо зараз, в часи продовження війни, важливо правильно висвітлювати російсько-українську війну у виховному процесі початкової школи.

Формувати патріотизм потрібно наскрізно, завдяки проведенням виховних годин, щоденних ранкових кіл, патріотичним заходам різного роду. Вчителю не можна нав'язувати дітям власну думку щодо патріотизму і ставлення до російсько-української війни. Діти повинні самостійно формувати в собі громадянську компетентність, періодично звертаючись за допомогою до вчителя та батьків.

Освітнє середовище має націлити дітей на виховання патріотичних якостей. Для цього на рівні школи можна впровадити патріотичні музичні перерви. На практиці це виглядає наступним чином: як тільки пролунав дзвінок на перерву, в гучномовці починає лунати сучасна українська музика. Дуже важливо, щоб музика була саме сучасною, адже сьогодні наш культурний фонд також розвивається, митці створюють патріотичні композиції, які цікаві дітям та популярні у соціальних мережах. Цим методом формування патріотизму користується небагато шкіл. У більшості загальноосвітніх закладах гучномовці застосовують з виховною метою лише для ранкового виконання гімну та вшанування пам'яті загиблих в російсько-українській війні під час загальнонаціональної хвилини мовчання.

Дуже важливо пояснити дітям, що під час спільної боротьби за незалежність, будь-яка праця – суспільно важлива, адже вона наближає нашу

перемогу. Вчитель має пояснити дітям, що їхня праця, тобто навчання, теж дуже важлива, адже у більшості дітей може виникати відчуття безпорадності у цій ситуації. Тоді, вчитель та батьки часто мають нагадувати дітям про те, що їхнє навчання важливе не тільки для них чи для вчителя, а й для всієї України. Діти мають усвідомлювати, що вони - майбутнє та те, що вони роблять сьогодні є надважливим для наближення нашої перемоги.

Щодо давновідомого методу виховання патріотизму – проведення виховних годин. Виховні години можна урізноманітнити та організувати заходи на рівні класу. Організуючи заходи такого роду, потрібно залучити весь клас, аби діти спробували себе у різних ролях. Російсько-українську війну можна висвітлювати у формі круглого столі. Дуже важливо, хоча б іноді, залучати до таких заходів військових та волонтерів, адже, спілкуючись з ними, діти можуть усвідомлювати важливість кожної праці.

Оскільки волонтерство дуже пов'язане з допомогою захисникам та захисницям, важливо залучати дітей до волонтерства. До прикладу, впереднь Дня створення Збройних сил України чи Дня захисників і захисниць України, можна запитати у дітей чи хочуть вони долучитися до волонтерської діяльності. Якщо відповідь дітей буде позитивною, можна приступати до роботи. Діти можуть створити для захисників та захисниць будь-який виріб, який згодом їм передадуть волонтери. Цей виріб може бути створений різним чином. Дитина, яка любить малювання, може намалювати якийсь малюнок, який міг би підтримати захисників та захисниць. Дуже важливо надавати дітям вибір, аби діти усвідомлювали, що у будь-якій життєвій ситуації є кілька варіантів дій.

Патріотичне та духовне виховання молодого покоління забезпечить цілісність народу України, його національне відродження, об'єднання різних етносів і регіонів країни, соціально-економічний і демократичний розвиток України, розбудову та вдосконалення суверенної правової держави, соціально-політичну стабільність у державі та гідне представлення нашої країни у світі [1; 3].

Література:

1. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf> (дата звернення: 19.11.2022 р.).
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 19.11.2022 р.).
3. Суть національно-патріотичного виховання. URL: <http://surl.li/bsaaz> (дата звернення: 19.11.2022 р.).

УДК 378.147.016:004.775-028.22

Катерина Вознюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лариса Констанкевич**

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОГРАФІКИ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

У статті розглядається сутність інфографіки, її функції для вирішення освітніх завдань, принципи та напрямки використання в освіті, аналізуються наявні комп'ютерні засоби та Інтернет-ресурси.

Ключові слова: інфографіка, візуалізація інформації, комп'ютерні засоби візуалізації, освіта.

У сучасному світі зростає роль умінь та навичок складної комунікації, експертного оцінювання, системного мислення як складника професіонального розвитку фахівця педагога. Одним з ефективних засобів розвитку цих умінь є опанування методами і засобами інфографіки та їх використання в навчально-виховному процесі та в процесі управління навчальним закладом із використанням можливостей сучасного інформаційного середовища [1]. За визначенням Вікіпедії, інфографіка – це графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначене для швидкого та чіткого відображення складної інформації. Інфографіка лежить на перетині таких предметних галузей, як статистика, аналіз даних, комп'ютерний дизайн, когнітивна психологія та ін. Засоби інфографіки надають можливість викладачам, студентам, слухачам, адміністраторам представляти візуальні якісно-кількісні моделі процесів та явищ, які вивчаються, розуміти їхній взаємозв'язок, дослідити вплив різноманітних факторів, представляти у наочному вигляді розвиток досліджуваних явищ та процесів.

На думку американського професора психології Майкла Френдлі, інфографіка зародилася в XII столітті з появою різних діаграм. Е. Баранова пов'язує зародження інфографіки з появою британської газети Daily Courant (1702 р.), а італійський професор Альберто Каїро вважає, що інфографіка з'явилася в 1982 р. з виходом газети «USA Today».

Однак, Г. Нікулова зауважує, що виходячи із суті значення поняття «інфографіка», можна сказати, що вона виникла з появою наскельних малюнків [2]. Узагальнюючи наукові розвідки щодо історії розвитку інфографіки, представляємо означений процес як ряд послідовних етапів: від примітивних малюнків, які відтворюють побут давніх людей, та перших географічних карт до сучасних видів цифрової інфографіки, яка насичена

значними обсягами інформації, «упакованої» в невеликому віртуальному «робочому вікні» різноманітними способами.

Узагальнення історії розвитку інфографіки можемо сформулювати робоче визначення цього феномену, як галузь комунікативного дизайну, синтетичну форму організації інформаційного матеріалу, що включає в себе візуальні елементи і тексти.

Аналіз можливостей використання інфографіки в освітньому процесі дозволив виявити наступні аспекти:

- інфографіку можна ефективно використовувати при показі структури або алгоритму роботи чого-небудь;
- при відображенні співвідношенні предметів або фактів в часі і просторі, при демонстрації тенденції розвитку об'єкта; при розкритті складових частин складного явища, при організації великого обсягу інформації;
- акцентувати увагу і мотивувати учасників освітнього процесу на вивчення конкретної теми;
- інфографіка наочно демонструє новий матеріал;
- використовувати для проведення різних форм контролю;
- використання інфографіки для подання інформації в проєктній та дослідницькій діяльності;
- інфографіка дозволяє створити цілісне уявлення про об'єкт;
- використовувати для формування наочного уявлення про об'єкт;
- інфографіка допомагає продемонструвати співвідношення між частинами об'єктів;
- інфографіка дозволяє встановити ієрархію підпорядкування.
- у процесі виконання завдань студент змушений самостійно здобувати необхідні відомості і також самостійно їх обробляти.
- інфографіка дозволяє не тільки систематизувати факти, але і наочно представляти результат їх систематизації [3].

Можна виділити два способи створення інфографіки: за допомогою графічних редакторів і онлайн ресурсів. Існує безліч пакетів прикладних програм і онлайн ресурсів призначених для створення інфографіки. До найбільш популярних пакетів прикладних програм можна віднести: Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, Adobe Premiere Pro. Потрібно відзначити, що перераховані графічні редактори конкретно не спрямовані і не призначені для створення інфографіки, але мають широкий спектр діяльності. Також для створення інфографіки можна використовувати такі онлайн ресурси: GoogleCharts, Infrog.am, Venngage, Piktochart, TableauPublic, Visual.ly, Ease.ly, Canva та ін. [4].

Для створення інфографіки я використовувала онлайн ресурс Canva. На рис. 1 можна переглянути деякі приклади робіт.

Рис. 1. Приклади інфографіки

Підсумовуючи стверджуємо, що організація освітнього процесу в закладі освіти із використанням нових форм візуального представлення інформації розширює можливості середовища взаємодії учасників освітнього процесу. В інтерактивному просторі викладач отримує можливість практично без обмежень застосовувати усі види інфографіки, від найпростіших статичних до складних комбінованих та динамічних форм, розміщуючи лише на одній екранній сторінці матеріали, рівноцінні кільком друкованим сторінкам.

Окрім того, значно більше можливостей отримують і студенти. Представлення в освітньому середовищі інформації у візуалізованій формі дозволяє студентам не лише мати необмежений доступ до потрібної інформації у будь-який час, а й мотивує їх до навчання. Адже вони отримують змогу не лише читати багатосторінкові тексти, а повноцінно працювати з естетично привабливими, цікавими схемами-конспектами, анімаційним чи відеоматеріалом.

Використання візуального представлення інформації в освітньому середовищі закладу освіти покликане підвищити якість навчання, зробити його результативним, цікавим та захопливим.

Література:

1. Панченко Л. Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету : монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2010. 280 с.
2. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання. *Фізико-математична освіта. Науковий журнал*. 2014. № 1 (2). Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка. С. 5–11.
3. Шахіна І. Створення інфографіки за допомогою сучасних Інтернет-сервісів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Вип. 8(2). С. 58–64.

УДК 37.091.4 Сковорода : 37.015.31 : 172.15 (043)

Владислав Гайчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ – ДЖЕРЕЛО СУЧАСНОГО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Розглянуто народно-педагогічні ідеї Г. Сковороди. Гуманізм, доброта, чесність, взаємодопомога, патріотизм – принципи педагогічної спадщини Г. Сковороди, що є актуальними в умовах сучасної освітньої практики.

Ключові слова: Г. Сковорода, національно-патріотичне виховання, гуманізм, патріотизм.

Особливе місце серед українських просвітителів належить Григорію Сковороді – національному філософові, поетові, народному захисникові, великому гуманісту. Його педагогічні ідеї, висловлені ще у XVIII ст., є цілком співзвучні сучасним принципам національно-патріотичного виховання. Моральні принципи та цінності, відбиті у його творчості, актуальні й сьогодні. Адже такі людські чесноти як доброта, чесність, чуйність, щирість, патріотизм цінуються будь-коли.

Життєпис Григорія Сковороди – це історія шукань духовно багатогранної людини, непересічної особистості, яка в тісному єднанні з народом, у повсякденній творчій праці вбачала й знаходила зміст свого існування, невтомно пропагувала ідеали правди, добра, духовної краси, гуманізму.

Згідно з періодизацією педагогічної думки в Україні, розробленою та обґрунтованою академіком Ольгою Сухомлинською, педагогічна спадщина

Григорія Сковороди складалася і розвивалася в період педагогіки і школи Козацької доби (українського бароко), хронологічні межі якого охоплюють другу половину XVII–XVIII ст. [4].

Вивчення літературних джерел свідчить, що життєвий шлях, різні аспекти педагогічної й просвітницької діяльності Г. Сковороди аналізуються у дослідженнях Д. Багалія, Ю. Барабаша, І. Драча, М. Закалюжного, Г. Костюка, Л. Махновця, Ф. Науменка, І. Приступи, І. Срезневського, В. Струбицького, З. Хижняк, Д. Чижевського, В. Шевчука та ін. Автори визначають багатогранність особистості мислителя.

Мета статті полягає у вивченні творчої спадщини народного філософа Г. Сковороди та обґрунтуванні його педагогічних ідей, що є основою сучасного національного виховання.

Г. Сковорода зростав і виховувався серед селян, у типовій для України другій половині XVIII ст. українській родині на засадах народних чеснот і норм християнської моралі та етики, які завжди звертались до внутрішнього світу людини, вчили жити на основі любові й добра. Вже в ранньому дитинстві почала формуватися духовна постать Г. Сковороди під враженням чарівної української природи, яку він надзвичайно любив і серед неї прожив усе своє життя, під впливом тодішнього українського побуту, де визначну роль відігравала родина й рідна школа з материнською мовою навчання. З малих літ Сковорода почувався вільно, виховувався в українському національному дусі засобами козацької педагогіки. Від народження і впродовж усього свого життя Г. Сковорода перебував в атмосфері української народної педагогіки найдосконалішого гатунку.

Ідеями й засобами української народної педагогіки пройняті педагогічна діяльність та літературна творчість Г. Сковороди. Чимало його пісень, і висловів стали крилатими, поповнили виховний арсенал української етнопедагогіки. Те, що Г. Сковорода майже в кожному своєму творі посилається на народну педагогіку, свідчить не лише про його знання її, а й про те, що своє педагогічне вчення він прагне обґрунтувати з урахуванням здорового глузду народу, його величезного духовно-практичного досвіду [2].

Григорій Сковорода є яскравим представником гуманістичної педагогіки. Становище людини в суспільстві, за переконаннями Г. Сковороди, має визначатися не родоводом, багатством або чинами, а «сродністю», під якою розумів природний нахил до праці, здатність людини виконувати ту чи ту роботу. Самою природою праця призначена супроводжувати людину все життя, вона є потребою кожного. Але праця «сродна», а не будь-яка. Вибір занять усупереч «сродності» ні до чого привести не може [3].

Г. Сковорода був переконаний, що принцип «сродної» праці має лежати в основі суспільного ладу. Повсюдне втілення його в життя – єдина умова забезпечення таких відносин у майбутньому суспільстві, які згідно з раціоналістичними настановами просвітницької філософії мають забезпечити торжество вищої моральності, миру й любові між людьми.

Великий філософ на перший план висував хліборобську працю, слідом за нею – «чесне ремесло», а також купецьку справу, торгівлю за допомогою посередників, що керуються «чесними» правилами. В новому суспільстві, як його уявляв український просвітитель, повинно знайти місце і «воїнство», що має виконувати функції захисту мирної праці громадян як від зовнішніх ворогів, так і від тих членів суспільства, котрі намагаються жити за рахунок чужої праці. Неробство Г. Сковорода вважає найбільшим злом, і в байці «Змія і Буфон» робить висновок: «Хто труда не докладе, той до добра не прийде». Неробство, каже він, призводить до падіння моралі, трагедії, праця є джерелом радості й щастя [1, с. 19].

Обґрунтовуючи ідеал щасливого життя в суспільстві свободи, Г. Сковорода не допускає можливості братовбивчої колотнечі як засобу досягнення ідеалу. Саме цим він надзвичайно близький нам сьогодні, коли чи не найбільшу загрозу існуванню людства має той вибуховий заряд ворожості, ненависті, неповаги, презирства, що виявляється у стосунках між індивідами, групами, народами.

Основна філософсько-педагогічна ідея Григорія Сковороди була сконцентрована навколо поняття «серце». Це – корінь і суть людини, центр її життя. Воно містить у собі вищу силу, яка виходить за межі душі і людського розуму. Це – точка, центр, середовище, орієнтир людської душі. Воно ніде в просторі не існує, але водночас є скрізь, в усій людській істоті. Тіло – реальний символ людського розуму, а в серці виявляється вся людина.

Бог, світ, буття, природа в Г. Сковороди виступають як рівнозначні й водночас як абсолютні початки всього існуючого. Світ вічний, він не має ні початку, ні кінця, завжди був і буде. Буття світу містить у собі всі причини і всі закони, йому підкоряються всі явища, всі форми й сили природи. Відкидаючи ідею першопоштовху, філософ зазначає, що природа є початковою всьому причиною й саморушійною силою.

Український філософ вважав пізнання однією з рис природи людини, особливістю й «призначенням» роду людського. А пізнавати світ він учив так: збери всередині самого себе думки і в собі самому шукай справжніх благ. Копай колодязь всередині самого себе для тої води, яка зрошує і твоє житло, і сусідське. У кожній людині є два шляхи, які вона сама собі обирає: один – шлях істини, доброго розуму, душевного миру і совісті; другий – обманливий, коли людина сама себе обманює, кидаючись за примарним багатством та славою [1].

Втрата розуму, розумова сліпота породжують всяке беззаконня. А джерелом розуму, на думку Г. Сковороди, слід шукати в природі, у самій людині, у реальній дійсності, у просторі творчої діяльності, у розкритті і розвитку даних природою задатків особистості, у вільній праці.

Видатний українець був глибоко переконаний, що суспільство, в якому не буде насильства над людиною, духовної неволі, може виникнути шляхом поширення освіти. З її допомогою життя народу можна зробити пристойнішим, морально вдосконалити людей: «Серце тоді насичується, коли освічується» [1].

У душі народної мудрості Г. Сковорода пропонує виховувати у дітей помірність бажань, вважаючи, що «надмірність породжує пересиченість, пересиченість – нудьгу, нудьга ж – душевний смуток, а хто хворіє на це, того не можна назвати здоровим» [3, с. 1116].

Отже, Г. Сковорода є послідовником передових педагогічних поглядів, слідуючи яким можна досягти заповітної мрії філософа – виховання гармонійно розвиненої людини і створення ідеального суспільства.

Література:

1. Сковорода Г. Буквар миру. Книга для сімейного читання / упоряд. Л. Ушкалова. 2-ге вид. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2016. 320 с.
2. Сковорода Григорій: дослідження, розвідки, матеріали. Збірник наукових праць. Київ : Наукова думка. 1992. 382 с.
3. Сковорода Г. С. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. 2-ге вид., стер. Харків : Видавець Савчук В. О. 2016. 1400 с.
4. Українська педагогіка в персоналіях. У 2 кн. Кн. 1. X–IX ст. : навч. посіб. для студ. / за ред. О. Сухомлинської. Київ : Либідь. 2005. 624 с.

УДК 373.2.016:159.9.019.4-053.2

Діана Грицюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лілія Боремчук**

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті розглянуто проблему соціальної поведінки дітей дошкільного віку. Проаналізовано синдром гіперактивності та методи, що дають змогу оптимізувати навчання гіперактивних дітей.

Ключові слова: соціально-доцільна поведінка; об'єктивно-предметні умови; суб'єктивна мета; операції; соціальні ситуації; об'єкти природи; предметно-перетворювальна діяльність.

На сьогодні гострою проблемою для нашого суспільства, на жаль, й досі залишається девіантна поведінка молоді. В більшості випадків поява такої форми поведінки пов'язана з особливостями взаємодії людини із навколишнім середовищем, соціумом. Адже, як відомо, саме оточення обумовлює формування особистості та визначає набір її соціальних ролей, а отже й визначає направленість її поведінки. Звичайно ж найбільший вплив суспільства відчують на собі діти та молодь. Саме вони є найбільшою групою ризику, адже мають ще не достатньо сформований світогляд і не в змозі об'єктивно оцінити та відокремити моральне та аморальне, тому й

легко піддаються негативному впливу оточення. Вони ще проходять процес становлення, і тільки засвоюють та визначають для себе прийнятні чи не прийнятні суспільні норми, правила, цінності тощо. Дуже часто дитина не може чітко визначити цілі, розмежувати пріоритети, звідси і прояви аморальної поведінки.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні причини виникнення гіперактивності дошкільників.

Сьогодні синдром гіперактивності дітей дошкільного віку є серйозною соціальною проблемою та набуває все більшої актуальності. З кожним роком таких дітей стає все більше. Вони привертають увагу своєю імпульсивністю, непосидючістю, невмінням опанувати себе та зосередитися. З наукових праць І. Скворцова та співавторів випливає, що дошкільний вік – це найбільш критичний період дитинства. Очікування навчання в школі, активна підготовка до читання, письма, рахунку потребує перебудови центральної нервової системи на усіх рівнях інтеграції. Цей вік важливий для виявлення синдрому гіперактивності, який є тривожним показником щодо шкільної дезадаптації. Сьогодні існує багато теорій, які намагаються пояснити причини й механізми виникнення синдрому гіперактивності, зокрема генетична, нейрофізіологічна, біохімічна, соціально-психологічна. Поняття «гіперактивність» настільки поширене, що його вживають щодо звичайних рухливих дітей. Проте активність та неслухняність самі по собі є нормальними явищами, що не можна плутати зі справжньою хворобою. Сьогодні такий діагноз, як синдром гіперактивності, не рідкість. У медичному енциклопедичному словнику термін «гіперактивність» трактується як стан збудження чи надмірна рухова активність, типова для дітей з незначними проявами дисфункції головного мозку чи з гіперкінезами [3, с. 190]. Учений Р. Вейс вважає найбільш характерними такі порушення за гіперактивного розладу, як недоречна надмірна активність, дефекти концентрації уваги, імпульсивність у соціальній поведінці та інтелектуальній діяльності, проблеми у взаєминах з оточуючими, порушення поведінки, труднощі у навчанні. При цьому загальний рівень інтелектуального розвитку таких дітей відповідає нормі [4]. Гіперактивність проявляється надлишковою руховою активністю, занепокоєнням, метушливістю, численними постійними рухами, яких дитина часто зовсім не помічає. Для гіперактивних дітей характерні надмірна балакучість, нездатність всидіти на місці, менша (за нормою) тривалість сну. У руховій сфері зазвичай виявляються порушення координації, несформованість дрібної моторики (невміння зав'язувати шнурки, застібати гудзики, використовувати ножиці і голку; несформованість почерку). Сучасні дослідження показали, що рухова активність гіперактивних дітей порівняно з іншими вища (навіть у період сну). Також гіперактивні діти страждають дефіцитом уваги. Це проявляється у труднощах її утримування, зниженні вибірковості та вираженому відволіканні з частими переключеннями з одного заняття на інше. Для них характерні непослідовність у поведінці, забудькуватість, невміння слухати й зосередитися. Такі діти часто гублять

свої речі. До того ж вони «старанно» уникають завдань, що вимагають тривалості розумових дій. Гіперактивна дитина часто діє, не подумавши, перебиваючи інших, може без дозволу встати і вийти із групи. Крім того, вона не вміє регулювати свої дії і слідувати правилам, не вміє чекати, часто підвищує голос, емоційно лабільна (часто змінюється настрої).

Об'єктивна діагностика синдрому гіперактивності надзвичайно важлива для психопрофілактики дитини з раннього віку, коли хоча наявні окремі симптоми, проте порушення ще не отримало синдромологічного розвитку. М. Заваденко, Л. Журба, М. Лохов, Ю. Фесенко, О. Фесенко наголошують на необхідності враховувати, що за такої патології наявна затримка темпу розвитку функціональних систем мозку, що забезпечують такі складні інтегративні функції, як мовлення, увага, пам'ять, мислення, сприймання. О. Перепада стверджує, що в Україні недостатньо напрацьовань із питань діагностики та корекції синдрому гіперактивності у дітей, відсутня мультимодальна психодіагностична програма для раннього виявлення синдрому у дітей. Автор зазначає, що проблема синдрому гіперактивності обов'язково потребує подальшого дослідження задля створення діагностичної програми, яка б враховувала всі чинники впливу на формування цього розладу.

Аналіз літературних джерел показує, що основними напрямками вважаються психолого-педагогічна корекція і спрямована рухова активність. *Психолого-педагогічна корекція.* Метою цього методу є зниження числа несприятливих факторів в оточенні дитини, створення умов для її розвитку. Для реалізації цих завдань застосовуються методики індивідуальної та групової психотерапії. Ці корекційні методики включають зміну поведінки дорослих один до одного і до дитини, організацію режиму дня та місця для занять, поведінкову терапію з переважанням позитивних мотивів виховання. Багато психологів і психотерапевтів (А. Захаров, О. Карабанова, В. Лабунська, Г. Хузеева) вважають, що порушення психічного розвитку дитини корелюють з мікрокліматом всередині сімейної системи та макрокліматом найближчого соціального оточення [5]. Методика психологічної корекції, яку пропонує О. Політика, здійснюється в таких трьох напрямках з урахуванням певної послідовності: робота із сім'ями дітей, робота зі співробітниками закладів дошкільної освіти та робота з психологом.

А. Сиротюк вивчає синдром гіперактивності з точки зору нейропсихології. Вона розглядає причини, механізми розвитку цього порушення, а також описує його основні прояви саме у віковій динаміці. Нею була створена дієва програма нейропсихологічної корекції та розвитку дітей із синдромом гіперактивності. Н. Піддубна займається питаннями корекції синдрому гіперактивності у дітей. Вона характеризує цей розлад як складну проблему, що лежить на межі психології, педагогіки та медицини. Автор підкреслює поетапність та планомірність застосування усіх методів та прийомів психологічної корекції. Специфіку формування навичок соціальної взаємодії дітей із синдромом гіперактивності описує Н. Гончарук. Таким

дітям властиві своєрідні проблеми, що потребують роботи з розвитку комунікативних навичок. Нею розроблена програма корекційної роботи задля подолання проблем міжособистісних взаємин. На думку А. Чумакової, синдром гіперактивності є найбільш поширеною формою порушень психічного розвитку у дітей. Автор наголошує на ранньому виявленні та корекції цього розладу, а також створенні емоційно позитивного соціального оточення навколо дитини. А. Чумакова наголошує на спеціальній підготовці вчителів та вихователів до роботи з такими дітьми, вони мають володіти спеціальними методиками, а також знаннями про індивідуальні психологічні особливості гіперактивних дітей.

Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Л. Ясюкова вказує на те, що у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі немає єдиного підходу до розуміння методів, що дають змогу оптимізувати навчання гіперактивних дітей. В основу її підходу до реабілітації таких дітей покладено принцип виховання дітей з дефектами розвитку, розроблений Л. Виготським. За синдрому гіперактивності відзначаються незрілість мозкових структур, запізнення й дисбаланс у їх дозріванні, що приводить до певних змін у протіканні психічних процесів. Діти із синдромом гіперактивності характеризуються підвищеною розумовою стомлюваністю, отже, час безперервної роботи не повинен перевищувати 5–7 хвилин і має чергуватися з 5-хвилинними перервами для відновлення працездатності. Основний зміст корекційно-розвивальних групових занять дошкільників з гіперактивністю складають ігри та психотехнічні вправи, які вирішують завдання цілісного психологічного розвитку дитини й конкретні психологічні проблеми [4].

Незважаючи на те, що заняття спрямовані на розвиток навичок спілкування, підвищення самооцінки, зниження тривожності, розвиток пізнавальної, емоційно-вольової сфери, завдання щодо зниження імпульсивності не вирішуються. Ключовим моментом поведінкової програми корекції є зміна оточення дитини в сім'ї задля створення сприятливих умов для подолання відставання у розвитку психічних функцій, фізичного стану, корекції поведінки дитини з гіперактивністю. Оскільки позитивні зміни проявляються не відразу, необхідно регулювання очікувань батьків.

Причини гіперактивності дуже індивідуальні, здебільшого це поєднання різних чинників, серед яких варто назвати такі: спадковість (зазвичай у гіперактивних дітей хтось із близьких родичів гіперактивний); здоров'я матері (гіперактивні діти часто народжуються в матерів, які страждають на алергічні захворювання, наприклад сінну лихоманку, астму, екзему, мігрень); вагітність і пологи (проблеми, пов'язані з вагітністю (стреси, алергія тощо), ускладнені пологи також можуть привести до гіперактивності в дитини); дефіцит жирних кислот в організмі (дослідження показали, що багато гіперактивних дітей страждають від браку основних жирних кислот в організмі); навколишнє середовище (деякі дослідники висловлюють припущення, що екологічне неблагополуччя, яке зараз

переживають усі країни, робить певний внесок у зростання кількості нервово-психічних захворювань, зокрема гіперактивності дітей); дефіцит поживних елементів (за даними досліджень, у багатьох гіперактивних дітей в організмі не вистачає цинку, магнію і вітаміну В12); харчування; взаємини в сім'ї (причиною формування гіперактивності може стати мікросоціальне середовище дитини, а саме її сім'я).

В особистісному розвитку дитина з гіперактивністю може досягти великих успіхів, якщо дотримуватися низки таких правил: створення умов для переживання успіху і формування позитивної Я-концепції в процесі занять; формування позитивного ставлення до власного тіла шляхом набуття тілесного досвіду; надання дитині свободи дій, зняття у неї напруги очікування; введення системи заохочень [6].

Під час діагностики гіперактивності дитини психолог пропонує батькам і вихователям розроблений Всесвітнім Товариством охорони здоров'я перелік симптомів гіперактивності. Діагностичними симптомами гіперактивних дітей є такі: неспокійні рухи в кистях і стопах (сидячи на стільці, корчиться, звивається); не може спокійно сидіти на місці, коли цього від нього вимагають; легко відволікається на сторонні подразники; насилу чекає своєї черги під час ігор і в різних ситуаціях у колективі (на заняттях, під час екскурсій і свят); на питання часто відповідає, не замислюючись, не вислухавши їх до кінця; під час виконання запропонованих завдань випробовує складнощі (не пов'язані з негативною поведінкою або недостатністю розуміння); насилу зберігає увагу в ході виконання завдань або під час ігор; часто переходить від однієї незавершеної дії до іншої; не може грати тихо, спокійно; є балакучою; часто заважає іншим (наприклад, втручається в ігри інших дітей); часто складається враження, що дитя не слухає звернену до нього мову; часто втрачає речі, необхідні в закладі дошкільної освіти, школі, вдома, на вулиці; інколи здійснює небезпечні дії, не замислюючись про наслідки, але пригод або гострих відчуттів спеціально не шукає (наприклад, вибігає на вулицю, не озираючись по сторонах) [1; 2].

Висновки. Таким чином, проблема гіперактивності дошкільників є актуальною та недостатньо вивченою. Це «явище» вимагає комплексного підходу до його вивчення. Тільки спільна діяльність батьків, педагогів і лікарів буде мати позитивні результати у самореалізації такої цікавої, неповторної, невгамовної, тобто гіперактивної, дитини.

Література:

1. Башук С. Г. Соціальна поведінка і вплив цінностей на неї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 8. С. 4–7.
2. Герасимів Т. З. Поняття «поведінка» та «діяльність» як основа філософії девіантної поведінки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 824. С. 228–232.
3. Технології соціально-педагогічної роботи : навч. посіб. / за ред. А. Й. Капської. Київ, 2000. 372 с.

5. Вибрані питання соціальної педагогіки. Дрогобич : Вимір. 2003. 364 с.

УДК 373.2.018.1:364.652

Богдана Гришканич,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лілія Боремчук**

СІМ'Я ЯК ОСНОВНИЙ ОСЕРЕДОК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Стаття розкриває основні аспекти впливу сім'ї на формування особистості дитини. Відповідно до науково-педагогічних поглядів дослідників охарактеризовано умови, які забезпечують успішне виховання. Висвітлено думку В. Сухомлинського з приводу основних умов успішного виховання дітей у сім'ї. Розглянуто низку суб'єктивних та об'єктивних чинників, які перешкоджають досягненню успішних результатів у сімейному вихованні. Названо три групи родин, які «випускають» педагогічно занедбаних дітей. У статті вагоме місце відведено дослідженню праць А. Макаренка. Простежено роль авторитету батьків у формуванні особистості дитини та визначено основу батьківського авторитету, яку складають: здорова сім'я, громадський обов'язок і честь. Уміщено класифікацію батьківського псевдо авторитету.

Ключові слова: родинне виховання, сім'я, групи родин.

Проблеми сімейного виховання завжди привертали до себе увагу соціологів, психологів, педагогів. Тому, численні дослідження зосереджуються на виявленні факторів, що обумовлюють суперечності у внутрішньо сімейних відносинах між дітьми й дорослими. Залишати їх поза увагою – велика помилка. Це дає підстави визнати актуальність даної роботи.

Основні положення про виховання дитини у родині знаходять відбиття у науково-педагогічних поглядах Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, А. Макаренка, К. Ушинського, Й.-Г. Песталоцці, О. Духновича, В. Сухомлинського та ін. На сучасному етапі питання щодо родинного виховання дітей орієнтоване на пошуки педагогічних підходів, які зможуть допомогти зосередити вплив батьків на свою дитину перш за все як на особистість. Вони надаватимуть перспективи її гармонійному розвитку, беручи до уваги індивідуальні особливості розвитку дитини.

Мета статті полягає у вивченні впливу сім'ї на формування особистості дитини. Термінологічний словник з педагогіки визначає сім'ю як певну соціальну групу, що відповідає нормам і цінностям певного суспільства та об'єднана сукупністю міжособистісних контактів, які формуються у спільній взаємодії й впливі один на одного. За визначенням педагога О. Безпалька, сім'я – це першооснова духовного, економічного та соціального розвитку

суспільства. Протягом усього життя кожної особистості вона є найближчим мікросоціальним оточенням, що розкриває своєрідність її життєдіяльності [1].

Проблеми сім'ї й сімейного виховання були глибоко досліджені у працях К. Ушинського. Педагог вважав, що виховання дитини слід починати з раннього дитинства, тут сім'я відіграє головну роль. Зазначимо, що на важливості виховання дітей з раннього періоду наголошували видатні філософи Стародавньої Греції – Демокрит і Аристотель. Переконання К. Ушинського ґрунтуються на вивченні й втіленні досвіду народного виховання, які, на його думку, найкраще зображає фольклорна народна творчість, зокрема казки, легенди, приказки, прислів'я, загадки [2].

Сучасні педагогічні дослідження стверджують той факт, що будь-яка сім'я знаходиться під впливом низки об'єктивних та суб'єктивних чинників, тому виховання дітей не завжди має успішний результат. Найпершим визначальним об'єктивним фактором є неповна сім'я. Велика кількість розлучень, на сучасному етапі, спричиняє зростання кількості матерів одиначок.

У такому разі увесь процес виховання ускладнюється, нерідко ці діти без догляду, неконтрольовані, схильні до контактування з аморальними особами. Наступним чинником є погані побутові умови. Дитина не має робочого місця, що значно ускладнює виконання домашніх завдань. Діти із матеріально незабезпечених сімей перш за все вирізняються серед однолітків одягом, відсутністю коштів на обіди чи екскурсії. Психологічно дитина є пригніченою, з'являється злоба проти батьків-невдах, а згодом ця ненависть може перейти на однокласників чи педагогів. Слід зауважити, що велика частина сучасних сімей припускаються помилок у процесі виховання дитини. У педагогіці виділяють три групи родин, які «випускають» педагогічно занедбаних дітей – педагогічно неспроможні, педагогічно пасивні та антипедагогічні. З точки зору соціальної педагогіки уваги від соціальних служб потребують неблагополучні сім'ї. Очевидно, що у такій сім'ї виховний вплив негативно позначається на формуванні особистості дитини [3].

У процесі сімейного виховання, окрім об'єктивних і суб'єктивних факторів, є низка негативних і патогенних чинників. До перших належать неприйняття індивідуальності власної дитини батьками; невідповідність між очікуваннями батьків та можливостями й потребами дитини; нерівномірне виховання у різні періоди життя; відсутність єдності між батьками у визначенні підходів щодо виховання. Серед патогенних чинників виокремлюють нерівномірне ставлення до дитини; тривожність як неадекватна вимогливість батьків; поява емоційної залежності дитини від батьків; надмірна принциповість у відносинах, сумніви щодо їхнього досвіду, нав'язування своєї думки; навіювання однією особою іншій своїх переконань, поглядів тощо.

Згідно з думкою В. Сухомлинського, дитину виховує сім'я в цілому, тобто її загальний дух, культура людських стосунків. Він наголошував, що

цей дух створюється батьками. Батьківська мудрість – це духовне надбання дітей. Беручи за основу це твердження, педагог влучно визначив основні умови успішного виховання дітей у сім'ї. До них зараховують: суспільна і моральна відповідальність батьків за дитину; здоровий сімейний мікроклімат; спільна трудова діяльність батьків та дитини; розумна організація життя і побуту [4].

Опрацювавши загальні дослідження педагогів і психологів, можна розширити низку умов, які забезпечують успішне виховання, такими пунктами: міцна та дружня родина; наявність повноцінної сім'ї; гармонійне співіснування інтересів сім'ї з інтересами суспільства; атмосфера сімейної довіри між усіма членами родини; дотримання батьками норм і правил спільного життя; чуйне ставлення дитини до найстарших членів родини; власний приклад батьків, роль їх авторитету; трудове виховання як частина всебічного розвитку дитини; формування духовних потреб, уміння спілкуватися з оточенням; єдність вимог дорослих у їх ставленні до дітей; педагогічна культура батьків. Не варто залишати поза увагою у процесі сімейного виховання роль авторитету батьків.

Під загальноприйнятими поняттями батьківського авторитету розуміють заслужену довіру дитини, яка дозволяє батькам впливати на них у потрібному напрямку. Інакше кажучи, це здатність і можливість здійснювати такий вплив на дитину, щоб вона, у свою чергу, обов'язково виконувала усі доручення та вимоги, вбачала у батьках ідеал і гідний приклад для наслідування. Як зазначав А. С. Макаренко, авторитет полягає у тому, що він не вимагає ніяких доказів і приймається як безсумнівна гідність старшої людини, як її сила і цінність, видима для простого дитячого ока.

Спираючись на його погляди, можна визначити основу батьківського авторитету, яку складають: здорова сім'я, громадський обов'язок і честь батьків, їх трудова діяльність, усвідомлення батьками своїх обов'язків, правильне розуміння любові до дітей. Висока і чиста моральність батьків, у широкому значенні, – це сила батьківського авторитету. Усвідомлення почуттів пошани й поваги до власних батьків, щирі бажання і потреба наслідувати їх, у дітей формується перш за все тоді, коли батьки ведуть активний та творчий спосіб життя. Надзвичайно важливою умовою для становлення авторитету слугують відносини батька і матері. Найкращим прикладом є взаємоповага, любов, дружні стосунки, допомога. Батьки повинні знати інтереси й побажання власної дитини, коло її друзів, труднощі у роботі чи комунікації з іншими [5].

А. С. Макаренко вдало і глибоко досліджує псевдо-авторитет батьків. Сюди він зараховує: авторитет придушення (надмірне покарання за провину, використання прийому залякування), авторитет віддалення (обмежене спілкування, уникання ніжності, ласки, необхідного вияву уваги), авторитет чванства («Я краще знаю, що тобі потрібно!»), авторитет педантизму (тотальний контроль над дитиною), авторитет резонерства (повчання, нотації), авторитет любові («Якщо любиш маму, то...», «Якщо хочеш, щоб я тебе любила, то...»), авторитет доброти (вседозволеність і потурання),

авторитет дружби (панібратство між дитиною та батьками, спілкування на рівних), авторитет підкупу (бажана поведінка за винагороду) та ін. [6].

Отже, підсумувавши, можна стверджувати, що батьки, які дійсно свідомо розуміють свою місію і щиро люблять свою дитину, отримують визнання в її очах за рахунок своєї мудрості, чеснот, доброти, обґрунтовано вимогливого ставлення до неї, до самих себе та до оточення. Дуже важливим є те, щоб дитина сама розуміла та високо оцінювала своїх батьків і виявляла щире бажання бути подібною до них. Розглянувши різні погляди педагогів, психологів, дослідників, можемо наголосити, що педагогічна культура батьків є вирішальною у виборі методів, засобів та форм виховання.

Таким чином, відповідно до мети статті було розглянуто загальні особливості впливу сім'ї на формування особистості дитини та виявлено умови для успішного родинного виховання, а також вказано основні негативні чинники у вихованні дитини та роль батьківського авторитету. Слід наголосити, що для максимізації позитивного впливу родинного оточення на формування дитини та уникнення типових помилок сімейного виховання потрібно пам'ятати загальні внутрішньо-сімейні психологічні фактори. Отже, єдність педагогічних вимог, їх розумна й логічна послідовність потребують від батьків великих фізичних, моральних і нервових зусиль та уміння поступитися власними бажаннями чи інтересами. Чим раніше дитина звикає до усталеного способу життя, тим легшим воно буде як для батьків, так і для самої дитини.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2019. 208 с.
2. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання. Київ : Радянська школа. 1974. С. 29–95.
3. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : навч. посіб. Київ : НАУ. 2018. 160 с.
4. Кузь В. Г. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка ХХІ століття. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 1. С. 113–120.
5. Гончар О. Гордість вітчизняної педагогіки. А. Макаренко. *Історія України. Шкільний світ*. 2019. № 11. С. 5–8.
6. Павленко В. В. А. С. Макаренко про роль батьківського авторитету у вихованні дітей. *Національна освіта у контексті творчості А. Макаренка : зб. наук. праць / за ред. проф. М. В. Левківського*. Житомир : ЖДЦНТІЕІ. 2013. С. 97–99.

УДК 348.47(477)(045)

Тетяна Дейна,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ДІВОЧІ ВОРОЖІННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано етнографічні матеріали О. Воропая, В. Скуратівського, П. Чубинського щодо дівочих та парубоцьких ворожінь в різних куточках України. Подано традиційні народні ворожіння на Катерини та Андрія.

Ключові слова: ворожіння, гадання, любовна магія, свято Катерини, свято Андрія.

Наша нація має славу духовну культуру, складником якої є звичаї, обряди, традиції.

Мета нашої розвідки – вивчити та проаналізувати народні традиції українців, пов'язані із ворожінням, передбаченням майбутньої долі, одруженням.

В етнографічному довіднику «Українська минувшина» поняття «ворожіння» трактується як «різні способи вгадувати долю, передрікати майбутнє» [6, с. 218].

Широко znana і використовувана в народі любовна магія. Зразки приворожування за допомогою чар-зілля і приворотного зілля можемо зустріти у творах українських письменників. У давнину в кожному селі були десятки засобів любовного чарування. Наприклад, дівчата закопували на дорозі рака, щоб хлопці ходили тільки на їхній куток; до схід сонця вмивались джерельною водою або мастились медом, щоб хлопці липли, тощо.

Що стосується ворожінь, то тут існує чітка система, визначаються найкращі дні для ворожби у кожному місяці, а також традиційні свята і прийоми. Так, на Благовіщення знаком швидкого одруження був первоцвіт, знайдений цього дня. На Трійцю ворожили на вінках, які за тиждень до цього вивішували у лісі на березах: якщо вінок за цей час засох, це означало смерть коханого незабаром [4, с. 109].

Найзручнішими періодами українці вважали переддень Різдва (Святвечір), Новий рік, Андрія, Катерини, Великдень, Івана Купала [6, с. 218].

Серед численних свят, шанованих жінками, найзнаменнішим є празник святої великомучениці Катерини, що припадає на 7 грудня. Дослідники дохристиянських вірувань вважають, що колись це було свято «Дівочої долі» [5, с. 144].

О. Воропай в етнографічному нарисі «Звичаї нашого народу» зазначає, що напередодні свята великомучениці Катерини колись парубки постили, щоб Бог послав їм добру жінку. В самий же день свят, сьомого грудня, дівчата ворожать і закликають долю. Ранком, до схід-сонця дівчина йде в садок і зрізує гілочку вишні. В хаті дівчина ту гілочку ставить у пляшку з водою і чекає свята Меланки. Якщо до «Меланки» вишня розів'ється і зацвіте – добрий знак, бо й «доля дівоча» цвісти буде. Засохне гілочка без цвіту – кепська ознака.

У цьому випадку під «долею» дівчата розуміють шлюб: є цвіт на гілочці – буде весілля, нема – восени доведеться Покрову благати: «Свята мати, Покрівонько, покрий мою голівоньку» [2, с. 18].

Увечері на Катерини дівчата, а часто й хлопці, ворожили про майбутню пару в шлюбі. Найчастіше для цього зрізали гілки вишні, ставили їх у воду або в землю на покуті у хаті. Якщо вони розквітали до Різдва або Нового року, це передвіщало скорий шлюб. Одним з різновидів шлюбної магії було також заклинання долі або судженого [4, с. 162].

Напередодні Катерини дівчата клали під подушку листочки з різних дерев, помічаючи в такий спосіб кількох хлопців. Серед них мав бути і яблуневий листочок – «для дівчини». Лежачи спати, юнка читала молитву Долі, аби змилосердилася над нею, а вдосвіта прохала найменшого в родині хлопчика витягти одного з них – який втрапляв, за того і вийде заміж.

Найцікавіші дієства відбувалися власне на Катерину. Ввечері дівчата влаштовували «пісні вечорниці». Зранку «в складчину» вони зносили до однієї з осель продукти – крупу, пшоно, капусту – і готували з них борщ та кашу. На спільну трапезу мали право приходити всі парубки без запрошень. Щоправда, навідувались вони пізно ввечері, коли вже дівчата закінчували ворожити.

Існувало безліч таких дійств. В. Скуратівський в етнографічному нарисі-дослідженні «Святвечір» наводить кілька. Як тільки спадали сутінки, дівчата вирушали «на полювання» – тихцем підходили до вікон своїх сусідів чи сідали під тином і чекали сторонніх розмов: про що йшла мова на вулиці або в хаті, за тим і прогнозували свою долю. Після цього йшли слухати голос тварин – гавкіт псів, іржання коней, мукання корів, спів півня тощо, за якими завбачували професію чи характер судженого. Деінде вибігали на вулицю і запитували ім'я першого-ліпшого, щоб знати як зватиметься майбутній чоловік. Натомість удосвіта до сходу сонця йшли до криниці й видивлялися на себе: якщо відображення «пощерблене», то подружнє життя буде невдалим, і навпаки.

Останнім акордом катеринських ворожінь, якого з особливим нетерпінням чекали хлопці, було «Кликання судженого до каші». Насипавши в миску спеціально зготовленого їства, виходили гуртом на двір і гукали:

– Іди, іди, суджений, кашу їсти! – і били по черзі макогоном у ворота.

У деяких місцях цей обряд мав інше забарвлення і називався «Закликання Доли до каші». Дівчата брали по черзі зав'язане в рушник горня з пшоном, виходили до воріт і, вилізши на них, запрошували:

– Доле, Доле, йди до нас кашу їсти! [5, с. 146].

У кожному селі були свої наклічки: «Катерино, Доле наша, покрій головоньку – буде каша!», «Доле, ходи до нас вечеряти!», «Доленько моя, озовися, Доленько щасливая, пригорнися – іди до нас вечеряти!» чи «Доле моя (назилось ім'я бажаного хлопця), мій предречений, йди до нас вечеряти. Прийди, прийди, Доле моя!».

Хлопці, що сиділи в сховці, на кожен наклічку подавали відповідні звуки. Їм нетерпілось, адже більшість з них цілий день пусникали – «щоб свята Катерина послала гарну дружину». Голодували переважно ті парубки, які мали намір невдовзі оженитися.

Коли ж закликання на кашу закінчувалось, юнаки почергово заходили до хати, запитуючи:

– Добридень, пань-матко, вся чесна громадо і хато! Чи дозволите завітати до оселі й привітати з Катериною?

Як правило, такий дозвіл давали. Тоді хлопець, переступивши поріг, клав хліб і казав:

– Зі святою Катериною, з добрим вечором, здоровенькі були!

За вечерею молодь веселилася, співала пісень, переважно колядкових, в яких згадувалось про долю. Після обрядової вечері влаштовували різноманітні ігри та забави (але без танців, бо піст), які в кожному селі мали свої відмінності. Найвідомішою була така. Зав'язують хлопцеві хустиною очі, а одна чи кілька дівчат подають у різних кутках голос. Парубок біжить на їх оклик, та юнки в цей час переходять в інше місце. «Ловець» мусить упіймати свою Долю. Як ви здогадуєтесь, це не завжди вдавалось, що викликало загальний сміх та кепкування.

Як правило, цього вечора дівчата не залишалися на досвітки. Всі розходилися по домівках, бо треба було ще продовжувати «викликати Долю». Дівоче свято залишало приємні спогади й романтичні сподіванки на щасливе подружнє життя, яким неодмінно ошчедрить покровителька [5, с. 147].

Але найкращим днем для ворожби вважався день і ніч на Андрія (13 грудня). Дівчина брала у жменю конопляне насіння і тричі обходила навколо хати, примовляючи:

Я, Святий Андрію, конопельки сію.

Дай же, Боже, знати, з ким весілля грати.

Цієї ночі наречений мав наснитись дівчині.

Ще один прийом: до схід сонця таємно взяти жменю конопляного насіння, зав'язати в сорочку і носити його цілий день; ввечері носіяти, заскородити сорочкою і проказати: «Хто мені суджений, той прийде зо мною конопельки брати», і наречений обов'язково прийде. Так ворожити можна і під Новий рік. Популярний і такий спосіб: на ніч з'їсти ложку борошна,

змішаного з ложкою солі й розведеного водою, – уві сні майбутній чоловік подасть напитись [3, с. 109].

Чимало цікавих ворожінь зафіксував свого часу П. Чубинський в етнографічній експедиції в південно-західному регіоні України. Всі вони вельми цікаві й оригінальні. Але найбільше чекала молодь обряду з калитою. Деінде це печиво називали «калета», «калата» (від калатання підвішеного до сволюка коржа) чи «король». Дівчата – а саме вони мали право готувати його – збирались удосвіта в одній із світлиць, йшли по воду до кількох криниць, щоб до сходу сонця замісити тісто. При цьому дотримувалися дійств, які нагадували випікання весільного короваю: примовляння, обрядові сценки, пісенні сюжети. Ось один з таких:

А ми калиту місили,
З усіх криниць воду носили;
Як балабушки місили –
З ополонки воду носили.

У замішене з пшеничного борошна тісто додавали мед, родзинки, а зверху посипали маком. В одних випадках у калиті робили одну посередині, в інших – чотири по боках дірочки, а ззовні оздоблювали фігурками чи узорами «кривого танцю» – різноманітними кривульками. Випікали калету так, щоб вона була сухою і важче відкушувалася, після чого обмащували медом, принесеним хлопцями, й обсипали маком – тільки з дівочої складки. Саджаючи в піч, приспівували:

Андрій піч вимітає,
Катерина в піч заглядає...

Ввечері «короля» підв'язували на червоній стрічці до сволюка (деінде він був рухомим: якщо учасник високий і міг легко дістати, то коржа тут же піднімали, підтягуючи мотузку). Дівчата заспівували:

У небо, наша калита, у небо.
А ти, сонечко, підіймись,
Та на нас подивись:
Ми калиту чіпляємо,
На місяць поглядаємо,
Свою долю-радість закликаємо... [5, с. 156–157].

Під Новий рік та на Андрія дівчата вдавались до різних способів ворожіння: можна висмикнути зі стріхи соломину з колоском, якщо у колосі буде зерно – наречений буде багатим чоловіком, якщо колосок виявиться порожнім – майбутній чоловік з бідноти. Посадити півня в діжу і поставити її на покуті, на підлозі насипати зерна і поставити поряд миску з водою; якщо звільнений півень кинеться до зерна – чоловік буде хазяйновитим, якщо до води – пияком. Але найкращим вважалось таке ворожіння: треба було спекти балабушки, змастити їх маслом і викласти на лавці. Кожній парі балабушок давались дівчачі та хлопчачі імена, потім впускали до хати голодного собаку, в якому порядку він з'їдав ці булочки – так мали одружуватись пари. Якщо балабушка падала на підлогу, то це означало, що той, чиім іменем її було названо, залишиться самотнім у цьому році. Лише

новорічним ворожінням було кидання чобота через хату: куди він впаде, звідти й чекай нареченого; розкладання опівночі вогнища на березі річки чи озера і кидання в ополонку головешок: якщо та згасне із тріском – чоловік буде багатим, якщо тільки зашипить – бідняком.

На Новий рік ворожать і діти на зроблених із вишневих патичків фігурках, особливо поширений цей обряд на Гуцульщині. Ворожать самі, а часом ходять із колядниками, щоб і дорослі позабавлялись. Смісл цього дійства простий: одна із 40 іграшок, «бичків», витягнена із мішка» віщує у Новому році заміжжя, якщо це чоловіча і жіноча фігурки, зв'язані червоною ниткою; довге життя – якщо це покручений патичок; багатство – якщо це корівки та бички тощо [3, с. 110].

Дохристиянськими обрядами були наповнені молодіжні зібрання на Андрія, що подекуди називались великими вечорницями. У програмі їх важливу роль відігравали різноманітні прийоми любовно-шлюбної магії: засівання конопель, ворожіння з балабушками, калитою тощо. Вже у ХІХ ст. вони стали втрачати свою магічну функцію і перетворились на традиційні ігри, що супроводжувались сміхом і жартами. Пережитки язичницьких уявлень знайшли відображення у звичаях «карнавальної свободи», яка негласно проголошувалась на Андрія. В цю ніч, як і в новорічну, народний етикет дозволяв деякі вияви антигромадської поведінки, які в інший час суворо засуджувалися і підлягали покаранню за звичаєвим правом. У ролі «порушників порядку» звичайно виступали представники парубоцтва і підлітки. Набір типових «андріївських жартів» не відрізнявся особливою вибагливістю: парубки знімали з воріт хвіртки і заносили на край села, зав'язували мотузкою, підпирали кілком двері хати, вилазили на стріху і затикали комин, пускали в димар горобців тощо. Ці та інші ритуальні безчинства практикувалися здебільшого на подвір'ях, де були дівчата «на порі», що досягли шлюбного віку [4, с. 162].

У деяких регіонах хлопці, зокрема ті, котрих дівчата не запросили на калиту, вчиняли всілякі бешкети: лякали їх, пересновували дротом або нитками пугівці, крали ворота, розбирали тини тощо. За такі покражі (а, бувало, що й розбирали клуні) батьки дівчини мусили відкупитися – поставити могорич. На Поліссі це робили напередодні Василів (13 січня) [5, с. 158].

Сучасна дослідниця О. Боряк зауважує, що дівчата ворожили і на свято Катерини, і на Андрія, а ще на Різдво та Хрещення. Отже, щоб доля посміхнулася дівчині в прийдешньому році робили такі спеціальні дії:

1. Під Новий рік о 12-й годині ночі голою замітали в хаті.
2. Пускали два крайчики хліба на воду: треба тільки, щоб вони зійшлися – тоді і свати забаряться.
3. Пекли спеціального книшика (печиво), а потім цілий день на Новий рік носили його за пазухою.

4. Через голову, а якщо вдасться, то й через хату кидали чобіт і дивилися, як він упаде. Якщо чобіт ставав подошвою, дівчина мала невдовзі вийти заміж, а якщо носком – треба дивитися, в який бік він вказує, адже

саме звідти прийде суджений (добре аби хлопці жартома не встигнули чобота вкрасти!).

5. Брали воскову свічку, що залишилася від Великодня (так звана страсна свічка), і миску з водою. Віск топили в залізній ложці, виливали у воду, давали йому охолонути, а тоді брали й доводили до стіни, дивлячись, щоб була з того воску тинь. По ній і намагалися вгадати свою долю.

6. Завзято носили дрова до хати і лічили, скільки їх у кожному оберемку: якщо парна кількість, то й дівчина буде «до пари».

7. Лічили кілки на чужому тині: якщо дев'ятий траплявся обтесаний, чекали, що сватати дівчину буде бідний, «голий» чоловік, а якщо кілок траплявся з корою – то багатий.

8. Ходили із книшем у руці слухати під вікна: коли в хаті хтось спересердя гримав на дітей: «сиди..., не ходи..., не бери...» – це означало, що дівчині ще рік сидіти у дівках. Або ж з книшем виходили на вугол хати і слухали, з якого боку пес гавкає, вірили, що ту сторону дівчина піде заміж.

9. Ловили павука у горнець, там прикривали його, щоб кудись не втік. Як павук зачинав снувати павутину – скоро заручини.

10. В накреслене крейдою коло насипали кілька купок ячменю, потім приносили з сідала сонного півня, з чиеї купки птах починав клювати, та скоро вийде заміж. Наскільки дієві ці стародавні ворожіння, можете перевірити самі, тож хай вам, дівчата, неодмінно посміхнеться доля! [1].

Отож, дівочі ворожіння в Україні мали любовний характер, вирізнялися своєю поетичністю й неповторністю, на обрядодійства свят Катерини та Андрія юнаки й дівчата шукали собі пару для майбутнього подружнього життя.

Література:

1. Боряк О. Топ 10 дівочих ворожінь. URL: <https://ethnography.org.ua/content/top-10-divochyh-vorozhin> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис : у 2-х т. Т. 1. Київ : Оберіг. 1991. 456 с.
3. Ковальчук О. В. Українське народознавство : книга для вчителя. Київ : Освіта. 1992. 176 с.
4. Культура і побут населення України : навч. посіб. / укл. В. Наулко, Л. Артюх, В. Горленко та ін. 2-е вид., доп. та переробл. Київ : Либідь. 1993. 288 с.
5. Скуратівський В. Святвечір : у 2-х кн. Кн. 2. Київ : Перлина. 1994. 192 с.
6. Українська минувшина : ілюстративний етнографічний довідник. Київ : Либідь. 1993. 256 с.

УДК 373.3/5.015.31:[37.013+39](043.2)

Мирон Денисюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОПЕДАГОГІЦІ

Розглянуто провідні ідеї і традиції трудового виховання за народною педагогікою. Проаналізовано традиційні народні етапи трудового виховання та навчання дітей. Визначено важливість праці як важливого засобу виховання дітей та молоді в українській народній педагогіці.

Ключові слова: *трудова виховання, праця, українська етнопедагогіка.*

Трудова виховання забезпечує повноцінний гармонійний і всебічний розвиток особистості. Проблема трудового виховання на засадах народної педагогіки знайшла своє відображення в працях С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, Є. Сявавко, К. Ушинського та ін.

Проблема підготовки до життя і праці – центральна в народній педагогіці. Розв'язання її зводиться до бажання мати добрих дітей («Добрі діти – спокійна старість, лихі діти – старість стає пеклом»).

Мета статті – проаналізувати традиційні періоди трудового виховання в українській народній педагогіці.

Ми погоджуємося з думкою авторів етнографічного довідника «Українська минувшина» про те, що трудові свята і обряди є органічною складовою святково-обрядової культури українського народу і взаємозв'язок свят і праці має традиції, що сягають доісторичних часів [3, с. 201].

В основі традиційного родинного виховання лежить праця. Саме вона є мірилом духовних і фізичних якостей людини. Працю можна по праву назвати великим творцем людської особистості, дійсного духовного багатства, моральної чистоти. Тому й безсумнівно вся народна педагогіка ґрунтується на праці. За народною оцінкою праця виступає головним засобом створення матеріальної й духовної культури. Правильно організована праця облагороджує людину, забезпечує її нормальний фізичний, розумовий і моральний розвиток, відвертає від поганих думок і вчинків. Здавна вважалося, що навіть у найбільшому горі душу очищає, зцілює і повертає до життя саме праця. Недарма ж кажуть: «Праця в горі утішає» [2, с. 174].

Мабуть, найбільшу кількість крилатих висловів кожний народ присвятив праці, оскільки її виховна сила настільки велика, що її важко переоцінити. Українські мудрослів'я про працю твердять: «Хто багато робив,

той багато знає», «У праці – краса людини», «Без діла слабше сила», «Землю прикрашає сонце, а людину – праця» та ін.

Праця, як могутній чинник родинного виховання, проходить червоною ниткою через усі жанри й види українського фольклору: колискові пісні, веселі дитячі пісеньки, народні казки, дійові особи яких за сумлінну працю отримують винагороду, ігри, пов'язані з сімейним побутом, тощо.

Зокрема їй приділено дуже велику увагу в казках, змальовані тут персонажі, завжди розумні, чесні, працьовиті, правдиві, скромні, людяні, доброзичливі, а ледарі – тупі, хвалькуваті, брехливі, з черствим і холодним серцем, здатні на жорстокість і злочин. Герої казок за чесну, сумлінну працю одержують нагороду, а за бездіяльність зазнають покарання. Гульцям і неробам народ виносить покарання – смертний вирок.

Широко представлена праця в українських загадках. Трудовий процес людини, господарський реманент, знаряддя і результат праці – провідна тема українських загадок. Наприклад: «Ходить пані по майдані. Куди гляне – трава в'яне» (коса косить), «Літом служить, а зимою зуби сушить» (борона), «Внизу роги, а наверх хвіст» (вила), «Загадаю загадку, кину на грядку, нехай моя загадка до літа лежить» (озимий хліб, посіяний у полі), «Б'ють мене ціпами, ріжуть мене ножами, за те мене отак гублять, бо всі мене дуже люблять» (хліб). Подібні загадки спонукають дитину замислитись над значенням людської праці, виховують почуття поваги до трударя, бережливе ставлення до знарядь праці [2, с. 180].

Народні традиції родинного виховання відображують прагнення батьків до того, щоб забезпечити найвищий рівень трудової підготовки дітей, збудити в молоді, як психологічний, так і моральний постійний потяг до праці, при чому такий сильний, щоб вихованець соромився власного байдикування, обурливо ставився до ледарів і нероб, в умовах бездіяльності почував себе ненормально та й навіть в уяві не припускав собі такого, як жити не працюючи.

У трудових родинах працюють всі без винятку, крім тяжкохворих, діти допомагають трудитися батькам, батьки не можуть обійтись у своїй праці без дітей; як тільки дитина навчиться нести своєю рукою ложку від тарілки до рота, вона працює – для того, щоб потренуватись в праці. А том, що ніхто з людей, які оточують дитину, без праці не уявляє собі життя.

За розпорядком господарських робіт в українській селянській родині стежив батько. Він за вечерею підсумовував, що зроблено протягом дня, та давав кожному членові сім'ї на наступний день.

Традиційно, робочий день починався дуже рано: влітку о 4-5 годині, а взимку о 5-6-ій. Зміст і характер праці в трудовій родині підпорядковувався потребам і умовам соціально-економічного життя, а трудове виховання здійснювалось через безпосереднє залучення дітей до праці батьків. При цьому зберігалась наступність, зумовлена віковими можливостями дітей. Це наочно можемо спостерігати, наприклад, на пастухуванні, через яке проходили всі селянські діти. Тут з віком дитини змінювались види домашніх тварин, яких вона пасла, у такій послідовності: кури, гуси, вівці,

поросята, корови, коні. Причому до випасання коней, тим більше нічного, залучались тільки хлопці.

Здійснюючи трудове виховання, українська родинна етнопедагогіка враховує як вікові, так і статеві особливості дітей, а працю вважає основним засобом морального і фізичного здоров'я, краси і натхнення.

Народна система трудового виховання дітей у сім'ї струнка і багатогранна. У загальній трудовій атмосфері сім'ї народження дитини розглядається як поява на світ майбутнього працівника.

Відомий дослідник української етнопедагогіки М. Стельмахович у своїй праці «Народна педагогіка» виділяє такі етапи народного навчання: вступний (ігровий – від 2 до 6-7 років); помічний (вступний – 7-15 років); основний (завершальний – від 15 до 20 років) [2, с. 176].

На Україні побутував звичай, за яким повитуха відтинала новонародженій дівчинці пуп до гребеня, щоб вмiла добре прясти, а новонародженому хлопчикові – до сокири, щоб був добрим майстром. Пупок засихав, його зберігали в різьбленій скриньці, яка лежала в скрині. А коли дитині час було йти до школи, їй давали свій пупець розв'язувати, щоб розум був не зав'язаний. Як бачимо українська родинна етнопедагогіка однаково цінить працю як фізичну, тук і розумову.

На Гуцульщині в деяких селах й понині існує ритуал відправлення дитини на «свій хліб» під час відлучення від грудей. На лаві розкладаються різні речі, зібрані гості з цікавістю стежать до чого спочатку доторкнеться хлопчик: якщо до молотка – буде теслею, до гончарного круга – гончарем; до віника – буде жінками замiтати, як до склянки – буде п'яницею (етнографічні дослідження Г. Маковій за книгою «Затоптаний цвіт») [1].

На першому етапі, протягом другого-третього років, дитина за правильного виховання набуває деякої самостійності (в її роздяганні, вмиванні,) засвоює правила користування предметами та елементарні норми поведінки. І, звичайно, вступає в працю психологічно, засвоюючи слова «праця» в основному через такі ефективні виховні засоби, як колискові пісні, пестушки, утішки, різні заклички, в яких прославляється праця («Ой люлі-люлі, бай», «Люлі-люлі дитино», «А люляй мi, люляй», «Сину мій любенький», «Ладі-ладусі», «Сорока-ворона», «Кую-кую чобіток», «Зайчику, зайчику» та багато ін.). Персонажі тут наділені здебільшого казковими, барвистими рисами, привабливими для малят. Візьмемо хоча б цикл колискових пісень про котика («Ой, котику, котику», «Ходить кіт по горі», «Ой ти, котику сірий», «Ой ти, коте Рябку», «Ой був собі коточок», «Ой, ну любі, коточок» та багато ін.), які закликають котика працювати – дитину колисати, дрова рубати, копати грядку, ловити рибку, піч топити, мести хату й сіни, вчитися шити, молотити.

Народна педагогіка не тільки проголошувала обов'язок працювати, а й втілювати його на практиці. Вже з перших кроків батьки залучають дітей до посильної праці, у різних її видах, пов'язаних із самообслуговуванням, господарсько-побутовими потребами, участю в догляді за рослинами і тваринами, рукоділлі. Така різноманітність дає змогу підтримувати

постійний інтерес до трудової діяльності. Оскільки тут найбільше місце займає дитяча гра, цей період трудового виховання називаємо ігровим. Взаємозв'язок праці з грою виявляється по-різному: гра відображає працю дорослих, елементи трудових дій відбиваються у грі, ігрові моменти включаються в процес праці. У своїх іграх діти найчастіше відтворюють те, що спостерігають в родинному колі. Відображаючи в іграх трудові дії дорослих, діти проймаються любов'ю до їхньої праці.

Провідними засобами на першому етапі трудового виховання в родинній етнопедагогіці є показ і спостереження, які розширювали кругозір дітей та давали перші уявлення про різні види праці. Ці прийоми в основному охоплювали повідомлення дітям елементарних знань про сільськогосподарську працю, рибальство, формування загальних уявлень про працю на основі щоденних спостережень і безпосереднього сприймання, цілеспрямований вплив на емоційний світ дитини через зосередження її уваги на тих сторонах життя, які пов'язана з трудовою діяльністю людини.

Коли дитині виповнювалося сім років, у селі на хлопчика надівали штани, і він ставав погоничем – поганяв воли під час оранки, пас телят, овець, свиней і допомагав по господарству. Дівчині ж пов'язували поверх сорочки запаску і називали її прялею, бо починали вчити прясти. Дівчина няньчила малят, пасли телят, овець, гусей, допомагали матері в хатній роботі.

У другому (помічному) етапі у родинному вихованні, діти ставали активними помічниками батьків. Праця хлопчиків та дівчаток розмежовується дедалі більше, стає розгалуженішою, бо охоплює ширше коло виробничих галузей. Моральна підготовка до самостійної праці теж набирає нового нюансу. Вона узгоджується з підлітковим віком, з притаманними йому психологічними властивостями. Наприклад, народна педагогіка націлює на те, щоб підлітки були помічниками дорослих не тільки в праці, а разом з ними готувалися і відзначали трудові громадські і родинні свята, які супроводжуються барвистими народними обрядами, захоплюючими іграми, піснями, славлять працю та її результати, звеличують трударя, демонструють його красу.

Педагогічне значення громадських і родинних трудових свят велике. Саме під час участі в трудових святах і обрядах кожна людина відчуває особливу піднесеність, бурхливий приплив свіжих сил і енергії, дістає багато позитивних вражень. Після тривалої наполегливої праці трудове свято для людини є завжди бажаним. А діти та підлітки з їхніми загостреними емоціями, сприймають трудове свято особливо. Та й не тільки свято, а й підготовку до нього з його неодмінним елементом очікування. Участь у підготовці до свята, як і саме святкування, має чималий виховний вплив. А тому народна педагогіка розглядає трудові свята та обряди як одну з основних форм системи трудового виховання.

Народна педагогіка до організації праці висовує конкретні вимоги, які подано в табл. 1.

Таблиця 1

Вимоги до праці за народною педагогікою

Вимога	Народно-педагогічний зміст
Установка на вдалий початок роботи	«Добрий початок справи – половина справи»
Енергійність праці	«Робить – як мокре горить»
Зосередженість, поступовість у роботі	«Хто спішить, той людей смішить», «Коли почав орати, то у соплку не грати»
Витриманість, наполегливість, сміливість	«Поки не впріти, доти не вміти», «Вовків боятися – в ліс не ходити»
Завершальність, доведення розпочатої справи до кінця	«Кінець – справі вінець!»

Відкриття обдарованості теж припало на молодий вік. Мати – кравчиня прищеплювала дочці змалку любов до своєї професії. А батько-хлібороб з раннього віку переконував сина, що хлібороб – найголовніша професія на землі, до того ж доводив не тільки словами, а й ділом, беручи хлопчика з собою в поле, саджаючи на віз, на коня верхи, показуючи як сіють гречку. А тому професійний вибір підлітка міг впливати з його нахилів, роду занять батьків, а також тих видів праці, які були поширені у тій чи іншій місцевості. Дуже авторитетною в цей момент була порада батьків.

У сім'ях селян, ремісників, робітників батьки прагнули передусім навчити дітей тому, що самі знають. І не дивно, що одна та сама професія передавалася у сім'ї з покоління в покоління. Українці здавна відомі як чудові хлібороби, гончарі, столярі, муляри, ткачі. Народні умільці нерідко були й чудовими педагогами, які вміли тонко, зі знанням справи здійснювати професійний відбір молоді до поширених серед населення професій, прищепити любов до своєї професії багатьом іншим людям, передати їм свої знання, уміння і навички. Та й помилялися у професійному відборі дуже рідко. Тільки особливим їхнім талантом у поєднанні з палкою любов'ю до своєї професії можна пояснити те, що майже кожне село в Україні славалося людьми своєї професії – садівниками чи пасічниками, стельмахами чи ткачами, бондарями чи різьбярями, ковалями чи теслярами, мулярами, шевцями чи кравцями, кошикарями, гончарями чи кушнірами.

Остаточне формування людини як працівника певної галузі за традицією родинної етнопедагогіки припадає на третій, основний або завершальний, етап трудового виховання, коли юнаки і дівчата остаточно утверджуються професійно, беручи безпосередню участь у всіх виробничих діях і вчинках нарівні з дорослими.

Припустимо, якщо в батька-ткача син на другому етапі трудового виховання був лише помічником, який, виконуючи його вказівки, підготовляв човник, намотуючи його нитками, змазував пряжу відповідним розчином і т. д., то на третьому етапі він уже міг сісти за ткацький верстат і під керівництвом свого наставника виткати кусок полотна. Завершальним

етапом трудового виховання вважається той, коли юнак повністю може взяти ткати полотна на себе, замінивши досвідченого ткача, і розпочати цілком самостійну трудову діяльність [2, с. 186].

Загалом трудове виховання і навчання в українській етнопедагогіці спрямоване на вироблення у дитини певних трудових якостей і здійснюється за допомогою системи засобів, які відображені в табл. 2.

Таблиця 2

Основні якості, які використовувались	Засоби, які використовувались в процесі виховання
Працьовитість Охайність Зосередженість Енергійність Сумлінність Повага до праці Повага до людей праці Повага до трудових звичаїв Бережливе ставлення до знарядь праці і її результатів Моральне задоволення від праці	Фольклор Колискові пісні Народні пісні Ігри Іграшки Крилаті вислови Спостереження за діяльністю дорослих Наслідування діяльності дорослих Трудові свята та обряди Трудові доручення та обов'язки Традиції сім'ї

Отож, народна педагогіка визначає значення праці як основи культури, духовного збагачення людей. Людина красива і славна своєю працею, своїми ділами, тим, що вона творить для людей, для майбутнього. Тому народні традиції родинного виховання відображають прагнення батьків забезпечити якомога вищий рівень трудової підготовки дітей, пробудити в них потяг до праці, усвідомлення того, що праця є основою життя людини. І нарешті, подальший розвиток трудових свят неможливий без пильного вивчення народного досвіду, прогресивних набутоків традиційної обрядовості та трудової моралі, їх відродження та творчого використання.

Література:

1. Маковій Г. П. Затоптаний цвіт : народознавчі оповідки. Київ : Укр. Письменник. 1993. 205 с.
2. Стельмахович М. Г. Провідні ідеї і традиції трудового виховання. *Народна педагогіка*. Київ : Рад. школа. 1985. С. 173–192.
3. Українська минушина : ілюстративний етнографічний довідник. Київ : Либідь. 1993. 256 с.

УДК 004.9:930:373.3

Діана Динь,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – Галина Єрко

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається актуальність використання інформаційних технологій при вивченні предмета «Я досліджую світ» у початковій школі. Особливу увагу приділено аналізу можливостей застосування інформаційних технологій на підвищення ефективності освітнього процесу при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі.

Ключові слова: освітній процес, початкова школа, інформаційні технології, нова українська школа.

Сучасна людина оточена такою кількістю інформації, яку вона не в силі переробляти та використовувати для розвитку суспільства без допомоги нових інформаційні технології. З кожним роком все наполегливіше у наше життя вривається комп'ютер, а разом із ним й інформаційні технології. У зв'язку із цим головним у практичній діяльності вчителя стає розуміння ролі застосування інформаційних технологій у навчальній діяльності. Впровадження інформаційних технологій у практику освітнього процесу сучасної школи є необхідною умовою успішного навчання молодших школярів.

В освітній програмі Нової української школи реалізація історичної та громадянської освітньої галузі відбувається на уроках наскрізно. Метою громадянської та історичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є створення умов для формування в учня/учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами [5].

Використання інформаційних технологій під час реалізації громадянської та історичної освітньої галузі є необхідним елементом для успішного набуття компетентностей молодшими школярами.

У контексті дослідження вважаємо за необхідне розкрити сутність поняття інформаційні технології. Інформаційні технології – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [3, с. 29].

Використання комп'ютерних технологій – це не вплив моди, а необхідність, диктована сьогоdnішнім рівнем розвитку освіти, умовами воєнного стану та пандемії.

Переваги використання інформаційних технологій при вивченні громадянської та історичної галузі можна звести до двох груп: технічних та дидактичних [1, с. 26]. Технічними перевагами є швидкість, маневреність, оперативність, можливість перегляду та прослуховування фрагментів та інші мультимедійні функції. Дидактичні переваги інтерактивних уроків – створення ефекту присутності, в учнів з'являється відчуття справжності, реальності подій, інтерес, бажання дізнатися та побачити більше.

Упровадження інформаційних технологій у практику роботи вчителя початкових класів при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі здійснюється за такими напрямками:

1. Використання презентації до уроків.
2. Робота з ресурсами Інтернету.
3. Використання готового програмного забезпечення або супроводу до підручника.

Застосування інформаційних технологій у процесі вивчення громадянської та історичної галузі підвищує загальний рівень освітнього процесу, що посилює пізнавальну активність учнів. Це зумовлено тим, що молодший шкільний вік характеризується психофізіологічними віковими особливостями, індивідуальною (візуальна, аудіальна) системою сприйняття, низьким ступенем розвиненості пізнавальних здібностей, особливостями навчальної мотивації, інтересів, що вибудовує процес пізнання. Вчитель часто виступає у ролі помічника, консультанта, який заохочує оригінальні знахідки, стимулює активність, ініціативу, самостійність [1, с. 27].

Наприклад, при освоєнні змістової лінії «Ми – громадяни України. Ми – європейці» обов'язковими результатами навчання є розпізнавання об'єктів культурної спадщини нашого народу [5]. Для того, щоб учням краще запам'яталися ці об'єкти, вчитель може скористатися віртуальними екскурсіями Україною. В мережі Інтернет є багато можливостей для віртуальних екскурсій. Зокрема, пропонуються перелік музеїв та експозицій, віртуальні подорожі реконструйованими пам'ятками архітектури, які відтворені у первозданному вигляді, замками та історичними місцинами України та світу. Практика показує, що після таких віртуальних подорожей у дітей підвищується інтерес до навчання. Використання таких ресурсів викликає у дітей емоційний відгук. Екран привертає увагу, яку педагог часом не може досягти при фронтальній роботі з класом.

Іншим прикладом використання інформаційних технологій, зокрема, у змістовій лінії «Людина серед людей» при вивченні теми: «Чому сім'я – найголовніше в нашому житті» є виконання вправ на освітньому порталі LearningApps (рис. 1):

Рис. 1. Завдання на порталі lerningapps

За допомогою таких вправ можна перевірити наскільки у дітей сформоване уявлення про права дитини в Україні. Такі завдання цікаві для учнів та сприяють активізації пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку.

Також зараз для роботи вчителя початкової школи під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі великі можливості надає YouTube канал. Де можна знайти як готовий контент, так і створити свій власний канал і розміщувати на ньому різні відеуроки та матеріали.

Отже, використання інформаційних технологій у вивченні громадянської та історичної освітньої галузі дозволяє: посилити освітні ефекти; підвищити якість засвоєння матеріалу; побудувати індивідуальні освітні траєкторії учнів; здійснити диференційований підхід до учнів із різним рівнем готовності до навчання; організувати одночасно дітей, які мають різні здібності та можливості.

Література:

1. Бондаренко Т. С. Дидактичні умови застосування інтернет-технологій в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти. *Витоки педагогічної майстерності: наук. журн.* / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава. 2020. Вип. 25. С. 25–28.
2. Маринченко Г. Сучасні веб-сервіси в роботі вчителя при перевірці знань учнів. *Актуальні проблеми розвитку країн світу: історія і сучасність: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 11 трав. 2018 р.* Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського. 2018. С. 84–85.
3. Руцька К. О. Використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках в початковій школі : навч.-метод. посіб. Вінниця : ММК. 2016. 79 с.
4. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навч. посіб. / за ред. Г. Швачич та ін. Дніпро : НМетАУ. 2017. 230 с.
5. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл II (3-4 класи). Громадянська та історична освітня галузь. URL:

https://nuschool.com.ua/plan/programm/typical_1/9.html (дата звернення: 11.11.2022).

УДК 37:008:94(477)«085/134»Мудрий(043.2)

Сергій Джурак,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Розглянуто культурно-освітню діяльність Ярослава Мудрого. З'ясовано, що Київ за часів Ярослава стає потужним політичним, культурним, економічним, науковим центром не тільки Давньої Русі, а й усієї Європи.

Ключові слова: давньоруська освітня традиція, школи «книжного вчення», писемність, Ярослав Мудрий.

Ярослав Мудрий (978–1054) – видатний державний діяч Давньої Русі. Син Володимира Великого та полоцької княжни Рогніди, Ярослав Мудрий у 1019 р. став Великим Київським князем. Він поширив великокнязівську владу на захід від Чудського озера, на землі, загарбані Польщею. У 1043 р. організував похід проти Візантії, зміцнював південні кордони Русі, у 1036 р. вщент розгромив печенігів під Києвом (на місці здобуття перемоги збудовано Софійський собор) [3, с. 12].

Мета статті – проаналізувати на основі історико-педагогічних джерел освітньо-культурну спадщину Ярослава Мудрого.

Ярослав довершив справу свого батька Володимира Великого: на сході Європи сформувалася велика слов'янська держава з могутньою армією, високим рівнем культури, широкими економічними та політичними зв'язками із світом.

Тривале князювання Ярослава принесло Русі могутність і бурхливий розвиток в усіх сферах політичного й культурного життя. Завдяки Ярославу зміцнилися кордони Київської Русі, які протяглися від Балтійського до Чорного моря та від річки Оки до Карпатських гір, відбулося інтенсивне будівництво й прикрашання міст, піднесення сільського господарства й ремесла, промислів, внутрішньої й зовнішньої торгівлі. Підвищився авторитет Давньоруської держави в середньовічному світі, що також позначилося на династичних зв'язках дому Ярослава Володимировича з правлячими династіями Європи. Так, сестра Ярослава Добронєга була видана за польського князя Казимира; три доньки стали королевами: Анна – французькою, Єлизавета – норвезькою, Анастасія – угорською; один із синів, Святополк, одружився з дочкою саксонського графа Леопольда, Ізяслав – з родичкою германського імператора Генриха III Гертрудою, Всеволод – із

дочкою візантійського імператора Анастасією [2, с. 11]. Сучасники називали князя «тестем Європи». Освіченість його дочок була відома в багатьох землях [3, с. 12].

У період правління Ярослава Мудрого на Русі остаточно утвердилося християнство, сформувалася організація руської православної церкви. Близько 1039 р. було засновано Київську митрополію, що підлягала Константинопольському патріархові. Проте князь дав відсіч спробам візантійських імператорів позбавити руську церкву самостійності з метою політичного тиску. Борючись за її адміністративну й духовну незалежність, він поставив київського священника Іларіона митрополитом [3, с. 12].

У роки правління Ярослава був створений збірник норм давньоруського права – славнозвісна «Руська Правда», або «Правда Ярослава», в якій діючі на той час закони не лише систематизувалися, а й пристосовувалися до нових реалій тогочасного життя [2, с. 12].

За Ярослава Мудрого вже було чимало освічених людей, які стали його помічниками в освітянській та книжній справі. Є відомості, що князь Ярослав розмістив школу в одному з приміщень Софійського собору, відкрив майстерню-скрипторій, у якій перекладалися і переписувалися книги та велося київське літописання. При соборі була створена перша в Україні книгозбірня (1034). Літописи згадують: «Ярослав любив книги... І пильнував до них і часто читав їх і вночі і вдень, і зібрав багатьох переписувачів і перекладачів з грецького на слов'янське письмо, і переписали вони багато книг». «Звелів багато книг переписати і склав їх у церкві святої Софії». Книги, які виходили зі стін Софії, стали основою для створення бібліотек, зокрема великої бібліотеки Печерського монастиря, який з кінця XI ст. був одним з найбільших осередків культурного життя України-Русі [1, с. 42].

Ярослав Мудрий був високоосвіченою людиною, любив читати. Як зазначав літописець, «до книг виявляв охоту, часто читаючи їх вдень і вночі. І зібрав книгописців дуже багато, які перекладали з грецької на слов'янську мову. І написали вони багато книг, по яких віруючі люди вчаться і насолоджуються вченням божественним». З цих книжок було створено першу на Русі бібліотеку, яка містилася в храмі святої Софії – премудрості Божої й налічувала понад 900 томів. Доля цієї скарбниці невідома, до наших днів дійшли лише чотири книжки: «Ізборник» (1073), «Ізборник» (1076), «Остромирове євангеліє» та «Реймське євангеліє». Остання потрапила до французького міста Реймса з Анною Ярославною і стала національною святинєю: на ній присягли королі Франції. Створення бібліотеки – явище, типове для Константинополя, – сприяло збереженню рукописів, які були продукцією княжого скрипторію.

Був книголюбом і син Ярослава Всеволод, який вивчив п'ять мов. Другий син, Святослав, зібрав велику особисту бібліотеку. Саме на її основі було укладено «Ізборник» 1076 р., в якому книжне вчення прославлялося такими словами: «Як окраса воїнові зброя і кораблю вітрила, так і праведнику – почитання книжне».

У скрипторії, призначеному обслуговувати перекладачів Ярослава Мудрого, працювали висококваліфіковані каліграфи, оскільки необхідно було швидко розповсюджувати нові переклади, а також переписувати різноманітні книжки. Діяльність князівської книгописної майстерні в Києві хоча й мала своїм взірцем царгородську, але керувалася іншими завданнями, висунутими широкою християнізацією Київської Русі.

Започаткована Ярославом перекладацька справа стала можливою тому, що на Русі багато людей знали іноземні мови, насамперед грецьку. Ознайомлення з нею полегшували так звані схедарії – укладені за грецьким алфавітом словники з поясненням слів, синонімів. Поширеним було також знання латинської мови [3, с. 13].

З ім'ям Ярослава пов'язаний і не бачений доти розквіт давньоруської культури. Він продовжив роботу Володимира із створення на Русі шкіл «книжного вчення». Зокрема, про організацію такої школи у Новгороді свідчить літопис під 1028 роком [2, с. 12].

Літературознавці встановили, що за Ярослава і, найвірогідніше, з його особистої ініціативи в Києві в 1037–1039 рр. було створено давньоруський літописний звід, який упродовж тривалого часу вважався першим і його було покладено в основу «Повісті временних літ».

У період правління Ярослава Мудрого в новозбудованій Софії Київській (1037) було відкрито школу, яка продовжувала найкращі традиції Володимирової. Це був вищий навчальний заклад, створений на століття раніше від перших університетів у Західній Європі [3, с. 12].

Київська ж школа «навчання книжного» переростає у вищий навчальний заклад, своєрідну середньовічну академію, і розташовується в одному з приміщень Софійського собору. Про навчання тут учнів свідчить виявлене на стінах собору графіті XI століття. Так, один із учнів повідомляє, що його навчав не один учитель, а кілька педагогів. Загальновідомо, що саме в школах вищого типу працювало кілька вчителів, які спеціалізувалися в різних науках; один вчитель працював у школах грамоти. В двірцевій школі Ярослава навчалися діти «нарочитої чади», тобто діти князів, старших дружинників, бояр, щоб стати освіченими людьми, державними діячами, дипломатами, перекладачами книг, упорядниками збірників тощо.

Дуже швидко слава про школу Ярослава поширилася далеко за межі Русі. Літописи, латинські хроніки, скандинавські саги називають претендентів на корони європейських монархів, які через різні політичні ситуації змушені були залишити батьківщину і виховуватись при дворі Ярослава. Серед них – сини англійського короля Едмунда Залізнобокого Едуард і Едвін, угорські королевичі Андрій і Левенте, данський королевич Герман, польський – Бистрим, шведський – Інге, юні скандинавські конунги Улаф, Геральд та інші. Отже, двірцева школа Києва XI століття мала певне міжнародне значення.

Фундаментальною навчальною базою школи стала бібліотека. Для її створення Ярослав у церкві Святої Софії організував скрипторій – майстерню перекладів на давньоруську мову грецьких текстів, привезених із

Болгарії, Моравії, та їх переписування. Прагнучи звільнитись від візантійської церковної опіки, Ярославові книжники, відбираючи для перекладу матеріал, звертались не до сучасної їм візантійської літератури, а переважно до авторів IV – VIII ст., до грецької церковної класики. Тут були церковні піснеспіви патріарха Софронія, Іоана Дамаскіна, Григорія Нізіанзіна, твори Афанасія Олександрійського, Василя Великого, Іоана Златоуста, Єфрема Сіріна, «Зла-тоструй», написаний у X столітті [2, с. 12].

Отож, Ярослав Мудрий був одним із тих сподвижників, які активно розвивали і популяризували культуру. При дворі князя Ярослава у Києві існувала спеціальна школа, де отримували серйозну освіту чимало діячів культури того часу: письменники, літописці, перекладачі і переписувачі книг, проповідники та різні «книжники». Він також сприяв створенню шкіл в інших найбільших давноруських містах. Князя справедливо вважають поширювачем книжності на Русі. Він турбувався про освітню справу, розпочату ще батьком. За його правління вирости юнаки, яких Володимир свого часу віддав «у книжне вчення», а згодом вони брали активну участь у князівських реформах.

Література:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підручник. Київ : Либідь. 2006. 424 с.
2. Радул О. Історія педагогіки України X–XVII століть : Персоналії. Київ : Основи. 2005. 238 с.
3. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. 1. X–IX ст. : навч. посіб. для студ. / за ред. О. Сухомлинської. Київ : Либідь. 2005. 624 с.

УДК 373.2.091.33-027.22:37.02

Вікторія Дубенюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Анна Калитяк**

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті описано дидактичні ігри як провідний метод супроводу дітей в сенсорно-пізнавальному просторі. Здатність фіксувати, аналізувати, інтерпретувати велику кількість інформації про світ і себе суттєво впливає на розумові здібності дітей.

Ключові слова: ігри, дидактичні ігри, сенсорні еталони, сенсорно-пізнавальна сфера, сенсорне виховання, діти дошкільного віку

Розумове виховання є одним з першорядних завдань дошкільної освіти, напрямом, що безпосередньо впливає на успішність соціалізації дитини та набуття нею життєвих компетентностей. Для формування необхідних складових розумового розвитку визначено необхідним засвоєння та застосування сенсорних еталонів.

Розвиток сенсорно-пізнавальної сфери дітей дошкільного віку має велике значення, оскільки він формує справжнє сприйняття, необхідне дітям для успішного життя.

Система дошкільної освіти в сучасних умовах надає перевагу розвивальним, виховним і навчальним завданням, які стимулюють розвиток пізнавальних інтересів дітей. Пізнавальний інтерес виявляється не тільки у пізнанні навколишнього світу з метою біологічного і соціального орієнтування в дійсності, а й у прагненні проникати в його різноманіття, відображати в свідомості істотні сторони, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності [2].

Важливу роль у формуванні пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку відіграють дидактичні ігри. Сам термін «дидактична гра» підкреслює її педагогічну спрямованість і багатогранність застосування. «Дидактична гра» – це фактично групова вправа з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовних для відтворення реальних обставин. Під час гри виникає мотив, суть якого полягає в тому, щоб успішно виконати взятую на себе роль. Система дій у грі, як об'єкт пізнання, стає безпосереднім змістом свідомості дітей. Все, що сприяє успішному виконанню ролі, має для дитини дошкільного віку особливе значення і чітко ним усвідомлюється [4].

«Дидактична гра» є складним, багатоплановим педагогічним явищем. Не випадково її називають і методом, і прийомом, і формою навчання, і видом діяльності, і засобом навчання. «Дидактична гра» – це метод навчання і виховання, що виконує освітню, розвивальну і виховну функції, і в процесі якого в ігровій ситуації вирішуються освітні завдання. «Дидактична гра», як правило, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. Гра захоплюватиме дитину лише в тому разі, якщо приносить радість і задоволення.

Незважаючи на численні дослідження «дидактичних ігор» та їх використання у навчанні й вихованні дітей, вивчення їх можливостей у формуванні пізнавальної активності дошкільників набуває особливого значення у контексті реформування системи освіти в Україні на засадах особистісно-зорієнтованого підходу.

Гра сприяє розвитку здібностей, які дають змогу дітям надалі самостійно здобувати різноманітні знання і використовувати їх відповідно до вимог життя.

«Дидактична гра» сприяє розвитку особистості. Якщо вона впроваджується педагогом уміло, діти реагують на неї з великою зацікавленістю, радістю, що підвищує її розвивальний потенціал.

«Дидактична гра» є не тільки засобом засвоєння окремих знань та вмінь, але й сприяє загальному розвитку дитини, формує здібності, задовольняє дитячу допитливість, залучає її до активного пізнання навколишнього світу, допомагає оволодіти засобами пізнання зв'язків між предметами та явищами (Л. Артемова, О. Запорожець, К. Щербакова та ін.).

«Дидактичні ігри», ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють власне навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються.

Одне із завдань «дидактичної гри» – формування в дітей уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Оволодіти необхідними знаннями, уміннями і навичками дитина зможе лише тоді, коли сама виявлятиме до них інтерес. Тому «дидактичні ігри» розробляються таким чином, щоб їх зміст передбачав формування не лише елементарних уявлень, а й корегування та розвиток пізнавальних процесів. Вихователь, як керівник гри, направляє її в потрібне дидактичне русло, за необхідності активізує її хід різними прийомами, підтримує інтерес до гри, підбадьорює тих дітей, в яких щось не виходить [4].

Вихователю доцільно використовувати різноманітні завдання сенсорного виховання у різних видах діяльності дітей. Ключовою умовою розумового розвитку дітей дошкільного віку є діяльнісний підхід, завдяки якому дитина активно пізнає світ у всіх видах своєї діяльності – грі, праці, спілкуванні, творчості, навчанні.

Основним завданням сенсорного розвитку є запам'ятовування, мислення, уява, які базуються на образах сприйняття і є результатами їх переробки. Тому нормальний розумовий розвиток неможливий без опори на повноцінне сприйняття.

Розумовий розвиток дитини залежить від рівня сенсорного розвитку. В основу навчання має бути покладено розвиток таких здібностей: уміння дивитися і слухати, наслідувати, розрізняти, зіставляти, відтворювати, узагальнювати. Такі знання необхідні для опанування певними уміннями, знаннями, для набуття певного власного досвіду.

Без достатнього розвитку сенсорних відчуттів неможливо повноцінно пізнати якості предметів, без уміння спостерігати дитина не дізнається про чималу кількість явищ у навколишньому світі. Без використання спеціальних виховних прийомів сенсорно-пізнавальний розвиток не буде успішним, скоріш за все, він буде поверхневим, неповним [3].

Вихователю також варто пам'ятати, що велику увагу потрібно приділяти власним жестам та міміці. Дитина дошкільного віку особливо реагує на поведінку вихователя. Пояснюючи правила гри, вихователю необхідно спрямовувати свій погляд на всіх гравців, щоб кожному здавалося, що саме йому розповідають про гру.

Для успішного проведення «дидактичної гри», дітей необхідно заздалегідь підготувати: ознайомити з предметами, які будуть використані; розповісти про їх властивості та функції. Підсумовуючи проведену роботу, вихователю необхідно звернути увагу на старання та наполегливість дітей у діях, на позитивну поведінку дітей, звернути увагу на кожного гравця [4, с. 45].

Роль «дидактичних ігор» у сенсорному вихованні є визначальною. Адже саме «дидактична гра» допомагає дитині отримати інформацію про навколишній світ та розширити кругозір. Вибудувавши відповідну систему проведення «дидактичних ігор», можна досягти успіху у процесі сенсорного розвитку дітей дошкільного віку.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. Богуш; авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька та ін. Київ, 2012. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 30 с.
2. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець. 2010. 256 с.
3. Кошель В. М. Сенсорне виховання дітей раннього віку : навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошк. віку, студентів спец. «Дошкільна освіта» та батьків. Чернігів : ФОП Баликіна О. В. 2019. 160 с.
4. Малікова Ю. В. Дидактична гра як засіб засвоєння старшими дошкільниками системи сенсорних еталонів. *Дні науки*. 2007. Т. 5. С. 43–45.

УДК 78.784.1

Аліна Кабатрут,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Коляда**

ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ХОРОВОГО АНСАМБЛЮ

У статті висвітлюються методичні аспекти та деякі питання хорознавства, що мають відношення до якості хорового співу, а саме: досліджені виконавські навички, що сприятимуть вчителю музичного мистецтва, керівнику музичному або ж керівнику хорового колективу досягти у роботі з дітьми злагодженого співу та хорового ансамблю.

Ключові слова: хоровий ансамбль, вокальні навички, головний та грудний резонатори, унісон, висока позиція співу, прикриття звуку, метро-ритмічний ансамбль.

Досліджено, що хоровий спів впливає на виховання художнього смаку дитини, розвиває почуття прекрасного та здійснює комплекс підхід в

естетичному усвідомленні дійсності. Виразність хорового виконання залежить від володіння необхідними художньо-виконавськими навичками та уміннями. Ці уміння в музичній мові мають назву вокальні навички. До вокальних навичок належать: співоча постава, дихання, звукоутворення та звуковедення, атака звуку, ансамблеве виконання, спів без супроводу.

Розглянемо детально усі складові, що є засобами досягнення хорового ансамблю.

Ансамбль – це організована праця, з французької мови перекладається злагоджено, разом [1]. Унісонний ансамбль – це ансамбль однієї, кількох партій або усього хору. Досягненню унісонного ансамблю сприяють такі фактори:

- тембр голосу;
- метро-ритмічний ансамбль;
- динаміка;
- округлення звуку;
- висока позиція співу,
- прикритий звук.

Для досягнення тембрального ансамблю хористам потрібно навчитися «зливатися» під час співу, прислухатися один до одного, не перекикувати колегу по партії, а навпаки – ніби розчинитися у загальному звучанні хору. Адже партія сопрано, як правило, має тембр світлий, дзвінкий та при співі користується головним резонатором. Хористи альтової партії навпаки – при співі користуються грудним резонатором. Враховуючи ці особливості партій сопрано та альта керівник хору чи вчитель музичного мистецтва спрямовує альтовий звук з грудного в головний резонатор, адже це допоможе зробити звук легким та світлим. Цьому сприяють правильно підібрані хорові вправи, наприклад спів каноном [3, с. 81].

Для досягнення динамічної рівноваги в хоровій партії потрібно при співі навчитися чути свою партію та загальне звучання хору.

Динамічний ансамбль досягається однаковою кількістю співаків в партії, але якщо у партії є хористи з сильними та яскравими тембрами, то ця партія може бути менш чисельною у порівнянні з іншими партіями. Якщо в партії немає яскравих тембральних фарб то можна збільшити цю групу хору за кількістю голосів, щоб забезпечити динамічну рівновагу [2].

Метро-ритмічний ансамбль досягається за допомогою якісного горизонтального та вертикального строю, одночасного вступу та зняття. Робота над ритмічним ансамблем спрямована на те, щоб виробити навички співати разом, одночасно брати дихання, твердо та чітко вимовляти приголосні, при агогічних відхиленнях разом змінювати темп, узгоджено починати і закінчувати спів [3, с. 97].

У роботі з дітьми дієвим методом досягнення метро-ритмічного ансамблю є відтворення оплесками ритмічного малюнку. Помірний або спокійний темп сприяє досягненню якісного хорового ансамблю, як

гармонічного і поліфонічного так і унісонного, адже у швидкому темпі існує небезпека прискорення темпу виконання [3, с. 97].

Якісний академічний та вокальний звук досягається за умови використання високої позиції співу. Для цього при співі потрібно опустити нижню щелепу донизу, розширити глотку і підняти м'яке піднебіння, використовуючи таку позицію співу – звук стає академічним. Для пошуку високої позиції співу використовуються вокальні вправи на спів голосних звуків «і», «у».

Для вироблення цього навичку додатковою умовою є спів на опорі дихання. Під терміном «опора дихання» ми розуміємо нижньо-реберно-діафрагматичний тип дихання – коли звук ми набираємо у нижні легені та розширюємо їх. Тут відбувається миттєва затримка дихання з фіксацією тепер у такому положенні ми робимо видих – це дозволяє зробити його максимально довгим [3, с. 48].

Звичайний спокійний вдих вміщує в себе 0,5 літра повітря, а діафрагматичне дихання властиве спортсменам та співакам і вміщує в легені 5-6 літрів повітря.

За допомогою правильної артикуляції ми створюємо красиве округлене звучання. Голосні звуки бувають відкриті та більш прикриті. Мета заокруглення звуку – приблизити відкриті голосні до більш прикритих [3, с. 53].

Для досягнення унісонного ансамблю при співі потрібно прикривати звук. Прикриття звуку необхідно для рівного звуку у діапазоні. Прикриття використовують на голосних «о», «у». Таке виконання характерне для академічних вокалістів.

Диригент хору поряд з любов'ю до своєї діяльності, зобов'язаний мати низку фахових компетенцій: мати знання з різних предметів музичного профілю – сольфеджіо, гармонія, аналіз музичних форм, вокальна майстерність, аранжування хорових творів; володіти технічними прийомами диригування, методикою репетиційної роботи, та пам'ятати пораду майстра хорового диригування Миколи Колесси: «У диригента повинні гармонійно поєднуватись такі якості характеру, як ініціативність, наполегливість, дисциплінованість, організаторський хист, і в той же час – делікатність, стриманість, і почуття такту» [4].

Література:

1. Ансамбль як специфічна особливість хорового співу. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11617/> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Вокально-хорові навички. URL: <https://studfile.net/preview/5191232/page:42/> (дата звернення: 23.11.2022).
3. Коломоець О. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь. 2001. 168 с.
4. Колесса М. Ф. Основи техніки диригування. Київ : Музична Україна. 1981. 208 с.

УДК 373.2.018.1 Косачі

Мар'яна Калінчик,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лілія Боремчук**

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ У СІМ'Ї КОСАЧІВ

Аналіз за опрацьованими матеріалами родинного виховання у сім'ї Косачів, яке містить в собі елементи індивідуального навчання з поглибленим вивченням окремих предметів та аспекти патріотичного виховання та демократичні засади, що особливо актуально в наш час.

Ключові слова: домашнє навчання, родинне оточення, педагогічні засади, принципи виховання, прийоми, особливості родинного виховання.

Постановка проблеми. Виховання, яке корінням сягає у родинні педагогічні традиції, що сформувалися впродовж багатьох поколінь, має вплив на всі сфери життєдіяльності людини: від побуту до поведінки в соціумі. Правила виховання в кожного народу формувалися протягом довгого періоду часу як традиції, створюючи своєрідну педагогічну систему, що складалася зі складного комплексу народних звичаїв, вірувань, обрядів, міфологією, морально-етичних засад суспільства та традицій кожної окремої родини. Оскільки сім'я це перший, основний та фундаментальний інститут виховання дитини, варто звернути увагу на традиції та базисні елементи виховання у видатних українських родинах. Зокрема, родина Косачів була одним з найяскравіших прикладів сімейного виховання на європейських засадах освіти у демократичному дусі, до чого прагне теперішня система освіти.

Аналіз досліджень. Л. Новаківська, Л. Барановська та Г. Стечак, досліджуючи епістолярій родини Косачів, акцентують увагу на тому, що родинне оточення – найвагомійший чинник впливу на виховання дитини та формування її як особистості. Саме тут утворюються «засадні світоглядні орієнтири, первинні моделі людської поведінки, персональні нахили та звички, коло життєвих зацікавлень і вподобань. Воно є тією територією, своєрідною малою сценою, на якій людина випробовує власні творчі сили, робить перші кроки на дорогах великого життя» [2, с. 143].

Мета розвідки – проаналізувати педагогічні елементи родинного виховання Косачів.

Виклад основного матеріалу. Правильне родинне виховання – основа формування фізичного і морального розвитку дитини, що є запорукою розвитку повноцінного та здорового українського суспільства.

Сім'я Косачів – дворянська родина, яка жила на українській землі українським життям: відчувала себе частиною українського народу, переймалась його турботами, визнавала його мову, шанувала народні

традиції та звичаї, популяризуючи їх, дбала про їхнє збереження для нащадків [1]. Відповідно діти в сім'ї виховувались на українських національних традиціях.

Мати, Ольга Петрівна Косач (Олена Пчілка), вважала родину тим життєдайним осередком, у якому формуються національні почуття, закладається підґрунтя національної свідомості. Зокрема, вона прищеплювала дітям любов до рідного слова, рідної землі, одягала їх у національний одяг. Прагнучи створити дітям український мікросвіт, Олена Пчілка дбала про відповідне дитяче товариство, а для цього спеціально возила дітей до волинських сіл, щоб вони могли поспілкуватися з селянськими дітьми, знайомитися з побутом селян, поліським фольклором, волинськими ремеслами, незайманою природою. Мати не шкодувала часу, фізичних зусиль, коштів і часто подорожувала з дітьми Україною, аби вони краще пізнали її природу і побут [4]. Вона вводила своїх дітей у стихію народної обрядової пісні, казки, оповідки, звичаю, народного узору, вишивки. Олена Пчілка всіляко дбала, щоб її діти, а особливо старші Мишко й Леся, слухали їх з уст народу, розумілися в них, прилучалися до безпосереднього збирання зразків народної творчості.

Олену Пчілку не влаштовувала система навчання і виховання дітей у тодішній Росії, бо відлучала дітей від рідної мови, історії свого народу, витруювала національні почуття. Враховуючи стан справ в освіті, мати вирішила сама розвинути хист і здібності своїх дітей, допомогти їм визначитися у власних можливостях [4].

Ольга Петрівна насамперед вчила дітей «цінити в людях – людину, себто її голову і совість, а не шапку і чоботи» [3]. Намагаючись відгородити дітей від впливу великопанських сімей, де зі зневагою ставилися до української мови, до простого народу, вона водночас ніколи не ділила людей на «панів» і «не панів».

Олена Пчілка не визнавала також дитячих книжок, які орієнтували маленьких читачів тільки на пасивне сприйняття дійсності, відверто не схвалювала фальшивого тону дорослих, коли вони, розмовляючи з дітьми, вдавалися до лукавих вигадок, вважала, що дітей змалку треба привчати до правдивості, нетерпимості до обману [5].

Керуючись народною мудрістю та внутрішнім педагогічним чуттям, Олена Пчілка змалку дітей привчала до праці. Вона зуміла донести дітям, що все на землі створюється і дається працею. Перш за все, Олена Пчілка показувала це на власному прикладі, адже діти завжди бачили матір в якійсь роботі: письмо, переклади, збирання та запис фольклору, громадські справи та домашні обов'язки. Окрім цього, Олена Пчілка постійно заохочувала їх до трудової діяльності. Діти працювали в саду, на городі, порядкували біля квітників, змалку вчилися шити і вишивати. Варто зазначити, що праця завжди органічно поєднувалася з грою і творчістю: діти не просто виконували завдання, а займалися справами, залучаючи фантазію та креатив.

У сім'ї Косачів також була традиція – влаштовувати родинні літературні й народні свята. Душею цих свят завжди була Леся. Вона була і сценаристом, і режисером, і костюмером.

Ольга Петрівна подбала, щоб її діти мали освіту на рівні європейської. Діти йшли до гімназії із знанням кількох іноземних мов: латинської, грецької, французької, німецької, володіли музичними інструментами, вивчали світову історію, культуру, літературу. Особливо це стосувалося Лесі, яка ніколи в школі не вчилася (бо хворіла), але завдяки матері та домашньому навчанню стала високоосвіченою людиною зі світовим ім'ям.

Окрім того, згідно з архівами та літературними джерелами, атмосфера родини формувалася на основі взаєморозуміння, щирості, відвертості, дружби та поваги один до одного, між батьками та дітьми. Життєдіяльність сім'ї Ольги та Петра Косачів концентрувалася в утвердженні людяності – чи то в навчанні дітей основам наук, чи то в прищепленні їм глибоких почуттів любові до народних традицій та природи, чи то в пробудженні працелюбства.

Олена Петрівна і Петро Антонович були надзвичайно уважними до нахилів та уподобань дітей, завжди підтримували виявлені ними інтереси до музики, живопису, літератури. Це завдяки старанням батьків в літературу увійшли троє старших їхніх дітей – Михайло Обачний, Леся Українка, Олеся Зірка.

Висновки. Родина – основа держави. У сім'ї формуються основні складники особистості дитини, а отже і громадянина країни.

Олена Пчілка вважала, що виховання дітей – це не лише особиста справа батьків, а і їхній громадський обов'язок. Саме в родині мають сформуватися ті основні поняття, погляди, почуття, звички, норми моралі, які згодом стануть підвалинами духовного становлення особистості. Материнський обов'язок письменниці вбачала в тому, щоб закласти основи знань, умінь і навичок, дати основи морального виховання, прищепити любов до праці. Усім своїм дітям Олена Пчілка дала ґрунтовну початкову освіту і належне виховання, відзначаючись вимогливістю, досконалим володінням рідною мовою. Вона прищеплювала своїм дітям національну свідомість, любов і шану до рідної мови і до мов інших народів.

У родинному вихованні Олена Пчілка керувалася не фанатичною любов'ю, а діяльною і мудрою любов'ю матері, яка бачила перед собою конкретну мету: виховати дітей повноцінними особистостями, сильними духом, гідними громадянами рідної землі.

Література:

1. Коляда І. А. Роль народних традицій та звичаїв у формуванні феноменальності родини Косачів. URL: <http://surl.li/fotxs> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Новаківська Л. В. Народно-педагогічні засади виховання в родині Косачів. *Б-ка Уман. держ. ун -ту ім. П. Тичини*. Вип. 10. С. 143.

3. Пчілка О. Земське зібрання. *Газета Гадяцького земства*. 1917. № 90.
4. Стечак Г. Педагогічні аспекти виховання в родині Косачів. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35034/2/VNPK_INA_2021_Stechak_H-Pedahohichni_aspekty_vykhovannia_583-590.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
5. Ярощук Л. Г. Родинне виховання в сім'ї Лесі України. URL: http://www.rusnauka.com/31_NG_2014/Pedagogica/2_178000.doc.htm (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 373.3.016:62:005.336.2(0.041):(083.94)(043)

**Єлизавета Кисляк,
Христина Ковальчук,**
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Хомярчук**

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБОМ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті охарактеризовано ключові компетентності учнів на уроках трудового навчання. Важливою формою навчання є використання інтерактивних та проектних технологій.

Ключові слова: технологія, творчий проект, навичка, критичне мислення.

Реформування української системи освіти відбувається відповідно до світових тенденцій, які встановлюють пріоритет творчого розвитку, критичного мислення, компетентностей особистості над традиційним заучуванням знань і вмінь. Тому особистісна орієнтація, формування національних загальнолюдських цінностей, створення умов для формування життєвих компетентностей учнів є пріоритетами сучасної освіти. Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях. Метою освітньої галузі «Технології» є формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві. Відповідно до Державного стандарту освітньої галузі «Технологія» це вирішується шляхом впровадження в практику навчання активних методів, до яких належить і метод проєктів. Цей метод дає змогу учням системно оволодіти організацією практичної діяльності у всьому проектно-технологічному ланцюжку.

Метод проєктів передбачає поєднання технології створення освітніх ситуацій, в яких учень ставить та розв'язує власні завдання, з технологією супроводу самостійної діяльності учня, забезпечує інтеграцію їх знань з різних навчальних предметів, диференціацію навчання з урахуванням індивідуальних особливостей школярів, проблемність освітнього процесу. Використовуючи проєктний метод навчання, учні засвоюють усю технологію розв'язання завдань – від постановки питання до результату.

Для реалізації компетентнісного підходу в трудовому навчанні, способи діяльності доцільно представляти у формі компетентностей. Тлумачний словник сучасної української мови за редакцією В. Бусела розглядає компетентність «як певну суму знань у особи, яка дозволяє їй судити про щонебудь, висловлювати переконливу, авторитетну думку. Компетентний – це той, хто знає, обізнаний у певній галузі; який має право за своїми знаннями або повноваженнями робити або вирішувати що-небудь, судити про що-небудь».

Формування компетентностей учнів зумовлене реалізацією не тільки відповідного оновленого змісту освіти, але й адекватних методів та технологій навчання. Діяльність вчителя варто спрямовувати на формування технічно, технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства, формування життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпечення умов їх професійного самовизначення, вироблення в них навичок, творчої діяльності, виховання культури праці, здійснення допрофесійної і професійної підготовки.

На уроках варто використовувати інтерактивні форми та методи навчання: самостійна й практична робота, робота в парах, робота в малих групах тощо. Участь у диспутах, дискусіях надає учням можливість вільно висловлювати власні думки, обговорювати їх з іншими учнями класу, розвиває комунікативні навички, критичне та логічне мислення, уяву, увагу, пам'ять. Інтерактивні 5 форм організації навчально-трудоного процесу («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Перестрілка», «Навчаючи – учись», «Коло ідей», «Спіймай помилку», «Дизайн-аналіз» тощо) допомагають задіяти всіх учнів, формують навички роботи в команді, виховують толерантність, гнучкість, уміння швидко адаптуватися, впевненість у собі, надають дитині можливість презентувати свої здібності та знання. Таким чином, в учнів формується соціальна, комунікативна компетентності. Вивчаючи культуру українського народу, особливості української кухні, українську народну вишивку, народний одяг, українські народні ремесла, в учнів розвивається полікультурна компетенція, виховується повага до національних традицій [1].

Одним з ефективних інструментів формування життєвих компетентностей є проєктна діяльність. Цей метод дає можливість в стінах школи формувати життєві компетентності, творчу особистість, пробуджує і

розвиває в дитині талант, дає можливість дітям свідомо застосовувати свої знання, реалізує їх соціальні потреби, формує мотивацію до навчання. Суть проєктної технології – включення учнів у процес творчої діяльності (від ідеї до її практичної реалізації), повний та органічний зв'язок навчання з життям та інтересами особистості, практична діяльність учнів. Перевагу в створенні проєктів варто віддати творчим. Навчати роботі над творчими проєктами учнів поступово. Спочатку це короткочасні проєкти, виконання яких вкладається в межі одного уроку. Поступово проєкти ускладнюються, стають тривалішими. Таким чином, до 9 класу учні вже мають усі навички для самостійного створення творчих проєктів. Такі проєкти містять у собі проблему, яка потребує вирішення, та формулюють одне чи кілька завдань, які будуть розв'язуватися протягом певного часу відповідно до етапів проєктування [2].

Творчий проєкт – це навчально-трудове завдання, у результаті якого створюється продукт. Згідно з потребами соціального та науково-технічного прогресу творчі проєкти щодо виготовлення виробів потребують певних знань та умінь. Це змінює не лише зміст, але й методи навчання, формуючи в учнів компетентності, які б дали змогу адаптуватися до нових соціально-економічних умов. Проєктна діяльність залучає кожного учня до активного пізнавального процесу та дає змогу врахувати під час навчання національні, регіональні умови. Так, під час виконання творчого проєкту учні здійснюють економічний розрахунок фінансових витрат на виготовлення виробу, затрат часу, планують можливість масового підприємства, ціну реалізації тощо. Наприклад, під час вивчення варіативного модуля «Технологія виготовлення швейних виробів» учням треба дібрати модель поясного виробу, яка відповідає вимогам сучасної людини та не потребує використання дорогих тканин, запропонувати послідовність пошиття спідниці та можливі варіанти її виготовлення, спланувати організаційно-технічні заходи, що забезпечать високу ефективність праці, а також підвищать її продуктивність, знизять собівартість, покращать якість продукції.

Зміст програми з трудового навчання спрямований на виявлення та розвиток здібностей дитини із різних видів декоративно-ужиткового мистецтва: традиційної вишивки, в'язання, виготовлення сувенірів тощо. Процес навчання будується таким чином, щоб учні могли порівнювати та узагальнювати матеріал, який вивчається, пов'язати його з вивченим, визначити необхідний зі всієї суми теоретичних зв'язків та використовувати ті дані, які потрібні для виготовлення виробу. На уроках варто звертати увагу учнів не лише на шляхи творчого отримання практичних завдань, а й допомагати їм знаходити ці шляхи самостійно.

Робота учнів за методом проєктів може бути не тільки індивідуальною, а й груповою. Групові проєкти передбачають створення виробу, який об'єднує індивідуальні роботи кожного члена групи. Саме такі проєкти дають змогу виявляти комунікативні компетентності кожного учня [3].

Одним із кінцевих етапів роботи над проєктом є оцінювання результатів проєктування. Оцінювання – це імітація професійної експертизи. Спочатку проєкт захищається в групі, потім доопрацьовується й захищається остаточно. Під час захисту проєктів (це може бути шкільна виставка, ярмарок-продаж, випуск стінних газет, виготовлення буклетів, електронних презентацій тощо) учні навчаються переконувати своїх однокласників у цінності своєї роботи, демонструють свою компетентність у спеціальних питаннях, які стосуються проєкту, старанність, добросовісність, аргументацію запропонованого рішення, рівень творчості, оригінального підходу, а також інформаційну компетентність.

Реалізація методу творчих проєктів дає змогу учням усвідомити роль знань і навичок в житті та навчанні. Знання – вже не мета, вони стають засобом у справжній освіті, допомагають формувати свої розумові стратегії, дають можливість кожному самостійно долучатися до здобутків культури.

Отже, використання методу проєктів сприяє розвитку соціально активного, освіченого громадянина України, формує життєві компетентності школярів за допомогою рефлексії їхніх дій, оскільки саме вони допомагають учням проявити вміння і здібності у дорослому житті при спробі почати власну справу, орієнтуватися в сучасному суспільстві, приймати правильні рішення в нестандартних ситуаціях, аналізувати й контролювати власну діяльність, розв'язувати проблеми, працювати в команді, брати участь як у малому бізнесі, так і в суспільних проєктах. Проєктна діяльність дозволяє комбінувати і поєднувати формальні знання з практичним досвідом. Вона в своїй основі розрахована на гнучку організацію процесу навчання учнів. Впровадження в навчальну діяльність компетентнісного підходу через використання методу проєктів дозволило підвищити якість виконання творчих проєктів

Метод проєктів не потребує додаткового обладнання, не вимагає перебудови існуючого, крім того, розпочинати впровадження цієї методики можна за практично «нульовою» матеріально-технічною базою шкільних навчальних майстерень (головне – визначитись з темами проєктів). Наведена модель навчання охоплює формування та розвиток всіх ключових компетентностей учня, комплекс яких є центральним в системі компетентнісного підходу.

Література:

1. Застосування проєктних технологій на уроках трудового навчання. URL: <http://surl.li/fdobb> (дата звернення: 14.11.2022).
2. Котелянець Н. Проєктно-технологічна діяльність молодших школярів. *Трудова підготовка в закладах освіти України*. 2006. № 1. С. 12–14.
3. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Основа. 2008. 120 с.

УДК 004.9:930:373.3:37.018.43

Ольга Климюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Галина Єрко**

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано та наведено приклади застосування інформаційних технологій у роботі вчителя початкових класів для вдосконалення навчання у школі при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі як складової дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційна освіта, освітній процес, початкова школа, інформаційні технології, нова українська школа.

Ситуація в системі освіти сприяла швидкому освоєнню різних форм дистанційного навчання з використанням сучасних інформаційних технологій. Пандемія та воєнний правовий стан сприяв швидкому переходу на освітній процес з використанням віддалених форм навчання. Змішане і дистанційне навчання не можливе без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Основними характеристиками застосування сучасних інформаційних технологій є можливість диференціації та індивідуалізації навчання, а також можливість розвитку творчої пізнавальної активності учнів.

Інформаційні технології навчання вже сьогодні суттєво впливають на якість підготовки учнів. Проте річ не лише в тому, які інформаційні компетенції вони набувають. Не можна не погодитись з думкою професора С. Керра, що в перспективі важливішим буде вплив інформаційних технологій на зміну уявлень про те, як усвідомлюють себе учасники освітнього процесу, як змінюється їхня взаємодія в умовах застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Нові сучасні технології дозволяють знаходити нові форми й типи навчання у початковій школі. Ще кілька років тому ніхто не міг припустити, що дистанційне навчання можливе. Багато хто навіть не знав такого терміну. Дистанційне навчання займає дедалі більшу роль в модернізації освіти. Останнім часом все частіше можна почути про частковий перехід на дистанційне навчання і це зумовлено сучасною ситуацією в країні.

Дистанційне навчання розглядається як вид інтерактивної взаємодії між вчителем і учнями, а також між ними та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, що відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (мети, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), що

здійснюється в умовах реалізації засобів інформаційних технологій [5]. Дистанційна освіта, надаючи освітні послуги віддаленим користувачам незалежно від тимчасових обмежень, набуває все більшої ролі, демонструючи інтерактивність, гнучкість та різноманітність форм:

- дистанційна освіта дає можливість навчатися на всіх етапах, не обмежуючи учнів за віком;
- надає великі можливості у виборі дисциплін;
- використовує широкий спектр методів, особливо наочних [4, с. 207].

Дистанційне навчання має низку відмінних характеристик, які виділяють його серед інших форм і підкреслюють його інноваційність та актуальність:

- основна частина процесу не вимагає безпосередньої взаємодії вчителя та учня;
- електронні засоби є переважними;
- інтерактивна взаємодія має регулярний характер, а не епізодичний;
- найбільша відповідальність за продуктивність роботи покладається на рівень мотивації, самоконтролю та відповідальності самих учнів [1, с. 34].

Спочатку дистанційне навчання сприймалося як вимушений захід, проте зараз воно набуває популярності серед учнів шкіл, починаючи з молодшого шкільного віку. Подібні методи стали необхідністю. Особливо під час правового режиму воєнного стану і в період пандемії. Таким чином, можна говорити про зростаючу потребу дистанційної взаємодії, починаючи з перших етапів навчання.

Інформаційні технології є невід'ємною частиною дистанційного навчання при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі. У концепції нової української школи громадянська та історична освітня галузь відіграє важливе місце у формуванні наскрізних вмінь та компетенцій учнів молодшого шкільного віку. У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне розкрити особливості навчання громадянської та історичної освітньої галузі у дистанційній формі навчання учнів молодшого шкільного віку. Мета громадянської та історичної освітньої галузі відображається у створення умов для формування в учня / учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами [3].

Сучасні Інтернет-ресурси надають великі можливості у формуванні наскрізних компетентностей учнів молодшого шкільного віку. У зв'язку із віковими особливостями молодших школярів (засвоєння інформації через візуальні приклади) в поєднанні з дистанційним навчанням інформаційні технології дають змогу розкрити сутність окремих понять та тем із застосуванням сучасних освітніх платформ (LerningApps, Lerning.ua), віртуальних дошок Padlet, середовища інтерактивних вправ Kahoot, Quizis, тощо.

В умовах дистанційного навчання демонстрація натуральних об'єктів для цілісного формування уявлень про них може бути неможливою, тому вимагає використання додаткових засобів: звукозапису, слайдів з різною проєкцією об'єкта у його збільшеному зображенні, відеоматеріалів. Тут у нагоді можуть стати навчальний відеоконтент, який педагог може використати з серверу каналу YouTube, або створити самостійний відеоматеріал для учнів відповідно до теми уроків. Наприклад, при освоєнні теми «Україна – європейська держава» можна скористатися контентом (рис. 1). Різні відео можна надсилати як для самостійного опрацювання матеріалу, так і під час дистанційного уроку для підсумку знань або для актуалізації знань. Також можна ввімкнути для дітей, а потім по відео зробити обговорення.

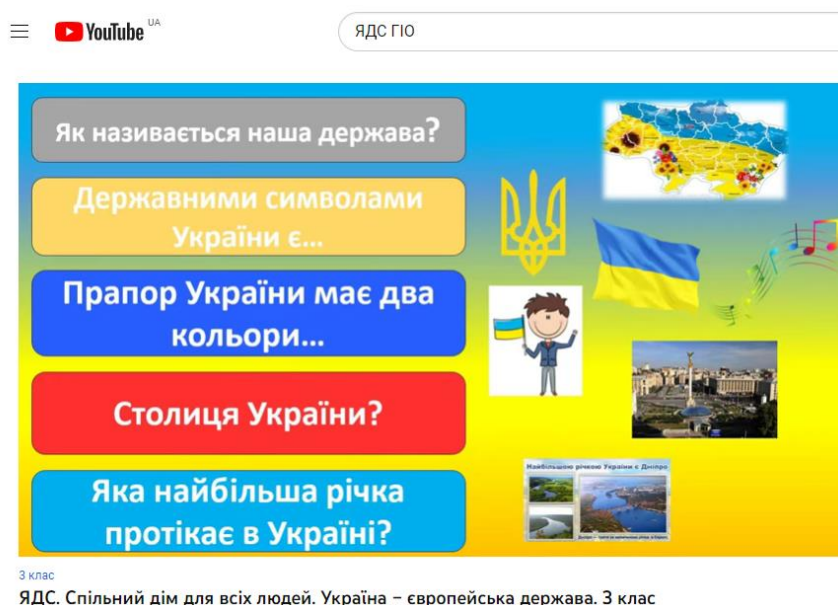

Рис. 1. Відеоматеріали до уроку

Великі можливості надає освітнє середовище для створення інтерактивних вправ LearningApps. За допомогою готових вправ можна закріпити знання учнів відповідно до тем уроку. На рис. 2 подано скрін з завданням до теми «Державні символи України». Такі вправи чудово підійдуть на кожного з етапів уроку, адже тут можна зробити вправи на повторення матеріалу, для мотивації дітей під час уроку, для засвоєння набутих знань і навіть для підсумку уроку.

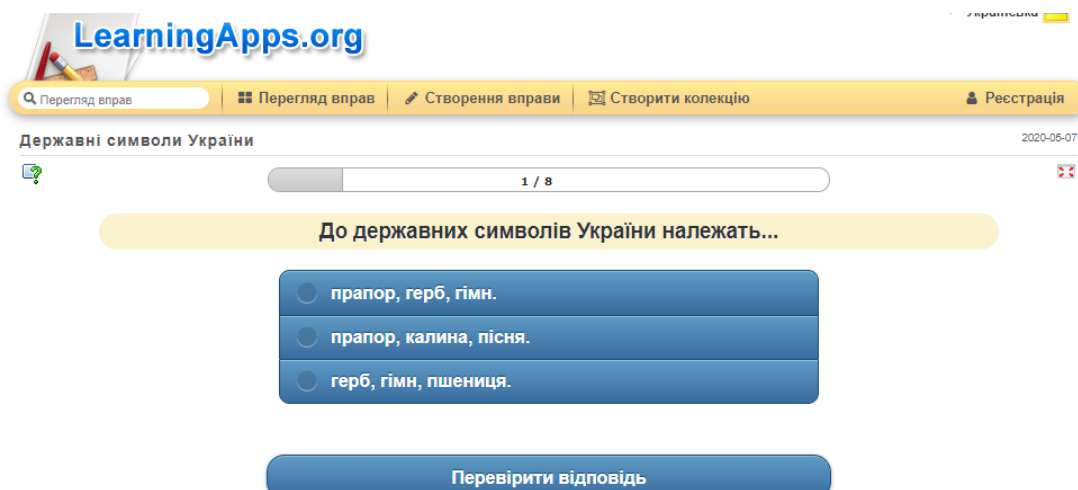

Рис. 2. Завдання на порталі LearningApps

Цікавими завданнями, які охоче виконують діти молодшого шкільного віку є ребуси. Одним із варіантів використання онлайн інформаційних технологій є генератор ребусів rebus1.com. За допомогою цього онлайн-інструмента можна створити будь-який ребус для учнів з вивченої теми (рис. 3). Чудово підійдуть для етапу уроку мотивації навчальної діяльності, адже гарно готують дітей для вивчення нової теми.

Рис. 3. Завдання rebus1.com

Методично грамотне використання сучасних інформаційних технологій під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі дозволяє викладачеві вступати з учнями до активного, «живого», інтерактивного діалогу (письмового чи усного), що сприяє плідному спілкуванню та навчанню в режимі реального часу під час дистанційної форми навчання.

Отже, інформаційні технології навчання у дистанційному форматі при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі розглядаються як стратегічний ресурс розвитку сучасної системи освіти, який дозволяє розширити взаємодію педагогів та учнів, зробити більш доступними інформаційні та навчально-методичні матеріали в плані їх самостійного засвоєння та своєчасного контролю набутих знань.

Література:

1. Воротникова І. П., Якубов С. В. Упровадження дистанційних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка. 2017. 140 с.
2. Дистанційна освіта: сучасний та доступний підхід до процесу навчання. URL: <http://surl.li/frlbn> (дата звернення: 11.11.2022).
3. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл II (3-4 класи). Громадянська та історична освітня галузь. URL: https://nuschool.com.ua/plan/programm/typical_1/9.html (Дата звернення: 11.11.2022).
4. Приходько Л. А., Сьомак О. В., Ройко Л. Л. Використання додатків Google для підтримки дистанційного навчання учнів початкової школи. *Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. «Тенденції та перспективи розвитку освіти, науки та технології в епоху трансформаційних процесів»*. Луцьк : Вежа. 2021. С. 207–210.
5. Якубов С. Дистанційне навчання. Організація процесу. URL: <http://surl.li/frlby> (дата звернення: 11.11.2022).

УДК 37.013.82

Анна Ковальчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

АРТТЕРАПІЯ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті описується про методи розвитку емоційного інтелекту в учасників освітнього процесу та розвиток емоційного й соціального інтелекту учнів початкової школи.

Ключові слова: емоційний інтелект, активне навчання, компетентнісний підхід, арттерапія

Емоційний інтелект – це не вирок, а можливість. Люди не народжуються з високим рівнем емоційного інтелекту, тож цього можна навчитися. І звісно, що найкращий час для цього – дитинство. Утім, сьогодні, на жаль, ще багато чого залишається дещо проблематичним у визначенні коефіцієнту емоційного інтелекту людини та методик його вимірювання. Емоційний інтелект можна розвинути навіть за низьких природних інтелектуальних задатках у людини, адже нові нейронні зв'язки утворюються протягом усього життя людини, хоча, звісно, найбільш доречним є вік з 0 до 25 років.

Розвиток емоційного та соціального інтелекту учнів потребує інших методів, таких як: дихальні вправи, арттерапія, кінотерапія, практик уважності, методів ненасильницького спілкування, звісно тренінгів. Важливим складником методики виховання емоційного інтелекту учнів є активне навчання через тренінгові практики. Вони позначають навчальні стратегії та методи, які передбачають активну участь учнівства в процесі засвоєння матеріалу, а не його пасивне й статичне поживання. Активне навчання має такі складники: колективне навчання (групові проекти, обговорення, ініційовані учнями й ученицями, спільні ігри); творче вираження (мистецтво, музика, письменство, публічні дієства). Активне навчання доповнює решту навчальних траєкторій та дає учнівству можливість безпосередньо, на практиці пробувати й досліджувати те, що вони вивчають на рівні концепцій, а також брати участь у практичних вправах, які потім можна прорефлексувати [1, с. 178–179].

Учні початкової школи легше розуміють власні емоційні стани, які виникають у знайомих їм життєвих ситуаціях, але дітям важко втілити свої емоційні стани в слова, натомість передати їх через образи, наприклад, у малюнках, їм під силу. Тож використання різних технік арттерапії в початкової школи сприятиме розвитку емоційного інтелекту дітей. У цей період емоційний інтелект активно розвивається, і важливим є саме середовище, у якому це відбувається. Науковці Т. Котик та І. Кежковська зазначають, що «для дітей молодшого шкільного віку оптимальний рівень емоційного інтелекту характерний такими показниками: самостійно ідентифікує власний емоційний стан у знайомих та незнайомих ситуаціях; намагається зрозуміти емоційний стан інших близьких людей; має розвинуті рефлексивні здібності; уміє аналізувати мотиви вчинків інших людей; самостійно контролює власний емоційний стан; виявляє наполегливість у досягненні мети; застосовує отриману інформацію про емоції інших людей у спілкуванні з ними; має стабільний позитивний настрій незалежно від того, є труднощі чи їх нема; виявляє стійке емпатійне ставлення до людей довкола себе» [2, с. 22].

Особливість психології дитини молодшого шкільного віку полягає в тому, що він ще мало усвідомлює власні переживання і не завжди здатна зрозуміти причини, що їх викликають. На труднощі в навчальному закладі дитина частіше відповідає емоційними реакціями – гнівом, страхом, образою. Багато дітей у цей час потребують підтримки й допомоги дорослих, тому важливо, щоб батьки й учителі разом із психологом розуміли її проблеми, переживання. Тільки тоді вони зможуть надати дитині ефективну допомогу» [3, с. 14]. Тому, щоб учні початкової школи навчилися свідомо регулювати власну поведінку, потрібно їх навчити розуміти власні емоції, адекватно їх виражати, розуміти емоції інших людей та знаходити конструктивні способи виходу зі складних ситуацій.

Метод арттерапії розглянуто як метод розвитку та зміни свідомих та несвідомих сторін психіки особистості за допомогою різних форм та видів мистецтва, як метод, в якому творча діяльність використовується як засіб

впливу на стан та самопізнання особистості чи як метод лікування нервових і психічних захворювань засобами мистецтва та самовираження в мистецтві. Відтак, він передбачає психотерапію за допомогою використання методів творчого самовираження, що дає змогу звільнитися особистості від внутрішніх переживань, «експериментувати зі своїми почуттями й виражати їх на символічному рівні» і ґрунтується на експресивних мистецтвах, що забезпечують підтримку особистості з метою стимулювання її до особистісного розвитку.

Застосовуючи метод арттерапії для розвитку емоційного інтелекту особистості, ми виходили з того, що: 1) сприймання носить суб'єктивний характер, де саме переживання знаходить своє відображення у внутрішньому плані дій (роздумах, рефлексії, розмірковуваннях, у розв'язку та вирішенні проблем; 2) «емоційне мислення» пов'язане із ситуацією вибору, у процесі якого можуть відмічатись різного роду порушення когнітивних процесів; 3) емоційно забарвлена інформація запам'ятовується швидше і краще, порівняно з індіферентно (нейтральною, «байдужою», тією, що не викликає емоцій) інформацією; 4) «емоційне мислення» відповідає за усвідомлення особистістю своїх емоційних станів та спрямованість своїх дій досягти бажаного результату.

Перевага цього методу полягає в тому, що його засоби побудовані на застосуванні у своєрідній символічній формі різних видів мистецтв, які дозволяють з допомогою стимулювання художньо-творчих проявів особистості здійснити корекцію порушень психосоматичних, психоемоційних процесів і відхилень в особистісному розвитку, вербалізувати свої проблеми й переживання.

Варто відмітити, що арттерапія допомагає творчо самовиразитися особистості, активізувати її внутрішні ресурси; підвищити адаптаційні здібності особистості за допомогою різних форм та видів мистецтва; сприяє вираженню суб'єктом в матеріалізованих (візуалізованих) формах внутрішнього (рефлексивного) змісту психічного; активізує емоційну складову особистості, її мисленнєву діяльність, увагу, мнемічні, імажинативні процеси, відтак допомагає більш яскравому вираженню її індивідуальності, зняттю психологічних травм, пропрацюванню ситуації втрати, горя, депресивних станів [13, с. 301].

Звідси ресурсність арттерапії у розвитку емоційного інтелекту вбачаємо в тому, що:

1. Арттерапія, як терапія творчим самовираженням особистості, формує атмосферу довіри, відкритості й уваги до свого емоційного світу. Художня творчість сприяє ідентифікації й оцінці власних емоцій віднаходження можливостей для внутрішнього відновлення та творчої самореалізації за допомогою художніх засобів.

2. Арттерапія уможливорює втілення в художній формі особистісного емоційного досвіду.

3. Арттерапевтична робота сприяє активізації наочно-образного мислення школяра, задіюючи роботу із символами, образами в арттехніках.

4. Арттерапія сприяє розвитку вмінь до осмислення, усвідомлення, розуміння власних емоцій, а також емоцій інших, через аналіз емоційного досвіду і привнесення нового досвіду в умовах групової взаємодії.

5. Арттерапія здатна виявити неусвідомлений зміст психічного життя особистості і відтак вивести на усвідомлення приховані проблеми, пов'язані з особливостями емоційної сфери особистості школяра.

6. В арттерапії використовуються засоби невербального спілкування, що є особливо цінним для тих школярів, які зазнають труднощів в словесному описі своїх переживань. Мовиться про символічне вираження власних почуттів та емоційних станів.

7. Арттерапія, як і будь-яка творчість, уможлиблює процес вивільнення витіснених емоцій й наповнює особистість позитивними емоціями; сприяє процесам усвідомлення й адекватної оцінки власних переживань, спогадів; побудові нових життєвих стратегій на основі наочності конструктивним емоційним відреагуванням в міжособистісних стосунках; допомагає виразити й переосмислити приховані переживання та говорити про свої почуття з іншими.

8. Арттерапія формує активну життєву позицію, упевненість у власних силах, сприяє успішній адаптації до нових умов та ситуацій подолання травм. Відтак через прийняття особистістю відкинутих рис та проявів відбувається трансформація її негативного характеру, і вона знаходить для них джерела для самоцілення.

9. Арттерапевтична робота сприяє мобілізації внутрішніх механізмів саморегуляції й управління як власними емоціями, так й конструктивного впливу на емоції інших.

Отже, розвиток емоційного інтелекту українських школярів має далекоглядні перспективи підготовки молодого покоління жити та діяти в глобалізованому світі, світі технологій та нових комунікативних зв'язків усього людства. Від того, наскільки успішним буде процес особистісно зорієнтованих підходів до учнів у ЗЗСО, залежить як майбутнє кожної окремої дитини, так і майбутнє всієї нації. Основними складовими розвивального потенціалу методу арт-терапії щодо розвитку емоційного інтелекту школярів є: 1) специфіка впливу його образно-символічних засобів на свідомому та несвідомому рівнях психіки особистості; 2) рефлексивне аксіологічне самопізнання суб'єкта посередництвом художньо-образної творчості; 3) вільне, розкуте експериментування суб'єкта зі своїми емоційними переживаннями та художньо-образною експресією їх.

Література:

1. Василівський І. П. Виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку. Київ : Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2021. 361 с.

2. Котик Т., Кежковська І. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий освітній результат Нової української школи. 2020. № 2. URL: <http://surl.li/evfbp> (дата звернення: 27.11.2022).

3. Савченко Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12. С. 12–16. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi> (дата звернення: 27.11.2022).

УДК 37(091):101 Хейзінг

Христина Ковальчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ГРА ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН Й. ХЕЙЗІНГА

Ця стаття присвячена темі гри як дидактичного явища, пов'язаного з концепцією Й. Хейзінга. Проаналізувавши наукову літературу, визначили, що ігрова діяльність має актуальну преспективу у формуванні базової ланки освітнього процесу.

Ключові слова: гра, феномен, історико-педагогічний досвід, виховання, ігрова діяльність.

Вивчення історико-педагогічного досвіду ігрової діяльності у теорію та практику дошкільної освіти є період, що охоплює другу половину ХХ століття – початок ХХ століття (1959–2005). Цей період характеризується створенням першої програми навчання й виховання дітей дошкільного віку з виділенням ігрової діяльності в окремий розділ та започаткуванням наукових розробок щодо методики керівництва нею. Викладене дає підставу визначити проблему вивчення історичного досвіду програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття як актуальну перспективу в педагогічному аспекті, що має не лише теоретичне значення, а й практичну цінність щодо реформування ланки освітньої системи у сучасних умовах. Водночас аналіз наукової літератури засвідчує, що до цього часу не було здійснено цілісне історико-педагогічне дослідження, яке на основі ретельного вивчення фактичного історикопедагогічного досвіду з'ясувало б тенденції і закономірності програмнометодичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у зазначений період і визначило б його роль у теорії та практиці сучасної дошкільної освіти. Враховуючи недостатнє теоретичне висвітлення означеної проблеми в історично-педагогічному аспекті та її значущість для теорії і практики сучасної української дошкільної освіти, задекларована вищеозначена тема дослідження.

Мета полягає в розкритті процесу накопичення досвіду програмнометодичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні у період другої половини ХХ – початку ХХІ століття,

здійсненому крізь призму актуальних питань сучасного розвитку дошкільної освіти.

Відомий дослідник гри Й. Хейзінга, зазначав, що у деяких мовах (грецькій, китайській, санскриті) такого слова, як «гра» немає, а є різні слова для позначення ігор дітей, наприклад, змагальні ігри, ігри-вистави, азартні ігри, розумні (інтелектуальні) тощо.

Щодня ми приміряємо на себе різні соціальні ролі, не замислюючись, що з кожним новим образом включаємось в нами ж вигадану, обрану чи прийнятну гру. З ранку ми турботливі батьки, за годину – керівники компаній, творці чи виконавці проєктів, після роботи – відвідувачі ресторанів, спортивні вболівальники, театрали, кіномани тощо. А потім – знов батьки, діти своїх батьків, сусіди, родичі. Ми вчимося, граючись і, самі того не помічаючи, граючи живемо. Але гра не просто заповнює наше повсякденне життя, вона є невід'ємним складником людського буття.

На думку Хейзінга, існування гри не пов'язане ані з будь-яким ступенем розвитку культури, ані з будь-якою формою світогляду. Кожна істота, що мислить, здатна миттєво відтворити перед очима реальність гри – участь в грі як щось самостійне, самодостатнє, навіть якщо в її мові немає слова, що узагальнено виражає це поняття. Можна заперечувати фактично будь-яку абстракцію: право, красу, істину, добро, дух, Бога. Можна заперечувати серйозність. Гру ж не можна заперечувати.

Філософ казав, що гра підтверджує належність людини не лише до матеріального світу. «Разом з існуванням гри, хочемо ми цього чи ні, визнається і дух, – писав він. – Гра, якою б не була її сутність, не є чимось матеріальним. Вже у світі тварин вона виривається за межі фізичного існування... Буття гри кожен день підтверджує, причому в найвищому сенсі, надлогічний характер нашого становища у Всесвіті. Тварини можуть грати, значить, вони вже щось більше, ніж просто механізми. Ми граємо і ми знаємо, що ми граємо, значить, ми більше, ніж просто розумні істоти, бо гра – це діяльність поза межами розуму» [1].

Ігрова діяльність має дещо спільне з працею. Гру часто протиставляють праці, вважаючи їх цілком протилежними діяльностями: перша розглядається як виключно процесуальна, не результативна, непродуктивна діяльність, друга ж – тільки як продуктивна, результативна. Насправді ж таке надмірне протиставлення цих двох видів діяльностей є неправомірним. У творчій праці для людини привабливим є не лише результат, а й сам процес його створення. З другого боку, гра, як цілеспрямована діяльність, не може розглядатися як виключно процесуальна діяльність, вона має свої результати.

Гра протікає поза і над сферою тверезого повсякденного життя з його потребами та серйозністю, – вважав Хейзінга. Якою б складною не була ситуація, варто пробудити в людині дух суперництва – і в неї з'являються енергія та непереборне прагнення побороти обставини. Рушійною силою тут є принцип змагання, бажання виграти.

Хейзінга стверджував, що ігровий зміст не повинен полягати в задурюванні або відходженні від норм, що диктуються розумом, людяністю або вірою. Він не повинен бути оманним фантомом, що маскує досягнення певних цілей за допомогою навмисно культивованих ігрових форм. «Справжня гра виключає будь-яку пропаганду, – писав філософ. – Її мета – в ній самій. Її дух та її настрої – атмосфера радісного піднесення, а не істерична напруженість. У наші дні пропаганда, яка хоче потрапити в кожен сферу життя, діє засобами, розрахованими на істеричні реакції мас, й тому навіть там, де вона набуває ігрової форми, не може виступати як сучасне вираження духу гри, а є його фальсифікацією» [2].

Ігри, які використовуються в школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу учнів, стимулюють творчі процеси діяльності учнів, знімають фізичну втому, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички тощо. Вони також мають важливе значення у моральному вихованні, сприяючи розвитку цілеспрямованості, витримки, самостійності, виробленню умінь діяти згідно з певними нормами. Кожна гра має свої правила, які диктують, що матиме силу всередині обмеженого грою тимчасового маленького світу. Вони є обов'язковими та не підлягають сумніву – варто порушити правила – і гра стає неможливою.

Зі сказаного раніше випливає, що гра є дуже важливою складовою у історико-педагогічному процесі. Таким чином, теорія і практика переконують нас у тому, що ігри, мають широкі можливості, оскільки, по-перше, перетворюють учнів із об'єкту педагогічного процесу у активних суб'єктів власного учіння, по-друге, дають змогу кожному учневі випробувати себе у різних ролях, по-третє, можуть охоплювати найрізноманітніші види навчальних робіт. Тому ігрова діяльність займає важливе місце в освітньому процесі школярів.

Література:

1. Ковальчук О. Дидактичні ігри як метод активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення педагогіки. Львів : Вісник Львівського ун-ту. 2009. С. 89–97.
2. Методологія Й. Хейзінга. Історія. URL: <https://cutt.ly/o3b8VKC> (дата звернення: 07.11.2022).
3. Щербань П. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах. Київ : Вища шк. 2004. 207 с.

УДК 378.016:74-047.22

Тетяна Колмогорцева,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Нінель Сиротюк**

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У статті описано проблему формування фахових компетентностей засобами образотворчого мистецтва. Визначено, що розвиток описаних компетентностей ґрунтується на традиціях навчання образотворчого мистецтва, на українській педагогіці та досягненнях української освіти. Зазначено, що формування фахових компетентностей здійснюється у три етапи.

Ключові слова: методична підготовка; фахові компетентності; образотворче мистецтво; образотворча грамота; методика навчання образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. Сьогодення ставить необхідність осучаснення процесу підготовки майбутніх педагогів, постала проблема естетизації життя українського суспільства. Зокрема актуальною є потреба національного начала у визначенні педагогічних засобів впливу на естетичну компетентність здобувачів освіти. Заняття з образотворчого мистецтва покликані формувати художньо-естетичний світ здобувачів освіти, формувати в них світоглядні орієнтації і компетенції у сфері національної культури, й виховувати в них прагнення до самореалізації на засадах гуманізації та культуровідповідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування ключових і предметних компетентностей у молодого покоління нині перебуває у центрі уваги багатьох дослідників, таких як А. Дістервега, Д. Дьюї, Я. Коменського, А. Кушнір, М. Монтесорі, І. Пестолоцці, Ж.-Ж. Руссо. Питання теорії та методики художньо-педагогічної освіти, навчання школярів образотворчому мистецтву знайшли відображення у дослідженнях В. Сухомлинського, В. Шевченко, О. Рудницької, Г. Падалки, Л. Бичкової, О. Кайдановської, О. Музики. Формування професійної компетентності у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва розкрито у роботах І. Пастира, М. Пічура, М. Резніченка, О. Сиви, Г. Сотської, О. Шевнюк. Художньо-педагогічна компетентність і методика її формування розглядалася у дослідженні В. Бочелюк, Л. Кадченко, А. Капська. питання художньої компетентності висвітлено у працях Н. Калашник, В. Лозової, Т. Сущенко, О. Кайдановської, С. Коновець. Вплив українського національного народного мистецтва на естетичний та патріотичний розвиток особистості був предметом уваги українських дослідників О. Балл,

О. Данченка, І. Зязюна, Д. Лихої, І. Ляшенко, В. Москалець, Є. Антоновича, Л. Баженова, П. Білецького, О. Данченка.

Мета розвідки розкрити сутність формування фахових компетентностей образотворчого мистецтва та з'ясувати, яким чином відбувається їх формування у процесі педагогічних занять.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Нині естетичне виховання на сучасному етапі набуває особливого значення. Це пов'язано з тим, що імідж здобувачів освіти, його естетична культурність мають значення. Рівень оволодіння художньою культурою є значною частиною цього іміджу. Під художньою культурою варто розуміти систему загальних знань та принципів з образотворчого мистецтва та наявність розвинених навичок, художніх самовиражень різними засобами образотворчого мистецтва, адже прагнення до естетизації уміння бачити у буденному високе становить одну з етнічних ознак українського народу. Ключові вектори естетичного виховання вбачаються у тому, щоб сформувати у молоді навички творити прекрасне навколо себе, проте проблеми формування естетичної компетентності пов'язані з відсутністю новітніх педагогічних технологій, інформаційної грамотності та національно-естетичної свідомості, що забезпечують здатність керуватися набутими знаннями [5].

У Концепції Нової української школи компетентність – це інтегрована здатність здобувача освіти, яка набута в освітньому процесі, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці, тобто сформувати здатність до знаходження правильних рішень у конкретних навчальних, життєвих й професійних ситуаціях. Специфіка предмета «Образотворче мистецтво» дозволяє визначити десять ключових компетентностей, серед яких загальнокультурна грамотність пояснюється як здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно передавати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Реалізація цього підходу у навчанні передбачає глибоке розуміння власної причетності до художніх традицій свого народу, особистої національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до культурного розмаїття інших національних картин світу [2].

На сучасному етапі модернізації мистецької освіти, а саме вивченні тем з мистецтва, дає можливість сформувати в здобувачів освіти ціннісно-сміслові, загальнокультурні, навчально-пізнавальні та інформаційні компетентності та сприяти саморозвитку. Формування творчо-діяльнісних, методологічних, пізнавальних, світоглядних компетентностей, що досягаються вивченням шедеврів мистецтва різних епох і народів [6].

Для ефективного застосування інтерактивних методик на заняттях образотворчого мистецтва й формування культурної компетентності педагогам варто планувати свою роботу так, щоб здобувачі освіти могли опанувати три основні компоненти культури: ціннісний, діяльнісний, процесуальний. Мистецтво формує цілісну особистість та вчить аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення світової й національної культури,

застосовувати на практиці методи самовиховання та самореалізації, котрі базуються на системі цінностей й орієнтуватися в культурному та духовному контексті українського суспільства [1].

Основна мета діяльнісного компонента – це вміння розробляти і реалізовувати стратегії діяльності, поведінки й кар'єри й використовувати засоби та технології в суспільстві.

Суть процесуального компонента – це вільно володіти рідною мовою, організовувати та створювати моделі толерантної поведінки і конструктивної діяльності в умовах культурних, релігійних та інших відмінностей в суспільстві.

Завдання й специфіка предмета «Образотворче мистецтво» базується на формуванні та розвитку в здобувачів освіти художньо-творчого потенціалу, вмінь аналізувати та погляди, свідомого естетичного ставлення до мистецтва. Ці заняття повинні розвивати у молодого покоління почуття піднесення від власних досягнень, впевненість у розв'язуванні художніх завдань, тому тут панує святкова й гармонійна атмосфера, що повинна сприяти переданню позитивної енергетики творів мистецтва [3].

Особливістю організації занять образотворчого мистецтва є творчий процес співпереживання та інтеграції. Щоб урок образотворчого мистецтва був ефективним, цікавим для учнів варто застосовувати проєктну діяльність. Дослідниця дитячої творчості Л. Масол зазначає, що ця діяльність є найсприятливішою для художньої культури, сприяє розвитку самостійності, освоєння практичного досвіду, виконувати творчі проєкти, що є основою для формування та розвитку ключових компетентностей. Велике значення має форма проведення заняття, адже найцікавіше проходять уроки, в яких активно залучаються самі здобувачі освіти, котрі самі розробляють презентації, проєкти, повідомлення, творчі завдання. Завдяки цьому в них формується цілий комплекс інформаційних, полікультурних, навчально-пізнавальних та соціально-практичних компетентностей [4].

Для кращої обізнаності молоді в мистецькому житті, ключову роль відіграють організація та відвідування виставок, музеїв, творчі зустрічі з художниками. Ці заходи сприяють створенню умов для індивідуального творчого саморозвитку й самореалізації молодого покоління українців.

Висновки. Отже образотворче мистецтво – могутній засіб виховання, тому дуже важливо навчати здобувачів освіти розуміти його, захоплюватися ним. Завдяки цим заняттям формуються почуття доброзичливості, турботливого ставлення до природи, емоційної культури, естетичних смаків та наповнення духовного життя молодого покоління світлими почуттями, фантазією, творчістю.

Література:

1. Белень А. І. Перо письменника і пензель художника. Черкаси : Вертикаль. 2007. 256 с.

2. Коновець С. В. Естетичні та етичні засади оптимізації професійної діяльності викладачів образотворчого мистецтва вищих навчальних закладів. Кіровоград : Імекс ЛТД, 2013. 148 с.

3. Масол Л. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі мистецької освіти. Київ : Педагогічна думка, 2010. 232 с.

4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : АСХ, 2004. 192 с.

5. Савченко О. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук.* Київ : К.І.С. 2004. С. 34–46.

6. Стребна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків : Вид. група «Основа». 2019. 174 с.

УДК 373.3.016:16

Богдана Кондратюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Хомячук**

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто основні методи та засоби, які використовують для формування критичного мислення на уроках технологічної галузі, їх переваги та недоліки.

Ключові слова: критичне мислення, метод, прийом, технологічна освітня галузь, нова українська школа, проектне навчання.

У наш час актуальна проблема розвитку вмінь критичного мислення у дітей. Реалії сучасного життя вимагають подолання застарілого стилю навчання та перехід до нової освітньої системи, яка буде забезпечувати самостійне мислення учнів. А, як відомо, самостійність мислення неможлива без навичок критичного мислення.

Основним завданням сучасної школи є впровадження навчання, яке орієнтоване на розвиток критичного мислення в учнів. Розвиток навичок критичного мислення можливий під час вивчення шкільних предметів, зокрема трудового навчання. Подана стаття націлена на те, щоб знайти та дослідити методи для формування критичного мислення, які доцільно використовувати на уроках технологічної галузі в початковій школі.

Критичне мислення – це одна з ознак освіченої людини. Навчити дітей мислити критично є одним із головних завдань сучасного освітнього процесу, про що йдеться й у Концепції Нової української школи.

Критичне мислення – це спосіб підходу до проблеми, який являє собою аналіз ситуації, пошук проблеми та її вирішення. Мислити критично – означає бути здатним проаналізувати подану інформацію, перевірити її на істинність, самостійно приймати рішення та вміти аргументувати свою думку. Важливим завданням шкільної системи залишається навчити учнів мислити самостійно та динамічно на кожному етапі шкільного життя. *Завданням критичного мислення* є розв'язання поставленої проблеми, а результатом – є висновок [10, с. 2].

Критичне мислення – це ціла система суджень, яка має на меті проаналізувати інформацію таким чином, щоб швидко та раціонально знайти вирішення проблеми. Це таке мислення, коли критичний підхід стає природним шляхом взаємодії з різними ідеями та інформацією. Це може бути процес, який виникає спонтанно. При цьому учень має можливість контролювати отриману інформацію, ставити її під сумнів, аналізувати, об'єднувати, переробляти.

Одним із наскрізних вмінь критичного мислення є вміння правильно ставити запитання. Для чого це потрібно? Без питання неможливе пізнання. Воно слугує своєрідним мостом, який переводить нас від старих знань до нових. Навчаючи учнів критично мислити, вчителі допомагають їм подивитись на будь-яку життєву ситуацію з різних сторін, ставити запитання: «Чому це так? Кому вигідна ця ситуація? Про що ще можна дізнатись? Що можна зробити?» Критично міркуючи, учні не скаржаться на проблему, а шукають шляхи її вирішення [5].

На розвиток творчого мислення учнів впливає безліч чинників, а саме такі, як зміст уроку, майстерність учителя, методи й прийоми навчання, уміла організація уроку, правильний вибір об'єкта проєктування і т. д. *Технологічна галузь* ставить перед собою ряд завдань, метою яких є формування технологічно освіченої особистості, яка реалізує себе у житті, визначиться із вибором майбутньої професії та знайде своє місце у суспільстві.

Результатом навчальної діяльності при вивченні технологічної освітньої галузі є проєкт, мета якого – навчити учнів працювати з інформацією, вміти аналізувати та оцінювати технологічні об'єкти, а також навчити дітей обирати трудові прийоми і технічні засоби, які будуть доречні під час виконання того чи іншого проєкту. Для того, щоб виконати завдання, нам потрібно його проаналізувати. Аналіз являє собою розклад цілого процесу на окремі його частини. Кожну з цих частин аналізуємо окремо. Людина, яка вміє аналізувати, здатна:

- розділяти цілий процес на окремі частини, які можуть допомогти виявити структуру потрібного процесу;
- виявляти взаємозв'язок між окремими частинами та цілим процесом;

— визначати та зображувати схематично принципи організації цілого. Залежно від мети, ми можемо отримати різні результати аналізу того самого предмету чи процесу.

Проектна діяльність неможлива без критичного мислення. Під час виконання проекту вчитель створює всі необхідні умови для самореалізації та саморозвитку учнів.

Проектне навчання передбачає:

- ✓ розвиток навичок в учнів мислити критично;
- ✓ уміння учнів працювати з документами та інформацією;
- ✓ сформованість навичок проєктної діяльності в учнів;
- ✓ уміння аналізувати та оцінювати технологічні об'єкти;
- ✓ уміння обирати потрібні трудові прийоми та технічні засоби.

Лише за умови правильної та організаційно-спланованої роботи вчителя й учнів ми отримуємо ефективний результат. Така робота має на меті дотримуватись послідовності етапів виконання проєкту (організаційно-підготовчий, конструкторський, технологічний та заключний). Важливо вибрати доцільну й актуальну тему для того, щоб змотивувати учнів до пошуку ідей [3].

Важливо також правильно підібрати методи та форми роботи. Для цього варто звернути увагу на вік дітей та тематику проєкту. Для того, щоб проєкт був успішним, ми маємо навчити дітей його планувати. Планування проєкту передбачає аналіз та систематизацію інформації, а також підбір засобів для створення власного виробу. Для цього етапу найкраще підійде метод «сходинки-заглибинки» у вигляді технологічних кроків (від простішого до складнішого), основне завдання якого є допомогти учням досягнути їхньої мети. Обов'язковим компонентом заключного етапу проєкту є рефлексія. Головним її завданням є аналіз та усвідомлення пройденого учнем шляху. Під час рефлексії найкраще використати такий прийом як «квітка вражень» [9].

Формування критичного мислення має свою структуру, яка складається з 5 основних етапів.

Основні формування критичного мислення:

1. *Розминка* (має на меті створити позитивну атмосферу на уроці).
2. *Обґрунтування навчання* (повідомлення мети уроку, мотивація навчальної діяльності).
3. *Актуалізація* (відтворення в пам'яті учнів знань, які потрібні їм для наступних етапів).
4. *Усвідомлення змісту* (виклад нового матеріалу, аналіз та систематизація поданої інформації).
5. *Рефлексія* (самоаналіз та результат навчальної діяльності).

Під час уроку технологічної освітньої галузі використовуємо такі шляхи формування критичного мислення:

- навчання переробляти нові знання на власні;
- запам'ятовування матеріалу відповідно до того, як вони його зрозуміли;

- активна дискусія;
- поповнення свого словника незнайомими поняттями чи термінами;
- вміння вибирати правильний та потрібний варіант.

Таким чином, розвиток критичного мислення допомагає учням самостійно здобувати знання з технологічної освітньої галузі та формує в учнів життєву компетентність. Вміння та навички критичного мислення учнів в поєднанні з їх творчою діяльністю під час занять технологічної галузі виховують в учнів працелюбність, мотивують їх на створення чогось нового, реалізують практичне застосування учнями раніше набутих знань та мотивують їх до вибору професії. Сучасні учні повинні не лише мислити критично, а й ставитись з повагою до думок інших людей. Завдяки критичному мисленню учні розвивають впевненість у собі, а також вміння працювати в команді.

Література:

1. Бабійчук О. Методика критичного мислення на уроках трудового навчання. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodika-kriticnogo-mislenna-na-urokah-trudovogo-navcanna-449775.html> (дата звернення: 02.11.2022).
2. Кроуфорд А., Саул В. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ : Пляда. 2006. 125 с.
3. Куратнік Т. Розвиток творчого та критичного мислення учнів на уроках трудового навчання та технологій. Методичний портал. URL: <http://metodportal.com/node/55032> (дата звернення: 11.10.2022).
4. Луп'як Д. Вимоги до сучасного уроку трудового навчання та технологій на основі компетентісного підходу. VIII Конгрес освітян «Нова українська школа на Донеччині: пята сходинка, інновації та безпека в умовах воєнного стану!» URL: <https://dmytro.lupiak.com/scientific-and-methodical-activity/speeches> (дата звернення: 11.10.2022).
5. Матоніна Р. Критичне мислення в освітньому середовищі НУШ. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-kriticne-mislenna-v-osvitnomu-seredovisi-nus-49288.html> (дата звернення: 09.10.2022).
6. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків : Видавнича група «Основа». 2012. 176 с.
7. Панченко В. А. Навчання в дії. Київ : АПН. 2003. 112 с.
8. Пометун О. І. Основи критичного мислення. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан. 2010. 216 с.
9. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/#> (дата звернення: 20.10.2022).
10. Боринець Н. Основи критичного мислення і трудове навчання. URL: <http://surl.li/fjzje> (звернення: 11.10.2022).

УДК 373.5:5(477)

Софія Кондратюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Описано особливості впровадження інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. Розглянуто педагогічні умови реалізації інтерактивних технологій на уроках у початковій школі. Охарактеризовано методи інтерактивного навчання для уроків математики.

Ключові слова: технології навчання, інтерактивні технології, математика, молодші школярі.

Постановка проблеми. На сучасному етапі система освіти України вступила в період фундаментальних змін, що характеризується новим розумінням цілей та цінностей навчання. Пріоритетом сучасної початкової освіти, що гарантує високу якість та результативність навчання молодших школярів, має стати орієнтація на самореалізацію учня, його розвиток, ініціативність, самостійність, творчість.

Курс математики в початковій школі має важливе значення, адже поєднує в собі загальне та абстрактне знання, яке використовується в усіх галузях знань. У початковій школі закладаються основи з вивчення цього предмета. Означені вимоги використання інтерактивних технологій на уроці математики сприяє активізації уваги, сприйняття, мислення, уяви, пам'яті, творчих здібностей та пізнавальних інтересів, що є пріоритетною метою в початковій школі.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти інтерактивного навчання розглянуто в працях таких вчених, як: С. Гончаров, І. Дичківська, О. Єльнікова, О. Пехота, О. Комар, Т. Кравченко, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. П'ятаков та ін. Особливості застосування інтерактивних технологій (методи та їх класифікація) розкриваються в дослідженнях вітчизняних учених (Н. Коломієць, О. Комар, А. Мартинець, М. Скрипник, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.).

Виділення раніше невирішених проблем. Стан досліджуваної проблеми свідчить, що сутність та особливості організації діяльності молодших школярів із залученням інтерактивних технологій навчання широко висвітлюються в науково-педагогічній літературі, проте у контексті використання означених технологій на уроках математики потребують сучасного перегляду.

Метою статті є теоретично обґрунтувати впровадження інтерактивних технологій на уроці математики молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно Н. Руденко, впровадження інтерактивних технологій буде успішним у процесі реалізації наступних умов: врахування навчального досвіду учнів, їхнього бажання та рівня вмотивованості до дій; навчання можливе в шкільній групі за умов взаєморозуміння та психологічної сумісності дітей. Варто враховувати, що кожна з наведених умов впливає на ефективність як у результативному, так і в процесуальному значенні. Якщо форма діяльності не викликає у школярів вмотивованості до поглиблення знань з теми, а застосоване інтерактивне навчання не відповідає рівню їхніх знань, відповідно їй поставлені завдання, значно вищі від набутого навчального досвіду учнів, не матимуть успіху [2].

Основними методами інтерактивного навчання у початковій школі є:

1. Творче завдання – це основа будь-якого інтерактивного методу; сприяє мотивації учнів.

2. Робота у малих групах – сприяє формуванню навичок співробітництва, міжособистісного спілкування, колективної роботи на уроці.

3. Мозковий штурм – метод спрямований на активізацію творчого мислення учнів (запитання – альтернативні відповіді).

4. Метод «карусель» – робота над обміном думками через рух кіл учнів (рухомому та нерухомому).

5. Метод «дерево рішень» – під час поділу класу на групи обговорюються питання в процесі роботи з «деревом».

6. Метод «мозаїка» – учням частинами подається певний матеріал, для його опрацювання учні об'єднуються в групи, де кожен має викласти (експертно представити) свій матеріал перед іншими учнями.

7. Метод «акваріум» – учитель поділяє учнів на групи з ролями: спостерігачі, критики, експерти та аналітики, а учні, що залишилися, вирішують проблемну ситуацію в колі.

8. Метод «пазли» – матеріал дається окремими частинками (пазлами), які учні мають зібрати воєдино. Завдання можуть бути різними: школярі можуть збирати підсумкову відповідь самі, відгадувати закодоване рішення, будувати логічний ланцюжок, пояснювати: чому деталі картинки склалися саме так тощо [1].

Враховуючи вищезначене, ми не можемо категорично заявити, що впровадження інтерактивних технологій на уроці математики в початковій школі покращує результати всіх учнів, але, на думку педагогів (Н. Руденко, Я. Гужик [2], І. Чорна [3] та ін.), школярі стають вмотивованими до навчання, якісно засвоюють новий матеріал.

Висновки та рекомендації. Таким чином, застосування інтерактивних технологій, починаючи з початкової школи з кожним наступним переходом на новий навчальний щабель, сприятиме розвитку навичок співробітництва, самостійності, активності у навчанні. Учні навчаються застосовувати свої знання у нових ситуаціях, практикують їх, отже, впровадження інтерактивних технологій на уроці математики в

початковій школі – це безперечно, цікавий, творчий, перспективний напрямок педагогіки.

Література:

1. Васько О. О. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до використання інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Теорія та методика дошкільної і початкової освіти в сучасному інноваційному просторі*. Суми : ФОП Цьома С. П. 2021. С. 194–212.
2. Руденко Н. М., Гужик Я. А., Широков Д. Л. Застосування інерактивної технології «дерево рішень» на уроках математики в початковій школі. *Problems of modern science and practice*. 2021. № 1. С. 281–284.
3. Чорна І., Мельничук Л., Татарин О. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі під час викладання природничо-математичних дисциплін. *Молодий вчений*. 2022. №6 (106). С. 61–64.

УДК 551.5(477)(045)

Ольга Котюга,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Сергій Марчук**

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МЕТЕОРОЛОГІЯ

Розглянуто традиції українського народного прогностика. Подано календарні короткострокові та довгострокові передбачення погоди. Закцентовано увагу на зимовому народному прогностичу.

Ключові слова: український народний прогностик, народна метеорологія, передбачення.

В українського народу впродовж століть склалися багаті традиційні знання, які надавали змогу вижити в нелегких умовах натурального і напівнатурального способу господарювання. Ці знання допомагали хліборобам орієнтуватися в просторі, пристосовуватися до природних умов, здійснювати потрібні виміри й обрахунки, прогнозувати результати праці, пізнавати світ [3, с. 319].

Мета статті – проаналізувати уявлення та досвід українців щодо передбачень погоди та врожаю.

Народна метеорологія – одна з найдавніших галузей народних знань, що обіймає систему прикмет, раціональних спостережень і достовірних передбачень про погодні зміни на близький чи віддалений час. Землеробський характер господарських занять українців зумовлював цілковиту залежність успішного проведення сільськогосподарських робіт, а відтак і добробуту селянина, від природно-кліматичних умов. Усвідомлення

цього вимагало уважно приглядатись до навколишнього середовища, розвивати спостережливість, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між зміною певних атмосферних явищ, характером поширення звуку, поведінкою тварин, станом рослин та наступною зміною погоди [4, с. 207].

Серед народних знань, які несправедливо призабуті або просто не беруться до уваги, є вироблена віками система передбачення погоди, побудована на основі спостережень і закріплена у вигляді примовок і приказок, прикмет, а інколи й забобонів. Ця система широко використовується й нині. Хто з нас, глянувши на захід сонця, не робить прогнозу на завтра, хоча потреби в цьому, для міських жителів особливо, практично немає. Але кров предків-землеробів міцно прив'язала нас до необхідності визначати погоду, і виринають у пам'яті невідомо коли й від кого почуті прикмети, яким не одна сотня років.

Необхідність передбачення погоди тісно пов'язана із господарською діяльністю людини, отже, прогностик як система склався найперше у землеробських племен, оскільки від правильності вибору часу для сівби чи саджання залежало благополуччя людини. Асоціативно-наслідковий зв'язок явищ природи із поведінням птахів, тварин, рослин тощо і витворив прогностик, корисний для представників практично всіх видів людської діяльності. Український прогностик, певно, своєю побудовою не є чимось відмінним від систем прогнозувань у інших народів, хіба що особливості географічного розташування та пріоритетність деяких видів занять внесли свої корективи [1, с. 80].

Український народ за багато століть свого існування виробив власні знання й уявлення про природні та біологічні фактори, які пройшли й витримали перевірку віковою практикою. Уважне і вдумливе спостереження за природними явищами, змінами погоди спричинило виникнення різних прикмет і передбачень. Спостереження за рослинами і тваринами, рибами, птахами і комахами перед зміною погоди або перед природними катаклізмами наштовхнули наших предків на думку про якийсь невидимий зв'язок, який існує між ними, що незрозумілим чином впливає на їхню поведінку. Так, наприклад, серед природних «барометрів» особливо чутливими до змін погоди є ворони. Люди помітили: якщо ворони розкаркалися – треба чекати морозу, влаштували в небі хоровод – випаде сніг, сідають на землю – до відлиги, вмощуються на нижніх гілках дерев – насильний вітер. Якщо сіра ворона на заході сонця самотньо сидить на верхівці найвищого дерева – чекайте лютого морозу [2].

О. Ковальчук у посібнику «Українське народознавство» зазначає, що народний прогностик «складається з прикмет-прогнозів, які тематично можна розподілити на такі частини:

1. Календарні довготривалі прогнози.
2. Довготривалі, пов'язані з порами року.
3. Короткотермінові прогнози, спільні для всіх пір року.

4. Короткотермінові прогнози для окремих пір року. Ці передбачення легко перевірити, знаючи хоча б невелику кількість тих прикмет, якими користувались наші предки [1, с. 80–81].

У табл. 1 ми узагальнили відомості про український народний прогностик на зиму.

Таблиця 1

Народний прогностик на зиму

Вид прогностику	Орієнтований зміст народних прикмет та передбачень
Календарні довготривалі прогнози	<p>Якщо 30 червня (Мануїла) дощить – зима буде сніжною.</p> <p>Якщо 23 серпня (Лаврентія) погода безвітряна – зима буде без заметілей і хуртовин. Якщо у першій половині серпня погода стала, то зима буде затяжною.</p> <p>Якщо 14 жовтня (Покрова) вітер дме з півдня – зима буде теплою, якщо із заходу – помірною, якщо з півночі або сходу – холодною.,</p> <p>Якщо цього ж дня зранку дме вітер з півдня, а з обіду – з півночі, початок зими буде теплий, а потім значно похолодає.</p> <p>Якщо до 14 жовтня опаде листя з вишні, зима буде теплою, якщо листя тільки жовтіє – лютою і сніжною.</p> <p>Якщо журавлі відлітають до Покрови, зима буде ранньою.</p> <p>Який буде перший день грудня, такою бути зими. Якщо до 13 грудня (Парамона) сніг не випаде, зима буде теплою, якщо сніг вже лежатиме – сніжна і холодна.</p> <p>Пізньої осені дме вітер зі сходу – буде холодна зима. Новоріччя буде морозним, якщо на 25 грудня сонце ясне й променисте, якщо ж сонце ховатиметься за хмари, а на деревах паморозь, то під Новий рік буде хмарно і можлива відлига.</p>
Довготривалі прогнози, пов’язані із зимою	<p>Зима настане через 40 днів після першого снігу. Якщо в жовтні листя з берези і дуба опадає не все – зима буде суворою, якщо ж все зразу – теплою і мокрою.</p> <p>Якщо на сосні шишки рясніють зверху – зима м’яка, посередині – холодна, знизу – люта. Якщо вхід до кротячої нори розташований з північного боку – зима буде тепла, якщо з південного – холодна.</p> <p>Якщо гніздо білки розташоване на дереві високо – зима буде теплою, низько – холодною.</p> <p><i>Ознаки теплої зими.</i> Рано восени линяють кури – зима буде теплою. Багато щавлю влітку – тепла зима. Пізні гриби віщують малосніжну зиму.</p> <p><i>Ознаки холодної зими.</i> Багато ягід влітку – холодна зима.</p> <p>Урожай на жолуді передвіщає холодну зиму.</p> <p>Вологе літо і тепла осінь – довга зима.</p> <p>Горіхи вродили рясно, а на гриби неурожай – зима буде сніжною і морозною,</p> <p>Буремне літо – зима з заметілями.</p> <p>Чим більші восени мурашники, тим суворіша зима.</p> <p>Пізній листопад – на довгу зиму.</p> <p>Рано опало листя з липи – зима буде лютою.</p> <p>Снігурі прилітають у грудні – зима передбачається суворою.</p>
Короткотермінові	<i>Ознаки гарної погоди, спільні для всіх пір року</i>

<p>прогнози, спільні для всіх пір року</p>	<p>Зоря має промінь зеленуватого відтінку. На небі багато зірок, Чумацький Шлях зоряний і світлий. Сонце сідає червоно при безхмарному небі. Сонце заходить за низьку суцільну хмару, а небо має зеленуватий відтінок. Білі світлові кола навколо Сонця чи Місяця. Місяць блідий. Хмари повільно рухаються зі сходу або півночі. Поступове послаблення чутності віддалених звуків. Постійність північних і північно-східних вітрів. Послаблення дощу або снігу надвечір. Велика роса на траві. Роса або іній після заходу сонця і зникнення після сходу. Туман під час сходу сонця. Дим іде прямо вгору. <i>Прикмети негоди, спільні для всіх пір року</i> Небесні світила мають червоний колір (вітер, дощ); сліпо мерехтять зорі; при сході сонця – червоні хмари; тьмянний Чумацький Шлях; сонце заходить за низькі хмари, а небо в перистих хмарах (дощ і вітер); посилення чутності звуків; перисті хмари швидко рухаються із заходу або півдня; різка зміна напрямку вітру; туман вранці не розсіюється; дим стелиться донизу.</p>
<p>Короткотермінові прогнози на зиму</p>	<p><i>На відлигу взимку.</i> Білі зірки на небі. Білий вогонь у печі. Жар у печі гасне швидко. Падає сніжна крупа. На льоду виступає вода. <i>Перед снігопадом, хуртовиною.</i> Сонце сходить червоно. Сонце сідає у хмарах. Хмари йдуть проти вітру. Птахи сідають на сніг і кричать. <i>Перед ясним погожим днем взимку.</i> Вечірнє небо червоніє. Падає пухнастий сніг. Дим з труби йде вгору стовпом. Вітер дме з півночі. Дрова, згораючи, потріскують. Туман стоїть високо над землею. Порипує сніг, голос чути далеко. Ворони сідають головами в різні боки. Горобці тихо сидять на деревах чи хатах.</p>

Широко побутували прикмети, що дозволяли прогнозувати погодні зміни протягом найближчого часу за особливостями сходу і заходу Сонця, його кольору, за виглядом нічного неба, яскравістю зірок і Місяця тощо. Так, повсюдно вважалося: вечором сонце за стіну (хмару) заходить – буде дощ; чистий захід сонця – на добру годину; Сонце при заході яскраво-червоне – на вітер; Місяць обгородився – на дощ; стовпи біля місяця – на вітер; Місяць-молодик сходить ріжками вниз – на дощ; Молодик з’являється у дощову погоду – місяць буде дощовий; червоно-багряні зорі звечора – на негоду; ясне зоряне небо – на погоду [4, с. 207].

Великий цикл погодних передбачень становлять прикмети, пов’язані зі станом атмосфери, різними метеорологічними явищами. Так, наявність роси, туману вранці вважалося ознакою доброї погоди, а рух хмар проти вітру – вірною прикметою негоди. Зважали також і на форму та колір хмар: важкі сірі хмари – на грозу, а червонуваті при заході сонця – на вітер (Вінниччина, Тернопільщина). Найближчу погодні перспективу підказував і напрямок вітру: західний вітер мав приносити дощ, східний – засуху, а

північний – похолодання. Вважалося, що після появи райдуги настає гарна погода.

До достовірних належали також передбачення, пов'язані з певними гідротемпературними змінами в атмосфері, які спричиняли зміну стану предметів та явищ: духота в повітрі – на грозу; зволожується сіль чи хліб – на негоду; дим стелиться, погано горять дрова – на відлигу. Примічали також, що перед дощем виразніше чути звук потягу, дзюркіт води, шум лісу, гуркіт підводи тощо.

Значна група передбачень ґрунтується на спостереженнях за поведінкою тварин, птахів, риб, комах тощо. Переважали тут свійські тварини: кіт дере лапами, собака качається – на вітер; пітніє шкіра великої рогатої худоби – на дощ; свиня солому в барліг носить – на великий холод, завірюху; кури чубаються – на дощ; качки, гуси ховають голови під крила, стоять на одній нозі – на холод та ін. Приглядалися і до мешканців дикої природи: птаство рано і дружно відлітає восени – рання зима буде; високо летять птахи, повертаючись із вирію, – на тривалий холод; багато кує зозуля, крук кричить – на дощ; вороння збивається зграями і сідає на верхівки дерев – на холод, а якщо забивається у крону дерева, – на хуртовину; птаство добивається до хати, ховається під стріхи – на хуртовину; горобці купаються у поросі – на дощ; кріт удень риє – на зміну погоди; бджоли ховаються у вулик – на дощ; риба вискакує з води – на дощ; коні збиваються до купи – на велику грозу.

Достовірними прикметами вважали також зміни у рослинному світі: якщо шишки високо на смереці, – на довгу холодну зиму, а якщо низько, – навпаки; рано жовтіє листя – рання зима буде; багато лушпиння на цибулі – буде люта зима; багато грибів з'явилося у лісі – буде дощ; конюшина згортається, сильніше пахнуть квіти – перед дощем [4, с. 207].

Існував цілий комплекс прикмет, що відбивали певні закономірності взаємозв'язку погодних явищ у різні пори року. Тут уже помітні християнські нашарування. Так, надто важливим у прогнозуванні погоди на віддалену перспективу вважався період напередодні та після Різдва. До численних християнських свят, у дні яких намагалися за станом погоди визначати навіть майбутній урожай, належать свята Благовіщення, Стрітєння, Сорока святих, Покрови, Юрія, Явдохи і багато інших. Це фіксує й усна народна творчість: якщо на Стрітєння півень води нап'ється, то до Юрія віл напасеться; по Петрі – то й по теплі; Покрова покриє як не листом, то снігом тощо.

За всієї своєї достовірності народна метеорологія мала у своєму складі й чимало забобонних повір'їв. Зокрема, намагаючись гарантувати врожай та уникнути небажаних погодних явищ, селяни широко послуговувалися магічними обереговими засобами, численними табу та обмеженнями щодо певних видів робіт у відповідні дні [4, с. 207].

Майже в кожному селі були свої знавці-метеорологи, котрі вели спеціальні щоденники спостережень за погодою і були добре обізнані з цією цариною народного досвіду.

Отож, правильність народних передбачень легко перевірити, використавши записи у щоденнику спостережень. Зрештою, знання цих прикмет може стати в нагоді всім, хто збирається на прогулянку до лісу чи до роботи в саду або городі.

Література:

1. Ковальчук О. В. Українське народознавство : книга для вчителя. Київ : Освіта. 1992. 176 с.
2. Лепеха Т. В. Українознавство : навч. посіб. Київ : Просвіта. 2005. 376 с.
3. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. Суми : Університетська книга. 2005. 176 с.
4. Українська минувшина: ілюстративний етнографічний довідник. Київ : Либідь. 1993. 256 с.

УДК 391.6(477)(045)

Мирослава Кульчицька,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Сергій Марчук**

НАРОДНА КОСМЕТИКА УКРАЇНЦІВ

Вивчено та проаналізовано матеріали про етнокосметику українців. З'ясовано косметичні рецепти наших бабусь та прабабусь. Відмічено природні чинники краси українців.

Ключові слова: народна косметика, рецепти прабабусь, краса, народні традиції.

Українці здавна відзначалися чистоплотністю й акуратністю. Хоч бідно, зате чисто – так жив наш народ. «Українці люблять чистоту й тому найбідніша українська хата куди привітніша, ніж найбагатший двір на Московщині», – так писав у сімнадцятому столітті Готліб Гмелін. Догляду за тілом надавали виняткового значення. З раннього дитинства дітей привчали до чистоти й акуратності. У воду, в якій купали дівчинку, купалися жінки та дівчата, додавали любисток (щоб хлопці любили), квіти чорнобривців, м'яту, чебрець, череду, ромашку, від чого вода приємно пахла, а ополіскувалися після купання водою з настоєм м'яги, чебрецю, душиці, іноді у воду додавали шматочки свіжих яблук і груш-дичок [2].

Мета статті – проаналізувати етнографічні розвідки щодо народної косметики українців.

У багатьох традиційних культурах світу саме молоді, незаміжні жінки мали ретельніше за інших приділяти увагу своєму зовнішньому вигляду та

гігієні тіла. Відповідаючи нормам краси, можна було вдало вийти заміж, а отже, покращити соціальний статус. Тогочасний канон краси серед українців відповідав такому стандарту: середній зріст, середня вага, чорняві або русяві, чорноброві, світлошкірі, зі здоровим рум'янцем. Уявлення про красу диктував і щоденний спосіб життя: важка землеробська праця потребувала фізично дужих, з міцною статурою людей. Зважаючи на це, гладких або занадто худих привабливими не вважали [1].

Г. Маковії у народознавчій оповідці «Принади наших прабабусь» зазначає: «Краса добре, але краще – сила!» – малось визначення в одній із юнацьких забав [3, с. 43]. Проте наші прабабусі не зовсім погоджувалися з цим, точніше – старалися примножити свою силу і при допомозі краси. Виявляється, мали свій *набір косметичних засобів*: для брів і вій – чорна вуглиночка із печі, рум'янами для щік – шматочок буряка, припудрювалися квачиком із пір'я, вмоченим у пшеничне борошно [3, с. 43]. Засіб цей був відомим кожній дівчині чи молодичці і особливих таємниць не становив. Таємницями володіли жінки-«косметологи», які, як і кожна майстриня, далеко не всім передавали своє ремесло. Таких було одна-дві на село. До них ходила не кожна жінка. Відвідували їх крадькома і від чужих, і від своїх, бо то «великим встидом вважалося – роботу лишати та чарів шукати». А чари-принади оті мали здебільшого у своїй основі соняшникову олію чи смалець, до яких додавалися соки живильних трав або якась склянка горілки-первака, на якому ті трави настоювалися. Проте бажаючи бути красунями таки не знали, що несуть у дерев'яних манюсінських кадубцях, які вимінювали на добрий шмат полотна чи солонини чи щось інше, що вдавалося винести із хати.

Навіть ягоди калини, якими сільські «косметологи» натирали на обличчі вагітних жінок пігментні плями, хоронилися від їх ока. На очі, мовби для потреби, лягала маска із тіста [3, с. 43].

Г. Маковії у книзі «Затоптаний цвіт» описує косметичні «рецепти» баби Анасої: «То вже тепер, коли жодна із сьогоднішніх красунь не прибіжить по поміч, баба Анасоя може покласти свої руки долонями на коліна, що ріжками вибиваються під чорною вигорілою широкою спідницею, і казати. Бо уже ніхто не бажає перейняти від неї того ремесла, а до гробу з собою тягнути – який з того хосен? – От у тебе висипало по чолі, – кидає гострим вип'яченим підборіддям у бік повновидої, з лискучою шкірою старшокласниці. – Зараз баба тобі допоможе, – чигає у бік шпаргату (плити), на якому парує вода. Відливає у мисочку, дає полотнину: – На, прикрійся трохи над парою. Сама у дерев'яній ступочці, що теж, мабуть, з діда-прадіда, густо розводить мило, додає жменю солі. Шкарубка долоня набирає того розчину і прямо над парою потирає дівчині прищувате чоло. Десь цілу хвилину. А потім – знову долонею до чола: води гарячої-холодної, гарячої-холодної. Чоло очистилось. Лишилися ледве помітні червонуваті цятки, які до кінця наших навідин і зовсім пропали. – Отак разів три на місяць, – втирає руки об боки спідниці, опускаючись знову на низький дерев'яний стілець.

– О, не одній я в поміч ставала!.. – знову хитається в такт бесіді довге загострене підборіддя. – Циганку робила білою, худу – обвитою, обвита – худла.

– Щоби було лице білим, – виставляє перед нами пляшечку, затикану кукурудзяним качаном, – листки лілії, залиті горівкою. Постоїть у темному зо три неділі – і протирай лице. Будеш біла, як попова донька. Вибілює і солена вода, кисляк, квасне молоко, сметана, квасний капустияний листок [3, с. 44].

Зате ми дізналися, що кропива не просто жалюча, а й велика помічниця жіночої краси. А тому відвар із сушеного листя пили зимою, «би шкіра не в'янула і не чіплялася стану повнота». А луски збувалися, втираючи у голову свіжий сік.

Зате ми дізналися, що можна спокійнісінько обходитися без шампунів, як обходилися наші бабусі-прабабусі, миючи отак, як і ними, волосся яєчним жовтком.

– Щоб личко не блідло – дивися на повний місяць, – вчувався бабусин голос. – Постава би була рівною – си тули, як до мами, до верби. Бровки не злиняють – чухай між рогами корову. Зуби би не псувалися – їж часнок. Би старість борзенько си не пхала – не дивиси на проточну воду. Би хлопці очима пасли – підгодовуй бджоли. Товчений часнок з салом пошерхлу шкіру роби м'якою, стягує на ній пористі ямочки... Васильок (зелене зілля), настояний на студеній воді, як виллеш через голову назад – си не приймуть навроки, чари... Кора гарбуза, відварена у молоці, розгладжує морщини. Малай (глід), товчений разом з кістками, як їсти потроху – знімає жіночу болу.

На старе лице ще клали кашку з білого м'якуша в гарячому молоці... Що сам їж, то і на шкіру клади, бо вона теж хоче їсти. Дирковата (пориста) – мий подорожником. Щоб зняти гусячі лапки коло очей – мастися вербовим соком. Кладеш хліб у піч – залиши тіста на лице – си принадиш кожній челядині (подобатимешся усім) [3, с. 46].

На щастя (чи на жаль), українки далекі були від передової західної моди, тому ідеалом жіночої краси в Україні споконвічно були гарної форми чорні брови і довге пишне волосся, заплетене в коси, яке ретельно доглядали. Мили волосся теплою джерельною водою, в яку обов'язково додавали м'яту, любисток, ромашку, лопухи, звіробій, липовий цвіт, а полоскали відваром любистку чи м'яти, від чого воно було м'яким, блискучим і приємно пахло. Від настою ромашки волосся набувало легкого золотистого кольору, було м'яким і пухнастим. Злегка підфарбовували волосся теж природними барвниками, які не тільки не шкодили, а покращували структуру волосся. Так, лушпиння цибулі надавало волоссю рудувато-золотистого кольору і здорового блиску, ягоди ожини – червонувато-коричневого, відвар гілочок і листя липи – коричневого, порошок із кори ялини – чорного [2].

Давньоримський комедіограф Плавт писав: «Жінка без фарби, як їжа без солі». Так, прекрасна половина людства завжди приділяла особливу

увагу красі свого тіла та догляду за ним. Ці дані підтверджують чисельні аналізи рукописів, картин, артефактів, ба навіть, народних переказів. Зокрема, перші медичні нотатки Давньої Русі з'явилися у IX столітті, а у 30-х роках XII століття онука Володимира Мономаха – Зоя написала працю «Мазі». У ній є відомості про різні хвороби та способи їх лікування, дані по догляду за тілом та шкірою, рецепти від «паршивости голови» та багато іншого.

Макіяж в українській культурі також мав своє місце, проте не у загальноприйнятому значенні. Українці, як діти природи, черпали ресурси із землі. Українські жінки використовували сік малини чи вишні як помаду, а буряк як рум'яни. Обличчя вони «припудрювали» борошном або крейдою для ефекту відбілення. Вії та брови підводили сажею. Водночас чоловіки називали таких дівчат «ляльками» і надавали перевагу природності [4].

А от косметики селяни не купували. Це вважали непотрібною розкішшю і марнотратством. Наприклад, косметичне мило сприймали як «панський» атрибут, а звичка мити руки з милом або користуватися парфумами часто викликала сміх і презирство. «У культурі XIX століття саме вживанню декоративної косметики були притаманні негативні конотації непристойної звички. Макіяж був атрибутом жінок легкої поведінки, акторів чи загалом людей, пов'язаних зі сценою», – писала Владислава Москалець у дослідженні «Штучна краса: використання косметики в Галичині на початку XX ст.» [1].

Ознакою жіночої, точніше, дівочої привабливості була довга, товста коса. Українці вірили, що у волоссі зосереджується життєва сила. Тому побутувала низка заборон, пов'язаних із волоссям та доглядом за ним. Наприклад, не можна топтати ногами свого волосся, бо голова болітиме. А стрижену чуприну треба було викидати «на воду, щоб росла довга – як вода» або «під вербу – буде скоро рости, як верба». Із миттям голови також пов'язували багато забобонів. Приміром, існувала заборона на миття у дні посту: середу, п'ятницю, а подекуди ще й у понеділок. Із матеріалів Ольги Остапик, зібраних на Гуцульщині, дізнаємося таке: «Голову мили мало, раз у тиждень. Заборонено було мити у середу та п'ятницю, не могли мити голову, ані чесати волосся. Понеділок також сердитий день, пісний, милися в суботу. В неділю не можна». На Чернігівщині вірили, що «у неділю й п'ятницю жінкам гріх чесацця, квочки гребтимуцця у грядках». Тут же, за Борисом Грінченком, застерігали: «Не варто заміжній жінці до сонця і після заходу сонця чесати волосся, так як у темноті можна їх розгубити, внаслідок чого від наговору з'явиться болячка на руках і ногах – «волосяниця». Замість звичного нам шампуню наші предки використовували натуральні продукти. Наприклад, на Гуцульщині, як пише О. Остапик, «голову мили в «борщу» (бурякову закваску наливали у воду)» і «мастили голову маслом». Досить поширеними були відвари з ромашки, кропиви чи деревію. Також мили голову курячими яйцями [1].

Отож, краса в українців асоціювалася з молодістю, тому підкреслювати принади обличчя традиція дозволяла переважно незаміжнім дівчатам. За

відсутності засобів гігієни, косметичних препаратів українці обходилися тим, що було наповні.

Література:

1. Ігнатенко І. Чепуріння калиною і паприкою: як українки доглядали за своїм тілом. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/cherpurinnia-kalinoiu-i-paprikoiu-iaak-ukrayinki-dogliadali-za-svoyim-tilom/> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Лепеха Т. В. Українознавство : навч. посіб. Київ : Просвіта. 2005. 376 с.
3. Маковій Г. П. Затоптаний цвіт : народознавчі оповідки. Київ : Укр. Письменник. 1993. 205 с.
4. Пташка К. Як дівчата у Київській Русі чепурилися. URL: <https://uain.press/blogs/327029-327029> (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 378.140

Анастасія Курило,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Вікторія Ричко**

ГЕРОЇКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

У статті висвітлено значення героїко-патріотичного виховання школярів початкової школи засобами образотворчого мистецтва. Автор дає визначення поняттю «героїко-патріотичне виховання» та визначає його мету. У статті наведені приклади картин художників та особливості їх використання на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі.

Ключові слова: героїко-патріотичне виховання, молодші школярів, культура, народ, образотворче мистецтво, патріотизм,

У Національній доктрині розвитку освіти визначено, що громадянське та патріотичне виховання є «головними складовими національного виховання». Відповідно до «Програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», програми «Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» одним із пріоритетних завдань освіти є патріотичне виховання молодих поколінь [2; 3].

Поняття патріотизму виражає найвищу і найсильнішу духовну силу, що зумовлює активну життєву позицію людини. Завдяки почуттю патріотизму людина стає сильною, здатною творити і розбудовувати свою національну державу, що виступає гарантом стабільності й могутності народу, його безсмертя.

Теоретичні передумови патріотичного виховання молодших школярів закладені у працях В. Сухомлинського, Г. Ващенко, які підкреслювали діяльний характер патріотизму, необхідність учити дітей шукати своє місце у житті країни, залучати їх до боротьби з недоліками у житті суспільства.

Термін «патріотизм» від грецького «*patris*» – батьківщина, вітчизна – означає любов до вітчизни, до свого народу, до національних традицій [1, с. 330].

Метою героїко-патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві, формування національної свідомості, самосвідомості та патріотизму у вихованців різного віку.

Героїко-патріотичне виховання – історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності молодих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. Патріотичне виховання також передбачає широкі знання конституційних і правових норм, державної політики, сформованість патріотичних думок та дієвих заходів з відстоювання національних форм життєдіяльності і поведінки в усіх сферах суспільного життя.

Однією з найпотужніших духовних сил кожної людини, суспільства в цілому є патріотизм та героїзм, які споконвіку плекає кожна нація. Ефективність у формуванні патріотичної свідомості досягається не використанням поодиноких цінностей, а системою їх поєднання.

Психолого-педагогічна концепція цінностей, розроблена вченими-науковцями А. Здравомисловим, З. Равкіним, В. Веселовою, В. Скутіною, розглядає вихідні положення, які мають бути враховані при формуванні патріотичної свідомості молоді: джерела цінностей у суспільстві базуються на реаліях повсякденного життя – вони пов'язуються із життєвим досвідом особистості, соціальними умовами її формування, що впливають на вибір осмислених дій. Так, В. Шовкошитний основою формування національних цінностей особистості вважає морально-світоглядні цінності українського етносу. У структурі їх змісту вона виділяє такі компоненти:

- гармонія (гармонія життя внутрішнього світу, міжособистісних стосунків, відносин з природою);
- добро (добро як істина, вище благо, глибока віра в перемогу добра над злом, добротворчість, милосердя, гуманізм);
- свобода (внутрішня свобода, волелюбність, визнання неповторності людської індивідуальності, нетерпимість до рабства, свобода волевиявлення);
- справедливість (щирість, правдивість, прагнення до істини, до соціальної справедливості, віра у Вищу справедливість);

- сім'я як першооснова розвитку й формування особистості, духовного, культурного, економічного розвитку суспільства;
- народ (повага до трудового народу, вміння осмислювати історію, культуру, традиції, моральні цінності свого народу, віра в його духовні сили, прагнення до того, щоб український народ зайняв гідне місце у цивілізованому світі);
- Україна (патріотичні почуття, прагнення до зміцнення державності, економіки, культури, готовності віддати усі зусилля для блага Вітчизни) [5].

Таким шляхом можна підпорядкувати народне мистецтво важливій проблемі життєвої адаптації молодшого школяра, прищепити йому любов до свого краю, свого народу і його культури.

Вважаємо, що саме народне мистецтво, у якому сконцентрований увесь широкий діапазон виявів духовності української нації, може стати джерелом формування героїко-патріотичної свідомості особистості.

Саме образотворче та декоративно-прикладне мистецтво є тим соціальним надбанням кожної нації, в якому знаходять відображення світогляд, традиції, художні та моральні цінності, історія країни та народу, що живе в ній. Україна – не виключення, оскільки будь-яке українське ремесло бере свій початок від того самого коріння, що й самі українці. Як зазначає А. Теплишева «Поєднуючи в собі практичну та естетичну функції, прикладне мистецтво стає тим середовищем моральної та духовної функції, прикладне мистецтво стає тим середовищем матеріальної і духовної культури рідного народу, яке необхідне для найповнішого розкриття розвитку природних здібностей дітей та молоді, їх творчості, ініціативності, становлення індивідуальності, формування неповторного духовного світу, власної активної життєвої позиції, почуттів обов'язку, відданості і працелюбності. В цьому контексті уроки декоративно-прикладного та образотворчого мистецтв, відроджуючись після тривалого періоду занепаду, набувають нового значення і перетворюються на вагомий важіль формування засад патріотичної і національної свідомості» [4, с. 87].

Твори образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва є тим духовним середовищем, у якому формується світогляд, національна свідомість, естетичні ідеали, моральні цінності, патріотичні та трудові якості особистості. Постійне перебування дітей під впливом матеріальної й духовної культури рідного народу необхідне для становлення індивідуальності, власної активної життєвої позиції.

Завдання героїко-патріотичного виховання засобами образотворчого мистецтва вчитель розв'язує за допомогою пробудження інтересу учнів до історичного минулого рідного народу, його художніх надбань; стимулювання захоплення високою духовністю, гуманістичними цінностями, глибоким патріотизмом наших предків; оволодіння традиціями, звичаями, обрядами нашого народу, в яких широко застосовується національно-патріотичний потенціал образотворчого мистецтва; виховання умінь і навичок застосування, збереження і творення нових виробів, зразків образотворчого

мистецтва, практичної участі вихованців у розвитку цього виду мистецтва [4, с. 87–88].

Формування різнобічно розвиненої особистості сучасного школяра неможливе без використання дієвих засобів, створення певного предметно-розвивального середовища, а також низки інших факторів. Серед впливових на свідомість та особистість дитини в цілому є живопис. Оскільки діти віддають перевагу візуальному контакту з картинами, аніж слуханню розповіді про той чи інший твір, то саме реалістичні твори українського живопису якомога краще сприятимуть вихованню патріотизму у дітей.

Невмирущу силу та красу української природи, щедрих дарунків родючої землі та розмаїття квітів як символів радості, щастя, багатства духовного життя народу втілюють твори Катерини Білокур, серед яких: «Польові квіти», «Богданівські яблука». Її картини зігріті великою любов'ю, пройняті правдивістю й щирістю, глибокою народною мудрістю та знанням життя. Магічну силу також мають полотна М. Пимоненка, більшість з яких яскраво відображають життя селян, побут та звичаї українського народу. Вони допоможуть ознайомити дітей з життям і традиціями українців на межі ХІХ-ХХ ст. Серед яких такі полотна: «Жниця», «На ярмарку», «На ставку», «Орач», «Останній промінь», «Рибалки», «Біля перевозу», «Брід», «Збирання сіна на Україні», «Сінокіс», «Гопак», «Гуси, додому!». Глибоко народні, пройняті гуманізмом, картини М. Пимоненка свідчать про розуміння художником менталітету українців. Митець мав особливий хист спостерігача, вмів бачити й передавати у своїх творах красу рідного народу.

Отже, першочергове завдання НУШ – оживити і відродити в душі та пам'яті нашої молоді животворне коріння українського народу, донести до кожної дитини розуміння того, що ми не просто українці, ми – нація, ми – народ із своєю багатовіковою історією, мовою, культурою, звичаями, якими жили наші предки протягом багатьох століть на цій землі.

Література:

1 Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 366 с.

2 Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті *Педагогічна газета*. 2001. № 7 (липень).

3 Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України». Тернопіль : Навчальна книга Богдан. 2008. 80 с.

4 Теплишева А. В. Роль національно-патріотичного виховання у формуванні громадянської самоідентифікації учня. *Формування патріота в вимірі революції гідності та пріоритетів «Нової школи»* : збірник статей учасників 1-го Всеукр. круглого столу з онлайн трансляцією, 16– 17 лют. 2017 року / редактори С. В. Драновська, Л. М. Чхайло. Електронне науково методичне видання Суми : КЗ СОІППО. 2017. 401 с.

5 Шовкошитний В. Національно-патріотичне виховання в контексті українського державотворення (збірник наукових статей). Васильків : Колофон. 2002. 270с.

УДК 373.3.016:16:51

Злата Лебідь,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано основні прийоми розвитку критичного мислення на уроках математики в початковій школі.

Ключові слова: математика, критичне мислення, розвиток.

Сучасний етап наукового знання характеризується зростанням інтересу до проблеми критичного мислення, зумовленим її роллю у розвитку особистості, суспільства та держави. Ситуація, що склалася в суспільстві така, що людині доводиться швидко змінюватися, постійно рости і розвиватися, щоб бути затребуваним. Критичність мислення дозволяє людині знаходити правильні шляхи вирішення проблем і не лише у навчанні. Вона створює сприятливі передумови на розвиток особистості цілому, сприяє її саморозкриттю, самореалізації, самодостатності і толерантності. Розвиває вміння працювати з інформацією, вчить різнобічного та об'єктивного мислення.

Артемов А., Муштавінська І. та інші дослідники зазначають, що математика – наука точна. І якщо критичне мислення молодших школярів легше розвивати у мовно-літературній галузі, то яким чином можливий розвиток критичного мислення у математичній освітній галузі? І як це вплине на процес розвитку школярів? Як зробити так, щоб з віком здатність до критичного мислення не тільки не знижувалася, а зростала? Можна припустити, що цю здатність потрібно розвивати, починаючи з молодшого шкільного віку і робити це системно, на кожному уроці та позаурочній діяльності з урахуванням сучасних реалій, це питання не вирішено дослідниками та на сьогодні потребує подальших досліджень.

Мета роботи: запропонувати прийоми розвитку критичного мислення на уроках математики в початковій школі.

Завдання: проаналізувати психолого-педагогічну літературу за тематикою дослідження; виділити прийоми, які можна використовувати під

час уроків математики для підвищення рівня критичності молодших школярів.

Багато вчених, таких як Ю. Бабанський, Д. Богоявленський, Ю. Гільбуха, Г. Костюка, О. Пометун, О. Савченко та ін. по-різному підходять до проблеми критичності.

Критичне мислення – це такий тип мислення про будь-який предмет, зміст або проблему, в якому учень покращує якість його мислення за допомогою вмілого використання структур та інтелектуальних стандартів, властивих мисленню. Ознаки критичності, визнані більшістю авторів: наявність інтелектуальної творчої ініціативи, здатність оцінки та прийняття рішень та інших [2, с. 63].

Критичність розуму – це вміння людини об'єктивно оцінювати свої і чужі думки, ретельно і всебічно перевіряти всі положення і висновки, що висуваються. Критичне мислення, тобто, творче, допомагає людині визначити власні пріоритети в особистому та професійному житті, передбачає прийняття індивідуальної відповідальності за зроблений вибір, підвищує рівень індивідуальної культури роботи з інформацією, формує вміння прогнозувати наслідки своїх рішень та відповідати за них, дозволяє розвивати культуру діалогу у спільній діяльності. Думати критично означає виявляти допитливість і використовувати методи дослідження: ставити перед собою питання і здійснювати планомірний пошук відповідей [1, с. 35].

Прийоми формування критичності на нашу думку наступні:

1. Прийом «Товсті та тонкі питання» З життєвого досвіду ми всі знаємо, що є питання, на які легко відповісти «так» чи «ні», але найчастіше трапляються питання, на які не можна відповісти однозначно. Тому для успішнішої адаптації у дорослому житті варто навчати дітей розрізняти ті питання, на які можна дати однозначну відповідь (тонкі питання), і ті, на які відповісти настільки точно неможливо (товсті питання). Товсті питання – це проблемні питання, які передбачають неоднозначні відповіді.

Для досягнення мети під час уроків використовують такі товсті питання:

хто..., що..., коли..., може..., буде..., чи міг..., чи згодні ви..., дайте пояснення, чому..., чому ви думаєте..., чому ви вважаєте..., в чому різниця..., припустіть, що буде, якщо...

Ця робота сприяє розвитку мислення та увазі учнів, і навіть розвивається вміння ставити розумні питання [1]. Класифікація питань допомагає пошуку відповідей, змушує вдумуватися у текст і допомагає краще засвоїти зміст задач тексту.

2. Прийом «Складання кластера». Кластер – прийом систематизації матеріалу як схеми (малюнку), коли виділяються смислові одиниці тексту. Правила побудови кластеру дуже прості. Прийом «Кластеру» використовують як у стадії виклику, так і на стадії рефлексії, тобто, може бути способом мотивації до роздумів, до вивчення теми або формою систематизування інформації при підбитті підсумків. Залежно від мети організовують індивідуальну самотійну роботу учнів чи колективну – як

загального спільного обговорення. Наприклад, завдання: складіть кластер до слова «Трикутник». Учні виписують усі слова, які вони асоціюються з цим словом.

Спочатку цю роботу вони виконують самостійно, виходячи з тих знань, які вони мають на початку уроку. Потім читають текст у підручнику «Трикутник» і продовжують роботу зі складання кластера, це дозволить зробити кластер повнішим.

Цей прийом розвиває вміння будувати прогнози та обґрунтовувати їх, вчить мистецтву проводити аналогії, встановлювати зв'язки, розвиває навичку одночасного розгляду кількох варіантів, настільки необхідну при вирішенні життєвих проблем. Сприяє розвитку системного мислення.

3. Прийом «Кубик». Цей прийом використовується на етапі осмислення. Позитивні сторони прийому «Кубик»: дозволяє учням реалізувати різноманітні фокуси розгляду проблеми, теми, завдання; створює на уроці цілісне (багатогранне) уявлення про матеріал, що вивчається; створює умови для конструктивної інтерпретації одержаної інформації.

Суть цього прийому. Зі щільного паперу потрібно склеїти кубик. На кожному боці написати одне з таких завдань:

1. Опиши це... (Опиши форму, колір, розміри чи інші характеристики).
2. Порівняй це... (Чим відрізняється? На що це схоже?).
3. Проасоціюй це... (Що це нагадує?).
4. Проаналізуй це ... (З чого складається? Як це зроблено?).
5. Застосуй це ... (Що з цим можна робити? Як це застосовується?).
6. Приведи «за» і «проти» (спростуй або підтримай це).

Учні об'єднуються в групи. Вчитель кидає кубик над кожним столом і таким чином визначається, в якому ракурсі група буде осмислювати ту чи іншу тему заняття. Учні можуть писати письмові есе на тему, можуть виступити з груповим повідомленням тощо.

Висновки. Отже стандарти нового покоління ставлять перед школою завдання: уміння самостійно конструювати свої знання, розвивати пізнавальні навички, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне та креативне мислення [1]. На нашу думку, формування критичного мислення під час уроків математики, через рішення певного типу завдань, у вигляді захоплюючих ігор, збагачує педагогічний процес, робить його змістовнішим, впливає на розвиток дитини, як у творчу особистість.

Література:

1. Артемов А. К. Прийоми організації навчання. *Початкова школа*. 2015. № 3. С. 35–39.
2. Заїр-Бек С., Муштавінська І. Розвиток критичного мислення на уроці. *Посібник для вчителя*. Київ : Освіта. 2004. 63 с.

УДК 78.784.1

Катерина Легенковська,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Коляда**

МУТАЦІЯ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ

У статті висвітлені питання вікової зміни голосового апарату. Йдеться про деякі аспекти дорослішання підлітка у період статевого дозрівання. Адже у хлопців і дівчат ці зміни відбуваються по-різному, залежно від генетичних особливостей.

Ключові слова: мутація, голосовий апарат, вікові періоди, статеве дозрівання, вокальні навички, збереження голосу.

«Людський голос за своїми невичерпними можливостями є найдосконалішим музичним інструментом. Але для того, щоб професійно звучати, він має бути якнайстаранніше сформованим і опрацьованим» [2, с. 3].

Учитель музичного мистецтва повинен володіти багатьма фаховими компетенціями, мати теоретичну базу знань та вміти на практиці використовувати методику навчання співу:

- розуміти будову та принципи роботи голосового апарату;
- володіти інформацією про передмутаційний, мутаційний та післямутаційний періоди;
- знати вправи для вироблення і вдосконалення вокальних навичок;
- бути ознайомленим із різноманітним репертуаром для різного віку дитини.

Відомо, що мутація – це зміна голосу у період статевого дозрівання. Це один із атрибутів дорослішання, під час якого дитина відчуває, як її голос й тіло змінюється.

Вона супроводжується такими факторами:

- інтенсивним ростом гортані;
- видозміною язика;
- збільшенням резонаторних порожнин.

Проте в обох статей цей процес відрізняється: у хлопчиків з'являється кадик, діапазон голосу знижується майже на октаву та повністю змінюється тембр; у дівчат, на відміну від хлопців, голос зазнає менших змін.

Період статевого дозрівання в кожного дуже різний. У хлопців зміни голосу відбуваються інтенсивно: голосові зв'язки збільшуються у довжину, відбуваються порушення голосового апарату. Співацький голос дівчаток змінюється менш помітно.

Існують випадки ранньої мутації. Як правило, вона починається з 12 років, проте, як виключення, буває навіть у 9 [1, с. 25–26].

Розрізняють три періоди мутації:

1. Передмутаційний.
2. Мутаційний.
3. Післямутаційний.

У передмутаційний період рекомендовано слідкувати за навантаженнями на голосовий апарат дитини, адже при співі можливий кашель, пердіння, хрипота, зриви, та як наслідок – втрата голосу [3].

О. Коломоєць зазначає, що ранній мутаційний період проходить непомітно без значущих змін у звуко- та голосоутворенні. В обох статей виникають перепони у вигляді швидкої втоми та нестійкості інтонації. Тембр голосу на даний момент схожий – деколи можна не розпізнати, хто співає – хлопець чи дівчина, але як правило, усе змінюється до 13-15-річного віку [1, с. 26].

У цей час гортань та зв'язки розширюються: у хлопчиків на дві третіх, у дівчаток на одну третину. Мала октава стає зручною для барвистих та сильних хлопчачих голосів, замість тонкого фальцету чутно глибокий грудний звук, насичений обертонами. Різкі та несподівані стрибки між тонами застають підлітків зненацька та адаптуватися до цих неочікуваних, болючих та часом хворобливих змін вони зможуть лише за 3-4 місяці – хлопці невпевнені у собі, соромляться говорити та важко дихають. Та навіть попри пройдені труднощі, визначити їх нинішній тембр ще важко, бо він не є повністю сформованим.

До того ж, хлопці, які пройшли гострий період безболісно, зазвичай мають акуратний та менш виразний звук, ніби об'єм діапазону неповний. Після того як гострий мутаційний період завершиться – вони та усі інші вчаться сприймати свій новий неприборканий голос, та навіть наново вчаться співати [1, с. 26–28].

Тембр дівчат навпаки залишається сталим, зазнає змін ближче до юнацького віку, замість дитячої легкості і дзвінкості набуває фарб та глибини.

Найгостріший період – мутаційний. Голос стає нестійким та нестабільним, звуки при співі спотворюються, стан організму при цьому вразливий. У цей період можливі простудні та вірусні інфекції, тому надважливо дотримуватися гігієни голосу [3]

Засоби збереження голосу у мутаційний період:

- полегшити вокальні навантаження;
- обмежити в часі музичні заняття;
- добирати репертуар менший за діапазоном;
- не зловживати виконанням крайніх звуків діапазону;
- зменшити гучність при співі;
- остерігатися крику;
- остерігатися шкідливих звичок;

- не пити та не їсти надто гаряче чи холодне;
- не переїдати;
- не співати під час критичних днів;
- зберігати спокій голосу.

Недотримання вище вказаних вимог погано впливають на молодий організм та зв'язки, можуть виникнути захворювання горла – наприклад утворитися вузли.

Післямутаційний період характерний сталістю: голос набирає сили, більш виразним стає тембральне забарвлення. Цей період займає орієнтовно рік часу – залежно від генетичних особливостей молодого організму [3].

Фахівці пропонують дітям ходити в хор, аби помірно та без великих навантажень тренувати свій голосовий апарат та розвивати співацькі навички, адже це благотворно впливає на формування нового тембру [1, с. 26–27].

Отже, вчитель музичного мистецтва, працюючи з шкільним колективом співаків та знаючи усі особливості розвитку дитячого голосу, покликаний створювати єдину манеру, – вокальну направленість, якість звучання та високу культуру співу.

Література:

1. Коломоець О. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь. 2001. 168 с.
2. Маслій К. С. Виховання голосу співака. Рівне : РДІК. 1996. 120 с.
3. Мутація голосу. URL: <https://medicover.ua/blog/mutacija-golosu.html> (дата звернення: 04.11.2022).

УДК 37:316.48:1

Тетяна Литвінчук

Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті проаналізовано природу конфліктів, розглянуто сутність конфлікту з точки зору філософії. Особливу увагу зосереджено на конфлікті в школі, причинах його виникнення та шляхах подолання. Визначено роль етики в розв'язанні конфліктів, розглянуто їх морально-етичні аспекти в школі.

Ключові слова: конфлікт, етика, мораль, шкільний конфлікт, шляхи вирішення конфлікту.

Проблеми конфліктної взаємодії в суспільстві залишаються актуальними протягом всього існування цивілізації. Вони загострюються у переламні моменти історії – період війн, революцій і криз, під час боротьби за владу чи власність, через нестримне прагнення одних панувати над іншими та довести, що має свої права і вміє їх відстоювати, через кримінальне та інші форми насильства, хтось хоче бути почутим і робить це не зі сторони етики. ХХІ століття поставило перед людством вибір: або оволодіти наукою й мистецтвом попередження та розв'язання конфліктів, або втратити перспективу бути авторитетом для всіх і зменшення чисельності людства на Землі через прості непорозуміння.

Проблема конфліктів достатньо широко досліджена вченими різних галузей, зокрема, філософії (Ф. Аквінський, Т. Мор, Е. Роттердамський, Ф. Рабле, Ф. Бекон, Г. Зиммель, Л. Козер та ін.), соціології (П. Гриффин, І. Могилевський, Ю. Запрудський, А. Здравомислов та ін.), психології (М. Шериф, Д. Рапопорт, Р. Доз, Л. Томпсон, К. Томас) та педагогіки (А. Рояк, Т. Юферова, В. Афонькова, Л. Славина, Т. Драгунова, О. Первишева та ін.). У той же час соціокультурні зміни у суспільстві не дозволяють користуватися виключно попередніми досягненнями у розв'язанні конфліктів. Особливо це стосується шкільних підліткових колективів.

У свою чергу, конфлікт – це зіткнення двох протилежностей, якеь непорозуміння, суперечка, розбіжність, спір. Науковці надають йому кілька визначень: конфлікт – це зіткнення протилежних або несумісних інтересів, дій, поглядів і цілей окремих осіб, соціальних груп чи спільнот, політичних партій, організацій, держав, різних соціальних систем; це найбільш гострий спосіб розв'язання суперечностей, які виникають у процесі соціальної взаємодії, що полягає у протидії між суб'єктами конфлікту та зазвичай супроводжується негативними емоціями.

Якщо трактувати, що таке конфлікт з боку філософії, то його сутність полягає в тому, що в ньому завжди відбуваються боротьба протилежностей, навіть якщо вони є сторонами якоїсь цілісності чи єдності; тут нездоланно здійснюється процес заперечення, який майже завжди приводить до нової якості (перехід від кількісних змін до якісних). Підґрунтя конфліктних стосунків містить боротьбу несумісних, антиномічних понять (феноменів): добра і зла, геніальності та посередності, розуму і чуття, краси та потвори тощо.

Великий внесок у розвиток конфліктології зробив видатний німецький філософ Г. Гегель. Новий (діалектичний) підхід до інтерпретації конфліктів пов'язаний саме з його іменем. Він розумів конфліктність як принцип існування, а протиріччя (суперечності) – як основу становлення й розвитку світу. Гегель, увівши ідею про конфлікт як рушійну силу в світовій історії і включивши у свою схему історичних етапів у якості ключового елемента людське панування, здійснив прямий вплив на становлення сучасної соціології конфлікту.

Безперечно, конфлікти виникають у всіх галузях суспільних відносин: у політиці та економіці, державному управлінні й соціальній сфері, у

релігійному, духовному та етнокультурному житті. Це цілком природний процес, який супроводжує соціальну еволюцію, реформи, певні зміни, а особливо – транзитивні перетворення, що тягнуть за собою глибинні прогресивні наслідки для всіх суб'єктів соціальної дії. Властиво, що школу не минули конфлікти. Адже це місце, де стикається велика кількість людей, як працівників, так і учнів. Серед вчителів також можуть виникати конфлікти і дуже важливо підійти до розв'язання цих питань серйозно та толерантно. Інший вид конфліктів: зіткнення інтересів учнів. У даному випадку педагогу варто звернути увагу, приділити час для розв'язання їх питань. Адже саме вчитель в першу чергу відповідальний за розв'язання шкільних конфліктів. Саме він повинен знайти правильне рішення вирішення конфліктів і показати дітям, як потрібно діяти в тій чи іншій ситуації.

Учасники конфліктів мають 2 статуси (учитель – учень), чим і вирізняється їхня поведінка в конфлікті. Різниця віку та життєвого досвіду учасників породжує різний ступінь відповідальності за помилки при їх розв'язанні, різне розуміння подій та їх причин учасниками (конфлікт «очима учня» і «очима вчителя» бачиться по-різному), тому вчителю не завжди легко зрозуміти, що переживає учень, а учню – упоратися зі своїми емоціями. Учні, які були присутніми під час конфлікту перетворюються із свідків на учасників, а конфлікт набуває виховного сенсу і для них.

Перед тим, як приймати рішення, як вирішити певний конфлікт, необхідно провести її психологічний аналіз. Вчитель може розкрити причини ситуації, недопустивши її розростання у тривалий конфлікт, тобто якоюсь мірою навчитись володіти ситуацією, використовуючи її пізнавальні та виховні функції. Основна мета цього аналізу ситуації полягає у створенні достатньої інформаційної основи для прийняття правильного, обґрунтованого рішення ситуації, що виникла, тому що кваплива реакція вчителя може викликати імпульсивну відповідь учня, призвести до обміну «словесними ударами», а ситуація стане ще більш конфліктною. Такий аналіз дає можливість побачити позитивне в учинках «поганого» учня та негативне у поведінці зразкового й тим самим допоможе правильно розв'язати ситуацію. Грамотно проведений психологічний аналіз допоможе вчителю знайти можливі шляхи попередження, погашення конфлікту, знизить кількість помилок, які допускає вчитель.

У свою чергу вчителю необхідно вміти орієнтуватися в ситуації конфлікту і приймати правильні, мудрі й ефективні рішення для того, щоб конфлікт не вплинув негативно на самооцінку дитини та на формування її як свідомої особистості, також, щоб він не залишив по собі непорозуміння та не прийняття у соціумі, а сприяв формуванню реальних міжособистісних відносин. Для цього від вчителя вимагається:

- адекватно вести себе в конфлікті, щоб знизити його руйнівну дію;
- взяти на себе ініціативу в розв'язанні конфлікту та на перше місце зуміти поставити інтереси учня, в якого формується особистість;
- знайти шляхи та запобігти конфлікту;

- завершити конфлікт з найменшими втратами для сторін, що конфліктують і отримати позитив від його правильного вирішення;
- вчителю варто пам'ятати, що його помилка при розв'язанні конфлікту може породити нові ситуації та конфлікти, в які ввійдуть інші учні.

Багато чого залежить від вибору стилю поведінки, що відповідає конфліктній ситуації. Для розв'язання конфліктів можна використати такі стратегії поведінки в конфліктній ситуації, як: 1) пристосування; 2) компроміс; 3) співробітництво; 4) ігнорування; 5) суперництво чи конкуренція. Залежно від того, в якій мірі вчитель хоче задовольнити інтереси учнів, визначиться стиль поведінки в конфлікті.

У конфліктних ситуаціях багато практичних питань вирішує етика, яка раціонально осмислює, розвиває і формалізує деякі інтуїтивно очевидні для нас істини про моральні цінності, додаючи тим самим подібним до інтуїтивних припущень статус науково обґрунтованих положень.

Отже, розглядаючи питання конфлікту з філософської сторони та способи подолання конфліктних ситуацій в шкільному середовищі, розуміємо, що відсутність конфліктів у школі – неможлива. Але головним завданням педагога є зберігати спокій та вчити цьому учнів, навчити дітей говорити між собою, а не використовувати фізичну силу, створити довірчі відносини у класі між учнями та учнем і вчителем, вміти гасити і сутички між самими учнями, і бути посередником у діалозі між дітьми, бути радником, якому можна довіритися.

Література:

1. Конфлікти в шкільному середовищі, причини виникнення та шляхи вирішення. *Всеосвіта*. URL: <http://surl.li/easth> (дата звернення: 11.11.2022).
2. Куниця Т. Ю. Проблеми конфліктів у шкільному колективі. *Нові тенденції і явища у дитячому і молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри* : зб. наук. праць. Київ : «Едельвейс». 2017. С. 114–120.
3. Воропаєва Т., Авер'янова Н. Розвиток конфліктологічних ідей в історії філософської думки (від Зигмунда Фрейда до наших днів). *Молодий вчений*. Вип. 8 (96). 2021. С. 30–36.
4. Козич І. В., Семеренко П. О. Педагогічне спілкування при вирішенні конфліктних ситуацій. URL: <http://surl.li/evfdg> (дата звернення: 11.11.2022).
5. Філософські науки: Розвиток конфліктологічних ідей в історії філософської думки. Київ, 2021. 7 с.

УДК 373.3.015.31:172.15(043)

**Тетяна Литвінчук,
Вікторія Вольська,**
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Хомячук**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Стаття присвячена важливості національно-патріотичного виховання молодших школярів. У статті представлений зміст національно-патріотичного виховання засобами вивчення технологічної освітньої галузі. Досліджується національно-патріотичне виховання як важлива складова формування особистості молодшого школяра та шляхи національно-патріотичного виховання в початковій школі засобами вивчення технологічної освітньої галузі. У статті проаналізовано теми тижня в початковій школі та їх значення у формуванні дитини як особистості та свідомого громадянина.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, початкова школа, технологічна освітня галузь.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [1].

Зміст технологічної освітньої галузі реалізовується через навчальний предмет «Дизайн і технології». Метою навчання дизайну і технологій є розвиток особистості дитини засобами предметно-перетворювальної діяльності, формування ключових та предметної проектно-технологічної компетентностей, необхідних для розв'язання життєвих проблем у взаємодії з іншими, культурного й національного самовираження [2].

Кожна сучасна школа є для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати країну як незалежну, суверенну, правову, демократичну, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу

та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. Сучасна школа вимагає докорінного переосмислення парадигми виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості на основі гуманізації життєдіяльності учня, створення сприятливих умов для самореалізації його сутнісних сил у різних видах творчої діяльності.

Українське патріотичне виховання – давня традиція народу, що зародилась, шліфувалась й зміцнювалась, пройшовши суворі випробування, упродовж тисячоліть нищення власного національного ґрунту, творчо увібравши в собі кращі елементи європейської педагогічної культури. Одним із завдань початкової ланки освіти є виховання в громадян національних почуттів. Засобом для цього є уроки мови (української мови, читання), «Я досліджую світ», фізичної культури виховні заходи, свята, ранки тощо. Матеріал уроків читання, виховної роботи – це історія вірувань, що існували на нашій землі, це наша духовна культура, історія звичаїв, обрядів, пісень, свят, виміру часу і матеріальна культура, бо і до вибору прожиткових речей, і господарювання, творення житла чи поселення вкладалася національна душа.

Для виховання в учнів національної свідомості на уроках трудового навчання ефективними є всі компоненти духовності українського народу, що тотожні національним цінностям, які є серцевиною освіти і виховання. Це – рідна мова і література, історія, природознавство, музика та образотворче мистецтво, народна мораль, національна ідеологія, свідомість і самосвідомість.

Насамперед, національно-патріотичне виховання учнів – це важлива складова формування свідомої розвиненої особистості, яка здатна переосмислити уроки минулого та сприяти формуванню сучасного позитивного іміджу країни. Робота з цього напрямку реалізується через проектну діяльність, метою якої є виховання здорової, творчої компетентної особистості, в першу чергу – громадянина України, носія національних цінностей, загальнолюдських, наукових, народних надбань, який зможе самовизначитися та самореалізуватися в майбутньому. Діти проводять різноманітні дослідження національного одягу українців та орнаментів різних регіонів України, що сприяє активізації інтересу дітей до вивчення історії рідного краю. Під час цієї пошукової роботи учні звертаються до краєзнавців, різних друкованих матеріалів, фотоархівів. Результатами цих досліджень є картини, плакати, на яких діти приклеюють фотографії національного одягу та прикрас, які носили наші предки, а може й зараз люди носять. Саме тому вивчення технологічної освітньої галузі, яка безпосередньо бере участь у формуванні учнів як майбутніх патріотів своєї країни шляхом ознайомлення із власними звичаями, традиціями, культурою, є надзвичайно важливим у національно-патріотичному вихованні молодших школярів.

Національно-патріотичне виховання в початковій школі відбувається на уроках та в позаурочний час. Наприклад, у першому класі є такі теми тижня, на яких відбувається національно-патріотичне виховання, як «Я і

Батьківщина», «Ми – українці, ми – європейці», у другому класі є такі теми тижня: «Що я знаю про своє минуле?», «Україна – європейська країна», «Моя країна – Україна», у третьому класі – «Ми – українці», «У рідному краї», «Між минулим і майбутнім», у четвертому класі – «Доісторична епоха», «Київська Русь і козацька доба», «Україна – незалежна держава».

Розгляньмо детальніше зміст технологічної освітньої галузі у процесі вивчення таких тем тижня як «Ми – українці, ми – європейці», «Між минулим та майбутнім» та «Чарівний світ».

Під час вивчення теми тижня «Ми – українці, ми – європейці» в першому класі учні виготовляють ляльку-мотанку. Після перегляду фотографій українок у національному вбранні, зображень різних ляльок-мотанок, діти можуть спробувати втілити ці ідеї та дизайни у вигляді ляльки-мотанки самостійно. Діти дістають уявлення про те, що назва ляльки – «мотанка», походить від поняття «мотати», а загальний вигляд такої ляльки являє собою фігурку людини, як правило жіночу або дитячу, виготовлену зі шматків тканини. Дізнаються, що частини тіла такої ляльки з'єднувалися вузликами, а перші вузликові ляльки, так інколи ще називають мотанки, з'явилися приблизно 5 тисяч років тому. У дітей формується уявлення про мотанку як про символ добра та благополуччя, символ надії на краще та сильний сакральний предмет, і зовсім важливо, чи створилася лялька на швидкоруч для забавки, чи як важливий оберіг чи подарунок до свята.

Під час вивчення теми тижня «У рідному краї» в 3 класі учні розглядають глиняні вази та глиняні горщики, вчать виготовляти та оздоблювати чашку з пластиліну самостійно, знайомляться з різними професіями, які мали наші предки та які мають наші сучасники, детальніше знайомляться із професією гончара, навчаються ліпити різноманітні предмети з пластичних матеріалів. Діти розширюють своє уявлення про професії, більше дізнаються про відомі їм професії та знайомляться із професіями, які існували раніше. Знайомляться із промислом гончарства, дізнаються, що ця професія набуває дедалі більшої популярності сьогодні.

Під час вивчення теми тижня «Київська Русь і козацька доба» в четвертому класі діти ознайомлюються із різноманітними техніками вишивки, розглядають вишиті рушники та оздоблюють серветку, навчаючись вишивати нескладний візерунок самостійно, використовуючи найпростіші шви, такі як «Уперед голку» та «Назад голку». Діти розширюють своє уявлення про твори декоративно-ужиткового мистецтва та вчать самостійно обирати та створювати орнаменти. Знайомляться із українською народною вишивкою – одним із найпоширеніших та найдоступніших видів народної художньої творчості українського народу. Дізнаються, що вишивка удосконалювалась протягом багатьох років та дійшла до наших днів у вигляді чудових різнобавних орнаментів.

Висновок. Сучасна школа є потужним осередком формування дитини як особистості, громадянина та патріота своєї держави і технологічна освітня галузь відіграє в цьому важливу роль. Сучасна українська школа вимагає переосмислення наявних парадигм навчання. Одним із основних завдань

початкової школи є прищеплення національних почуттів. Національно-патріотичне виховання школярів – це надзвичайно важлива складова формування національної свідомості та самоідентичності в школярів початкової ланки освіти, яка здатна осмислити та усвідомити помилки минулого та брати активну участь у сьогоденні та творенні держави, створюючи підвалини для успішного майбутнього майбутніх поколінь українців. Технологічна освітня галузь, яка вивчається протягом усієї початкової школи, безпосередньо виховує в учнів почуття патріотизму та національної свідомості шляхом їх ознайомлення із національними звичаями, традиціями та культурою народу.

Література:

1. Національно-патріотичне виховання на уроках трудового навчання шляхом використання інноваційних технологій. URL: <https://vseosvita.ua/library/nacionalno-patrioticne-vihovanna-na-urokah-trudovogo-navcanna-slahom-vikoristanna-innovacijnih-tehnologij-111086.html> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-pravditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (дата звернення: 15.11.2022).
3. Савченко О. Я. Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://nuschool.com.ua/plan/programm/savchenko/17.html> (дата звернення: 15.11.2022).
4. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі. URL: https://znayshov.com/News/Details/zavdannya_i_napriamy_natsionalno-patriotichnoho_vykhovannya_v_shkoli (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 373.3:930:172.15(477)

Анастасія Логвинюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Борбич**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано поняття національно-патріотичного виховання, розглянуто складові, ключові аспекти та напрями розвитку патріотичного

виховання молодших школярів. Також обґрунтовано принципи та ключові аспекти національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: патріот, національно-патріотичне виховання, принципи, складові, Нова українська школа, молодші школярі.

Концепція Нової української школи базується на ідеї виховання особистості, патріота та інноватора. Патріот – це той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові, готовий для них на жертви й подвиги. У Новій українській школі поняття «патріот» передбачає також низку інших якостей, таких як: активна позиція, вміння діяти згідно з морально-етичними принципами і здатність приймати відповідальні рішення, повага гідності та прав людей [3].

Національно-патріотичне виховання молодших школярів – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність освітнього закладу та сім'ї. Метою цієї комплексної системи є формування у дітей молодшого шкільного віку патріотичної свідомості, любові до Батьківщини, національних традицій та звичаїв, турботи про свій народ.

Спробуємо розділити словосполучення «національно-патріотичне виховання» на три ключові аспекти:

- національне – спільнота, у якій ми проживаємо і яка нас об'єднує;
- патріотичне – усвідомлення людиною власних обов'язків та прав в межах своєї держави;
- виховання – засіб формування цінностей, спосіб усвідомлення, розуміння та прийняття цінностей, що стосуються громадянської свідомості [1].

Найсприятливішим віком для залучення дітей до вивчення національної спадщини українського народу є молодший шкільний вік. Адже саме в цьому віці закладається основа національної свідомості учнів. Варто зазначити, що національно-патріотичне виховання в системі якості освіти здійснюється з урахуванням психологічно-вікових та пізнавальних можливостей кожного учня.

Національно-патріотичне виховання містить три основні складові:

- громадянсько-патріотичне виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- духовно-моральне виховання [2].

Складова громадянсько-патріотичного виховання передбачає утвердження в свідомості та почуттях особистості патріотичних переконань, цінностей і поваги до історичного та культурного минулого нашої країни, виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної та народної символіки.

Військово-патріотична складова національно-патріотичного виховання має на меті підвищення престижу військової служби:

- культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;

– усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю.

Завданнями цієї складової є сприяння набуттю дітьми:

- спроможності дотримуватись законів та захищати права людини;
- готовності брати на себе відповідальність;
- здатності вирішувати конфлікти відповідно до демократичних принципів.

Складова духовно-морального виховання передбачає формування в учнів толерантного ставлення до однокласників, людей своєї країни та інших народів. Діти мають вміти поважати не лише свої закони, звичаї та традиції, а й інших народів та країн [6, с. 199].

Національно-патріотичне виховання передбачає ряд певних принципів, яких вчителю варто враховувати під час планування виховного процесу. Розглянемо детальніше кожен з них [2].

Принципи національно-патріотичного виховання:

1. Принцип національної спрямованості виховання.

Цей принцип передбачає формування в учнів національної свідомості, любові до України та українського народу, шанобливого ставлення до української культури, здатності до збереження національної ідентичності. Вчителю необхідно докласти максимум зусиль задля того, щоб молодші школярі пишалися своєю приналежністю до українського народу та мали бажання активно брати участь у житті держави.

2. Принцип культуровідповідності.

Учитель Нової української школи має чітко усвідомлювати, що виховання – це культуротворчий процес, необхідний для формування базової культури молодшого школяра. Цей процес, перш за все, формується на основі набутого морально-етичного досвіду людства.

3. Принцип гуманізації виховного процесу.

Учителю варто повсякчас акцентувати учням на тому, що особистість – це найвища цінність. Діти мають усвідомити, що кожна людина – це неповторна особистість, яка має свої відчуття, бачення подій, власне життя та самостійно визначає своє місце та роль в суспільстві.

4. Принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Під час спілкування з дітьми, вчитель не має домінувати над ними. Тобто діти мають бути рівноправними партнерами в спілкуванні з учителем. Вони мають вміти висловлювати власну думку та розуміти, що ця думка може відрізнятись від думки вчителя чи однокласників. Також варто формувати в учнів вміння брати до уваги точку зору один одного та визнавати право на відмінності у поглядах чи позиціях. Тобто учні мають розуміти, що бувають ситуації коли, наприклад, думки двох людей різняться, але це не означає, що одна з цих думок правильна, а інша – ні. Думки, позиції, переконання чи погляди людей можуть різнитись, але вони всі можуть бути правильними та доцільними [4].

5. Принцип цілісності.

Педагогу необхідно вміти організовувати виховання як системний педагогічний процес та спрямовувати його на гармонійний та різнобічний розвиток особистості, завдяки якому у дитини формуватиметься цілісне уявлення картини світу. Під час планування процесу виховання вчителю варто обов'язково дотримуватися забезпечення наступності напрямів та етапів виховної роботи.

6. Принцип особистої орієнтації.

Цей принцип передбачає розуміння, як вчителем, так і учнями, що кожна людина – це особистість, в якій загальні закони психологічного розвитку проявляються своєрідно та неповторно.

7. Принцип життєвої творчої самодіяльності.

Вчитель має формувати в учнів вміння самостійно приймати та нести відповідальність за свої рішення, повноцінно жити, активно діяти та постійно прагнути до самовдосконалення. Вчителю, перша все, потрібно самому дотримуватися цього принципу. Адже педагог – це завжди важливий приклад для наслідування.

8. Принцип толерантності.

Важливими аспектами принципу толерантності є формування в учнів відкритості, толерантного ставлення один до одного, до цінностей відмінних від національних ідей до культури, мистецтва та вірувань інших народів. Молодші школі мають вміти визначати спільне та відмінне в різних культурах та сприймати українську культуру, як невід'ємну частину загальнолюдської культури.

Видатний український педагог, письменник та поет Василь Олександрович Сухомлинський вважав, що «патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується». Сьогодні цей вислів є доречним для українців як ніколи. Тому вчителю Нової української школи потрібно докласти максимум зусиль, щоб виховати справжніх патріотів, які вміють цінувати і поважати події минулого і сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття добра та зла. Адже покоління, у якого виховано почуття патріотизму, завжди готове до подвигу та відстоювання інтересів своєї незалежної країни.

Література:

1. Громадянин і/або патріот. Роздуми про Концепцію громадянської освіти. URL: <https://nus.org.ua/view/gromadyanyn-i-abo-patriot-rozdumy-pro-kontseptsiyu-gromadyanskoyi-osvity/> (дата звернення: 14.11.2022).
2. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/185-napryami-natsionalno-patrotichnogo-vihovannya-na-navchalniy-rk> (дата звернення: 14.11.2022).
3. Міністерство освіти і науки України. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya-nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).

4. Міністерство освіти і науки України. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (дата звернення: 16.11.2022).

5. Національно-патріотичне виховання. URL: <http://osvita-mrk.gov.ua/pozaklasni-zanyattya/nacionaljno-patriotichne-vihovannya/> (дата звернення: 16.11.2022).

6. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді : навчальний посібник. Київ : ОВК. 2016. 199 с.

УДК 378.147.016:004.775-028.22

Олена Лозін,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лариса Констанкевич**

НАВЧАЛЬНЕ ПРЕЗЕНТАЦІЙНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ MOZABOOK ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НУШ

У статті схарактеризовано інтерактивну платформу Mozaik та її програмний комплекс MozaBook як засіб забезпечення взаємодії між учасниками освітнього процесу під час занять в НУШ. Окреслено та сформульовано дидактичні можливості застосування програмного забезпечення MozaBook на різних етапах уроку для активізації пізнавальної діяльності учнів. З'ясовано, що урок із застосуванням програмного забезпечення MozaBook є інформативним, компактним та емоційно насиченим.

Ключові слова: інтерактивна платформа Mozaik, програмний комплекс MozaBook, інструменти MozaBook, дидактична функція.

Постійна трансформація сучасного освітнього простору вимагає від закладів освіти впровадження нових програмних та інтерактивних технологій. На даному етапі свою ефективність у навчанні учнів вже підтвердили хмарні технології, соціальні мережі, різноманітні мобільні та інтерактивні додатки [1].

Очевидно, що перераховані технології: забезпечують безперервну педагогічну та освітню взаємодію між учасниками освітнього процесу; сприяють розширенню інструментарію подачі нових знань; розвивають уміння та навички учня в роботі з великим обсягом інформації, що є однією з важливих компетентностей особистості в сучасному інформаційному суспільстві.

Проте, у контексті нашого дослідження видається важливим охарактеризувати можливості використання програмного забезпечення

MozaBook, яке включає: інтерактивні елементи для проведення уроків, вбудовані додатки для проведення дослідів, ілюстрування наукових процесів і т.д. Залучення MozaBook в освітню систему сприяє в більш легкій формі засвоювати навчальний матеріал, підвищити зацікавленість у навчанні та пізнавальній діяльності.

Сучасні вітчизняні науковці достатньо ґрунтовно розглядають у своїх наукових візіях особливості використання ІКТ на уроках (Ю. Бистрова, Н. Дементієвська, Н. Копняк та ін.). Аналізу використання інтерактивних засобів у процесі навчання учнів початкової школи присвячено праці Т. Бондаренко, А. Ганашок, А. Троцкота ін. Зазначеними вище авторами проаналізовано методичні аспекти залучення ІКТ та інтерактивних технологій навчання для учнів різних вікових груп, описано способи підвищення мотивації до навчальної діяльності школярів при роботі з інтерактивними засобами навчання, розроблено та апробовано інтерактивні заняття з ІКТ згідно з вимогами Концепції НУШ [4]. Проте недостатньо розглянуто дидактичні можливості програмного забезпечення MozaBook як актуального засобу активізації пізнавальної діяльності учнів.

Структурно програмне забезпечення Mozaik включає декілька взаємопов'язаних навчальних програм: MozaWeb – сайт орієнтований на навчання вдома, через перегляд та виконання завдань завантажених у систему; програма MozaMap призначена для демонстрації (перегляду) цифрових атласів та дає можливість виконувати завдання на власному планшеті; MozaLog – це електронний журнал, який допомагає учителю вести облік та оцінювання досягнень учнів, відвідування ними уроків, формування розкладу занять і т.д. [6].

У контексті нашого дослідження важливо зосередитися на можливостях програми MozaBook. MozaBook – це програмне забезпечення для роботи з класом та складається: з підручників, презентацій, онлайн-завдань та різноманітного інтерактивного контенту (3D-анімації, 3D-панорами, 3D-екскурсії, 3D-атласи та ін., навчальні посібники, відео, вправи, інтерактивні завдання). Матеріальна база означених видів завдань доступна учням для навчання вдома. Учитель на платформі MozaBook має можливість використовувати цифрові книги та інтерактивні зошити, ілюстрації, анімації та презентаційні ефекти, які мотивують учнів, допомагають полегшити вивчення важкого чи нудного матеріалу [5].

Згідно Л. Деркач, програма MozaBook допомагає організувати роботу колективу учнів, будувати індивідуальні траєкторії вивчення навчальних курсів, сформувати власний банк навчальних матеріалів. Означена програма легко інсталується на комп'ютері та використовується за посередництва інтерактивної панелі, смарт-дошки або проектору. На її сайті представлено десятки різних інтерактивних видів вправ, проте, насамперед, MozaBook містить велику базу шкільних підручників у форматі PDF, що сприяє їхньому використанню на заняттях. Додатково програма MozaBook є конструктором інтерактивних завдань для навчального процесу в різних режимах [2].

Умовно різноманітність інтерактивних модулів програми MozaBook можна розділити на два блоки: шаблони та інструменти.

Шаблони призначені для розробки вправ, завдань та ігор, де чітко сформульовано умови виконання завдання, наявність правильних відповідей та опис дій учня на кожному етапі виконання завдання. Шаблони згруповані за структурно-функціональною ознакою:

- вправи щодо вибору правильної відповіді;
- завдання на встановлення відповідності;
- визначення правильної послідовності;
- вправи-змагання, призначені для того, щоб учні брали участь у змаганні з комп'ютером або іншими учнями.

А. Клямар, перераховує наступні інструменти, які використовуються для підготовки та застосування демонстраційного матеріалу з метою організації взаємодії учнів на уроці програми MozaBook:

- залучення електронних наочних підручників та посібники, аудіо- та відеоматеріалів;

- дистанційно спілкуватися з учнями та колегами;

- елементарний текстовий редактор, призначений для виконання типових завдань репродуктивного типу.

- дошка – призначена для виконання текстових нотаток і завантаження файлів з ефектом імітації прикріплення канцелярськими кнопками до пробкової дошки.

- ментальна карта – наочний графічний редактор ментальних карт. Його можна застосовувати як для демонстрації заздалегідь складених карток, так і для складання ментальної картки уроку.

- аудіо- та відеоконтент – інструмент, що дозволяє не тільки завантажувати аудіо- та відеофайли, але й вбудовувати їх в урок. Так, у програмі MozaBook можна створювати різноманітні завдання на активізацію пізнавальної діяльності учнів (наприклад: відгадування музичного інструменту зашифрованого у інші звуки, знаходження та визначення географічного об'єкта після дослідження відеофрагменту, відповіді написання до переглянутого відеоролика і т. д.) [3].

- інструмент створення колекції з кількох програм.

На думку Ю. Ткаченко, використання програми MozaBook на уроках дає можливість вчителю вирішити наступні навчально-виховні завдання:

- 1) підвищити в учнів мотивацію до предмета;
- 2) підготувати школярів до самостійного засвоєння матеріалу;
- 3) сприяти опануванню конкретних знань, необхідних для застосування в практичній діяльності;
- 4) інтелектуально розвивати учнів;
- 5) отримати учням комунікативний досвід; підвищити різноманіття видів та форм організації діяльності та контролю за діяльністю учнів [5].

Таким чином, проведений нами науково-методичний аналіз дозволяє зробити висновок, що перевагою використання програмного забезпечення

MozaBook є те, що програма допомагає вирішувати освітні завдання уроку, завдяки різноплановості використання, активізує пізнавальну діяльність учнів, розвиває пізнавальний інтерес до незвично поданого навчального матеріалу; під час роботи з даним програмним забезпеченням учні самостійно можуть перевірити та закріпити свої знання у оригінальній формі. Важливо зазначити, що за умов нестабільної роботи електроенергії в Україні, програма MozaBook дає можливість як учням, так і вчителю виконувати навчальні завдання у зручний час за допомогою мережевих редакторів, забезпечення відкритості та доступності до навчальних матеріалів. Уроки на базі MozaBook є більш ефективними та привабливими, що підвищує інтерес до навчання. Дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми використання програми MozaBook як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів. Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні методики використання можливостей інтерактивної платформи Mozaik та її складників як однієї з форм організації самостійної позааудиторної роботи учнів, а також для проведення бінарних уроків.

Література:

1. Биков В., Литвинова С. Корпоративні соціальні мережі як об'єкт управління освітньої соціальної системи. *Інформаційні технології та засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців*. 2016. № 2. С. 68–76.
2. Деркач Л., Констанкевич Л. Використання інтерактивної платформи Mozaik як об'єкта навчальної взаємодії між учасниками освітнього процесу. *Наука і освіта*. 2020. № 1. С. 66–75.
3. Клямар А. О., Золотаренко Т. О. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобом програмного комплексу Mozabook як складової їх комунікативної компетентності *Мова: психологічні, соціальні та ентокультурні аспекти*: збірник наук. пр. учасників круглого столу (9 лист. 2021 року, м. Київ). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2021. С. 24–27.
4. Концепція «Нова українська школа». 2018. URL: <http://surl.li/ho4a> (дата звернення: 18.11.2022).
5. Ткаченко Ю. М. Особливості використання програмного засобу MozaBook на уроках ЯДС за змістом освітньої галузі «Громадянська та історична». *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*. Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 28 квітня, 2022). Тернопіль, 2022. С. 227–230.
6. MozaikEducation. URL : <https://www.mozaweb.com/uk/> (дата звернення: 18.11.2022).

УДК 94(477.82):821.161

Дарина Лось,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Світлана Вірста**

ВОЛИНСЬКИЙ КРАЙ У ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ

Висвітлено біографічні події життя і творчості Олени Пчілки на Волині, формування творчого шляху, педагогічних, суспільних навиків.

Ключові слова: *Олена Пчілка, Волинь, біографія, творчість, родина*

Уперше зустрілася Олена Пчілка з Волинським краєм у 1868 році у Новоград-Волинському (Звягелі), де після закінчення університету П. А. Косач одержав посаду голови з'їзду мирових посередників. Містечко Звягель було невеличке – 13 тисяч населення, а Ользі Петрівні всього 19 років. Тут вона народила троє дітей, тут робила перші кроки у їх вихованні; звикала і залюбувалась волинською природою. Тут вперше спробувала себе в літературі та етнографії, тут формувались її громадсько-політичні погляди.

З 1879 року П. А. Косача перевели на роботу до Луцька, а в 1882 році сім'я переїхала до Колодяжного, де народилося ще троє дітей. З родинного листування, інших документів можна встановити хронологію перебування Олени Пчілки на Волині: *«Не могла Олена Пчілка, полтавчанка за походженням, не закохатись в чудову поліську природу, яка розкрилась перед нею в повній красі у Колодяжному. Родинне гніздечко в Колодяжному, що «потопало в зелені різномірних дерев, квітучих декоративних кущів та квітів», щороку ще його прикрашали, досаджували нові рослини. Перед будинком у Косачів ріс велетенський каштан. «Під ним грали в крокет, вечеряли, коли на стіл ставили свічки в лампіонах. Дорослі подовгу розмовляли, і які раді були діти, коли і їм дозволяли надовше залишитись там!» [3].*

У Колодяжному Косачі мали змогу займатися господарською роботою. Ще в 1868 р. П. А. Косач купив у цьому селі біля 480 десятин землі, потім для Лесі біля Торчина 360 десятин. З цього мали дохід.

Не лякають Олену Пчілку ні «болота ковельські», ні те, що на селі «самообразование дуже дорога річ» (з листа Лесі Українки). *«Нам вообщі здесь хорошо, мы устроились очень удобно и думаем даже зимовать без страха деревенской скуки. Нас так много, к тому же мы запаслись книгами, выписали газету – будем себе заниматься каждый своим. А в доме все так хорошо, как никогда не было в квартирах. Звісно, своя хата – есть охота делать улучшения»* – пише Олена Пчілка до матері в Гадяч

7 вересня 1883 року [2].

Але велика заслуга матері в тому, що вона прищепила любов до Волині своїм дітям. З Ялти Леся Українка в червні 1898 р. пише: *«Дуже вже мені хочеться додому, до тебе, «на тихі води, на ясні зорі», все здається, що там скоріш минеться моя втома...»* [3].

Та як би не склалося особисте життя Олени Пчілки, на Волині пройшла значна його частина, в роботі, клопотах, radoщах і розчаруваннях. Так, потрапивши в Звягель, почала збирати етнографічні матеріали, записувати народу усну творчість – пісні, казки, приказки, замальовувати узори. Захопилась цим на все життя.

Дітям здавалось, що мама вивозила їх в села Волині розважитись. А вона тими піснями і вишивками їх виховувала, вчила любити Україну. А ще турбувалась, щоб ця творчість людей не пішла в небуття, а залишилась для майбутніх поколінь. Перші фольклорні записи Олени Пчілки використали Михайло Драгоманов та Володимир Антонович в «Исторических песнях малорусского наречия» (1876), «Малорусских народных преданиях и рассказах» (1876), «Очерках звуковой истории малорусского наречия» (1876).

Текстами народних пісень та мелодій постачала Гната Житецького, Михайла Комарова, Миколу Лисенка, Климента Квітку. Разом з Лисенком записала волинське весілля і мала намір видати його в двох томах. З невідомих причин ця робота не надрукована. А 1876 року в Києві вийшла оригінальна дослідницька праця Олени Пчілки – «Украинский народный орнамент. Вишивки, ткани, писанки». Ця робота витримала ще декілька доповнених видань вже під назвою «Українські узори».

Вплив народної творчості на Олену Пчілку був настільки сильним, що слухання, запис, видання фольклорних матеріалів стали для неї постійною необхідністю.

На Волині Олена Пчілка займалася навчанням і вихованням своїх дітей. А зробила це так, що її син Михайло міг з певністю сказати: *«коли я став тим, чим єсть, коли в мені є що-небудь доброго, то се дякуючи тобі, мамочко»*. Роль матері у вихованні дітей можна визначити з її «Автобіографії».

«Власне, я «наважила» і завжди окружала дітей такими обставинами, щоб українська мова була їм найближчою, щоб вони змалку познавали її якнайбільше. Життя зо мною та посеред волинського люду сприяло тому».

Навколишні пани в Луцьку дивувалися, та навіть обурювалися, що дворянські діти розмовляють хлопською мовою. Олена Пчілка була проти «казенної науки», і, як могла, відтягала вступ дітей до гімназії надалі. Звичайно, вона не могла дати ґрунтовної освіти вдома сама, тому запрошувала додому вчителів.

Читання дітей не було спонтанним, а ретельно спрямованим рукою матері – томи трудів Чубинського з казками та піснями, народні думи й пісні в українському перекладі, міфи стародавніх греків. Діти з великим

бажанням читали Кулішеві твори, оповідання Марка Вовчка. Для найталановитішої доньки Лесі – це був початок шляху до «Лісової пісні». Це мати відкрила їй Мавку, дядька Лева, Лукаша, Килину. Живучи на Волині, Олена Пчілка сприяє першим письменницьким спробам своїх дітей.

Сім'я Косачів на Волині веде змістовне духовне життя. Тому осередок культури (Олена Пчілка спочатку, потім підхопили діти) був створений в Колодяжному. Силами косачівських дітей та селян проводились Шевченкові роковини, різдвяні вертепи. В імпровізованому домашньому ляльковому театрі показано драму Олени Пчілки «Кармелюк».

Взагалі з навколишніми селянами в Олени Пчілки були приятні стосунки. Вона спеціально їх запрошувала, щоб співали їй давніх пісень – найбільше обрядових, весільних, купальських. Олена Пчілка була людиною, яка не знала, де кінчається особисте, а починається громадське. Великої політики не розуміла, але підтримувала народовців, власне, їх просвітницьку програму: нести освіту, культуру, високопробну українську літературу в народ.

Живучи на периферії, Олена Пчілка займається благодійництвом. Однією з найосновніших сфер діяльності Олени Пчілки на Волині була письменницька. Крім віршів, писала Олена Пчілка оповідання, казки, байки для дітей.

Навіть будучи далеко від Волині, вже редагуючи на Полтавщині «Рідний край», Олена Пчілка слідкує за подіями на Волині, турбується про збереження її історичних пам'яток.

Волинь давала їй тепло, домашній затишок, поле для творчості: письменниця платила «Волині незабутній» постійною турботою про піднесення її культурного життя, збереження духовного багатства поліщуків, пропаганду їх мистецтва, побуту, звичаїв, традицій.

Література:

1. Міщенко Л. Леся Українка в літературному житті. Київ : Дніпро. 2004. 139 с.
2. Біографія Олени Пчілки. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/pchilka-o/biohrafija/> (дата звернення: 02.10.2022).
3. Історія Полтави. Олена Пчілка. URL: <http://histpol.pl.ua/ru/poltava-istoricheskie-ocherki/ulitsy-i-istoricheskie-rajony/ukazatel-ulits?id=2692> (дата звернення: 09.11.2022).

УДК 373.3.041:004.9

Тетяна Масюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лариса Констанкевич**

ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ РОБОЧИХ АРКУШІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНЯ

У статті проаналізовано технології створення та використання інтерактивних робочих аркушів як невід'ємної складової ефективного навчання, високої пізнавальної діяльності учнів та інструменту самостійної роботи.

Ключові слова: інтерактивні технології, робочий аркуш, дидактичні матеріали, онлайн-сервіси Wizer.me, Live Worksheets, інтерактивний матеріал.

Використання інтерактивних технологій, впроваджених на основі компетентнісних підходів, створюють необхідні передумови високоякісного навчання [3]. Одним із важливих елементів такого навчання є наявність на уроці інтерактивних робочих аркушів, які вчитель може використати для підтримки чи організації самостійної діяльності учнів. Таким чином, створюються комфортні умови навчання, у яких кожен учень може проявити свою активність, вміння працювати в групі та відчувати свою інтелектуальну спроможність.

Пошук та розгляд нових засобів та способів викладання є зараз дуже важливим та актуальним. Особливо важливим є дослідження різноманітних сервісів, які надає мережа Інтернет. Відбір найбільш ефективних саме для навчального процесу, їх вивчення та впровадження у освітній процес [1, с. 4].

Інтерактивний робочий аркуш являє собою вебсторінку, на якій можна розмістити як навчальний матеріал для учнів, так і цікаві завдання різних типів. Можна завантажити зображення, відео, текст, використовуючи які, учні можуть давати відповіді на питання тощо. Особливо цікавим є те, що до зображень, які завантажують до інтерактивних аркушів, можна додавати мітки з текстом, запитання у вигляді тексту чи аудіо, різноманітні гіперпосилання, а також встановити відповіді для автоматичної перевірки завдань.

Існує багато інструментів, які дають можливість створити інтерактивні робочі аркуші. Сучасному вчителю вони є необхідними, адже мають можливість багаторазового використання, підвищують мотивацію школярів, а також з їх допомогою можна організовувати різні форми організації навчання: групову, парну, індивідуальну.

Розглянемо Live Worksheets – онлайн-сервіс, який вдосконалює навчальні матеріали та перетворює звичайні сторінки в інтерактивний матеріал (рис. 1). За допомогою цього інструменту можна створити різноманітні завдання: відкрите питання, вибір або перетягування правильної відповіді, зіставлення, додавання посилань, відео, вікторини та ін. Є можливість призначити інтерактивні аркуші учням, попередньо зареєструвавши їх та надавши їм доступ. Для аркушів можна встановити налаштування: показувати/не показувати оцінку, дозволити/ не дозволити повторне виконання завдань, показувати/ не показувати правильні відповіді тощо.

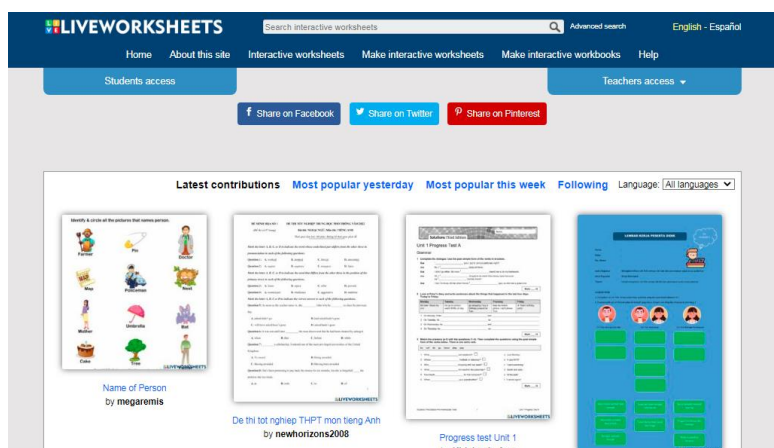

Рис. 1. Середовище онлайн-сервісу LiveWorksheets

Сервіс містить велику кількість готових шаблонів, які можна використовувати та вдосконалювати. Учні мають змогу розв'язувати навчальні задачі будь-якими способами (рис. 2). Такі аркуші дозволяють і заощаджувати час. Завдання подаються у незвичній для шкільних підручників формі, цим самим підвищують інтерес до них [2, с. 6].

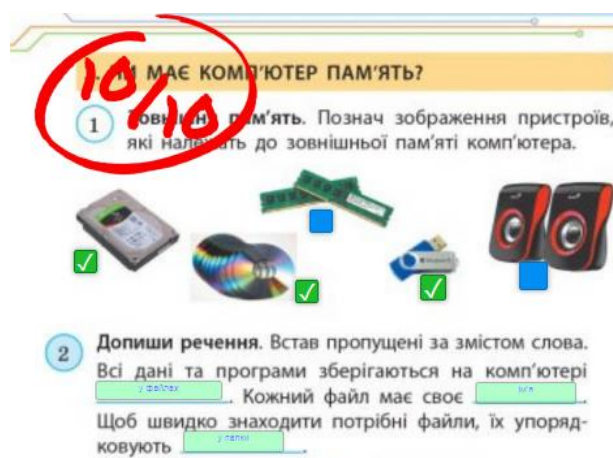

Рис. 2. Приклад інтерактивних завдань, створених у LiveWorksheets

Крім цього, використання робочих аркушів сервісу LiveWorksheets на уроках чи під час виконання домашнього завдання полегшує роботу вчителя,

активізує пізнавальну діяльність учнів, допомагає їм краще засвоїти навчальний матеріал та оцінити рівень знань з певної теми.

Розглянемо сервіс Wizer.me – один із кращих інструментів для створення інтерактивних робочих аркушів (рис. 3).

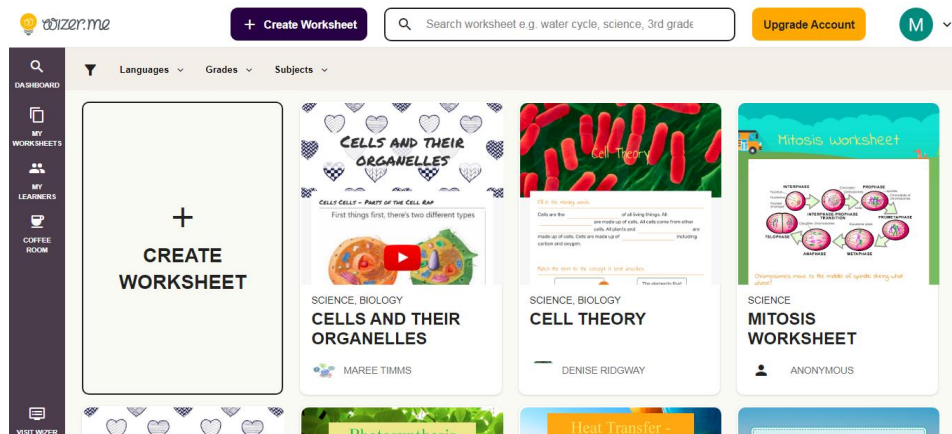

Рис. 3. Середовище сервісу Wizer.me

За допомогою сервісу можна створювати цікаві дидактичні матеріали з будь-якої теми шкільної програми з використанням текстів, відео, аудіо, зображень, у тому числі інтерактивних. Учитель може створювати робочі аркуші на основі відеоуроків, прикріплювати до них різні завдання і запрошувати учнів до роботи [4]. Можна використовувати готові інтерактивні аркуші або ж створити власні з нуля. Сервіс містить велику кількість шаблонів для візуального оформлення слайдів, а також достатньо велику добірку шрифтів для лаконічного поєднання тексту з іншими елементами на аркуші (рис. 4).

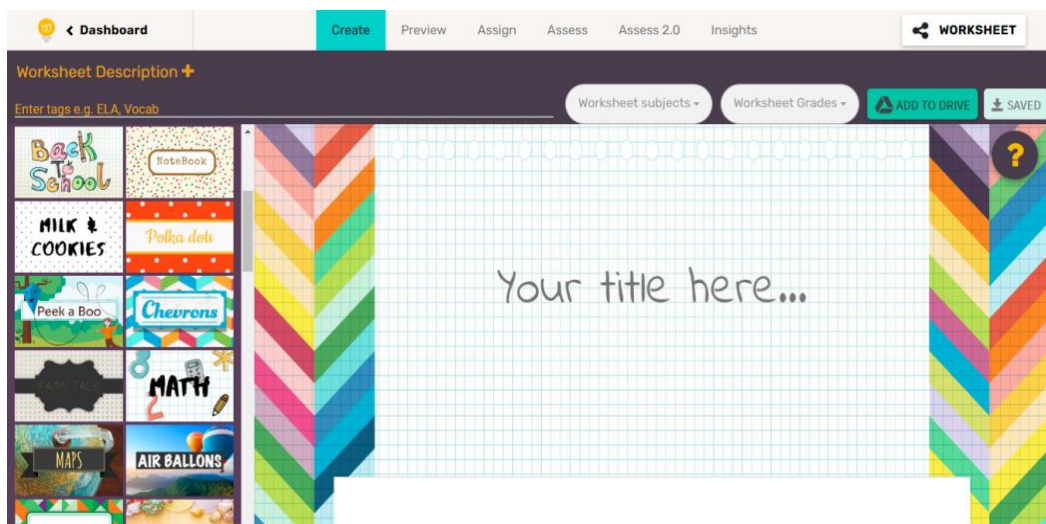

Рис. 4. Створення робочого аркуша

Можна вставляти відео, текст, зображення, переглядаючи які, учні з легкістю запам'ятовують навчальний матеріал. Питання можна подати у текстовому вигляді чи аудіофайлі. Для створення інтерактивних робочих

аркушів можна використати й багато інших можливостей (рис. 5): відкрите питання, таблицю, питання з вибором відповіді, малювання, з'єднання частин тощо.

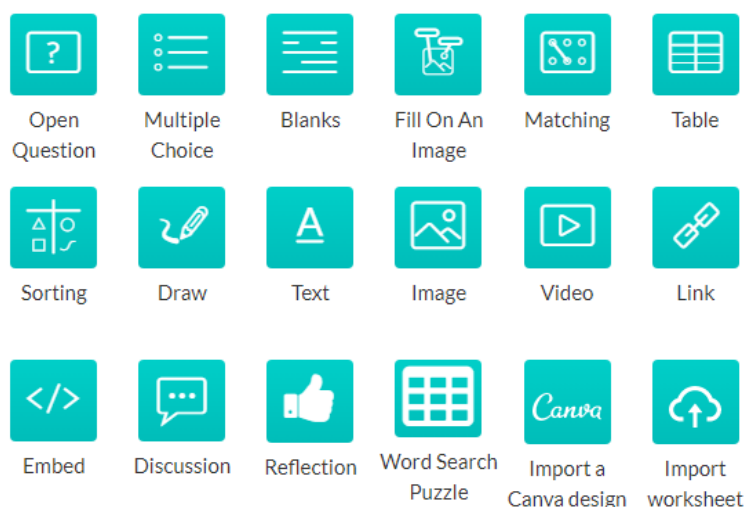

Рис. 5. Можливості сервісу Wizer.me

Цей сервіс дає можливість організувати групову роботу: учні реєструються в сервісі і виконують завдання, а вчитель переглядає їх відповіді в особистому кабінеті. Також Wizer.me можна інтегрувати з Google Classroom.

Інтерфейс інтуїтивно зрозумілий та легкий у використанні. Створені робочі аркуші можна використовувати під час уроку на інтерактивній дошці, для домашніх робіт, при дистанційному навчанні.

Такі інтерактивні аркуші не тільки дають змогу легко пояснити матеріал, зацікавити учнів до навчання, а й формувати ключові компетентності та життєво-необхідні навички XXI століття: критичне мислення, медіаграмотність, гнучкість розуму, вміння швидко вирішувати проблеми тощо.

Отже, використання вчителем інтерактивних робочих аркушів на уроках не тільки полегшують діяльність вчителя, але й створюють ефективний зворотний зв'язок, необхідний для того, щоб учні могли самостійно повторити вивчений матеріал, оцінити рівень своїх знань з теми [2, с. 17]. В учнів підвищується пізнавальна діяльність, зацікавленість до уроку та краще засвоюється навчальний матеріал. Поєднання навчального матеріалу та різноманітних інтерактивних вправ на аркушах є корисним для учнів, бо саме так вони можуть побачити свої помилки, проаналізувати їх та здійснити самооцінювання.

Онлайн-сервіси для створення інтерактивних робочих аркушів (Wizer.me, Live Worksheets та ін.) є невід'ємною частиною будь-якого уроку. Крім того, їх використання є ефективним засобом для реалізації діяльнісного підходу до навчання та здійснення формувального оцінювання.

Література:

1. Аман І. С., Литвиненко О. В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі : метод. посіб. Кропивницький : «КОІППО імені Василя Сухомлинського». 2018. 75 с.
2. Ігнатова Ю. І. Мультимедійні освітні ресурси з математики: інструменти та можливості : метод. посіб. Карлівка : ВОМС Карлівської міської ради. 2021. 29 с.
3. Шпильова В. Інтерактивні робочі аркуші: від ідеї до впровадження. URL: <http://surl.li/fdwse> (дата звернення: 19.11.2022).
4. Шпильова В. Створення інтерактивних робочих аркушів на платформі Wizer.me та Classkick. URL: <http://surl.li/bqybo> (дата звернення: 19.11.2022).

УДК 378.147.091.33:004.9

Оксана Матвійчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лариса Констанкевич**

СТВОРЕННЯ РОБОЧОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТФОРМИ CANVA

У статті розкрито сутність створення робочого матеріалу для діяльності вчителя з використанням платформи Canva. Стаття містить приклади робочого матеріалу, який був створений на платформі Canva.

Ключові слова: Canva, платформа, план уроку, аркуш завдань, створення робочого матеріалу.

Одним із головних завдань нашого дослідження було розкрити суть використання платформи Canva. Тому це дослідження мало показати наскільки це актуальне питання сьогодення.

Метою дослідження було виявити, які можливості має вчитель, коли працює на цій платформі та як створений матеріал можна буде реалізувати на уроках.

У сучасному світі перед вчителем стоїть маса завдань для того, щоб забезпечити оптимальний розвиток дитини. Вчитель у Новій українській школі має постійно розвиватися і йти вперед разом з технологіями.

А для того, щоб якимось урізноманітнити свої можливості, вчителі використовують новітні технології для вирішення освітнього завдання. Одним із незамінних помічників для вчителя є платформа Canva.

Canva – це одна з найкращих платформ, яка допомагає створювати різноманітні матеріали до уроків, щоб діти мали можливість краще засвоїти матеріал.

Ця платформа існує практично 10 років, спочатку задумка Canva була створити графічний редактор, але буквально 3-4 роки назад цю платформу почали використовувати вчителі в своїй роботі.

Canva – це безкоштовний інструмент дизайну, який має в розробці близько 120 шаблонів, які можна використовувати в роботі вчителя при підготовці до будь-якого уроку, також можна створювати і власні шаблони та редагувати їх. Сервіс має безліч інструментів, які допомагають створювати щось нове та цікаве, а також редагувати те, що вже створено. Ця платформа зручна тим, що легка у використанні і доступна для того, щоб поширювати за допомогою посилання свої матеріали, або скачувати деякі з них.

Для того, щоб мати можливість працювати на платформі Canva, потрібно перш за все зареєструватися. Одразу після реєстрації на цьому ресурсі відкривається головна сторінка сайту, на якій можна обрати той матеріал, який потрібен. Це може бути створення презентації, плаката, банера, фотоколажу, логотипу, аркуша завдань, інфографіки, брошури тощо. Важливим є те, що всі розробки зберігаються на сайті і у будь-який момент ви можете їх виправити, поширити, а також дати спільний доступ [3].

Для того, щоб створити план уроку, вам потрібно зайти на головну сторінку та в шаблонах вибрати план уроку (рис. 1), який вам найбільше сподобався.

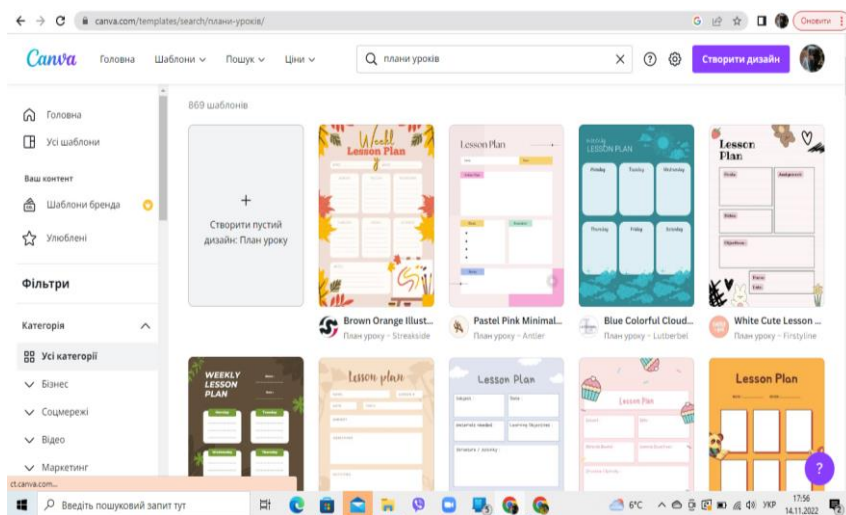

Рис. 1. Приклад шаблонів плану уроку

Після того, як ви обрали шаблон, можна переходити до його редагування. Будь-який шаблон можна редагувати: змінювати текст, шрифт, кольори, додавати інші елементи (зображення на якусь тематику, відео, аудіо). Для цього потрібно вибрати та додати інформацію, різного типу зображення та розташувати їх на аркуші. Інтерфейс є україномовний, доступний та зрозумілий для використання (рис. 2).

Під час роботи з дітьми початкової школи особливо важливо робити яскраві, рухові презентації, завдяки яким учні швидко запам'ятовують матеріал.

Ресурс Canva пропонує різні шаблони для презентацій (рекламні, фінансові, презентації для особливих подій). Презентацію можна також створювати повністю самостійно, достатньо лише вибрати відповідний фон з переліку шаблонів чи зробити його просто однотонним і додати туди будь-які потрібні елементи. До презентації також можна додавати музичний супровід з переліку пісень, що представлені на ресурсі, або ж завантажити свої пісні [3].

Також можна створити різні аркуші завдань. Їх зручно використовувати під час дистанційного навчання. На аркушах завдань можна розмістити запитання з метою визначення рівня підготовки дитини. Також можна клікнути на шаблон та обрати відповідну тему.

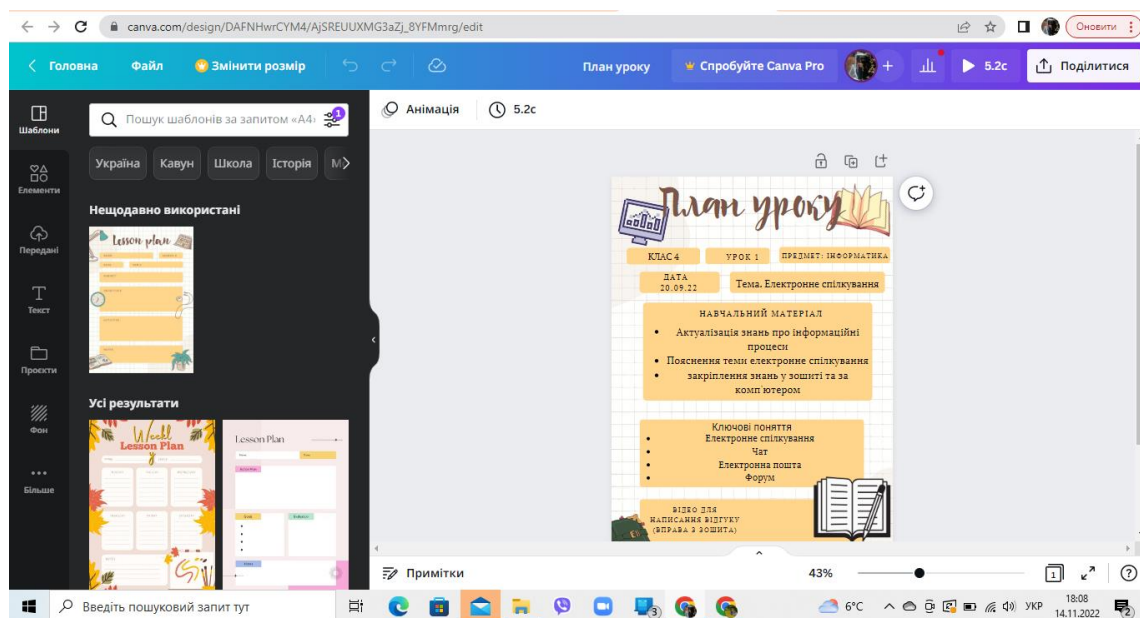

Рис.2. Приклад плану уроку, створеного в Canva

Canva – ефективний інструмент для роботи класу на інтерактивних дошках (їх можна знайти, якщо ввести у пошуковику шаблонів «інтерактивна дошка»). Їх можна транслювати у прямому ефірі, в режимі доповідача: наприклад, клас бачить на екрані демонстрацію лише інтерактивної дошки, тоді як у доповідача є віконце для нотаток, які стануть підказками під час виступу. Щоби дивитися доповідь у прямому ефірі, потрібно скопіювати посилання на запрошення до інтерактивної дошки [2].

Для сучасного викладача, зокрема для вчителя початкової школи, Canva є ефективним засобом візуалізації навчального матеріалу за допомогою дизайну, графіків, анімацій, ілюстрацій, карт-схем та інших елементів інтерактивності, що дає можливість творчо сприймати закладені в них великі обсяги інформації [1]. Canva дозволяє не тільки спростити представлення даних, але і робить їх цікавими, зрозумілими, доступнішими

для сприйняття. Звичайно в початковій школі діти засвоюють багато нового, тому завдання вчителя – донести до дітей матеріал за допомогою різних джерел. Canva – це платформа, яка може вирішити безліч проблем та безумовно полегшує працю вчителя. А найголовніше, що ця платформа є зручна у використанні, доступна для будь-якого вчителя та дозволяє створювати якісні робочі матеріали за досить короткий час.

Література:

1. Інфографіка як засіб унаочнення навчального матеріалу: особливості, інструменти, тенденції. URL: <http://surl.li/dysgd> (дата звернення: 16.11.2022)
2. Мультимедійні ресурси, інструменти та можливості URL: <http://surl.li/fdsmk> (дата звернення: 16.11.2022).
3. Практичні прийоми створення робочого матеріалу для діяльності вчителя з використанням платформи Canva URL: <http://surl.li/fdsmn> (дата звернення: 14.11.2022).

УДК373.3016:16:52

**Оксана Матвійчук,
Христина Ляпченко,**
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Луцюк**

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті розкрито сутність прийомів розвитку критичного мислення на уроках «Я досліджую світ». Стаття містить приклади використання методів розвитку критичного мислення.

Ключові слова: *прийоми, «критичне мислення», уроки «Я досліджую світ».*

Одним із головних завдань нашого дослідження було розкрити суть прийомів критичного мислення на уроках «Я досліджую світ» в початковій школі. Тому це дослідження повинно вказати нам наскільки актуальним та обов'язковим є використання прийомів критичного мислення у початковій школі на уроках з предмета «Я досліджую світ».

Метою дослідження було виявити, які саме прийоми критичного мислення є найдієвішими для його формування у дітей під час опрацювання та вивчення матеріалу з предмета «Я досліджую світ».

Дослідженню критичного мислення присвячено праці багатьох українських науковців: О. Пометун, В. Козира, С. Терно та інші. На думку спеціалістів в галузі теорії та практики навчання критичного мислення,

критичне мислення – це організоване, раціональне, самоспрямоване мислення, яке вміло переслідує мету мислення в певній галузі знань або інтересів людини. Зокрема, О. Пометун визначає критичне мислення як здатність людини усвідомлювати власну позицію з того чи іншого питання, вміння знаходити нові ідеї, аналізувати події і оцінювати їх, приймати ретельно обдумані, зважені рішення стосовно будь-яких думок і дій [2].

Дитина всебічно розвивається, коли активно виконує різноманітні справи, які допомагають не тільки розвинути критичне мислення, але і відкрити здібності та вміння мотивувати себе до досягнення поставленої мети. У Новій українській школі саме вчитель на уроках з «ЯДС» має реалізувати велику кількість завдань, одним з головних є розвивати критичне мислення дитини та вміння критично оцінювати певну ситуацію.

Критичне мислення – це здатність людини чи дитини чітко виділити проблему, яку необхідно вирішити; самостійно знайти, обробити й проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, привести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, вибрати вірне рішення проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших [5].

Молоде покоління приходять до школи з бажанням діяти, причому діяти успішно. Дітям подобається не просто слухати, а ставити питання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, придумувати, фантазувати. Якщо вчитель на своїх уроках постійно організовує таку діяльність, то навчання буде успішним, а здобуті знання – якісними [4].

У Концепції Нової української школи вказано на необхідність розвитку критичного мислення як наскрізного вміння, що розвивається засобами всіх предметів та є підґрунтям для формування компетентностей учня [5].

За своїм характером технологія критичного мислення вимагає від дітей: вміння діяти самостійно та в команді, застосовувати нові знання та вміння застосовувати раніше набуті слова. Все це розвиває критичне мислення та прагне до самовдосконалення дитини.

Критичне мислення має чимало характеристик, які відрізняють його від звичайного мислення. Для критичного мислення характерні деякі базові навички, які потрібно щодня розвивати в учнів: спостережливість; здатність до інтерпретації, виведення висновків; властивість давати оцінки різним явищам, ідеям, предметам тощо.

Відмінність між повсякденним і критичним мисленням полягає у наступному

Критичне мислення	Буденне мислення
Оцінююче судження	Непевні здогадки
Виважене судження	Особисте уподобання
Класифікація	Групування
Допущення	Вірування
Формулювання висновків на	Формулювання висновків з опорою на

основі логічних умовиводів	«очевидність» і «здоровий глузд»
Розуміння принципів	Випадкові асоціації
Побудова гіпотези	Припущення (без достатніх підстав)
Пропозиція думок з аргументами	Пропозиція думок без аргументів
Формування суджень на основі критеріїв	Формування суджень на основі досвіду і прикладів

Розвиток критичного мислення – це важливий аспект не лише в навчанні, а й у повсякденному житті. Навчити дітей мислити критично – означає правильно поставити запитання, направити увагу в потрібне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення.

У межах уроку є багато можливостей не просто надати учням можливість освоїти нові горизонти предмету, а й вступити з отриманою інформацією в безпосередній контакт, вільно демонструвати свої ідеї та оперувати отриманими знаннями в подальшому житті. Бути переконливими та впевненими в дискусії на будь-яку тему, мати власну оцінку на будь-яку подію, підкріплену реальними аргументами, формувати не лише читацьку активність, а й світоглядне переконання.

Інтегрований предмет «Я досліджую світ», який забезпечує громадянську та історичну освітню галузь, передбачає, що учні працюють з різними джерелами соціальної та історичної інформації, аналізують зміст джерел, критично оцінюють їх; представляють аргументовані судження про відомі факти та історичних осіб, а також про події суспільного життя.

Як саме виробляти в учнів уміння критично мислити на уроках ЯДС? Передусім потрібно навчити учнів початкової школи працювати з інформацією, розвивати ті вміння та навички, які допоможуть зорієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Учні на основі опрацьованої інформації вчать формулювати власні судження, робити самостійні висновки, підкріплені переконливою аргументацією. Це допоможе їм у майбутньому мислити і діяти самостійно. Людина зі сформованими навичками критичного мислення завжди відчуває внутрішню потребу опанувати нові знання, розвиватися і самовдосконалюватися. Критично мислити означає усвідомлювати, що світ змінний і плинний, а процес пізнання – безкінечний. Тому саме вчитель має формувати в учнів прагнення пізнавати цей світ.

Досить ефективним для формування критичного мислення молодших школярів є методичні прийоми, які роблять навчальний процес більш творчим, вчать учнів мислити, виділяти головне, висловлювати й аргументувати власні думки.

Перелік методів розвитку критичного мислення є достатньо великий. Добирати їх вчителю слід з огляду на мету, завдання, зміст уроку ЯДС. До того ж доцільно зважати на особливості цих методів, адже на певних етапах уроку вони є ефективнішими, а отже, зрозумілими та доречними. Учитель має опанувати якомога більше методів розвитку критичного мислення і бути

обізнаним для того, щоб мати можливість подати ці методи учням в початковій школі з особливостями їх ефективного застосування.

Для того, щоб підготувати дитину до дорослого життя, потрібно навчити її критично мислити за допомогою різних прийомів. Одними з таких прийомів є, наприклад, «кошик ідей» та «ажурна пилка».

«Кошик ідей» – здебільшого є ціллю зацікавлення дітей. Вчитель ставить питання про те, що учні знають про певну тему/проблему. Кожен учень записує те, що згадає (на це виділяється 2 хв.). Далі учні обмінюються інформацією в командах – записують нові ідеї, якщо такі в когось з'являться [4]. Потім кожна команда називає якийсь із записаних фактів і всі разом складають єдиний список ідей у вигляді тез – в одну «кошик» (можна взяти реальний кошик і складати туди папірці з ідеями, або ж намалювати його на плакаті і приліплювати туди стікери). Наприкінці заняття вчитель може виправити недостовірні тези і вписати туди разом з дітьми нову правдиву інформацію. *Мета методу*: актуалізувати опорні знання учнів з теми, мотивувати до пізнавальної діяльності, сприяти вмінню структурувати інформацію в логічні зв'язки.

Наприклад. Тема. *Людина і світ* (підручник «Я досліджую світ» (частина 2) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник, Л. І. Роговська). Тема уроку. *Найближчі сусіди України* (С. 115–117).

Завдання. На дошці вчитель/вчителька розміщує зображення кошика, в який умовно збиратимуть те, що всі учні/учениці разом знають з теми, яка вивчається. Учитель/вчителька ставить пряме запитання про те, що відомо учням з цієї чи іншої проблеми/теми. Учитель/вчителька коротко, у вигляді тез, без коментарів записує ідеї, що виникли в учнів, у «кошик» ідей, навіть якщо вони помилкові.

Примітка. Діти розглядають глобус та географічну карту, висловлюють свої припущення, які країни межують з Україною, вчитель/вчителька записує їх на дошці, читає текст та спільно з дітьми визначає, чи всі їх припущення є правильними.

Коли учні працюють з інформацією, то аналізують й інтерпретують її, аналізують ідеї, будують гіпотези, відстоюють свою точку зору. Прийоми є засобом стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності. Використання прийомів високого рівня – на аналіз, синтез, оцінку – дозволить вчителю ефективно розвивати критичне мислення учнів. Уміння вчителя формулювати такі запитання є обов'язковою умовою вирішення цієї проблеми. З іншого боку, ми маємо навчити також учні формулювати запитання різного рівня у процесі дослідження того чи іншого джерела знань.

Метод «Ажурна пилка».

Суть методу в тому, що учні/учениці виступають в ролі «експертів» з певного питання, над яким працювали в «домашній» групі, та отримують інформацію від представників/представниць інших груп. Потім повертаються в свою «домашню» групу для того, щоб поділитися новою інформацією, яку їм надали учасники/учасниці інших груп.

Мета методу: навчити дітей працювати разом, допомагаючи одне одному «вчитися навчаючи», за короткий проміжок часу опановуючи велику кількість інформації.

Тема. *Винаходи людства* (підручник «Я досліджую світ» (частина 2.) І. І. Жаркова, Л. А. Мечник. Тема уроку. *Винаходи людства та їх вплив на життєдіяльність людини* (С. 79–80).

Завдання. Учитель/вчителька об'єднує клас у 4 «домашні» групи. Учні/учениці ознайомлюються з інформацією про винаходи людства: будинок, велосипед, годинник, телефон. У класі учасники/учасниці «домашніх» груп об'єднуються у так звані «експертні» групи, де представники/представниці кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим і таким чином самі набувають нових знань. Кожен/кожна учень/учениця має поділитися інформацією, отриманою в «експертній» групі, з учасниками/учасницями своєї «домашньої» групи [1].

Отже, критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень. З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Література:

1. Методи й технології критичного мислення на уроках у початковій школі: практичний кейс (громадянська та історична освітня галузь) : навч.-метод. посіб. / авт.-упоряд. Г. Єрко, Ю. Луцьок. Луцьк : ФОП Мажула Ю. 2022. 76 с.
2. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.
3. Шквир О. В. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок*. № 4. 2019. С. 27–32.
4. Технологія розвитку критичного мислення в організації освітнього процесу з громадянської та історичної освітньої галузі URL: https://docs.google.com/document/d/1CP552n_DdlJRRnwqWDDMFkN6DWVB4OYdpXJLIGJCMqo/edit (дата звернення: 20.10.2022).
5. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках з предмета «Я досліджую світ». URL: <https://vseosvita.ua/library/kriticne-mislenna-ak-zasib-formuvanna-ta-rozvitku-tvorcih-zdibnostej-molodsih-skolariv-na-urokah-z-predmetu-a-doslidzuv-svit-404850.html> (дата звернення: 22.10.2022).
6. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів. URL: <https://naurok.com.ua/kriticne->

[mislennya-yak-zasib-formuvannya-ta-rozvitku-tvorchih-zdibnostey-molodshih-shkolyariv-z-dosvidu-roboti-267295.html](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf) (дата звернення: 21.10.2022).

7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.10.2022).

УДК 373.5:5(477)

Марія Миронюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СКЛАДЕНИХ АРИФМЕТИЧНИХ ЗАДАЧ

У статті розкриваються методичні аспекти розв'язування складених арифметичних задач у початковій школі. Автори статті висвітлюють та конкретизують зміст основних етапів роботи над навчанням розв'язування складених арифметичних задач згідно з методикою традиційного навчання.

Ключові слова: методичний підхід, математичне завдання, етапи роботи з розв'язування арифметичних задач, молодший шкільний вік.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним з важливих завдань початкового курсу математики є вироблення в молодших школярів навичок і умінь вирішення складених арифметичних задач, що привчає робити припущення, складати гіпотези і перевіряти їх, порівнювати математичні результати, робити висновки, тобто спряє розвитку математичного мислення.

Відповідно до вимог Концепції Нової української школи та шкільних програм молодші школярі повинні вміти вирішувати математичні задачі різних видів: як прості, так і складові [5]. Процес навчання розв'язанню математичних задач значною мірою залежить від психологічних і методичних можливостей, які сприяють доступності для учнів засвоєння навчального матеріалу за меншої витрати часу та з більшою ефективністю. Проте, у шкільній практиці спостерігається продовження використання традиційних підходів у навчанні молодших школярів, зокрема щодо навчання розв'язування складених арифметичних задач, що суперечить сучасним цілям математичної освіти. Ці протиріччя зумовили написання цієї статті.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проаналізувавши науково-методичну літературу в галузі математики, можна виділити найбільш актуальні методичні системи розглянуті сучасними дослідниками:

І. Баранчук, О. Гнатенко, Н. Рудницька, А. Яремчук та ін. Але на сьогодні питання методики розв'язування складених арифметичних задач у початковій школі також залишається актуальним, так як для педагога важливо мати чітке уявлення про те, як навчати молодших школярів рішенням цього виду математичних задач з урахуванням різних сучасних підходів.

Мета розвідки полягає у теоретичному порівнянні методичних систем навчання (традиційної та нетрадиційної) та виявити найбільш оптимальні методичні прийоми щодо формування вміння самостійного розв'язування складених арифметичних задач у початковій школі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. З першого року навчання дитини в школі починається активна робота з вивчення математичних задач. Математичні задачі прийнято вважати засобом навчання молодших школярів: методам міркувань, обґрунтуванню варіант вибору стратегії знаходження рішення, зіставленню даних, аналізу умов завдання і т. д. Отже, розглянемо детальніше та проаналізуємо традиційну методику навчання молодших школярів розв'язування складених арифметичних задач у початковій школі.

Згідно з дослідженнями М. Процик, методикою передбачається три основні етапи роботи над будь-яким математичними задачами [6].

Перший етап – підготовча робота для вирішення завдання нового виду. Цей етап характеризується засвоєнням учнями математичних понять та термінології, що мають відношення до того чи іншого виду завдання та його вирішення. Також, робиться акцент на готовність учнів визначати арифметичну дію під час вирішення завдання, тобто засвоєння зв'язків та відносин, за яких здійснюється цей вибір. Необхідно сформулювати усвідомленість в учнів до об'єктів, величин і ситуацій, про які описано в задачі. Наприклад, якщо в задачі йдеться про рух різних видів транспорту (катерів, автомобілів, поїздів та ін.), то у дітей має бути чітко сформовано уявлення про такі величини, як: швидкість, час і відстань, також про різні види руху цих тіл (рух в одному напрямку, назустріч один одному або у протилежному напрямку). Або, наприклад, якщо завдання про купівлю товару, отже, діти повинні мати уявлення про величини, що характеризують купівлю (ціна, кількість та вартість і т. д.). Якщо вони розумітимуть зміст цих понять і зв'язок між ними, то вирішити завдання їм буде під силу.

Другий етап – ознайомлення з розв'язанням задачі нового виду. Цей етап можна охарактеризувати як навчання дітей встановленню зв'язків між даними величинами та шуканою величиною та вміння на цій основі зробити правильний вибір арифметичної дії [1]. Автори традиційної системи навчання виділяють такі напрями роботи на цьому етапі:

1) Ознайомлення із змістом тексту завдання. Тут увага приділяється усвідомленому читанню дітьми тексту завдання з розстановкою наголосу на головні слова з тексту задачі, на відомі та невідомі вихідні дані умови задачі та на головне її питання. На цьому етапі проводиться наступна робота над

завданням, дотримуючись якої вчитель може полегшити учням пошук подальшого розв'язання задачі:

- Повторення (переказ) задачі. Уміння учнями чітко виділити, що в ній відомо (дано) і що потрібно знайти (яка вимога задачі). Важливо це зробити, коли текст задачі представлений у стандартному вигляді, тобто коли вимога завдання містить у собі частину чи повністю її умову.

- Проведення словникової роботи, якщо виявиться, що слово (слова) будуть незрозумілі дітям у вихідному формулюванні тексту задачі.

- Наочна інтерпретація завдання. Наприклад, дано завдання: «Діти стрибали на батуті. Спочатку вирушили додому троє дітей, а згодом ще двоє. Скільки дітей вирушило додому?». У цьому прикладі учні й самі можуть сформулювати про що йдеться у задачі. Це ілюстрування називається предметним. Однак існують інші види наочної інтерпретації тексту завдання в традиційній системі навчання: короткий запис завдання з виділенням головних слів з тексту, складання та заповнення таблиці з її головними величинами, креслення.

- Можна ще раз у стислій інтерпретації тексту завдання вказати на кожне число, а учні повинні вміти пояснити, який об'єкт (величину) воно характеризує, а також вміти виділити головне питання завдання з короткого запису і пояснити, на що він вказує.

2) Пошук розв'язання задачі, тобто це аналіз завдання з наступним складанням плану її вирішення. На цьому етапі учитель послідовно ставить учням розроблені питання («Що необхідно дізнатися в задачі?», «Які відомі дані можуть нам у цьому допомогти?», «Яку дію потрібно виконати, щоб знайти відповідь?») і, таким чином, підводить дітей до усвідомленого складання плану розв'язання задачі.

У методиці відомі три способи аналізу завдання: аналітичний (від головного питання до даних), синтетичний (від даних до питання) і аналітико-синтетичний (комбінований), який містить у собі і елементи синтезу, і елементи аналізу. Залежно від складності нового виду завдання, а також від рівня підготовки дітей, вчитель робить вибір оптимального способу розбору.

Так, Л. Білецька зазначає, що корисно усну форму аналізу завдання супроводжувати складанням схеми аналізу завдання, яка надалі підкаже учням в якій послідовності і які арифметичні дії потрібно виконати, вирішуючи завдання. Наприклад, вирішуючи завдання: «На одній машині відвезли 28 мішків зерна, на іншій на 6 мішків більше, ніж на першій, а на третій на 4 мішки менше, ніж на другій. Скільки мішків зерна відвезли на третій машині? Проводимо аналіз аналітичним способом:

- Яке головне питання завдання? (скільки мішків зерна відвезли на третій машині?).

- Що нам потрібно знати, щоб на нього відповісти? (потрібно знати скільки мішків зерна відвезли на другій машині і на скільки мішків менше перевезли на третій машині, ніж на другій).

– Що нам з цього невідомо? (невідомо скільки мішків зерна перевезли на другій машині).

– А якби ми це знали, то якою арифметичною дією знаходили б відповідь на головне питання? (відніманням).

– А що треба знати, щоб знайти скільки мішків зерна перевезли другою машиною? (потрібно знати скільки мішків зерна відвезли на першій машині, а їх 28, і на скільки мішків більше перевезли на другій машині, ніж на першій – це відомо – на 6 мішків).

– Якою дією дізнаємось, скільки мішків перевезли на другій машині? (додаванням).

– Тож у скільки дій вирішується завдання? (у дві дії)

З дітьми намічаємо план розв'язання задачі та переходимо до наступного, третього, етапу роботи над завданням – запису розв'язання задачі з діями.

3) Оформлення розв'язання задачі. У початковій школі головним є арифметичний метод розв'язання задачі. Тобто при письмовому оформленні задачі бажано до кожної її дії давати пояснення (що знайдено цією дією). Така форма запису розв'язання задачі буде корисною не тільки при знайомстві з новим видом задачі, але й при подальшій роботі при закріпленні уміння вирішувати подібні завдання. Надалі форми запису розв'язання задач варто змінювати. Наприклад, замість коротких пояснень до кожної дії писати план розв'язання задачі та до кожного пункту плану підбирати відповідну арифметичну дію, якою знаходиться відповідь на поставлене в плані питання [2].

Розв'язання задачі, яку розібрано вище, можна оформити по-різному (наведемо нижче).

Перша форма запису рішення – це запис дій без пояснень кожної виконаної дії (пояснення діти можуть давати в усній формі):

1) $28 + 6 = 34$ (міш.)

2) $34 - 4 = 30$ (міш.)

Друга форма запису рішення – це запис з дій із поясненням до кожної виконаної дії:

1) $28 + 6 = 34$ (міш.) – відвезли на другій машині

2) $34 - 4 = 30$ (міш.) – відвезли на третій машині

Третя форма запису рішення – це запитання щодо плану вирішення завдання з відповідними діями:

1) Скільки мішків зерна забрали на другій машині? $28 + 6 = 34$ (міш.)

2) Скільки мішків зерна забрали на третій машині? $34 - 4 = 30$ (міш.)

Четверта форма запису рішення – запис кожного пункту плану рішення з відповідними арифметичними діями:

1) Знайдемо кількість мішків, які відвезли на другій машині. $28 + 6 = 34$ (міш.)

2) Знайдемо кількість мішків, які відвезли на третій машині. $34 - 4 = 30$ (міш.)

П'ята форма запису рішення – це складання виразу за умовою завдання (поетапне): $28 + 6$ (міш.) – відвезли на другій машині

1) $(28 + 6) - 4$ (міш.) – відвезли на третій машині

2) $(28 + 6) - 4 = 30$ (міш.)

4) Перевірка розв'язання задачі та формулювання відповіді. Перевірка дозволяє учневі довести правильність і безпомилковість його міркувань щодо вирішення завдання. Так, існують різні прийоми перевірки рішення задачі, які можна пропонувати молодшим школярам: вихідні дані для розв'язання зворотної задачі; встановлення відповідності між даними та отриманим числом (числами) у розв'язанні задачі; знаходження іншого арифметичного способу розв'язання задачі (якщо таке існує); прогнозування відповіді задачі, використовуючи спосіб «прикидки» до її вирішення; розв'язання задачі алгебраїчним способом (складанням рівняння).

Але, здійснюючи перевірку розв'язання задачі на уроці, вчителю потрібно вибирати найоптимальніший прийом, який дозволить за незначний проміжок часу здійснити контроль за правильністю розв'язання задачі [4].

Третій етап – закріплення вміння розв'язувати завдання такого виду. Цей етап під час роботи над текстовими завданнями нового виду є завершальним. Мета цього етапу полягає в тому, що вчителю потрібно домогтися, аби учень узагальнив спосіб (способи) розв'язання задачі нового виду та вмів надалі вирішувати будь-яке подібне завдання.

Як бачимо, основним методом навчання розв'язування складених арифметичних задач у початковій школі при традиційному методичному підході є «показ способів вирішення певних видів задач і значна за часом практика з оволодіння ними» [4, с. 379]. Цей методичний підхід акцентує увагу на засвоєння молодшими школярами способу вирішення типових задач, тому багато учнів вирішують їх лише за зразком, а незнайомі завдання, зазвичай, викликають в них труднощі.

Існує інший, нетрадиційний, підхід у методиці навчання молодших школярів розв'язування складених арифметичних задач. Відмінністю цього підходу від традиційного є набуття дітьми досвіду в семантичному та математичному аналізі різноманітних за конструкцією текстових задач, у формуванні вмінь представляти їх у схематичних та символічних моделях. Методика навчання розв'язання складених арифметичних задач має важливу відмінність від традиційної методики. Процес навчання молодших школярів вирішенню математичних задач можна розділити на два етапи, умовно назвавши їх як: підготовчий, який триває майже весь перший клас, та основний [7].

Мета підготовчого етапу – сформувати у молодших школярів математичні поняття та відносини, які вони використовуватимуть у подальшому під час вирішення текстових завдань.

До знайомства із завданням потрібно сформувавши в дітей логічні прийоми мислення (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), які дозволять їм цілеспрямовано організувати розумову діяльність у процесі розв'язання завдання. Діти також повинні на цьому етапі навчання набути певного досвіду у співвіднесенні предметних, схематичних та символічних (знакових) моделей. Ці моделі можуть використовуватись дітьми надалі як інша інтерпретація словесної моделі вихідного завдання. Додатково у молодших школярів мають бути сформовані: навички читання; уявлення про конкретний зміст арифметичних дій додавання та віднімання, про взаємозв'язок цих арифметичних дій, про такі поняття, як: «збільшити на», «зменшити на», розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; вміння креслити відрізки та представляти наочно дії додавання та віднімання довжин відрізків; вміння перекладати словесне формулювання тексту завдання на мову математичних знаків та символів, використовувати іншу інтерпретацію текстового завдання у вигляді предметних та схематичних моделей [6].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши наукові розвідки щодо розв'язування складених арифметичних задач, нами встановлено наступне: існують різні підходи до формування вміння вирішувати арифметичних задачі молодшими школярами. Перший із підходів націлений на формування в учнів вміння розпізнавати і вирішувати з опорою на засвоєний алгоритм рішення текстових задач певних видів. Основним методом навчання рішення текстових математичних задач згідно з цим підходом є показ способів вирішення певних видів завдань і тривала практика з оволодіння ними. Тому багато учнів вирішують задачі лише за зразком. Інший підхід передбачає здійснення переходу від словесної моделі до знакової або схематичної моделі, в основі якої лежить семантичний аналіз тексту та виділення у ньому математичних понять та відносин. З'ясовано, що методисти рекомендують використовувати активні методи пізнання, які дозволяють навчити молодшого школяра розв'язуванню складених арифметичних задач самостійно на основі прийомів порівняння, вибору, перетворення та конструювання. Різноманітні навчальні завдання дозволяють вчителю цілеспрямовано організувати практичну та розумову діяльність учнів. У процесі виконання таких навчальних завдань у молодших школярів формуються необхідні знання, вміння та навички, які потім вони зможуть застосувати під час розв'язування складених арифметичних задач.

Література:

1. Баранчук І. М. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках математики під час розв'язування простих задач в початковій школі. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті* : збірник наук. пр. Житомир : ФОРМ Н. М. Левковець. 2020. С. 136-139.

2. Білецька Л. С., Москаль І. А. Особливості формуванні в учнів початкової школи умінь розв'язування сюжетних задач. *Trends in the development of modern scientific thought*. 2020. Вип. 10. С. 432.

3. Гнатенко О. Формування алгоритмічного мислення молодших школярів у процесі розв'язування задач. *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика*; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ. 2018. С. 311.

4. Ковальчук В. Методичні особливості розв'язування задач на пропорційну залежність у початковій школі. *Молодий вчений*. 2020. Вип. 5 (81). С. 378–381.

5. Концепція «Нова українська школа». 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 11.11.2022).

6. Процик М. Розвиток логічного мислення у дітей молодших школярів на уроках математики в початковій школі під час розв'язування складених задач. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті*: збірник наук. пр. Житомир : ФОП Н. М. Левковець. 2020. У 2-х ч. Ч. II. С.194–197.

7. Яремчук А., Рудницька Н. Розвиток математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті* : збірник наук. пр. / за заг. ред. Н. Є. Колесник, О. М. Піддубної, О. М. Марущак. Житомир : ФОП Н. М. Левковець. 2020. У 2-х ч. Ч. II. С. 227–229.

УДК 373.5.091: 37.018.43

Діана Мороз,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Інна Міщук**

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглядається використання дистанційних технологій навчання при вивченні мовно-літературної освітньої галузі.

Ключові слова: дистанційна освіта, освітньо-інформаційне середовище.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнім часом в освіті відбувається цілий ряд новоутворень: видаються нові програми, вдосконалюється структура освітнього процесу, змінюються вимоги до учнів. Впровадження дистанційної освіти є складовою розвитку освітніх технологій в навчальних закладах. Сьогодні це зумовлено тим, що основний акцент у системі освіти робиться на моральному та інтелектуальному розвитку

особистості, який передбачає потребу бути самостійним, уміти вчитися, вміти працювати з інформацією, розвивати критичне мислення.

Аналіз досліджень. На сьогодні існує багато підходів до визначення поняття «дистанційне навчання». Це поняття було сформульоване такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, і Д. Кіган. Кожен із цих авторів підкреслював окремий аспект цього методу [2].

Метою розвідки є розкрити особливості організації дистанційного навчання на уроках іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі використання дистанційного навчання надає можливість швидко оновлювати свої знання, адаптуватися до зміни життєвих ситуацій (COVID-19, російсько-українська війна) та використовувати широкий спектр форм, методів та засобів навчання.

Особливої важливості в умовах дистанційного навчання набуває взаємодія між усіма учасниками навчального процесу. Переваги й недоліки дистанційного навчання активно обговорюються у професійних колах. Серед переваг науковці найчастіше називають індивідуалізацію та скорочення витрат на навчання; можливість отримати освіту тим, хто з різних обставин не може отримати її за традиційною технологією; гнучкість, з точки зору витраченого часу і темпу занять; безперервність навчання і розвитку особистості протягом усього життя [1, с. 193].

До недоліків дистанційного навчання найчастіше відносять технічні проблеми: нестабільність зв'язку при передачі інформації; обмежені можливості телекомунікаційної інфраструктури; недостатнє технічне оснащення навчальних закладів та робочого місця; комунікативні проблеми: відсутність безпосереднього контакту з аудиторією і живого спілкування, що зумовлює низьку мотивацію учнів до навчання [1, с. 136].

Проведення систематичних занять з учнями/ученицями з використанням засобів комунікацій та освітніх ресурсів мережі Інтернет (вебквести, телеконференції, віртуальні дискусії, ситуаційний аналіз, проекти тощо) передбачені системою дистанційної освіти.

При вивченні мовно-літературної освітньої галузі вчителі використовують різні технології навчання та різні онлайн-платформи, зокрема, такі як: LearningApps.org, Zoom, Padlet, Mentimeter, Kahoot! та ін.

Одним із найкращих онлайн сервісів є LearningApps.org. Цей сервіс дозволяє створювати інтерактивні вправи. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів/учениць.

У процесі роботи вчитель може створювати декілька вправ на різну тематику, за допомогою яких можна організувати проектну діяльність здобувачів освіти, виконання ними індивідуальних завдань чи просто концентрації інформації.

Наводимо приклад вправи, яку використовують при вивченні мовно-літературної освітньої галузі:

Мал. 1. Сервіс LearningApps

Цю вправу можна використати на початку уроку, щоб перевірити засвоєння нової лексики. Також можна використати у перший тиждень навчання, щоб познайомити учнів між собою та здружити клас.

Отже, дистанційне навчання – новий освітній досвід, що з'явився в Україні зовсім недавно, але вже встиг отримати своє місце в педагогічному середовищі. Дистанційне – не альтернатива очному навчанню, адже, діти мають ходити до школи, соціалізовуватися, спілкуватися, вчитися і розвиватися. Жоден розумний електронний засіб не може замінити вчителя-людину. Проте сучасні педагоги мають бути готовими до форс-мажорних обставин і володіти методикою дистанційного навчання, яка зараз тільки розвивається і удосконалюється.

Саме завдяки технологіям дистанційного навчання (цифровим сервісам та ресурсам) матеріал учнями засвоюється краще та ефективніше. Учні розвивають своє мислення та уміння аналізувати інформацію, а також формують життєві компетентності.

Література:

1. Освітній портал. Дистанційна освіта URL: www.osvita.org.ua/distance (дата звернення: 15.11.2022).
2. Хассон В. Дж., Вотермен Е. К. Критерії якості дистанційної освіти. *Вища освіта*. 2004. № 1. С. 92–99.

УДК 37.011.3-051:004.457

Ірина Мороз,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Мар'яна Радкевич**

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ CANVA В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто можливості використання сервісу Canva у педагогічній діяльності вчителя початкових класів.

Ключові слова: Canva, дидактичний матеріал, інфоргафіка, плакат, аркуш завдань.

Сучасні ресурси заповнили мережу Інтернет. Яким ресурсом скористатись вчителю, щоб дозволяв створювати якісний та цікавий матеріал? Який ресурс дає можливість безкоштовного використання? Яким ресурсом вчитель та учні зможуть скористатись при дистанційному навчанні? Який ресурс простий та доступний як вчителю, так і учням? Таких питань багато, тому шукаймо відповіді разом.

Нова українська школа ставить перед освітянами нові виклики щодо вміння готувати уроки з використанням різноманітних ресурсів, різноманітних заходів для заохочення та мотивації учнів, вміння візуалізувати навчальні матеріали та практично використовувати гаджети на уроці. Сучасний вчитель початкових класів має багато можливостей викладати свої уроки з великою цікавістю дітям. Сьогодні є багато інструментів зробити уроки комфортними як офлайн, так і онлайн.

Багато програм та сервісів прийшли на допомогу вчителю. Але деякі програми можуть навпаки збільшити час роботи, якщо в них не розібратися.

Тут на допомогу приходить програма Canva. Це абсолютно безкоштовна програма, в якій є все для створення свого вчительського контенту.

Ця програма назавжди залишила використання ресурсу «Canva для навчання» безкоштовним для вчителів, і це не може не подобатися.

Canva для вчителів дає змогу легко створювати дизайни, ділитися ними та налаштовувати завдання для класу. Дітям набагато цікавіше сприймати інформацію, створену слайдами у програмі Canva.

Зараз ми сформуємо уявлення про можливості використання ресурсного інструменту Canva та ознайомимося з практичними порадами та діями для створення різних матеріалів.

Що ж таке Canva?

Конструктор Canva – це зручний графічний редактор, за допомогою якого можна створювати дуже красивий дизайн чого завгодно: візитки,

презентації, аватарки, заставки для відео, ілюстрації в блог, плакати, книги й так далі. Платформа Canva існує з 2012 року. Спочатку ця платформа створювалася як графічний ресурс, але зараз її активно використовують викладачі [1].

Як працювати на платформі Canva.

Одразу після реєстрації на цьому ресурсі відкривається головна сторінка сайту, де ви можете вибрати потрібний вам матеріал. Його можна використовувати для створення презентацій, плакатів, банерів, фотоколажів, логотипів, робочих аркушів, інфографіки, брошур тощо. Важливо те, що всі розробки зберігаються на сайті, і ви можете в будь-який момент їх виправляти, поширювати та ділитися.

Щоб створити плакат, натисніть кнопку «Створити дизайн». Далі виберіть «Плакат» зі списку меню. Перед вами з'явиться чистий аркуш, ліворуч від якого ви можете вибрати запропонований шаблон, можна редагувати шаблон. Ви також можете завантажити зображення у розібраному вигляді на свій комп'ютер у різних форматах, таких як pdf, img, png, gif. Особливо при роботі з молодшими школярами важливо створити яскраву презентацію, що надихає. Це дозволяє учням швидко запам'ятовувати матеріал.

Різноманітні шаблони для презентацій (рекламні, фінансові, спеціальні презентації) доступні на ресурсі Canva. Просто виберіть фон зі списку шаблонів або додайте потрібні елементи до своєї пісні та вона буде повністю самостійною.

Всі презентації на ресурсах Canva завантажуватимуться у форматі MP4.

Спільні робочі листи корисні для дистанційного навчання. Робочі листи доступні учням, які використовують Google Classroom. Тому щойно діти завершать роботу, вони побачать усі результати.

Ви можете натиснути на аркуш завдання та вибрати один із шаблонів зліва – Аналіз роботи, Аналіз книги, Завдання з математики/англійської мови та багато інших або створити свій власний.

Інфографіка – це графічне візуальне подання інформації, добірка зображень, діаграм і мінімального обсягу тексту, що роблять огляд теми легкозрозумілим. Зазвичай оригінальна та креативна інфографіка є найефективнішою, бо вона привертає до себе увагу і не відпускає. Однак дуже важливо пам'ятати, що візуальні складові інфографіки повинні не лише вражати й захоплювати. Вони ще й повинні допомагати учням розуміти й запам'ятовувати освітній зміст

Аркуш інфографіки дозволяє вам вводити активні посилання на аркуш. Посилання дозволяють учням дивитися мультфільми, фрагменти тощо. За допомогою цього ресурсу ви можете створювати свої власні дизайни для освітніх карток, альбомів-обертток і т. д. можуть бути створені. Створення практичних навчальних матеріалів для діяльності/творчості вчителів [3].

Інфографіка – чудовий спосіб перетворення складної інформації на легкозасвоювану. Інфографіка може бути у нагоді для наступних цілей:

- Швидкий огляд теми.

- Пояснення складного процесу.
- Подання результатів дослідження чи даних опитування.
- Підсумування довгого допису чи звіту.
- Порівняння декількох думок.
- Привернення уваги до проблеми чи ідеї.

Коли потрібно стисло викласти складну для пояснення словами інформацію, інфографіка – чудовий спосіб це зробити із дивовижним набором функцій Canva.

Canva як інфографіка. Сервіс містить багато різних шаблонів для створення живописної змістовної інфографіки. Учитель може використовувати цю можливість для ознайомлення учнів з новим матеріалом; учні можуть використовувати цю можливість для представлення результатів роботи над проєктом або дослідженням [2].

Canva як робочий лист. За допомогою Canva можна створити дуже красиві по дизайну і незвичайні робочі листи. Працюючи з Canva вашу фантазію ніщо не стримує, проєктуйте приголомшливі робочі листи, розвивайте свій творчий потенціал і потенціал учнів. Наприклад, можна спроектувати лист у вигляді вікна Instagram або вікна месенджера.

Canva як графічний організатор. Створюйте за допомогою Canva інструменти для роботи з інформацією, які можна оформити так, як вам подобається: діаграма Венна, рамка для SWOT-аналізу, кластер, списки, розклад тощо. Їх можна друкувати й використовувати як шаблон.

Canva як плакат. Створення постера, стендової доповіді, афіші, реклами. Список можна продовжувати. Можна додавати фотографії, готові геометричні об'єкти, наліпки, графіки, списки, тексти й використовувати в рамках будь-якого навчального предмета.

Canva як обкладинка. Чому б не створити свій варіант обкладинки до відомої книги або фільму, навчального ролика чи мультфільму?

Canva як книга. А чому б не оформити текст власного твору у вигляді книги? Тим більше, що барвистих шаблонів в Canva для цього більш ніж достатньо.

Canva як презентація. Якщо шаблони інших сервісів для створення презентацій вас або ваших учнів вже не вражають і хочеться спробувати чогось новенького, то зверніть увагу на Canva.

Отже, використання ресурсів Canva допомагають вчителю доступно подавати інформацію для дітей, зацікавлювати їх до навчання та роботи уроки цікавими, веселими та продуктивними.

Література:

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Canva> (дата звернення: 20.11.2022).
2. Інфографіка в презентаціях: як і навіщо використовувати графіки, діаграми, схеми. URL: <http://surl.li/fdwtu> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Натхнення для викладачів та зацікавлення для учнів. URL: https://www.canva.com/uk_ua/osvita (дата звернення: 20.11.2022).

УДК 37.14(477)«364»(043)

Назар Наумчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ

Розглянуто передумови організації безпечного освітнього процесу в сучасних умовах. Проаналізовано алгоритм дій учасників освітнього процесу при повітряній тривозі. Визначено засоби психологічної підтримки здобувачів освіти в умовах війни.

Ключові слова: безпечна освіта, освітнє середовище в умовах війни, психологічна підтримка.

У сучасних умовах освітній процес зазнає змін. У першу чергу більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для перебування учнів і працівників. Керівники закладів освіти та педагоги України тримають свій освітній фронт, продовжуючи працювати у важких умовах війни, формують унікальний педагогічний досвід, переосмислюють роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе новий рівень відповідальності.

Мета статті – проаналізувати організаційні, психолого-педагогічні умови створення безпечної освіти в умовах війни.

Міністерством освіти і науки України також надані роз'яснення щодо підготовки закладів освіти до нового 2022/2023 навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану. У першу чергу засновникам і керівникам шкіл потрібно: забезпечити облаштування безпечного простору у закладі (укриття, запасні виходи); здійснити превентивні заходи щодо мінної безпеки (інформування учнів, спільні заходи із залученням ДСНС). Також керівникам закладів освіти доцільно розробити: шляхи евакуації учасників освітнього процесу (зокрема й до найближчого укриття, якщо таке не обладнане у школі); алгоритм дій працівників та учнів закладу освіти під час евакуації [1].

Міністерство освіти та науки України на основі рекомендацій Державної служби з надзвичайних ситуацій розробило спеціальний алгоритм дій при сигналах повітряної тривоги під час освітнього процесу. Так, у закладах освіти мають бути створені відповідні умови та проведені попередні заходи з підготовки всіх учасників освітнього процесу, а саме:

1. Ознайомлення з місцем розташування укриттів фонду захисних споруд цивільного захисту, правилами поведінки під час переміщення до укриття та перебування в ньому.

2. Пояснення дій, що передбачені Планом реагування на надзвичайні ситуації або Інструкції закладу.

3. Обговорення необхідних речей, які учасники освітнього процесу повинні взяти із собою в укриття.

4. Розподіл учасників освітнього процесу в укриттях з урахуванням місткості та розташування.

5. Встановлення покажчиків напрямку руху до укриттів для швидкого та безпечного переміщення. Після сигналу оповіщення необхідно організувати переміщення учасників освітнього процесу в супроводі з учителем або відповідальною особою, яка після закінчення небезпеки та оголошення відбою організовує повернення учасників освітнього процесу до запланованих заходів, а також перевірятиме наявність учнів в укритті та в приміщеннях закладу освіти після закінчення повітряної тривоги [2].

Алгоритм дій в освітніх закладах:

1. Відповідальна особа включає систему оповіщення закладу.

2. Учитель повідомляє учням про загрозу, а батькам – про переміщення дітей в укриття.

3. Необхідно організувати пересування двома колонами в приміщенні класу і швидко покинути кабінет.

4. Для супроводу початкових класів можуть бути залучені помічники.

5. Для швидкого надання медичної допомоги може бути залучений медичний працівник.

6. Відповідальні особи після оголошення сигналу оповіщення повинні перевірити всі приміщення закладу на відсутність в них учасників освітнього процесу та працівників закладу. А по завершенню – відправитися в найближче укриття.

7. Учасники освітнього процесу, які знаходяться у дворі закладу, після сигналу оповіщення повинні самостійно рухатися до найближчого укриття фонду захисних споруд.

8. Усередині захисної споруди відповідальні особи повинні допомогти учасникам освітнього процесу швидко і спокійно зайняти місця.

9. Під час перебування в захисній споруді педагоги та відповідальні особи надають необхідну підтримку, заходи для комфортного і спокійного перебування в укритті.

10. Після закінчення тривоги та оповіщення про відбій, педагоги та відповідальні особи стежать за тим, щоб вихід всіх учасників освітнього процесу з укриття проводився колонами або групами.

11. Під час переміщення в укриття необхідно враховувати наявність інклюзивних груп і класів. У разі присутності дітей з особливими освітніми потребами (ООП) – попередньо провести з ними навчання і бесіди, передбачити швидке і спокійне переміщення в укриття, спеціальні місця і заходи, які будуть відбуватися в укриттях для максимального залучення до них дітей з ООП [2].

Уваги з боку школи потребує напрацювання алгоритмів роботи з батьками. Важливо, щоб батьки мали оперативну і максимальну інформацію

про зміну форми навчання, наявність та стан укриття в школі, шляхи евакуації (якщо укриття знаходиться за межами школи), протоколи безпеки, канали комунікації з класним керівником, учителями та адміністрацією, додатковий зміст дитячого наплічника тощо.

Батькам, своєю чергою, необхідно додатково проговорити протоколи безпеки з дітьми, максимально повно повідомити вчителя про особливі потреби дитини (можливі реакції на стрес, особливі ліки, алергічні реакції тощо).

Заклади освіти, що розташовані на території умовно безпечних громад, прийняли дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, а це потребує перегляду антибулінгових політик, розроблення адаптаційних заходів для таких учнів [3].

Для належної організації освітнього процесу в максимально комфортних для всіх його учасників умовах, зважаючи на обставини, у яких заклади освіти України розпочинають 2022/2023 навчальний рік, потрібна психологічна підтримка учасників освітнього процесу.

В умовах війни учні особливо потребують підтримки. Державна служба якості освіти у співпраці з ініціативою «Система забезпечення якості освіти», що впроваджується в межах проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) та командою підтримки реформ Міністерства освіти і науки України розробили поради для керівників шкіл щодо організації освітнього процесу в умовах війни.

Підтримку учням вчитель може продемонструвати перш за все власними стійкістю та спокоєм. При цьому директору школи важливо оцінити психоемоційний стан педагогів та їх готовність до спілкування з учнями, перш ніж допускати їх до навчальних занять.

Коли ж вчитель починає спілкування з учнями, в жодному разі не можна заперечувати реальність. Недопустимими є фрази «Нічого страшного не відбувається», «Усе добре» тощо. Починаючи урок, вчителю варто запитати в учнів, чи всі почуваються у безпеці, поцікавитися про самопочуття дітей, надати можливість висловитися тим учням, які цього потребують. Коли діти запитують про війну чи військові події, вчителю варто відповідати коротко, спокійно та використовуючи факти [4].

Отож, створення безпечних умов для учнів та працівників є першочерговим завданням засновників і керівників шкіл в умовах війни.

Література:

1. Безпечне освітнє середовище в умовах воєнного стану: на що звернути увагу директору школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/bezpechne-osvitnie-seredovishche-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-zvernuty-uvahu-dyrektoru-shkoly> (дата звернення: 16.11.2022).

2. Методичні рекомендації «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / уклад. О. М. Грушевенчук, Л. М. Богданович, О. Г. Мулько, С. М. Сарай. Луцьк : Навчально-методичний

центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області. 2022. 49 с.

3. Мнішек І. Безпечна освіта в умовах війни: нові вимоги, нові виміри. URL: <https://www.slk.kh.ua/news/suspilstvo/bezpecna-osvita-v-umovah-vijni-novi-vimogi-novi-vimiri.html> (дата звернення: 16.11.2022).

4. Як організувати роботу з учнями та їх психологічну підтримку в умовах війни. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/3054-yak-organzuvati-robotu-z-uchnyami-ta-h-psihologchnu-pdtrimku-v-umovah-vyni> (дата звернення: 16.11.2022).

УДК 37.091.33:004.9

Іванна Нечипорук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лариса Констанкевич**

WEB-КВЕСТ ЯК СУЧАСНИЙ ТА ЗРУЧНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ НАВЧАННЯ

У статті розкрито поняття Web-квесту, його переваги та особливості використання під час освітнього процесу у початковій школі

Ключові слова: Web-квест, освітній процес, засіб навчання, початкова школа, інформаційні технології, інтерактивні технології.

У період реформування змісту освіти на сучасному етапі впровадження нової української школи перед педагогами постає питання пошуку ефективних методів і технологій формування ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку. У зв'язку із цим все більш актуальним стає застосування в освіті таких засобів навчання, які дозволяють у доступній ігровій формі розвинути логічне мислення дітей та інтенсифікувати освітній процес. В закладах освіти вчителям доводиться підлаштовуватися до нових вимог Державного освітнього стандарту та користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями для розширення кругозору школярів, освоєння освітньої програми, а також щоб освітній процес був захоплюючим та різнобічним.

Молодші школярі вільно використовують інформаційно-комунікаційні технології в освітній діяльності та у вільний час. Необмежений доступ до мережі Інтернет, з одного боку, спрощує отримання інформації, а з іншого боку, виникає проблема вибору надійного засобу навчання, який був би доступний учням на власних цифрових пристроях і підходив під вимоги різних операційних систем. На нашу думку, таким засобом є Web-квест.

Проблеми розробки та впровадження Web-квесту в освітній процес школи висвітлено у наукових доробках М. Андрєєва, О. Гапєєвої, Б. Додж, Т. Марч, та ін.

Автором педагогічної технології Web-квесту прийнято вважати американського професора освітніх технологій Державного університету Сан-Дієго (США) Берні Доджа. Вперше ця навчальна модель була представлена влітку 1995 р. Тоді ж вченим було запропоновано і сам термін «Web-квест» та сформульовані основні положення технології «Web-квест» [3].

Вчений почав широко застосовувати її на своїх заняттях і розробляв інноваційні програми Інтернету для інтеграції в освітній процес при викладанні різних предметів на різних рівнях навчання. До цього виду діяльності (технології) приєднався одностудент Берні Доджа та його колега з державного університету Сан-Дієго Том Марч. Берні Додж і Том Марч є першими розробниками веб-квесту як навчального завдання.

Quest у перекладі з англійської мови – це тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з пригодами або грою.

Цей термін також використовується для позначення одного з різновидів комп'ютерних ігор.

Web-квест (від англійської webquest) буквально означає пошук в мережі Інтернет або Інтернет пошук [2, с. 153].

У зв'язку з тим, що термін виник порівняно недавно (1995), його дефініція все ще нестабільна. У педагогічній літературі можна знайти найрізноманітніші та неоднозначні тлумачення Web-квесту. Проведений нами аналіз літературних джерел показав, що Web-квест розуміється як:

- особливий тип пошукової діяльності, що здійснюється за допомогою мережі Інтернет;
- модель використання Інтернет-ресурсів у викладанні;
- тип навчальних інтернет-матеріалів;
- сукупність вебсторінок з повторюваним дизайном, визначеною тематикою, об'єднаних за змістом, які навігаційно та фізично перебувають на одному вебсервері;
- сайт в Інтернеті, з яким працюють студенти (учні), виконуючи те чи інше навчальне завдання [1, с. 224].

Фахівець у галузі освітніх технологій Берні Додж, автор терміна, дав таке визначення Web-квесту – це пошукова діяльність (або діяльність, орієнтована на пошук), у процесі якої вся інформація, якою оперує учень, або її частиною, надходить з інтернет-джерел, факультативно доповнюючись відеоконференцією. Причому завданням розробки «Web-квесту» є саме організація ефективного використання часу здобувача освіти та спрямування його зусиль на роботу з інформацією, а не на її пошук. На думку Берні Доджа, Web-квест розширює кругозір учня, сприяє розвитку аналітичного, критичного та творчого мислення, навичок розв'язання задачі – у процесі роботи в команді [3].

Колега та однодумець Берні Доджа Томас Марч зробив спробу розширити та доповнити визначення Web-квесту, з цією метою суттєво деталізувавши це поняття та представивши ряд теоретичних формулювань, що допомагають глибше проникнути в суть Web-квесту. З його позиції «Web-квест – це побудована на кшталт опор навчальна структура, яка використовує посилання на істотно важливі ресурси в Інтернеті та автентичне завдання для того, щоб мотивувати учнів до дослідження будь-якої проблеми з неоднозначним рішенням, розвиваючи цим їх уміння працювати як індивідуально, так і у групі (на заключному етапі) у процесі пошуку інформації та її перетворення на більш складне знання (розуміння)» [3].

Web-квест розглядається Марчем у аспекті когнітивної психології. Він стверджує, що цей вид пошукової діяльності потребує «опорів», які має надати педагог. Під опорами він розуміє такі види діяльності, які допомагають учасникам Web-квесту правильно будувати план дослідження, залучають їх до вирішення проблеми, звертати увагу на найважливіші аспекти навчання. У міру просування учнів до досягнення поставлених завдань, рівень «підтримки» знижується, оскільки вміння зазнають процесу інтеріоризації [4].

Філіп Бенц описує Web-квест так: це конструктивний підхід до навчання. Учасники веб-квесту не тільки збирають та організують інформацію, отриману з Інтернету, вони спрямовують свою діяльність на поставлене перед ними завдання [3].

Отже, Web-квестом називають спеціальним чином організований вид орієнтованої на вирішення проблеми дослідницької діяльності, для виконання якої учні здійснюють пошук інформації в мережі за вказаними адресами, спираючись при цьому на надані педагогом опори. Web-квест є сучасною інноваційною технологією, заснованою на проєктному методі навчання, що передбачає пошукову діяльність учнів з чіткою керуючою роллю учня із застосуванням нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Використання технологій Web-квестів в освіті сприяє плавній інтеграції мережі Інтернет у життя учнів. За допомогою ігрової діяльності вони освоюють компетентності, пов'язані з комп'ютером, інформацією, навчальним предметом. За допомогою технологій Web-квестів у молодших школярів підвищується мотивація до самонавчання, розвивається навчально-пізнавальний інтерес. Технологію Web-квестів можна використовувати як на уроках, і у позаурочний час, в дослідницької чи проєктної діяльності.

Web-квест включає кропітку роботу з різними видами інформації, створення інформаційних продуктів, презентацію підсумкової роботи, творчу атмосферу, вільне та активне генерування ідей, а також багатоваріантні вирішення проблеми. Освітні Web-квести бувають короткочасні та тривалі. Залежно від поставленої мети, вчитель вибирає необхідну тривалість Web-квесту.

Брати участь у Webквесті найефективніше міні-групам (командою), проте існують Web-квести, призначені для індивідуальної роботи учня.

Аналіз науково-теоретичних джерел та власний досвід дозволив нам виділити структуру освітнього Web-квесту входить:

- вступ. Дається чітке уявлення про майбутній квест. Прописано сюжет, ролі, попередній план роботи;
- завдання, у якому виділено етапи, питання, рольові завдання, і навіть визначено підсумковий результат роботи. Варто продумати, у якому форматі учасники квесту отримують завдання: у вигляді презентації, тексту, візуального матеріалу (картинки, фотографії тощо);
- список інформаційних ресурсів (у будь-якому форматі), який необхідний для виконання завдання;
- ролі. Розробляється список ролей від імені яких учні можуть виконувати завдання. До кожної ролі прописується індивідуальний план роботи та завдання. Цей список надається всім учасникам квесту;
- критерії оцінювання;
- висновок, де прописано, навіщо учням проходити цей Web-квест, чому вони зможуть навчитися у процесі його виконання.

Web-квест включає 3 етапи:

1. Початковий (командний) етап. Учасники квесту розподіляють між собою ролі; знайомляться з основними поняттями на задану тему.

2. Рольовий етап. Усі учасники Web-квесту виконують індивідуальні завдання, відповідно зі своєю роллю, з метою вирішення головного завдання. Учні допомагають один одному, радяться, освоюють нові комп'ютерні програми, разом підбивають попередні підсумки кожного завдання.

3. Заключний етап. Відбувається спільна робота під керівництвом педагога (куратора) [2, с. 154].

У результаті формулюються висновки та пропозиції щодо проблеми дослідження. Проводиться конкурс чи показ робіт, де під час дискусії чи інтерактивного голосування оцінюють результати Web-квесту вчителя та учнів.

Однак, для того, щоб ефективно застосовувати Web-квести на уроках необхідно:

- достатня кількість комп'ютерів та вільний доступ до мережі Інтернет;
- висока швидкість Інтернету, щоб учні мали змогу використати у своїй роботі картинки, відеоматеріал тощо;
- адаптувати Web-квести до конкретної навчальної програми, вимогам Державного стандарту, оскільки у вільному доступі існує безліч Web-квестів, розроблених іноземними педагогами та методистами.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють вчителю створювати Web-квести за допомогою готових шаблонів. Зокрема, на порталі

«Всеосвіта» є окремий розділ в інструментах педагога для створення цього навчального засобу (рис. 1).

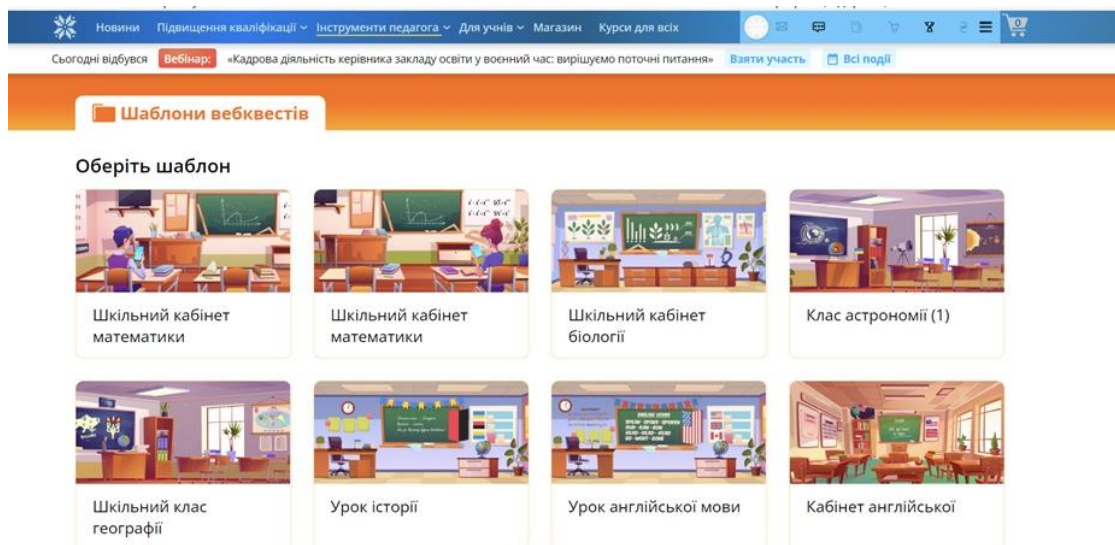

Рис. 1. Шаблони Web-квестів на порталі «Всеосвіта»

Ще одним інструментом для створення Web-квестів є Kahoot (рис. 2):

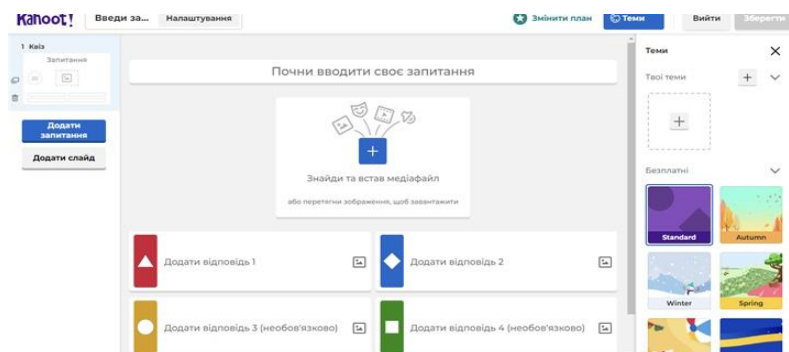

Рис. 2. Web-квести на Kahoot

Зручним інструментом для створення Web-квестів є Umaigra (рис. 3):

How it works

Рис. 3. Web-квести на Umaigra

Отже, Web-квести створюються для максимальної інтеграції Інтернету до різних навчальних предметів на різних рівнях навчання в освітньому процесі; вони розробляються для того, щоб: краще використовувати час учнів (раціональне планування їх часу: дизайн вебквесту сфокусований не так на пошуку інформації, як на її використанні); використовувати отриману інформацію у практичних цілях, розвивати вміння критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінки інформації. За своєю суттю Web-квест – це дидактична структура, в рамках якої педагог удосконалює творчу пошукову діяльність здобувачів освіти за допомогою мережі Інтернет, спрямовуючи її на самостійне рішення поставленої проблеми – із залученням для цієї мети знань із різних галузей.

Література:

1. Бондаренко Т. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13. С. 224–230.
2. Гриневич М. С. Медіаосвітні квести. *Вища освіта України*. № 3. Дод. 1. Тем. вип. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Київ : Гнозис. 2009. С. 153–155.
3. Benz P. Webquests, a Constructivist Approach. URL: <http://surl.li/fdwxw> (дата звернення: 11.11.2022).
4. Dodge B. Rethinking the WebQuest Taskonomy: A New Taxonomy of Authentic Constructivist Tasks. URL: <http://surl.li/fdwyu> (дата звернення: 11.11.2022).
5. March T. What WebQuests Are. URL: <http://surl.li/fdwye> (дата звернення: 11.11.2022).

УДК 373.03:502«19»(091)(043.5)

Ліана Николайчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Хомярчук**

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті проаналізовано особливості впровадження інтерактивних технологій на уроках трудового навчання в початковій школі. Розглянуто педагогічні умови реалізації інтерактивних технологій на уроках у початковій школі. Охарактеризовано методи інтерактивного навчання для уроків трудового навчання.

Ключові слова: технології навчання, інтерактивні технології, технологічна галузь, молодші школярі.

Формування екологічного світогляду здійснюється на всіх етапах виховної діяльності та реалізується через систему завдань: формування в учнів розуміння необхідної гармонії людини з природою; оволодіння знаннями про природу (зокрема свого краю); виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на Землі; формування готовності до активної екологічної діяльності та основ глобального екологічного мислення.

Нові нормативні документи, що визначають особливості організації освітнього процесу в початковій ланці, зокрема Концепція нової української школи, передбачають реалізацію гуманітарної моделі навчання. Усе це висуває перед вітчизняною системою освіти завдання – формування екологічної культури завдяки якій дитина встановлює певні зразки «нового знання», формує власні правила дослідницької поведінки, способи дій і отримує певний особистісний досвід, що забезпечує формування комплексу дослідницьких умінь.

Вагомого значення у зазначеному контексті набуває вивчення технологічної галузі, яка має у своєму розпорядженні можливості для формування екологічного світогляду учнів початкової школи через результати впливу практичної діяльності на стан навколишнього середовища, змушує задуматися про взаємозв'язок між природними компонентами «екологічна рівновага / екологічне лихо» через безвідповідальне ставлення до природного середовища.

Залучення технологічної галузі сприяє ознайомленню учнів із передбаченими програмою природними матеріалами у комбінації із нетрадиційними технологіями, порівнювати та досліджувати природні властивості та якості. Школярі зацікавлено та творчо виконують завдання, що значно посилює ефективність формування екологічної культури.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та запропонувати шляхи вирішення проблеми формування екологічної культури у молодших школярів засобами вивчення технологічної галузі.

Спостереження, порівняння та обґрунтування висновків про практичну діяльність людини в природному середовищі та середовищі проживання, створеному людиною для людини, дозволяють серйозно задуматися про екологічну залежність кожного від тих умов проживання, які створюються за участю всіх суб'єктів суспільства. Оскільки у молодших школярів весь комплекс знань про навколишнє середовище зосереджений, як правило, у конкретних уявленнях про явища природи та властивості окремих її предметів, то саме від цих знань бере свій початок формування уявлень про навколишній світ та природно-соціальне оточення.

Ідея екологічного виховання молодших школярів знаходить своє відображення у контексті вивчення тем людини і довкілля під час уроків природного циклу. Водночас, потенціал трудового навчання, де самою навчальною програмою передбачено ознайомлення дітей із навколишнім середовищем та практичною діяльністю в ньому, екологічний напрямок не розкривається повністю. Ця проблема становить практичний інтерес для

системи трудового навчання і, на нашу думку, потребує детальнішого висвітлення.

Згідно О. Маковійчук, питання екологічної спрямованості уроків трудового навчання у початковій школі реалізується у двох напрямках:

1. Морально-етична поведінка учнів у навколишньому середовищі та правильне ставлення до нього. Школярі безпосередньо на практиці вчаться розпізнавати екологічні проблеми та залучаються (у міру свого віку) до їхнього вирішення. Екологічна спрямованість уроків технологічної галузі закладає фундамент відповідального ставлення до довкілля на початкових етапах навчання. Особливе місце тут займають уроки екскурсії. Такі уроки дозволяють учням побачити результати впливу господарської діяльності на стан навколишнього середовища, побачити як легко впливати на екологічну рівновагу (екологічне лихо) за безвідповідального ставлення до природного середовища. Проаналізувати результати впливу людини на екологію в умовах міст можна за допомогою прикладів: від стоптаних газонів і поламаних дерев, від кислотних дощів і димових викидів фабрик та заводів (липи з листям, що опадає серед літа, посохлі тополі вздовж загазованих транспортних магістралей, бур'яни, засміченість узбіч т. д.). Все це наслідки господарської діяльності людини [4].

2. Використання під час уроків технологічної галузі різних матеріалів.

На заняттях з трудового навчання школярі знайомляться із передбаченими програмою природними матеріалами у комбінації із нетрадиційними. Порівнюючи та досліджуючи їхні властивості та якості, учні зацікавлено та творчо виконують запропоновані завдання, що значно посилює ефективність та продуктивність занять. Нові теми та напрями роблять уроки праці цікавими не лише у творчому плані, а й у пізнавальному, особливо при використанні у практиці широкого спектру різноманітних матеріалів – від природних до незвичних (штучних). Вивчаючи все це різноманіття природних і створених людиною матеріалів, діти дізнаються про їхні корисні та негативні властивості, що активізує їхню зацікавленість у раціональному використанні оточуючих предметів з метою створення сприятливого навколишнього середовища як довкілля кожної людини [1].

З першого класу учні знайомляться зі світом природних матеріалів, вчаться знаходити і бачити не лише красу природних елементів, багатство форм та забарвлення, а й відмінні властивості цих матеріалів: простоту та досконалість, внутрішню теплоту та крихкість. Грунтуючись на зроблених відкриттях, вони створюють на уроках праці фігурки птахів, тварин, комах, відтворюють рослинний світ і в цьому світі намагаються знайти місце для людини. Крок за кроком, роблячи нові відкриття, школярі дізнаються про нерозривний зв'язок усіх природних компонентів.

До другого класу у дітей певною мірою розвивається вміння бачити матеріал і створювати цікаві образи, використовуючи природні матеріали у поєднанні зі штучними, властивості яких вивчені в рамках програми. На

цьому етапі учням пропонується познайомитися з основами складання композиції та її елементами, виконати роботу, застосовуючи отримані знання про розташування «важких» та «легких» складових частин. Результати роботи – панно у техніці аплікації з рослинних елементів, сюжетні композиції з додаванням штучних матеріалів, композиції із засушених квітів (флористика). Учні знову відкривають для себе те нове, що дає природа людині для творчої діяльності – насіння та плоди, квіти та листя, гілки та кору, та багато іншого. Опале листя, суха трава, квіти зникають, не забруднюючи довкілля відходами. Відходи створює людина в процесі господарської діяльності. Отже, необхідно вчитися у природи організувати свою роботу та життя, тобто вчитися вирішувати екологічні проблеми.

На завершальній стадії навчання в початковій ланці (3-4 класи) учні можуть самостійно виконати оригінальні завдання на задану тему [4].

А. Варинеченко зазначає, що знаючи багато про технологічні прийоми та способи обробки матеріалів, використовуючи образне та просторове мислення, діти пропонують цікаві ідеї. Вони отримують знання про доцільну трудову діяльність людей, про характер трудових дій залежно від пори року, вивчають роль праці, зміцнення здоров'я, вчать застосовувати теоретичні знання практично.

Поряд із природними матеріалами учні знайомляться з широким спектром матеріалів нетрадиційних, так званих непридатних. Саме з них виходить велика кількість побутового сміття, яке, перебуваючи в природному середовищі, забруднює його, псує зовнішній вигляд та створює екологічні проблеми. Ці матеріали стають об'єктом вивчення під час уроків праці [1].

Правильно використовуючи у процесі роботи якості матеріалів, можна досягти цікавих результатів у художньому моделюванні, попутно вирішуючи завдання екологічного змісту.

Працюючи на уроці з різними матеріалами, діти зрештою одержують не тільки продукт своєї діяльності – конкретний виріб. Вони навчаються допомагати один одному порадами, конкретними діями, створюють під час роботи своє навколишнє мікросередовище, в яке включаються крім суб'єктів (учнів) різноманітні об'єкти: матеріали, інструменти, пристосування та продукти праці, а також відходи та сміття як неминучий результат будь-якої роботи. Відразу виникає проблема комфортності, затишку, яку учні намагаються вирішувати різними способами: наводять чистоту після закінчення роботи або підтримують її протягом усього уроку. З цим завданням допомагає впоратися розуміння понять «екологічна відповідальність» та «екологічна безпека» [3].

Ось приклад створення однієї із таких ситуацій. Діти знають, що розлитий і неприбраний вчасно клей може стати причиною неприємностей, серед яких – забруднений одяг, зіпсований виріб, а також серйозніших наслідків: дрібних порізів плівкою застиглою (канцелярського) клею, алергічних реакцій (кашель та чхання). Як правило, зіткнувшись з

подібними явищами, обговоривши ситуацію і зробивши конкретні висновки з того, що сталося, згодом учні намагаються не допускати їх повторення. Так у конкретній ситуації діти можуть побачити, що, виявивши екологічну відповідальність, вони дотримуються екологічної безпеки.

Як наголошує І. Коновальчук, створення здорової екологічної обстановки – одна з найважливіших цілей кожного уроку, чи це традиційний урок у кабінеті, чи урок на пришкольній ділянці або урок-екскурсія. Навколишнє середовище – це й взаємини між людьми: вчителями та учнями, групами учнів, хлопчиками та дівчатками тощо. Тому емоційний настрій та добрі міжособистісні стосунки є запорукою успіху практичної діяльності та створення комфортного мікроклімату всередині дитячого колективу. Уроки праці, таким чином, формують екологічну культуру, наочно та переконливо показують поведінку кожного учня у відносинах з однолітками, з природними об'єктами, спонукають до охорони свого здоров'я та здоров'я оточуючих [2].

Навколишнє середовище як природне середовище проживання більш доступне для розуміння будь-якого школяра. Взаємини учнів із природним середовищем різнобічні і багатогранні. У навчальній діяльності – це уроки праці та екскурсії. Обробляючи ґрунт, доглядаючи посадки на пришкольній ділянці, діти на власному досвіді переконуються в користі відповідального ставлення до рослинного світу. Як правило, вони болісно сприймають негативне ставлення до результатів своїх зусиль, своєї праці з боку ровесників чи старших учнів, чого, на жаль, у сучасних умовах уникнути важко. Проте й у цьому є позитивний момент. Подібні ситуації дозволяють подивитися на себе з боку і підвищити відповідальність перед довірцями та розуміння необхідності екологічної безпеки [5].

Екологічна освіта розвиває у дітей вміння відображати навколишній світ у творчих проектах з використанням природних і нетрадиційних матеріалів. Можливість безпосереднього звернення до природи у процесі трудового навчання викликає в учнів творчий інтерес, бажання глибше познайомитися з теоретичним та практичним матеріалом та створювати у процесі роботи оригінальні художні вироби.

Таким чином, з'ясовано, що формування екологічної культури у молодших школярів засобами вивчення технологічної галузі реалізується у двох напрямках: морально-етична поведінка учнів у навколишньому середовищі та правильне ставлення до нього; використання під час уроків технологічної галузі різних матеріалів. На уроках праці молодші школярі (поетапно з 1 по 4 класи) знайомляться та розширюють свої знання зі звичних та знайомих матеріалів природнього походження (папір, картон, тканина і т.д.), а вивчення правил використання та поводження з ними у процесі роботи закладають усвідомлене та дбайливе ставлення до природи у тому числі. Розглянуті компоненти екологічної спрямованості уроків технологічної галузі націлені на розвиток активної, творчої особистості, яка усвідомлює свою роль у світі природи та рукотворному світі речей. Перспективами подальших досліджень вбачаємо застосування соціальних

мереж як інструменту формування екологічної культури молодших школярів під час вивчення технологічної галузі.

Література:

1. Варинеченко А. Б. Технологія формування екологічної культури у молодших школярів. *Педагогіка здоров'я*. 2017. Вип. 2. С. 19–21.
2. Коновальчук І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2016. Вип. 5. С. 20–24.
3. Котелянець Н. В. Прогностичні завдання підготовки вчителя початкових класів для реалізації методичної системи трудового навчання. *Актуальні питання освіти і науки*: зб. наук. ст. Національна академія Національної гвардії України. 2017. С. 312 – 321.
4. Маковійчук О. В., Шульга А. В. Проблеми взаємозв'язку трудового та естетичного виховання молодших школярів. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи*: зб. наук. пр. Івано-Франківськ: НАІР. 2021. С. 191–194.
5. Морозова Л. П., Бондарчук А. О. Роль екологічних цінностей у формуванні екологічної культури особистості. *Молодий вчений*. 2017. Вип. 11. С. 46–50.
6. Танська В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2016. № 5. С. 55–59.

УДК 37.015.31:172.15(043)

Богдан Олексюк,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Сергій Марчук**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ АСПЕКТ КОЗАЦЬКОГО ВИХОВАННЯ

Розглянуто національну спрямованість української козацької педагогіки. Визначено основні пріоритети козацької системи виховання: підготовка фізично загартованих, здорових, мужніх воїнів – захисників рідного краю від чужоземного поневолення; виховання українського національного характеру і світогляду, національних і людських моральних цінностей; формування високих лицарських якостей, пошани до старших людей, милосердя.

Ключові слова: козацька педагогіка, національно-патріотичне виховання, свобода, честь, незалежність.

Українці – єдина у світі козацька нація. Козацтво є дисциплінованою організацією українського народу, споконвічною формою його

самоорганізації і самозахисту в лихоліття на засадах стародавнього звичаю – Волі як викристалізованого етнічного розуму.

Доба козацтва стала вершиною української культури, створила багату духовність, її ідейні, морально-естетичні засади лягли в основу не лише козацької, а й усієї національної системи виховання. Сучасний дослідник козацького виховання Ю. Руденко зазначає, що козацька система виховання плекала ідеал козака – історично обумовленого типу українця, який свято береже заповіти, традиції батьків, дідів і прадідів, мудрого хлібороба, дбайливого господарника, захисника своїх вольностей, що надихало українську молодь на добру справу в ім'я народу [2].

Про систему навчання і виховання козаків писали видатні вчені М. Грушевський, М. Аркас, Д. Дорошенко, Д. Яворницький, С. Сірополко, І. Пуха, В. Панащенко, Д. Федоренко А. Цьось та ін.

Сучасне Українське козацтво (Збройні сили України) має своєю метою історичну місію – шляхом боротьби за незалежність і соборність України, вигнання російського окупанта з української землі, відновлення в етнічній пам'яті українців глибоких національно-патріотичних переконань, традицій і безмежної любові до своєї Батьківщини втілити в життя українську національну ідею – вільну Українську державу.

Мета нашої статті – визначити національно-патріотичні сторони української козацької педагогіки.

Українська козацька ідея – системоутворююча в козацькій духовності і посідала найвищий статус в ієрархії духовних цінностей.

Відомо, що козаки кидалися в бій з ворогом в основному з такими бойовими вигуками: «За віру!», «За волю!», «Слава!», «Слава лицарям». Практично це означало, що вони б'ються «За Батьківщину!», «За рідну землю!», «За свободу і незалежність!», «За рідну культуру і націю!». Це об'єднувало людей, надихало їх на подвиги, викликало бажання знищити ворога, вигнати його як загарбника з території своїх дідів і прадідів [2, с. 173–174].

Запорозьке козацтво – гордість української нації. У сучасних умовах слід виховувати в дітях та молоді саме цю гордість за своїх предків, синівську вірність, навчати їх бути сильними, дужими, готовими віддати своє життя, якщо вирішується доля України, як це робили славні козаки-запорожці.

У козацькі часи нашому народові були притаманні високий рівень шляхетності, моральності, духовності, доблесті й звитяги, знання і бездоганне дотримання національних традицій і звичаїв. Ці якості потрібні українському народові і сьогодні в період війни, і особливо завтра – в процесі відбудови і зміцнення могутності нашої Батьківщини, в процесі практичних дій щодо відновлення і збагачення слави України.

Отже, сьогодні в школярів необхідно виховувати глибокі почуття патріотизму, національної самосвідомості, етнічної та загальнолюдської гідності, морально-психологічні та духовні якості захисника Батьківщини, забезпечувати високий рівень загальної культури та опанування народних знань (народної астрономії, медицини, астрології, метеорології), народної

естетики, моралі, мистецтв.

Етнопедагогічні праці М. Стельмаховича [4], Є. Сявавко [5] свідчать, що в козацькому вихованні широко застосовувалися ідеї і засоби народної педагогіки. Справді, козаки були типовими представниками рідного народу, вони втілювали вільнолюбний національний характер, відображали його потреби, інтереси, прагнення.

В умовах збереження свого етносу, виживання під час незгасаючих воєн гартувалися тіло і психіка козаків. Суворі історичні часи, екстремальні умови життя вимагали напруження фізичних і психофізичних сил, часто залізної дисципліни та витримки.

Загартування здоров'я, національне (етнічне) тіловиховання, фізичний вишкіл дітей були стійкими традиціями вітчизняної педагогіки. Так, ще в епоху Київської Русі дітей з 7 років учили стріляти з лука, володіти списом і арканом, їздити на бойових конях, а з 12 років – справжніх «військових хитрощів», тобто складного, сповненого ризику для здоров'я і життя військового мистецтва.

Серед козаків на високому рівні був культ міцного, загартованого здоров'я і фізичної сили людини, її всебічного розвитку, досконалості. Більшу частину свого життя козаки були на лоні природи, часто спали просто зоряного неба, уявою і думкою ширяли в невідомі світи, прагнучи ввібрати в себе енергію космосу, проникнути в його таємниці. Протягом календарного року вони купалися у водоймах, добре знали секрети і рецепти народної медицини. Відомий знавець їхнього способу життя французький інженер Г. Боплан писав: «Вони відзначаються міцним здоров'ям і навіть не хворіють...» [1, с. 135].

На свята, під час народних ігор молодь, як і бувале козацтво та селяни, змагалися на силу, прудкість, спритність, винахідливість, точність попадання в ціль та ін. Традиційними були змагання на конях: «Козак без коня – не козак».

У січових і козацьких школах, відомо, перехід з одного класу в другий, від букваря до часослова; від нього – до псалтиря і т. д. супроводжувався дитячими забавами, народними іграми, різноманітними фізичними і психофізичними вправами. Дослідник вітчизняної системи освіти С. Сірополко пише, що в цих школах учили «Богу добре молитися, на коні реп'яхом сидіти, шаблею рубати і відбиватися, з рушниці гострозоро стріляти й списом добре колоти» [3, с. 194]. Як у школах, так і поза ними дітей вчили плавати, веслувати, керувати човном, переховуватися від ворога на дні водойми (за допомогою очеретини) тощо. Ще зовсім недослідженою проблемою є взаємозв'язок і взаємовплив козацького фізичного і психофізичного виховання та тогочасної відповідної галузі наукової педагогіки. Відомо, скажімо, що ігри козацьких дітей були рухливими, різноманітними, динамічними.

Є наукові свідчення про те, що існувала ціла система відбору і вишколу хлопців для козацької служби. Досвідчені козаки перевіряли рівень їх загартованості і витривалості на спеку і холод, дощ і сніг, брак одягу, їжі

тощо.

Українські козаки, насамперед запорожці, створили спеціальні фізичні і психофізичні вправи; вони спрямовані на всебічне загартування і саморозвиток у багатьох країнах Європи і Азії славилася високе мистецтво козаків вести наступальні і оборонні бої, створювати неприступні для ворога військові табори, споруди з дерева, каміння і землі тощо. Козаки мистецьки володіли всіма видами зброї, вогнепальної і холодної. Іноземці свідчили, що під час тренувань із стрільби козаки «кулею гасять свічку».

Для сучасної молоді велике пізнавальне, розвивальне і виховне значення має опанування нею складним мистецтвом ґрунтовно розроблених козацьких одноборств, яких було кілька систем. Дослідження їх сприятиме відродженню національної фізкультури і спорту, зокрема національних видів боротьби.

Найбільш відома система одноборства, яка своїми коренями сягає в глибіню століть, лягла в основу козацького танцю гопак у запальному, із складними, навіть карколомними, фізичними прийомами, гопаку і сьогодні помітна першооснова – бойовитість рухів і духу, оборонний характер дій, наступальність і торжество перемоги. Історико-етнографічний та психофізичний «розріз», аналіз гопака переконує в тому, що всі збережені на сьогодні його елементи складні акробатичні вправи, сконденсованість внутрішньої енергії людини в окремі моменти, характер рухів, сила-силена ударів ногами і руками, способи їх виконання були складовими самозахисту наших предків у боротьбі з ворогами.

Головними засобами пересування під час двобою в гопаку були бойові кроки, біг, стрибки, повзунці. Серед кроків виділялися: основний крок, «тропотянка», м'який крок, галоп, ковзний крок, крок аркана, задній крок, крок «прибій», перехресний крок, крок «чесанка», крок «дубони», «стукалочка» та ін. Аналіз назв засвідчує їх тактично-бойову спрямованість. Так, крок «чесанка» відволікав увагу супротивника специфічними рухами ніг. Крок «дубони» (від дієслова дубонити – зчиняти шум притупуванням ніг) відволікав увагу супротивника від основних намірів. Із бойових бігів виділялися: «доріжка», «вихилясанка», «дрібушка», біг із підстрибуванням, галоп. У переважній більшості біги відігравали таку ж тактично-бойову роль, як і кроки. Важливим розділом техніки бойового гопака були способи враження супротивника. Вони розподілялися на удари частинами тіла (руками, тулубом, головою, ногами) і предметами (палицею, бунчуком, списом, шаблею) [6, с. 139].

Охоче опановували підлітки та юнаки таку систему козацького одноборства як гойдок. Вона призначалась в основному для козацьких розвідників-пластунів. За цією системою боєць «приклеювався» до суперника, повторюючи всі його рухи, а в разі помилки суперника (через страх, відчай, необачність тощо) нападав на нього, брав у полон чи знешкоджував.

Козацька система боротьби спас мала не атакуючий, а суто оборонний характер. Їй властиве філігранне відпрацювання техніки блокування дій

противника. Козаки боролися також навкулачки, «на ременях», «навхрест», «на палицях» та ін. Оволодіння технікою одноборств і високими моральними принципами під час тренувань і змагань було злите в одне ціле, що забезпечувало безпеку людини і вплив на особистість.

Значний, фактично невичерпний пізнавально-виховний і розвивальний потенціал мав цілий пласт козацької психофізичної культури, який здавна дістав назву козацьке характерництво. Боротьба козаків-характерників з ворогом вважалася вершиною козацьких бойових мистецтв (вона ще відома під назвою «господар ночі»). Деякі козаки настільки розвивали свої внутрішні сили, потенції, досягали таких незвичайних успіхів у розвитку своїх здібностей, що багато сучасників були переконані в тому, що в них «вселялися» якісь надприродні сили. Були козацькі чаклуни, які, знайшовши певні прийоми розвитку своєї ідеальної сфери впливу на психіку ворога, «зачаровували», «заворожували його, вивідували в нього військові таємниці тощо». Пізнання сучасними учнями козацького характерництва стимулюватиме піднесення самопізнання, самонавчання і самовиховання підлітків і юнаків на вищий рівень, що є однією з найважливіших проблем сучасної національної системи виховання.

Прагнення сучасних учнів вивчати і оволодівати психофізичними прийомами козаків викликає інформація про те, що окремі з них спеціальними вправами досягали неймовірного ефекту, коли «тіло грає». У такому разі больові удари противника не відчувалися. Такі козаки вмели вмить зосереджувати свою внутрішню енергію в ту частину тіла, спрямовувався удар ворога. Подібні явища властиві і східним системам боротьби, наприклад, мистецтву тибетських ченців катеда і «школі залізної сорочки» в кунг-фу і карате. Такі з побутової точки зору дивовижні явища визнає сучасна наука, хоч переконливе пояснення їх природи належить майбутньому.

Козаки, особливо запорожці, оволодівали спеціальними дихальними вправами, доводячи, подібно до індійських йогів, справді невичерпні можливості людського організму. Академік Д. Яворницький писав, що серед запорожців були люди, які «відчували в собі волю вогненну, силу богатирську». Серед них, продовжує академік, зустрічалися справжні богатирі тілом і духом і що «серед інших богатирів жив Васюринський козарлюга, то був такий силач, що коли він причащався, то 4 чоловіка підтримували священника, щоб той не упав від одного подиху богатиря, тому що він тільки дихне, і від того подиху людина з ніг впаде. А коли руйнували Січ, так там був такий силач, котрий одним подихом міг би убити людину». Уміння розвивати в собі такі незвичайні здатності дослідники виявили в китайських цигун, японських кіко, секрет сили яких «в роботі з внутрішньою енергією через дихальні вправи» [7, с. 67].

Отже, козацька педагогіка разом з іншими соціальними чинниками забезпечила низку національних пріоритетів українського народу і в багатьох відносинах виводила Україну на передові рубежі світової

цивілізації. Творче використання надбань козацької педагогіки може забезпечити глибоку і всебічну етнізацію молодого покоління українців.

Література:

1. Меріме П. Боплан Г. Опис України. Українські козаки та їх останні гетьмани: Богдан Хмельницький. Львів : Каменяр. 1990. 301 с.
2. Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ : МАУП. 2007. 384 с.
3. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів : Афіша. 2001. 664 с.
4. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Рад. школа. 1985. 312 с.
5. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Наукова думка. 1974. 149 с.
6. Цьось А. В., Деделюк Н. А. Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку ХІХ ст. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2014. 456 с.
7. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків : у 3 т. Т. 1. Київ : Наукова думка. 1990. 580 с.

УДК 373.2.091.33-027.22

Наталія Паламар,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради
 м. Луцьк,
 Наукова керівниця – **Лілія Боремчук**

РОЛЬ ІГОР В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається розвиваюче значення гри та причини її редуції у дошкільній освіті. Наголошується, що гра як самостійна діяльність замінюється ігровими засобами навчання. Досліджується роль ігрової діяльності у розвитку дитини дошкільного віку. Серед переваг гри як діяльності виділяється самостійність, емоційна залученість та спонтанність дій дитини. Розглядаються умови формування та розвитку ігрової діяльності у системі дошкільної освіти: відкритість освітньої програми, адекватне предметно-просторове середовище та ігрова компетентність педагога.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, особистісний розвиток, дитина дошкільного віку.

Гра та ігрова діяльність привертали та привертають до себе увагу дослідників. Гра – невід’ємна частина людської культури. Питаннями ігрової діяльності дітей дошкільного віку займалися вчені Н. Я. Михайленко, Н. А. Короткова, С. А. Шмаков та ін.

На думку багатьох авторів, гра має велике значення в особистісному розвитку дитини. Вона дає можливість боязким, невпевненим у собі дітям подолати свої комплекси та нерішучість. У книзі «Технологія гри у навчанні та розвитку» авторів П. І. Підкасистого та Ж. С. Хайдарова говориться: «Сьогодні мало кого здивуєш тим, що в передових навчальних центрах дорослі люди, студенти та школярі навчаються розуму, граючи, як малі діти, цікаво та весело. І грають вони не в схованки, а в закони і формули, у війну і мир, у великий і малий бізнес, словом, у життя» [1].

У процесі ігрової діяльності у дітей розвиваються: комунікативні здібності; уява як основа творчої діяльності; образна пам'ять, увага, мова; формується нестандартне мислення; удосконалюється координація рухів та дрібна моторика рук.

Гра сприймається як провідний вид діяльності дитини дошкільного віку. Вона визначається не кількістю часу, який дитина їй присвячує, а тим, що вона задовольняє її основні потреби. Будучи провідним видом діяльності дитини дошкільного віку, гра найбільшою мірою сприяє розвитку її психічних процесів, особливо уяви. Одним із перших, хто пов'язав розвиток гри з особливостями дитячої уяви, був К. Д. Ушинський. Він звернув увагу на виховну цінність образів уяви: дитина щиро вірить у них, тому, граючись, відчуває сильні непідробні почуття [2].

У грі уява проявляється і розвивається щодо задуму, розгортанні сюжету, розігруванні ролей, заміщенні предметів. Уява допомагає дитині прийняти умовність гри, діяти відповідно до уявної ситуації. З одного боку, гра – самостійна діяльність дитини, з іншого боку, необхідний вплив дорослих, щоб гра стала її першою «школою», засобом виховання та навчання. Зробити гру засобом виховання означає вплинути на її зміст.

Наукове обґрунтування гри як форми організації життя та діяльності дітей у закладі дошкільної освіти міститься у роботах О. П. Вусового. На його думку, вихователь повинен перебувати в центрі дитячого життя, розуміти те, що відбувається, вникати в інтереси дітей, що грають, вміло їх спрямовувати. Виходячи з особливостей виду гри, завдань, які можна вирішувати за її допомогою, рівня сформованості у дітей ігрової діяльності, педагог визначає міру своєї участі в ній, прийоми керівництва у кожному конкретному випадку [3].

За допомогою гри діти опановують досвід взаємодії з навколишнім світом, засвоюють моральні норми, способи діяльності.

Ігрова діяльність дітей, як підтверджено А. В. Запорожцем, В. В. Давидовим, Н. Я. Михайленко, не придумується дитиною, а пропонується дорослим, який вчить дошкільника гратись, знайомить із способами ігрових дій, що суспільно склалися (як використовувати іграшку, предмети-замінники, інші засоби втілення образу, виконувати умовні дії, будувати сюжет, виконувати правила тощо).

Засвоюючи у спілкуванні з дорослими техніку різних ігор, дитина потім узагальнює ігрові способи та переносить їх в інші ситуації. Так гра набуває руху, стає формою власної творчості дитини, що розвивається. Гра – вид

психічної активності в умовному оточенні, форма життєдіяльності на стадії соціалізації особистості. Дитяча гра пов'язана з потребами саморозвитку дошкільника, вона розвиває орієнтовно-дослідні та сенсорно-моторні механізми поведінки.

Гра – доступна дитині сфера розвитку її довільних дій, підпорядкування поведінки заданим правилам, аналізу ситуації та програмування (моделювання) поведінки. Умовний характер ігрової діяльності, її звільненість від низки вимог трудової діяльності надає грі релаксаційного характеру. На цій основі в психокорекційній діяльності гра використовується як один із психотерапевтичних методів. Підвищуючи самооцінку індивіда та знижуючи рівень її тривожності, гра задовольняє потреби людини у соціальній комунікації без негативних наслідків, пригнічує негативні емоції, розширює діапазон доступних процесів [1; 2; 3].

Гра виступає важливим чинником і в освітньому процесі, в таких напрямках, як: формування елементарних математичних уявлень, сенсорний розвиток, природне середовище, розвиток мовлення тощо. За допомогою ігор дитина навчається у звичному їй середовищі.

Висновки. Гра завжди виступає у двох тимчасових вимірах: у теперішньому та майбутньому. З одного боку, вона надає особистості миттєву радість, служить задоволенню актуальних потреб, а з іншого – гра спрямована у майбутнє, оскільки у ній прогноуються чи моделюються життєві ситуації, або закріплюються властивості, якості, вміння, здібності, необхідні особистості для виконання соціальних, професійних, творчих функцій.

Таким чином, через гру в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень та понять про навколишній світ.

Література:

1. Підкасистий П. І., Хайдаров Ж. С. Технологія гри в навчанні та розвитку. Київ : Укр. пед. Агентство. 2016.
2. Дошкільна педагогіка / за ред. С. А. Козлова, Т. А. Куликова. Київ : Академія. 2019.
3. Усова А. П. Навчання у дитячому садку. URL: <http://www.childpsy.ru/lib/books/id/9466.php> (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 82-84:81'373.7

Ірина Парфенюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Світлана Вірста**

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: КРИЛАТІ СЛОВА ТА ФРАЗЕОЛОГІЗМИ

Висвітлено особливості своєрідності індивідуального мовностилістичного та ідейно-художнього стилю Лесі Українки, використання крилатих слів та фразеологізмів у творчості письменниці.

Ключові слова: *Леся Українка, казка, творчість, стиль, фразеологізми.*

Індивідуальний стиль письменника кваліфікується як ідейно-художня, мовностилістична своєрідність творчості митця й безпосередньо відбір і синтез виражальних засобів. В індивідуальному стилі письменника чітко знаходить своє вираження авторська позиція щодо тих чи тих проблем, вибору різних виражальних засобів, тобто риси його мовотворчої індивідуальності.

Література для дітей – це передусім література, що є частиною культурної традиції народу. В українській культурі література для дітей формується у традиційних жанрових формах: казки, оповідання, повісті тощо. У середині ХІХ століття, коли формувалося коло дитячого читання, література для дітей розглядалася як «наставниця», «наука життя», «підручник життя», один зі способів «пізнання дійсності», для дитини, завдяки чому діти спостерігають і пізнають не лише світ, а й самих себе.

Цікавою та багатогранною була діяльність Лесі Українки на ниві літератури для дітей. Письменниця вміла просто й невимушено розмовляти з дітьми. Знання психології, педагогічний такт, уміння писати зрозуміло й цікаво зумовили те, що її твори актуальні й досі.

Світ дитячого мислення – особливий і підвладний лише тим, хто пам'ятає власне дитинство, радше, своє дитяче світовідчуття. Перші твори Лесі Українки для дітей – то власні спогади про дитинство: «На зеленому горбочку», «Літо краснее минуло». Згодом журнал «Дзвінок» вміщує її поезії «Мамо, іде вже зима», «Вишеньки» та казки «Метелик» і «Біда навчить».

Індивідуальний стиль письменника кваліфікується як ідейно-художня, мовностилістична своєрідність творчості митця й безпосередньо відбір і синтез виражальних засобів. В індивідуальному стилі письменника чітко знаходить своє вираження авторська позиція щодо тих чи тих проблем, вибору різних виражальних засобів, тобто риси його мовотворчої

індивідуальності. Одне з перших місць серед засобів художньої мови у дитячих творах Лесі Українки належить крилатим словам і прислів'ям.

Залежно від мовних особливостей і способів подання інформації розрізняють такі функції крилатих слів і виразів:

- 1) інформативна – повідомляють про факти;
- 2) експресивна – функція впливу;
- 3) заголовна функція дає можливість виокремити певний заголовок серед усіх інших за допомогою афористичності, образності та експресії тощо;
- 4) оцінна – формують у читача (слухача) певне ставлення до зображуваного, дають йому оцінку (можуть виражати схвалення чи осуд, прихильність, захоплення, співчуття);
- 5) номінативна функція – вживається для уникнення повторів;
- 6) функція лаконізації мовлення – скорочення розлогого опису без втрати думки;
- 7) функція створення необхідного колориту.

Леся Українка створила свої, не схожі на жодні інші фольклорні, прозові казки. Яскравим прикладом формування індивідуального стилю письменниці, з використанням фразеологічних висловів та приказок, є казка «Біда навчить». Існує народне прислів'я «Біда навчить» і письменниця розширила його до казки.

Починається вона традиційно: «*Був собі горобець. І був би він нічого собі горобчик, та тільки біда, що дурненький він був*» [2], але авторка наповнює її гумористичним змістом. Сюжет твору ділиться на окремі епізоди, у кожному зображено зустріч горобця з іншими птахами: куркою, зозулею, гавою, сорокою та ін. До кого б горобчик не звертався за розумом, ніхто не хотів допомогти. З тонким гумором характеризує Леся Українка кожного з персонажів. Так, зі слів курки видно, що вона дуже обтяжена турботами. На прохання горобчика навчити його розуму вона відповідає: «Вибачай, серденько! Маю я й без тебе клопоту доволі, – он своїх діточок чималенько, поки то всіх до ума доведи!» [2].

Діалоги характеризують героїв, які отримують життєвий досвід. Кожен птах має свій характер, свою вдачу – і свою «філософію», кожен так і сипле афоризмами – висновками з власного досвіду. Кожен птах максимально персоніфікований. Горобчик знаходить до кожної такої «особистості» окремий підхід і форму чемности. Курку він величає «матусю», зозулю – «тіточко», бузька – «пане», гаву – «дядино», сову – «пані», сороку – «панянку».

Є у казці витончений добродушний і милий гумор. Ми спостерігаємо картинку запеклої бійки двох горобчиків... за три конопляні зернятка! «Герої» бились-бились і в азарті пристрастей забули, за що вони б'ються, а «розумна» курка скористалась ситуацією – вона не лише поживилась недоглянутим добром, а й вичитала задирливим горобчикам свою мораль: «*Дурні бились, а розумні поживились*».

У легкій, забавній, доступній для дитини формі втілена ця дидактична оповідка-притча. Слугують авторці численні народні приказки і прислів'я, злегка модифіковані й відшліфовані.

«Як у мене свого клопоту нема, то чужого й сама не хочу», – відповідає горобчикові і зозуля-сибаритка. Гава настільки безглузда, що й на афоризм не здобулась: «А я до того розуму не дуже, бог з ним». «Не на те я мудра, щоб дурнів розуму навчати! Хто дурнем вродився, той дурнем і згине», – висловлює свої сентенції прославлена за розум сова, – тип «вченого» як якоїсь «речі в собі», який не бажає ділитись знаннями з іншими. Скрекотуха-сорока схильна лише деморалізувати інших: «Без розуму легше в світі жити, та таки й веселіше! А ти, голубчику, ліпше красти вчися, от як я, то тоді й розуму не треба! З великого розуму не тяжко й з глузду зсунутись». Нарешті крук-філософ неначе узагальнює оту «притчу про нерозум» такою справді мудрою сентенцією: «Поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш». З свого власного досвіду нарешті порозумнілий горобчик зробив і свій висновок і повчання: «Біда навчить».

Безперечно, згодом читач виявить симпатію до горобчика, який з нерозумного бешкетника став мудрою й працьовитою «людиною», запопадливим господарем і прекрасним сім'янином. Сенс оповідки в тому, що її «негативний герой» переборює свої вади, сам здобуває й виховує в собі позитивні риси характеру, тобто, як люблять висловлюватись великі критики, «проходить еволюцію». Це справжній мистецький шедевр дев'ятнадцятирічної Лесі Українки, чудовий внесок у дитячу українську літературу.

Самобутньою рисою її казок є те, що письменниця вдало переплітає в канві казки реальність і вимисел, фантазію. У казках живуть цілком реальні персонажі.

Не менш важлива функція крилатих одиниць і у публіцистичних творах Лесі Українки – заголовна. Як відомо, що перший елемент тексту, який дає читачеві загальне уявлення про тематику міркувань авторки.

Заголовок привертає увагу потенційного читача, а також орієнтує його в поданому матеріалі, відіграє інформативну роль. Нерідко крилитий вислів більш ефективний засіб творення ніж звичайне словосполучення чи навіть речення. Яскравим прикладом використання крилатих виразів таким чином є публіцистична стаття Лесі Українки «Не так тії вороги, як добрії люди» [4]. Цей вислів узятो з однойменної поезій Т. Г. Шевченка, тому, прочитавши заголовок статті, підсвідомо налаштовуємося на сприйняття певного типу інформації.

У нарисі «Безпардонний «патріотизм» Леся Українка також влучно послуговується народною мудрістю: «Зате «опуртоністично-раціональна політика» виложена так ясно, як заповіді: не кидайся мотикою на сонце, не поривайся, а потихеньку та помаленьку нав'язуй зносини з правительством...» [4].

Отже, крилаті вислови, малі фольклорні жанри у творчості Лесі

Українки передають враження, оцінки, почуття, емоції персонажів та авторки. Вибір виражальних мовностилістичних засобів не лише формує індивідуальний стиль письменниці, але й надає художнім текстам яскравості, динамічності і педагогічної актуальності.

Література:

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ : Віпом. 2010. С. 85–87.
2. Леся Українка. Біда навчить. Бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=5495> (дата звертання: 01.11.2022).
3. Dovidka. Світ казкт URL: <https://dovidka.biz.ua/bida-navchyt-analiz-lesya-ukrainka/> (дата звертання: 01.11.2022).
4. Леся Українка Енциклопедія життя і творчості. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Publicistics.html> (дата звертання: 10.11.2022).

УДК 373.3:37.026(477)

Марія Рогак,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Наукова керівниця – **Галина Єрко**

ЛЕПБУК ЯК СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті тезово показано особливості роботи з лепбуком в освітній діяльності та технологію створення лепбука з предмета «Я досліджую світ».

Ключові слова: освітній процес, початкова школа, лепбук, Нова українська школа, я досліджую світ.

Реформування системи освіти на сучасному етапі вимагає від вчителя пошуку нових форм та методів освітньої діяльності. Лепбук є інноваційним методом роботи з дітьми початкової школи, який активно набуває популярності у сучасному освітньому просторі.

Термін «лепбук» був вперше введений мамою та письменницею з Вірджинії (штат США) Теммі Дюбі, яка використала в домашньому навчанні своїх дітей цей засіб для систематизації інформації. Вона назвала його так, саме тому, що весь лепбук уміщається на колінах дитини.

Лепбук – порівняно новий засіб навчання з Америки, є одним з різновидів методу проєктів. Лепбук (lapbook) – у дослівному перекладі з англійської означає «наколінна папка» (lap – коліна, book – книга), або як його ще називають тематична папка [3, с. 960]. Це така невелика саморобна

папка, яку дитина може зручно розкласти у себе на колінах і за один раз переглянути весь її вміст. Але, незважаючи на простоту, в ній містяться всі необхідні матеріали відповідно до теми [2, с. 162].

Одним із плюсів цієї роботи є той факт, що робота над створенням лепбука може мати як індивідуальний характер, так парний чи груповий. Працюючи індивідуально, один учень займається пошуком, збиранням інформації та оформленням своєї роботи самостійно, розраховуючи тільки на себе та свої сили. Цей вид роботи необхідний, якщо у групі чи класі є учні, яким важко знаходити контакти з іншими однокласниками, якщо вони сором'язливі і нетовариські. Він допомагає таким учням розкрити себе та свій потенціал перед учителем та однолітками. З іншого боку, працюючи в парі, учням доводиться ділити між собою відповідальність. Вони навчаються ділити завдання на мікротеми та займатися опрацюванням своєї теми індивідуально або робити всю роботу спільно.

Робота над лепбуком досить різноманітна, крім того роль вчителя в такій роботі зводиться не до того, щоб бути джерелом інформації, а якраз навпаки, педагог є тим фактором, який підштовхує учнів до здійснення, нехай незначних на перший погляд, але відкриттів. Вчитель є стороннім спостерігачем, який лише за необхідності втручається у процес створення лепбука і допомагає порадою тоді, коли це потрібно.

Необхідно відзначити, що застосування лепбука можливе не на кожному уроці. Але уроки «Я досліджую світ» у зв'язку із своєю специфікою (формування дослідницьких компетентностей учнів молодшого шкільного віку) якнайкраще підходять для використання технології лепбукінгу. Найлегшим у створенні (змістовно) є предмет «Я досліджую світ», оскільки він побудований на принципі інтеграції: у різних темах містяться посилання на абсолютно всі навчальні предмети та навіть ті, що є поза шкільною програмою [1].

Ця методика й техніка навчання підходить для уроку закріплення або уроку узагальнення та повторення, коли учні певною мірою володіють інформацією по заданій темі, але створюючи лепбук, їм доводиться деталізувати інформацію по центральній темі лепбука, креативно підходити до оформлення та пояснення як вже вивченого, так та нового матеріалу [3].

Проаналізувавши науково-методичну літературу, можна виділити такі переваги та недоліки використання лепбука на уроках «Я досліджую світ». Результати подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання лепбука на уроках «Я досліджую світ»

Переваги	Недоліки
Робота над створенням лепбука може носити як індивідуальний характер, так і парний або груповий, із залученням батьків.	Час, необхідний для створення лепбука. Одного уроку ЯДС буде недостатньо.

Учитель є стороннім спостерігачем, який лише за необхідності втручається в процес створення лепбука та допомагає порадою тоді, коли це необхідно.	Більшість роботи (планування та пошук інформації) здійснюється вдома.
Кожен лепбук унікальний, немає правильного чи неправильного методу його створення.	Застосування лепбука можливе не на кожному типі уроку «ЯДС»
Сам по собі лепбук дуже інтерактивний, починаючи від процесу його створення до готового результату.	Від вчителя потрібна додаткова підготовка до уроку з лепбуком, адже в учнів буде потреба в інформації, яку він, можливо, не знає і до цього потрібно бути готовим.

Виділимо етапи створення лепбука на уроках «Я досліджую світ» (рис. 1):

Рис. 1. Етапи створення лепбуку

1 етап – вибір теми. Це найголовніший етап, на якому ставимо мету та визначаємо завдання. Коли ви визначилися з темою, можна переходити до плану.

2 етап – план. Необхідно продумати, що він повинен включати, які завдання будуть доречні, щоб повністю розкрити тему.

3 етап – макет. Треба продумати, як у лепбуці буде представлено кожен із пунктів плану, тобто намалювати макет. Робиться замальовка на чернетці стандартного формату – листі А-4, складеному у вигляді лепбука. Так буде легше зрозуміти, як розмістити всі елементи.

4 етап – виготовлення лепбука. Можна використовувати готові шаблони конвертів. Готові шаблони кишеньок для лепбуків можна знайти в Інтернеті. Далі необхідно заповнити всі кишеньки підібраним інформаційним матеріалом.

5 етап – презентація лепбука [4, с. 28]. Для дітей, які самі створили лепбук – це справжній «скарб», який хочеться показати, розглянути. На уроці краще використовувати ідивідуальний захист проекту.

Аби чітко проаналізувати технологію створення лепбука, беремо до уваги створення лепбука з конкретної тематики (рис. 2).

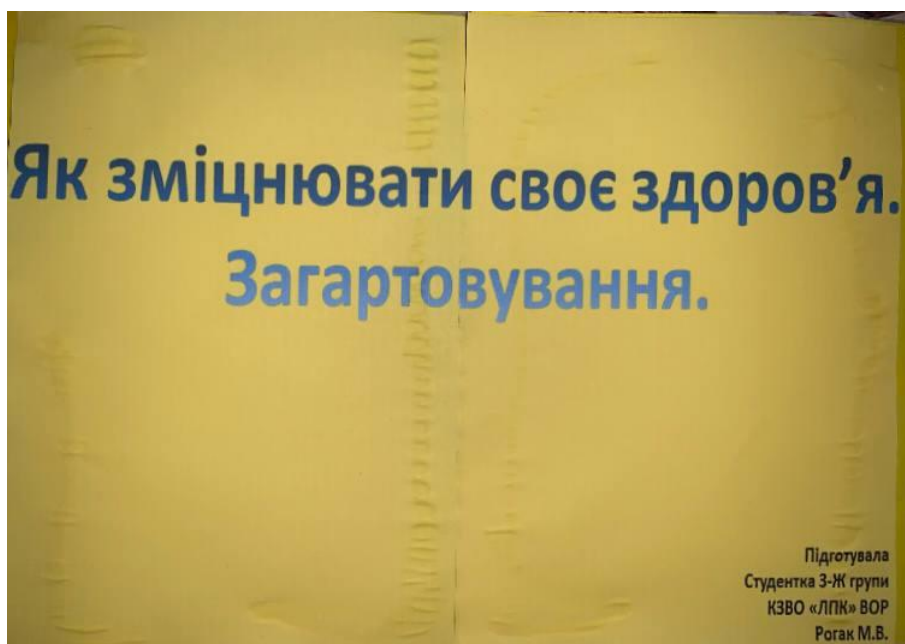

Рис. 2. Титульна сторінка лепбука

Покрокова інструкція створення лепбука з теми «Як зміцнювати своє здоров'я. Загартовування»:

Перший крок – вибір теми. Тема лепбука «Як зміцнювати своє здоров'я. Загартовування».

Другий крок – складання плану. Для створення лепбука з цієї теми заплановано, для початку, нагадати дітям будову тіла людини, ознайомити їх з правилами загартовування, прислів'ями про здоров'я. Поповнити знання учнів за допомогою ігор «Загартовування чи ні?», «Що сприяє загартовуванню?».

Рис. 3. Ігри у лепбуці

Другий етап дуже важливий, оскільки від нього залежать наступні етапи.

Третій крок – пошук інформації та добір матеріалу. Передовсім, треба звернути увагу на особливості запам'ятовування матеріалу учнями початкової школи. Для кращого запам'ятовування наочного матеріалу потрібно дотримуватися кілька вимог. Лепбук має бути:

1. Різнокольоровим, яскравим.
2. Інформація, що міститься в ньому, має бути потрібною та цікавою.
3. Текст, що використовується у лепбукові, має бути читабельним для дітей з порушенням зору.
4. Шрифт тексту має бути чітким та середній за розміром.
5. Колір тексту та фон мають гармонійно поєднуватися, аби не випробовувати зір учнів.
6. Ілюстрації, що подаються в лепбуці, мають відповідати тексту та доповнювати його.
7. Малюнки мають бути яскравими та чіткими, а краще використовувати фото.

Отож, при підготовці матеріалу знаходимо кольоровий папір та картон, клей, фломастери, кольорові малюнки тощо з заданої теми.

Четвертий крок – створення макету. Ретельно продумується розташування знайденого матеріалу до дрібниць. Лепбук має розгортатися, тому основну інформацію, що має міститися у ньому, ми поміщаємо у середині лепбука на першій сторінці.

Рис. 4. Основна інформація

П'ятий крок – виготовлення лепбука. Створивши макет лепбука, учні вже приблизно розуміють розташування всіх матеріалів. Залишається лише втілити свої задуми у життя!

Шостий крок – презентація результатів роботи. Коли учні вже створили свій лепбук, вони мають презентувати його своїй групі або класу в цілому. Учень має розповісти, чому саме такі матеріали він підібрав для створення, як він його створював, розв'язати з класом завдання, що містяться у ньому.

На всіх етапах створення лепбука учням важливо отримувати індивідуальні консультації від вчителя, а не пряму допомогу у створенні лепбука.

Отже, використання лепбуку на уроках «Я досліджую світ» дозволяє розвинути в молодших школярів дослідницькі компетентності. Лепбук є інноваційним засобом організації освітньої діяльності, але досить ефективним та цікавим для дітей молодшого шкільного віку. Організація роботи над лепбуком для вчителя потребує ретельної підготовки та обізнаності із технологією лепбукінгу.

Література:

1. Бадер С. О. Лепбук як інноваційний спосіб організації навчальної діяльності в початковій школі. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%BE/Downloads/1.pdf> (дата звернення: 09.11.2022).
2. Гільберг Т. Лепбук як новітній спосіб організації навчальної діяльності. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/18.html>. (дата звернення: 09.11.2022).
3. Лисенко В. Я. Лепбук як інноваційний підхід до формування креативної особистості школяра в умовах Нової української школи. URL: <http://surl.li/fkebf> (дата звернення: 10.11.2022).

УДК 376:373(477)

Ольга Сандер,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Луцюк**

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ У ШКОЛАХ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз інклюзивної освіти у школах України. Встановлено, що інклюзія є провідною тенденцією в розвитку системи освіти в усьому світовому співтоваристві. Сформульовано комплекс взаємопов'язаних чинників, спрямованих на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, соціалізація, якість освіти.

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Це навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість [1]. Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії. Дитина має почувати себе захищеною, має зрозуміти, що їй нічого не загрожує.

Процес інклюзивної освіти в різних країнах світу відбувається по-різному, з урахуванням конкретних соціально-культурних умов і політичних пріоритетів держави. Інклюзивна освіта – це довгострокова стратегія, що потребує терпіння і терпимості, систематичності і послідовності, безперервності, комплексного підходу для її реалізації. Інклюзія передбачає залучення до процесу кожного об'єкта освітнього процесу за допомогою освітньої програми, яка відповідає його здібностям, а також задоволення індивідуальних освітніх потреб, забезпечення спеціальних умов. На сучасному етапі інклюзія є провідною тенденцією в розвитку системи освіти в усьому світовому співтоваристві. В Україні інклюзія ще не є розвинута на достатньому рівні. Не всі діти з інклюзією відчують себе безпечно і комфортно.

Кількість дітей з особливими потребами в Україні з кожним роком зростає. Нині в країні живе понад 165 тисяч таких дітей у віці до 18 років. Здебільшого в таких дітей спостерігаються вроджені аномалії, хвороби нервової системи, розлади психіки і поведінки. Тож, аби інтегрувати «особливих дітей» у суспільство і надати їм нормальну освіту, громадські організації разом з науковцями та профільними держструктурами ще декілька років тому розробили експериментальну програму з впровадження інклюзивної освіти.

В експерименті із залучення дітей з особливими потребами до навчального процесу у звичайних школах від початку брали участь 22 навчальні заклади, розповіла Deutsche Welle програмний координатор Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» Юлія Найда. Саме ця громадська організація стала ініціатором експерименту із запровадження інклюзивної освіти в Україні. Згодом цей експеримент став поширюватися по всій Україні, і нині шкіл, які практикують інклюзивне навчання, стало більше. Тільки у Львові діє до 80 інклюзивних шкіл. Серед дітей, які відвідують такі класи, є діти з порушеннями опорно-рухового апарату, органічними ураженнями головного мозку, сенсорними порушеннями та іншими розладами розвитку.

«Суспільство у нас готове до того, щоб ці діти ходили у звичайні класи. Але чи готовий окремий вчитель, окремий директор в умовах обмеженого

бюджету впроваджувати інклюзивну освіту? І чи готові батьки звичайних школярів до цього? Це відкрите питання», – прокоментувала Юлія Найда.

Експерти констатують, що в Україні лише одинадцять відсотків від загальної кількості навчальних закладів є пристосованими до потреб неповносправних дітей. «В Україні тільки окремі навчальні заклади можуть похвалитися бодай можливістю вільного доступу для дітей з фізичними вадами. Та й окремі вчителі не готові навчати таких дітей, а деякі батьки можуть просто не захотіти, аби їхній малюк сидів за однією партою з інвалідом», – кажуть у Білоцерківському міському товаристві дітей-інвалідів і їхніх батьків [3].

В інклюзивному класі учень/учениця здобуває необхідні соціальні навички, які допомагають адаптуватися та соціалізуватися, сприяють розвитку відносин з іншими дітьми. Інклюзія корисна і для дітей, які не мають вад здоров'я (при взаємному спілкуванні діти навчаються налагоджувати стосунки між собою, допомагати одне одному, виховувати почуття поваги та толерантного ставлення до оточуючих).

Важливими умовами ефективності інклюзивної форми навчання є підготовка вчителів загальноосвітніх шкіл до вирішення загальних і спеціальних завдань на рівні не нижчому за наявний в нині чинній системі спеціальної освіти, визначення функцій вчителя інклюзивного класу, корекційного педагога, інших спеціалістів, батьків таких дітей і їх взаємодії та рівнів їх підготовки до інноваційного процесу. Без спеціальної підготовки вчителя загальноосвітньої школи та участі в інноваційному процесі додаткового фахівця включення учнів з особливостями розвитку до всіх аспектів шкільної освіти буде малоефективним, а інклюзивне навчання приречене на провал.

Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання обов'язково має бути розроблено відповідно до потреб дитини та відповідати чітким критеріям. Зокрема: розроблення особистісно-орієнтованих навчальних планів, програм; розроблення методичних рекомендацій, методичних посібників щодо психолого-педагогічних особливостей організації навчання, комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзії; розроблення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням; інтегрованим навчанням спеціальними підручниками та наочно-дидактичними матеріалами з урахуванням контингентів учнів з особливими освітніми потребами; реалізація корекційно-розвиткової складової особистісно орієнтованого навчального плану в умовах інклюзивного навчання, спрямованої на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, шляхом здійснення індивідуального та диференційованого підходу [2].

Дитина з особливостями психофізичного розвитку не повинна займати особливого становища в закладі, вона має почуватися природно, досягти самостійності, наскільки це можливо. Дуже важливо в інклюзивній групі створити таку атмосферу взаєморозуміння та взаємодопомоги між дітьми, щоб забезпечити дитині з особливостями психофізичного розвитку можливість самоствердитися, подолати неадекватні установки та стереотипи, набути певних навичок соціальної поведінки.

Результативність навчально-виховної, корекційно-реабілітаційної і лікувально-профілактичної роботи в інклюзивному класі (групі) значною мірою залежить від скоординованості впливів усіх членів команди (керівника закладу, педагогів, лікарів, психолога, дефектолога, реабілітолога, батьків) на дітей з особливостями психофізичного розвитку, комплексного підходу до планування і реалізації корекційно-розвивальних заходів. Важливо заохочувати організацію неформальних груп підтримки серед вихованців закладу, педагогів та батьків з метою створення простору для соціальної реабілітації дітей з особливостями психофізичного розвитку [4].

Дитина з особливостями психофізичного розвитку не повинна займати особливого становища в закладі, вона має почуватися природно, досягти самостійності, наскільки це можливо. Дуже важливо в інклюзивній групі створити таку атмосферу взаєморозуміння та взаємодопомоги між дітьми, щоб забезпечити дитині з особливостями психофізичного розвитку можливість самоствердитися, подолати неадекватні установки та стереотипи, набути певних навичок соціальної поведінки.

Побудова ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива на основі взаємодії різних факторів, насамперед посилення фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, поліпшення методичного та кадрового забезпечення інклюзивної освіти. Також потрібно створити необхідні умови для повноцінного навчання дітей з особливими навчальними потребами у закладах освіти, включаючи підготовку педагогічних працівників, надання індивідуальної підтримки в ході здобуття освіти з урахуванням потреб дитини, нозології захворювання, отриманні та обробці інформації для засвоєння навчальної програми, забезпечити їм державну підтримку. Дуже важливо, щоб дитина почувалася в безпеці.

Через відсутність належного фінансування освіти в цілому та інклюзивної зокрема, це є однією з суттєвих перешкод на шляху її розвитку, тому необхідними є збільшення фінансування розвитку матеріальної бази освітніх закладів. Потрібно більше уваги, приділяти інклюзії, щоб всі діти були залучені до освітнього процесу, щоб почували себе комфортно у спілкування з однолітками. Інклюзія має увійти у всі сфери життя: від освіти до розваг. Важливо завжди знаходити сильну сторону дитини і робити з неї справжню суперсилу. Не акцентувати на тому, чого дитина не може, а на тому, що вона вміє робити краще за інших. Якщо дитина має порушення слуху, її суперсила – вміння спілкуватися жестовою мовою. Суперсила незрячої дитини – вміння писати шрифтом Брайля.

Література:

1. Боднар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. URL: <https://shpalta.media/2021/09/21/kilkist-uchniv-u-inklyuzivnix-klasax-ukrainskix-shkil-zroslo-u-10-raziv-za-ostanni-pyat-rokiv/> (дата звернення: 15.11.2022).

2. Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання: зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського. URL: https://kremenschool27.info/category/inclusive_education/ (дата звернення: 15.11.2022).

3. Колупаєва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга. 2009. 272 с.

4. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб. Київ : ТОВ ВД «Плеяди». 2011. 168 с.

УДК 371.01(477)Республіка(043)

Марія Сапожник,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
ТОВ «Луцький ліцей «Республіка» Волинської області»,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПРИВАТНОМУ ЛІЦЕЇ «РЕСПУБЛІКА»

Описано досвід організації навчання у приватному освітньому закладі «Республіка». Розглянуто особливості навчання та виховання здобувачів освіти крізь призму інноваційних методів та засобів навчання.

Ключові слова: приватний ліцей, інноваційні технології, антиправила, ментор.

Діти з приватних шкіл занадто «тепличні» – багатьох, хто обирає між

державною та приватною школою, зупиняє ця думка і думка про те, що приватна школа не готує до «реального» життя. Приватний заклад готує до того життя, яке ви хочете для своєї дитини. Тут формується оточення, у якому дитина крокує далі. Приватна школа виховує правильні цінності та орієнтири, бажання та впевненість в собі. І головне – дає можливості для

самореалізації, закладаючи фундамент знань та рис характеру у дитини. Так, у приватній школі не потрібно боротися з булінгом, не потрібно завойовувати любов вчителів, не потрібно виборювати своє місце. Хіба це погано? Вважаємо, що ні. Страхи, комплекси, невпевненість, які породжує все це не допомагають у реальному житті, а навпаки ускладнюють його.

Приватний ліцей «Республіка», що в м. Луцьку, минулого року мав назву «Think Global», тому багато ідей щодо організації навчання залишились незмінними. Безперечно, ця школа відрізняється від державної, тому **метою нашої розвідки** є пошук та обґрунтування переваг того, що робить цей заклад кращим та комфортнішим для навчання.

Зауважимо, що приміщення школи понад 1500 м², зелена територія площею 1800 м², що охороняється по всьому периметру. Відкритий спортивний майданчик площею понад 1000 м² з біговими доріжками та футбольним полем. Професійне антитравматичне покриття для активних видів спорту та ігор на свіжому повітрі – баскетболу, волейболу, бадмінтону тощо. Високотехнологічне обладнання. Простора спортивна зала площею понад 500 м² з професійним спортивним обладнанням, стінкою для скелелазіння. Спортивна зала дозволяє займатися усіма командними видами спорту, легкою атлетикою, аеробікою, шейпінгом, йогою, гімнастикою тощо. Шкільний автобус для дітей [2].

Графік роботи школи з 8:30 до 18:00. Це не означає, що в нас 10 уроків на день і діти втомлюються. Відпочинок і навчальна діяльність чергуються та доповнюють один одного. Після першого уроку діти мають сніданок, далі, після наступних трьох уроків учні обідають та мають найбільшу перерву, коли вони разом з асистентом виходять на прогулянку, грають цікаві ігри на свіжому повітрі та просто відпочивають. У вільному доступі для дітей настільний футбол та теніс, можливість проводити час на подвір'ї, бігати, грати та спілкуватися. Для нас важливо, аби діти не відчували перенавантаження від навчання та з інтересом проходили кожен урок. А, як всі ми знаємо, – хто гарно працює, той гарно відпочиває, – і навпаки. Тому велика перерва у ліцеї «Республіка» для гарного відпочинку і гарної роботи після[1].

Після цього діти мають ще кілька уроків (залежно від класу) та виконання домашнього завдання. Так, діти виконують їх не вдома, а в школі, що дає їм змогу відпочити вдома після школи. Після виконання домашнього завдання учнів чекає смачна вечеря. Потім настає час творчості та відпочинку, а саме у нашій школі діють різні гуртки для дітей, як безкоштовні (які входять в оплату школи) та платні. Для творчих дітей є гурток малювання, дизайну та театральна студія. Учні вчать малювати картини на різні теми, виготовляти прикраси для будинку та розвивають свій артистизм та акторську майстерність. Для рухливіших діток, яким необхідно виплеснути свою енергію, діє гурток карате, де вони навчаються захищати себе, та гурток сучасного танцю. Також один раз в тиждень відбувається гурток робототехніки. Тут учні вчать складати електричні кола, схеми з різноманітними датчиками для роботизованих пристроїв,

електритизовані рухомі механізми та навіть рухомих роботів. Для учнів старшої школи діє гурток стрільби з лука, де вони тренують свою влучність та чіткість рухів. На гуртку великого тенісу діти мають змогу пізнати усі тонкощі цього виду спорту. Найближчим часом ще планується гурток з шахів та футболу.

Наша школа оснащена системою нагляду, тобто у класі, коридорах, холі та їдальні є камери спостереження зі звуком, де батьки можуть в реальному часі слідкувати за своїми дітьми. Ви запитаете, для чого це? Наявність камер сприяє зваженій поведінці як вчителів, так і учнів. Якщо виникає будь-який конфлікт – відеозапис дозволяє об'єктивно його вирішити. Хоч територія ліцею закрита, камери дозволяють підвищити рівень безпеки та слідкувати за відсутністю сторонніх [3].

На перервах та після уроків з дітьми працює асистент вчителя, який проводить для них різноманітні ігри, турбується про самопочуття учнів та їхнє харчування. Також він підтримує постійний зв'язок з батьками. Така людина дає змогу вчителю більше приділяти увагу урокам, не відволікаючись на перерви та дзвінки батькам за потреби.

У нашій школі є певні антиправила:

– Не носимо шкільну форму. Вважаємо, що діти мають право самовиражатися так, як їм цього хочеться, включаючи одяг.

– У школу без портфеля. Наявність індивідуальних шафок дозволяє всі навчальні матеріали зберігати у класі. А завдяки виконанню домашніх завдань у школі, книжки та зошити вдома не потрібні.

– Свій порядок в класі і на уроках. Вчителі можуть ставити парти так, як це потрібно для задач, на їх вибір проводити уроки в класі чи на вулиці.

Робимо все, щоб діти ходили в школу із задоволенням, зацікавлено вивчали всі предмети та проявлялись індивідуально [1].

Про антиправила розповіли, тепер розповімо про правила. Звісно, вони у нас є.

– Діти не користуються телефонами у школі. В дітей взагалі при собі немає телефону, вони його отримують після усіх занять та виконання домашніх завдань. Так учні зосереджуються на навчанні та спілкуванні, а не на гаджетах.

– У школі закрита територія і вхід. Протягом дня дитина не може самостійно залишати межі школи.

– Камери в онлайн-режимі в кожному класі та на території. Задля безпеки учнів та спокою батьків, які мають доступ до камер та можуть бачити, що відбувається у школі.

– За дитиною закріплений ментор – дорослий друг, який слідкує за успіхами дитини та її комфортом.

– Щомісяця проводиться зустріч з батьками. На ній обговорюємо успіхи та складнощі дитини, вирішуємо актуальні питання.

– І, звичайно, загальні правила, такі як дбайливість, ввічливість, толерантність та культура поведінки.

Наша школа – середовище, в якому дитина може максимально комфортно розвиватись, вивчати світ, набувати нові навички та розвивати спроможності впливу через власний інтелект та інновації [1].

У ліцеї «Республіка» існує власна дитяча валюта – кепси. Їх можна отримати за особливі заслуги: сортування сміття, командну роботу, тиждень без червоних кружечків, своєчасну здачу віршів тощо. У кожному класі є ніби світлофорчики для учнів, які позначають рівень поведінки. Кожен учень має 3 зелених НР (Health Points), які вчитель або асистент може змінити на жовтий або червоний, якщо учень порушує правила класу та школи. Якщо учень має жовті або червоні кола, він їх має виправити. Найпоширеніші варіанти для виправлення кіл це: виконати додаткові завдання, зробити добрі справи, зробити

компліменти однокласникам, вивчити вірш тощо.

Одне з питань, яке хвилює батьків, – хто наші вчителі? По-перше, це висококваліфіковані фахівці, які перед початком роботи проходять спецпідготовку та іспити.

По-друге, наші вчителі повністю підтримують філософію школи, викладаються на всі 100, горять своєю справою, готові працювати під камерами та слідувати усім правилам школи. У нашому колективі більше 30 людей: від вчителів державних шкіл до викладачів в університетах за сумісництвом [3].

Кількість дітей у класі – одна з відмінностей нашої школи. Маленькі класи, від 6 до 15 учнів, дозволяють ефективно працювати на уроці з кожною дитиною, приділяти їй увагу та бути впевненими, що дитина все почула та зрозуміла. Окрім того, в класі з учнями завжди знаходиться двоє дорослих: вчитель та асистент [1]. Це робить роботу ще результативнішою!

Одна з відмінностей нашої школи – поглиблене вивчення англійської мови. Відтак, діти, закінчуючи школу, вільно володіють англійською. Хоча, насправді, вони вільно володіють мовою ще задовго до випуску, так як англійська інтегрована у їхній день щодня [3].

Навчання відбувається за підручниками Cambridge University Press – університетське видавництво, що входить до складу Кембриджського університету. Згідно цієї програми учні складають випускні тести, результати яких відправляються в Англію на перевірку та визнаються у всьому світі.

Бомбосховище школи – надійне, відповідає усім вимогам, знаходиться у двох хвилинах від школи. Ми пройшли інспекцію органів державної влади та отримали дозвіл проводити навчання за наявності бомбосховища. У нашій школі робимо усе для безпеки ваших дітей! Під час тривоги вони будуть у

зручному та надійному сховищі, яке відповідає всім вимогам: глибоке, є витяжна система, вентиляція, два виходи і санвузол [1].

Харчування в ліцеї – смачне, різноманітне, здорове. А головне якісне! Ми співпрацюємо з єдиною у Луцьку компанією, яка має усі ліцензії та дозволи для харчування дітей. На ваш вибір, раціон може бути також веганським чи безлактозним. У постійному доступі питна бутильована вода.

Ліцей «Республіка» навчається офлайн – у нас є всі умови для цього. Але, за індивідуальним бажанням, діти можуть бути присутніми на уроках онлайн. Це чудова функція для наших студентів, які знаходяться за кордоном та хочуть продовжувати навчання. А також для діток, які бояться спускатися до сховища під час тривоги[3].

У школу без рюкзаків. Чи чули таке? Для початку трохи цифр. За даними МОЗ вага ранця має бути до 15% від ваги школяра, за дослідженнями американського ортопеда Майкла Гордона – до 10%. Отже, вага підручників та приладдя, не враховуючи вагу ранця, має становити: у 1-2 класах – 1,5-2 кг; у 3-4 класі – 2-2,3 кг; у 5-6 класі – 2,3-3 кг; у 7-8 класі – 3-3,5 кг; у 9-12 класах – 3,5-4,5 кг.

Насправді ж дитині у 2 класі доводиться носити рюкзак, який є нормою для учнів 9-12 класів: вага лише підручників на 5 уроків становить 3,5 кг, додайте ще зошити, ручки, альбом для малювання та фарби, спортивну форму та ланч. І все це веде за собою виникнення проблем зі спиною, формування неправильної постави та інших суміжних проблем! Саме тому у ліцей діти можуть ходити взагалі без рюкзака! У кожному класі є індивідуальні шафки, в яких можна зберігати як шкільне приладдя, так і особисті речі. Ми хочемо, щоб діти вирости не тільки розумними та впевненими, а й здоровими! Тому робимо усе для цього [1].

Також діти дуже люблять різні вечірки та сімейні свята. Нещодавно

у нас відбулась вечірка в честь Геловіну. Учні ліцею креативно віднесли до вибору образів улюблених героїв, вчителі провели майстер-класи, а ввечері учнів чекав смачний попкорн, теплий камін та страшенно цікавий фільм.

У нас існує інтегрований курс Human and World, в рамках якого діти щомісяця мають нову тему, за якою мають захистити проєкт. Також в кінці місяця клас відправляється на екскурсію в контексті цієї теми.

У рамках курсу «Computer science» діти вивчають 3D моделювання з подальшою можливістю видрукувати свій проєкт на 3D принтері (так, у нас і таке є). Завдяки утокам 3D моделювання дитина вчиться прораховувати в голові стратегії побудови моделі, заздалегідь визначати свої кроки та дії для ефективного результату, а в разі виникнення помилки – вмiло її виправляти, запам'ятовувати та не допускати в подальшій роботі.

Отже, приватна школа, – це кардинально інший світ. Ліцей «Республіка» – це школа, де кожна дитина знайде своє місце.

Література:

1. Інстаграм-сторінка ліцею «Республіка». URL: <https://instagram.com/republic.ua?igshid=MTgoZDhmNDA=> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Сайт ліцею «Республіка». URL: <https://republic.lutsk.ua/?fbclid=PAAbn8cTQqzzerpyudiAm-L-imvOgdbiw4onRWyoHvHTooVVxXF1m74IfF8g> (дата звернення: 17.11.2022).
3. Фейсбук-сторінка ліцею «Республіка». URL: <https://m.facebook.com/Republic.lutsk/> (дата звернення: 17.11.2022).

УДК 004.9:373.5:62

Олег Селегейна,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті проаналізовано особливості впровадження сучасних технологій на уроках математики. Розглянуто види сучасних технологій (інтерактивні презентації, інтерактивні програми; інтерактивні дошки, планшети), наведено приклади інтерактивних застосунків під час навчання математики у початковій школі.

Ключові слова: технології, інтерактивні технології, інформаційні технології, сучасні засоби навчання математики, інтерактивне навчання, мультимедійні технології.

Постановка проблеми. Збільшення розумового навантаження на уроках математики змушує замислитися над тим, як підтримати інтерес в учнів до навчального матеріалу, їх активність протягом уроку. Виникнення інтересу до навчання математики в учнів залежить переважно від методики її викладання, від того, наскільки вміло буде побудовано навчально-пізнавальну роботу. У педагогічній практиці ведуться пошуки нових ефективних методів навчання та методичних прийомів, які б активізували та стимулювали школярів до набуття знань. На сучасному етапі в освітньому процесі педагоги все частіше звертаються до залучення нових методів і технологій навчання, які орієнтовані на використання сучасних технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти впровадження сучасних технологій на уроках математики розглянуто в працях таких

вчених, як: С. Гончаров, І. Дичківська, О. Єльнікова, О. Пехота, О. Комар, Т. Кравченко, Г. П'ятаков та ін. Особливості застосування інтерактивних технологій (методи та їх класифікація) розкриваються в дослідження вітчизняних учених (Н. Коломієць, О. Комар, А. Мартинець, М. Скрипник, Л. Пироженко, О. Пошетун та ін.). Питанням залучення смартфонів, планшетів та інтерактивні застосунки з навчання математики в освітніх цілях займаються: І. Біляй, А. Бердник, Л. Сімаченко, Л. Хохлова та ін. Науковці підкреслюють, що застосування сучасних технологій на уроках математики сприяють підвищенню мотивації та розвитку мислення.

Виділення невіршених раніше частин проблеми. Сутність та особливості організації діяльності молодших школярів з використанням сучасних технологій широко висвітлюються в науково-педагогічній літературі, проте у контексті впровадження означених технологій на уроках математики у початковій школі потребують окремого дослідження.

Ціллю статті є визначення особливостей впровадження сучасних технологій на уроках математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою відмінністю впровадження новітніх технологій від подібних у освітньому процесі початкової школи є інтеграція в одному навчальному продукті різноманітних видів інформації, як традиційних – текст, таблиці, ілюстрації, так і активних: мовлення, музика, анімація. Надання інтерактивності уроку математики в початковій школі є однією з найбільш значущих переваг у навчанні, адже це дає можливість учителю «подавати» тексти, зображення (анімовані), а також відтворювати звуки і музику. Дуже важливим аспектом тут є паралельна передача аудіо та візуальної інформації. Впровадження сучасних технологій на уроках математики реалізує новий рівень інтерактивного спілкування учня де школяр може переходити від одного об'єкта до іншого, організувати режим питань та відповідей.

Сучасні технології на уроках математики включають великий навчально-виховний ефект: учні вчать аргументовано викладати свої думки, ідеї, аналізувати свою діяльність, це велика творча робота, пов'язана з підготовкою учнів до життя в новому інформаційному суспільстві та згодом до продуктивної діяльності.

Так, інформаційні ресурси надають учням можливість шукати корисну інформацію, брати участь у обговоренні актуальних проблем. Електронні засоби цікаві школярам, бо вони спонукають дітей до творчого пошуку.

Застосування презентацій та відео дозволяє якісно реалізувати принципи наочності та доступності під час навчання; ефективніше використати час на уроці; створювати проблемні ситуації для активізації пізнавальної діяльності учнів; засвоїти базові знання з предмета та систематизувати їх; сформувати навички самоконтролю та мотивації до навчання. При цьому вчитель як організатор освітнього процесу сприяє розвитку пізнавальної активності у школярів. Розробка структури уроку за умов впровадження сучасних технологій на уроках математики передбачає

моделювання навчальних ситуацій та використання інтерактивних методів, відрізняється від структури звичайного уроку [2, с. 131].

Наразі сучасні технології на уроках математики пов'язані з використанням інтерактивних технологій. Інтерактивні технології навчання – це організація навчального процесу, на основі взаємодії усіх учасників.

Означені технології дозволяють освоювати навчальний матеріал при активізації мотивації учнів до уроків. Ці технології дозволяють змінювати весь процес вивчення математики, інтенсифікувати уроки, а головне удосконалювати самопідготовку учнів.

Згідно О. Полякової, на уроках математики застосовують такі інтерактивні технології, як:

- інтерактивні демонстрації (вчитель користується слайдами з таблицями, математичними моделями і т.д.);
- інтерактивні програми;
- інтерактивні дошки, планшети [3, с. 86].

Інтерактивна демонстрація заміщає класну дошку при роз'ясненні нового матеріалу для фіксації інтересу учнів на картинках, формулах і т.д..

Наведемо приклади інтерактивних застосунків під час навчання математики у початковій школі.

«Onlinemschool» – застосунок, у якому розміщено математичні критерії, визначення і формули різних розділів початкової, середньої та старшої школи.

LearningApps – застосунок для створення інтерактивних уроків: дозволяє розробляти авторські або шаблонні вправи.

«Geogebra Classic» – креслення без олівця. За допомогою цього додатку учень може здійснити креслення на планшеті або у комп'ютері. Цей застосунок дає можливість працювати з геометричними фігурами, графіками, конструкціями, таблицями, аналізувати статистику.

«Kids Numbers and Math Lite» – математика для молодших школярів. Цей застосунок спрямований на формування базових знань з математики, а саме: вивчення цифр, лічби, дії з цифрами (додавання, віднімання, множення, ділення) та ін.

«MalMath» – застосунок для учнів з середнім та низьким рівнем математичних знань. Він не вирішує завдання замість учня, але спрямовує його на покрокове його виконання. Тобто застосунок є «персональним репетитором» для учнів, які хочуть розібратись, а не отримати готове рішення без зусиль.

У відповідь на освітні виклики воєнного часу ГО «Освіторія» та міжнародна організація «War Child Holland» у партнерстві з Міністерством освіти і науки України розробили та реалізували мобільний застосунок «Вивчаю – не чекаю» для учнів 1–4 класів для вивчення математики за навчальною програмою. Застосунок містить відеоуроки з мікронавчанням для засвоєння нового матеріалу та навчальні мініігри, тести, завдання для закріплення вивченого. Застосунок використовується як онлайн-платформа для онлайн-навчання учнів, так і офлайн у школах. [1, с. 46]

Інтерактивна дошка – це інструмент демонстрації наочності та інформації: схеми, таблиці, малюнки, анімації, звукові ефекти, відео і т.д. На уроках математики учитель застосовуючи інтерактивну дошку не витрачає час на показ написання цифр, прикладів, запису нових завдань, витирання дошки.

Збільшується час, який можна витратити на вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого.

На платформі Education.com (<https://www.education.com/game/water-rafting-ordering-integers/>) уміщено методичний матеріал з математики для учителів та учнів (інтерактивні презентації із завданнями, конспекти уроків, ігри, роздаткові матеріали). Ця платформа розширює можливості використання віртуальної інтерактивної дошки на уроках математики в початковій школі.

З метою контролю знань з математики учитель може застосувати інтерактивну дошку. Інтерактивне тестування є цікавим форматом для учнів на відміну від бланкового, так як результат учні бачать відразу (не суб'єктивна оцінка вчителя, а об'єктивна оцінка комп'ютера).

Планшет – інструмент для навчання, який дає можливість збільшити ефективність освітнього процесу у початковій школі. Застосування планшетів на уроках математики дає можливість здійснити персональну, колективну та групову роботу учнів із залученням електронних освітніх ресурсів, електронних підручників, електронних застосунків до підручників і т. д. Так, за допомогою планшету на уроці математики використовують гру з графікою «Funexpected».

У цьому додатку учні під час інтерактивної подорожі державами зустрічають незвичайних героїв і в ігровій формі розвивають логіку, геометричні форми та рахунок.

Висновки та рекомендації. Таким чином, впровадження сучасних технологій на уроках математики можуть стати в руках учителя дієвим засобом розвитку учня. Сучасні технології навчання на уроках математики можна вважати новітнім способом передачі знань, який відповідає якісно новому змісту навчання та дозволяє учням з інтересом навчатися, знаходити джерела інформації, виховує самостійність та відповідальність при отриманні нових знань, розвиває дисципліну інтелектуальної діяльності. Застосування сучасних технологій у навчальному процесі дозволяють організувати навчання цікавим і динамічним, а великий потік інформації, що вивчається на уроці – доступним.

Для активного включення учнів до навчального процесу на уроках математики можна ефективно використовувати можливості сучасних технологій, таких як: електронні засоби навчання, мультимедійні презентації, комп'ютерні та інтерактивні технології. Поєднання сучасних технологій з іншими технологіями навчання підвищує ефективність процесу пізнання, що, у свою чергу, потребує додаткових досліджень.

Література:

1. Бердник А. І. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на уроках математики. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті* : зб. матеріалів XIII-ї Міжнар. наук.-практ. онлайн-інтернет конф. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. С. 43–46.
2. Міськова Н. М. Удосконалення підготовки студентів до впровадження інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2015. №1. С. 131–136.
3. Полякова О. В. Інноваційна освітня діяльність вчителя початкових класів на уроках математики. *International scientific-practical forum of pedagogues, psychologists and medics* " October scientific forum'15". 2015. P. 85–89.

УДК 373.3.016.502:37.091.31

**Грина Соколовська,
Софія Бляшук,**
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Луцюк**

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті розкрито сутність використання інтерактивних технологій навчання на уроках «Я досліджую світ». Стаття містить приклади інтерактивних технологій та їхніх завдань.

Ключові слова: інтерактивні технології, види вправ, «Я досліджую світ».

Одним із головних завдань нашого дослідження було розкрити суть використання інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ». Тому це дослідження мало показати наскільки це актуальне питання на сьогодні.

Метою дослідження було виявити, які можливості має вчитель, коли працює з інтерактивними технологіями, та як ці вправи можна буде реалізувати при проведенні уроків.

Учитель у Новій українській школі має постійно розвиватися і йти до успіху разом з технологіями. Також перед ним стоїть багато завдань аби успішно реалізувати цікавий та оптимальний розвиток дитини.

Для того, щоб розвинути, вдосконалити свої вміння та навички, використовують новітні технології для вирішення освітніх завдань.

Освіта в інформаційному суспільстві – це середовище інформаційного обміну, яке передбачає не лише засвоєння, але і передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману. Оскільки в сучасному світі вчитель/вчителька як джерело інформації програє мережі Інтернет, необхідно переформулювати завдання освіти від самостійної роботи, користуючись книгами або мережею, до формування в учня/учениці цілісної системи знань, панорамного уявлення про світ, на основі якого він зможе формулювати власний кругозір. Це допомагатиме основному суб'єкту освітнього процесу опанувати певні знання та розкрити свою різнопланову сутність.

Технологія інтерактивного навчання – це організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він має публічно відзвітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання.

Досягнути найбільш ефективної організації навчання можливо при застосуванні таких методів навчання, які активізують учня. Досягнення цих результатів можливе при застосуванні активних (інтерактивних) методик.

Комп'ютер з його можливостями швидкої зміни ігрового персонажа, виконуваних дій, місця дії, рівня складності завдань, дає можливість учителю/вчительці утримувати інтерес молодшого школяра/школярки до обраної теми і, як наслідок, забезпечити краще засвоєння навчального матеріалу. Дітям молодшого шкільного віку важко ставити перед собою цілі. У зв'язку з цим, вчитель/вчителька, стимулюючи активну участь дитини в освітньому процесі, для підвищення мотивації використовує сучасні комп'ютерні системи навчання.

Інтерактивна методика проведення уроків забезпечує розвиток таких умінь та навиків учнів:

- Критично аналізувати інформацію.
- Аргументувати, дозволити та висловлювати власні погляди.
- Описувати, аналізувати та зіставляти процеси й явища суспільного розвитку.
- Удаватися до ненасильницьких методів розв'язання проблем.
- Брати на себе відповідальність.
- Давати власну оцінку та формулювати належні судження.
- Робити вибір займати власну позицію.
- Впливати на політику та процес прийняття рішень (подання петицій, лобювання).
- Створювати коаліції, об'єднуватися з партнерськими організаціями, вести переговори, досягати компромісу та консенсусу.
- Брати участь у соціальних та політичних процесах (членство в політичних партіях, громадських організаціях, голосування, політичне обговорення, писання листів, проведення демонстрацій тощо).
- Впливати на процес прийняття рішень, толерантно вирішувати конфлікти.

Функціональне призначення програмного забезпечення полягає в представленні навчальної інформації та завдань навчання з урахуванням індивідуальних можливостей учня/учениці.

Для формування і розвитку ключових компетенцій в контексті інформаційної культури вчителя/вчительки початкових класів необхідно розробити послідовну та логічно завершену систему навчальних завдань, вибудовану відповідно до зростання повноти, проблемності, новизни, життєвості, практичності. Діяльність учнів/учениць у виборі інформації та її обробки повинна контролюватися вчителем.

У межах викладання громадянської та історичної освітньої галузі, разом із традиційними технологіями навчання, закладено величезні можливості для застосування комп'ютерних технологій, насамперед, загальнодоступних засобів MS Office: текстовий редактор MS Word, програми MS Power Point, MS Explorer, MS Photoshop.

You Tube – це сервіс, призначений для перегляду і розміщення створеного користувачами/-ками відео зі всього світу в Інтернеті. Цей сервіс містить різні категорії: новини, музика, мистецтво, популярне, гумор, освіта. Зокрема, категорія «освіта» містить у собі онлайн уроки, навчальні фільми, репортажі, науково-популярні фільми та інші не менш цікаві і потрібні матеріали. Використання цих відеоматеріалів на уроках у якості наочності оживить сухий теоретичний виклад матеріалу.

У програмі mozaBook можна відкривати електронні підручники mozaBook, які, крім матеріалу друкованих видань, містять ігри, тематичні інструменти та інтерактивне наповнення, що робить навчальний матеріал більш цікавим та зрозумілим.

MozaBook урізноманітнює інструментарій шкільних уроків за рахунок численних ілюстраційних, анімаційних і творчих презентаційних можливостей. Видовищні інтерактивні елементи і вбудовані додатки, призначені для розвитку навичок, проведення дослідів та ілюстрування, пробуджують зацікавленість учнів/учениць і допомагають в більш легкому засвоєнні навчального матеріалу. Понад 100 тематичних додатків допоможуть у відпрацюванні та поглибленні навчального матеріалу.

Програма LearningApps.org є додатком Web 2.0 для підтримки процесу навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть бути безпосередньо включені у зміст навчання, а також їх можна змінювати або створювати в оперативному режимі. Метою роботи є створити загальнодоступну бібліотеку незалежних блоків, придатних для повторного використання та змін.

Онлайн-сервіс для створення дидактичних матеріалів в ігровій формі ProProfs. Безкоштовний сервіс для створення різних ігор, головоломок, кросвордів, вікторин, флеш-карток, опитувань і т. п. Для створення матеріалу необхідно зареєструватися.

Для формування образного мислення на уроках з громадянської та історичної освітньої галузі корисною буде робота з зображеннями: скласти пазли, колажі, що є особливо цінним в роботі з учнями/ученицями

молодшого шкільного віку, коли в дітей переважає наочно-образне мислення.

Ментальні карти – спосіб організації процесу творчого мислення за допомогою схем, побудованих за певними правилами. Ментальні карти (інтелект карти, карти розуму, карти пам'яті, Mind Maps) – це унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схеми.

Карти пам'яті – проста й ефективна техніка. Лише в деяких країнах Європи їх використовують у навчанні дітей початкових класів. Є достатня кількість онлайн-сервісів з побудови ментальної карти. Варто обирати той, з яким вам буде комфортно працювати.

Суть Mind Map полягає у декомпозиції основної концепції або кінцевої цілі з метою її кращого розуміння і її покрокового досягнення відповідно. Це свого роду засіб організації інформації з урахуванням взаємозв'язків, який допомагає створити цілісну й систематизовану картину проблеми. А виглядає він деревовидною схемою, на якій в центрі розташовується основна система, а всі відгалуження є її підсистемами. За допомогою ментальної карти вчителю/вчительці значно легше скласти інтегрований урок або спланувати тематичний кейс.

Викладаючи громадянську та історичну освітню галузь, варто застосовувати показ навчальних відеофільмів про країни світу, мультимедійні презентації, готувати з учнями/ученицями уроки-проекти, де вихованці/вихованки самостійно опрацьовують матеріал і презентують на уроці. Це спонукає учнів/учениць до пошуку інформації, її обробки.

Використання комп'ютера на уроці також дає змогу вчителю/вчительці складати тести нового покоління, логічні ланцюжки, тренувальні вправи, головоломки, діаграми, графіки, супроводжувати уроки слайдами, виконувати практичні роботи та презентації тощо.

Сайт «Розвиток дитини» – джерело корисної інформації. Цей генератор практичних завдань дозволяє створювати та відразу роздруковувати завдання для дітей різного віку з громадянської та історичної освіти за заданими параметрами.

Отже, інтерактивні технології – загальнодоступний спосіб навчання, з призначений для створення інтерактивних завдань різного рівня складності, тематики та формату. Використання інтерактивних технологій в початковій освіті дозволить здійснити якісні зміни в системі навчання та виховання, розкрити творчий потенціал як вихователів, так і вихованців, відповідно до їх нахилів та здібностей. Традиційна форма навчання орієнтована на наслідування, а інтерактивна – на перетворення педагогом себе в процесі різних способів взаємодії з учнями. Інтерактивні методи навчання спрацьовують через осмислення кожним учнем своєї діяльності. Воно допомагає учню сформулювати вміння, навички самостійно вивчити певні явища, процеси, користуючись інформацією.

Література:

1. Грицунов О. В. Інформаційні системи та технології : навч. посіб. Харків : Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. 2010. 222 с.
2. Кивлюк О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі навчальних дисциплін початкової школи. *Початкова школа*. 2016. № 4. С. 34–35.
3. Співаковський О., Петухова Л., Коткова В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. Херсон : Айлант. 2012. 385 с.
4. Інтерактивні технології навчання. URL: https://vpu17.dp.ua/upload/iblock/b63/09_interaktiv.pdf (дата звернення: 20.10.2022).
5. Генератор практичних завдань. URL: <https://childdevelop.com.ua/generator/> (дата звернення: 20.10.2022).

УДК 37.026:[37.013+39](043.2)

Артур Сухацький,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОПЕДАГОГІЦІ

Розглянуто народні принципи навчання. З'ясовано, що етнодидактичні принципи з'явилися на основі узагальнення народної практики навчання. Виявлено, що принципи навчання в українській етнопедагогіці відображає народна філософія.

Ключові слова: принципи навчання, народна дидактика, народна філософія, приповідності.

У народі здавна побутує справедлива думка, що навчання не така вже й проста справа («Наука не пиво: в рот не ввіллеш», «Нема науки без муки»). Його не можна звести до простої передачі знань, якими володіє вихователь, тим, хто цих знань не має. Це спонукає до постійних пошуків раціональних шляхів організації навчання, відкриття його об'єктивних закономірностей, які знайшли своє відображення в принципах навчання.

Мета статті – проаналізувати принципи навчання в українській народній дидактиці.

Народна дидактика своїм змістом спрямована на те, щоб дати кожному індивіду систему знань, умінь та навичок, які охоплювали б основні види діяльності людини – навчальну, виробничо-трудова, сімейно-побутову, суспільно-громадську. Зміст освіти в народній дидактиці обумовлений життєвими потребами трудової діяльності людини. При цьому велика увага звертається на тренування розуму, вироблення творчих нахилів, розвиток природних здібностей, розв'язання виховних завдань у процесі навчання.

Народна дидактика високо оцінює **знання** людини як результат навчання, сам процес навчання: «Вік живи – вік учись», «Пташка красна своїм пір'ям, а людина – знаннями», «Хто знання має, той мур ламає» [1, с. 101].

В. Мосіяшенко вважає, що вироблення принципів навчання – це поступовий процес, пов'язаний з кроками народу у пізнанні природи, суспільства, людини, з розвитком виробництва, матеріальної і духовної культури [1, с. 102].

Дидактичні принципи – це основні положення, якими керується вихователь при організації навчання. Принципів навчання в народній дидактиці ніхто не видумував. Вони постали емпіричним шляхом на основі узагальнення народної практики навчання і відкриття його найтипівіших об'єктивних закономірностей [2, с. 232].

М. Стельмахович зазначає, що вироблення принципів навчання в народній дидактиці йшло не відразу, а поступово. Кожний крок у пізнанні природи, суспільства, людини, у розвитку виробництва, матеріальної і духовної культури не тільки розширював і поглиблював зміст навчання, а й забезпечував поступ у застосуванні його принципів.

Малі фольклорні жанри (приказки, прислів'я, скоромовки, загадки) виступають своєрідною художньою формою передачі новим поколінням узагальненого історичного й соціального досвіду народу [3, с. 38].

Глибина й точність відображення в принципах народної дидактики закономірностей процесу навчання визначається рівнем розвитку народної педагогіки і суміжними з нею галузевими знаннями – народної психології, фізіології. *Мотивація доцільності* додержання того чи іншого дидактичного принципу нерідко впливає також з позицій народної філософії. Наприклад, народна філософська течія природовідповідності актуалізувала в народній дидактиці принцип *природовідповідності*, за яким навчання треба проводити з урахуванням природи дитини, зокрема її особливої *схильності й податливості до навчання* («Гни дерево, поки молоде, учи дітей, поки малі», «Тоді учи, як упоперек на лавці лежить, а як подовж ляже, тоді вже його трудно вчити», «Чого Івась не навчиться, то Іван не знатиме»), *вікових та індивідуальних особливостей* («Що голова, то розум», «Всяк розумний по-своєму: один спершу, а другий потім»).

Народна філософія сенсуалізму, яка вважає, що навколишній світ пізнається в основному через відчуття і почуття людини, та розглядає відчуття як відображення об'єктивної реальності, висунула на передній план у народній дидактиці принцип *наочності* («Краще раз побачити, ніж сто разів почути»). Характерно, що народна дидактика до кожного відкритого нею принципу ставиться з однаковою увагою, не допускаючи применшення якогось одного з принципів. Показовим у цьому відношенні може бути, наприклад, ставлення до наочності, роль якої в навчанні справді величезна, але не всеосяжна («Око бачить далеко, а думка ще дальше») [2, с. 233].

Відчуттєве сприйняття деколи може бути неточним, а то й оманливим («Чув дзвін, та не знає, де він»). Уникнути цього можна через забезпечення

єдності чуттєвого пізнання з логічним («Треба розумом надточити, де руки не візьмуть»), через збудження свідомості й активності думки («Хто думає, той і розум має»). А коли ще згадаємо поширені серед народу афоризми: «Говори мало, слухай багато, а думай ще більше», «Не на користь книжку читать, коли вершки лише хапать», то твердо переконаємося в послідовному відстоюванні народною дидактикою принципу свідомості й активності навчання. Справжній успіх ґрунтується на усвідомленому навчанні, на бажанні вчитися («Гарно того вчити, хто хоче все знати»). І навпаки, нехтування навчанням призводить до сумних наслідків («Ледачий учень плачучи до школи йде»).

Народна дидактика наскрізь оптимістична. Вона вірить у силу навчання. Тому й закликає: «Не кажи – не вмю, а кажи навчусь». Навчання має бути доступним, відповідати віку і рівню розвитку дитини. Принцип доступності навчання в народній дидактиці вимагає, щоб нові знання були посилюючими для дитини, ґрунтувалися на її життєвому досвіді, уже здобутих знаннях, щоб кожна порція нових знань підносила особистість на вищий рівень розвитку, вела її від легкого до трудного, від невідомого до відомого, від простого до складного. Доступність не означає спрощеності чи штучного полегшення. Навчання – не забавка і не розвага, а серйозна, наполеглива праця. Справжнє навчання те, що вимагає долання певних труднощів («Доки не впріти, доти не вміти», «Хто хоче знати, тому треба менше спати»), що дає людині знання, які вона може зберегти протягом усього свого життя. Спрямування народної дидактики в майбутнє, орієнтація на додержання принципу *міцності навчання* зафіксовані, зокрема, в таких народних висловах: «Що в молодості навчишся, то на старість як знайдеш», «Учись змолоду – пригодиться на старість», «Учись – на старість буде як знахідка».

Народна дидактика зародилася, виростила й зміцніла у вирі життя народу. Інакше кажучи, народна дидактика постала зі школи життя, тому провідним її орієнтиром стало саме життя, життєві потреби людини, реалізація принципу *зв'язку навчання з життям*. Зв'язок навчання з життям у народній дидактиці передбачає передусім життєвість і *актуальність змісту навчання* («Потрібно учитися, завжди пригодиться»), *органічну єдність знань, умінь і навичок* («Науки не носить за плечима», «На те коня кують, щоб не спотикався»), *поєднання навчання з виробничою працею* («Хто багато робив, той і багато знає», «Хто що вмів, то і діє», «Хто що знає, тим і хліб заробляє», «Губами говори, а руками роби», «Хто добре учитися, той буде добре й робить»). Останнє означає, що здобуті людиною знання – не мертвий вантаж, а міцна опора в повсякденній трудовій діяльності. Про того, в кого голова начинена знаннями, далекими від життя, у народі іронізують: «Учений, а кобили не запряже» [2, с. 235].

Цінними є не будь-які знання, а *достовірні, правдиві* («Правда світліша сонця», «Той дає раду, хто знає правду»). Справжні знання дають можливість пізнати навколишній світ, зрозуміти найістотніші властивості та взаємозв'язок предметів і явищ. Справжні знання – це знання наукові. Про науку в фольклорі є чимало висловів: «Наука в ліс не веде, а з лісу

виводить», «Чим більше науки, тим довші руки», «Де більше науки, там, менше муки». Людина, озброєна науковими знаннями, непереможна. Сила науки в тому, що вона дає об'єктивне відображення світу, озброює людину системою знань про закономірності розвитку природи і суспільства та способи впливу на навколишню дійсність. Народна дидактика постійно прагне до наукових знань. Вона поставила *науковість* навчання в ряд своїх найважливіших дидактичних принципів. Народ визнає справжнім навчання тільки те, що спрямоване на засвоєння наукових знань. Тому й слово наука, крім прямого значення, у народному розумінні асоціюється ще й з рядом інших понять: наука – це освіта, навички, знання, набуті людиною в процесі навчання, життєвого досвіду; те, що повчає, дає життєвий досвід. У народі досить часто поняття посиляти, віддавати вчитися куди-небудь, до когось передають словами віддавати в науку. Навчання – це наука. Провчити когось-небудь теж означає дати науку. Коли когось застерігають від прикрих помилок, то також кажуть: для науки; у (на) науку.

Народна дидактика визнає тільки те навчання, яке виховує. У зв'язку з цим вона твердо й послідовно обстоює принцип *виховуючого навчання*. Навчання і виховання в народній дидактиці так тісно переплелися, що в багатьох моментах їх розділити просто неможливо, бо сприймаються вони, як одне нерозривне ціле. Віра у виховні можливості навчання в народній дидактиці така велика, що слово навчання (наука) тут нерідко фігурує замість поняття виховання. *Коли в народі кажуть навчання, то здебільшого мають на увазі виховання: «Умів дитину народити, умій і навчити», «За науку цілуй батька й матір у руку», «Та дитина ледача, якої батько не вчив», «Злому сину не в честь наука», «Діти батька не вчать»* [2, с. 236].

Отже, народна дидактика дійшла справедливого висновку про навчання як основний чинник становлення особистості – формування розуму й світогляду дитини, її почуттів, пам'яті, уяви, мовлення і мислення, уваги й спостережливості, ставлення до життя, знань і праці, пізнавальних і творчих здібностей та інтересів. Навчання за народною дидактикою спонукає людський розум вбирати психологію народу, їх переконання, традиції, моральну, інтелектуальну й естетичну культуру.

Література:

1. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. Суми : Університетська книга. 2005. 176 с.
2. Стельмахович М. Г. Народна дидактика. *Народна педагогіка*. Київ : Рад. школа. 1985. С. 223–307.
3. Українська культура: історія і сучасність : навч. посіб. / за ред. С. Черепанової. Львів : Світ. 1994. 456 с.

УДК 323.1:101:821.161.2Забужко(043.2)

Юлія Твердохліб,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – Ірина Ковальчук

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ У ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Розглянуто філософування Оксани Забужко щодо глибини змісту поняття «українська національна ідея» та її філософського підґрунтя.

Ключові слова: українська національна ідея, філософія української ідеї, секуляризація, національна самосвідомість.

Постановка наукової проблеми та її значення. Будь-яка нація потребує консолідації та єднання, що сприяє ефективній реалізації завдань націєтворення, утвердженню власної національної державності, пробудженню національної самосвідомості та формуванню національної культури. Саме таке призначення відіграє українська національна ідея, яка пройшла тривалий період становлення та розвитку. Її роль як мірила ідентифікації духовності та ціннісної культури нації набула неабиякого політико-правового та практичного значення в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Над проблемою української національної ідеї працювали П. Куліш, М. Костомаров, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, Д. Донцов, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич, В. Липинський, О. Забужко та ін.

У статті вивчається підхід та особливості трактування змісту національної ідеї у творчості Оксани Забужко.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Національна ідея не є чимось сталим та незмінним, а як і будь-яке духовне утворення, має свою логіку та історію розвитку. Теоретичне й філософське осмислення української національної ідеї відбулося в ХІХ ст., впродовж якого відбувається трансформація поглядів: на початку ХІХ ст. національна ідея осмислювалася на етнографічно-фольклорному рівні, у другій половині ХІХ ст. – на рівні науково-просвітницькому, а в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. вона виступає на політично-державницькому рівні у формі національно-політичних вимог та програм, головним змістом яких є політично-етатичне самовизначення української нації [1]. Поразка української національної революції 1917–1921 років та подальші історичні колізії України у складі СРСР не заглушили національну ідею, про що свідчать «розстріляне відродження» 20-30-х років ХХ ст., діяльність УВО–ОУН, визвольна боротьба 40–50-х років ХХ ст.,

самопожертва В. Стуса та плеяди дисидентів-шістдесятників. У нинішній незалежній Україні національна ідея постає одним із державотворчих чинників, засобів консолідації української нації, національного відродження, побудови цивілізованого суспільства.

Поняття «української ідеї» в українському дискурсі повноцінно зазвучало 1992 року з «подачі» О. Забужко, видатної української письменниці, філософині та активної громадської діячки, хоча саме поняття вона озвучила ще раніше, наприкінці серпня 1990 року, на Першому Конгресі Міжнародної асоціації українців [3]. На глибоке переконання дослідниці, «національна ідея – це чисто філософське поняття», апелюючи за підтвердженням до слів Хосе Ортеги-і-Гассета про те, що національна ідея – це не те, що народ думає про себе в часі, а те, що Бог думає про нього у вічності, та Гегеля, який національну ідею тлумачить як сенс буття народу, його «репліка в драмі світового духа», про яку цей народ може в своєму історичному житті лише приблизно здогадуватися, через різні форми самореалізації [3].

Для усвідомлення поняття «українська ідея» дослідниця пропонує рухатись через розуміння поняття «ідея», яке в платонівському сенсі означає принцип, початок. Складним є цей процес для українців, вважає О. Забужко, стверджуючи, що ми своїх ейдосів не знаємо. «Для початку треба усвідомити себе народом – мовою нашої традиції, мовою Шевченка це звучить як «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні» – ось це розкішно точна формула, вже з понятійного словника філософських систем нового часу, тут кожне слово важить» [3].

Руйнувала, вбивала та й загалом нівелювала наш ейдос радянська влада різними засобами, в тому числі і через літературу, з приводу якої (чи залишати твори в шкільній програмі) ще й досі ведуться дискусії. Саме через літературу росії вдалось «заразити [Захід] своєю інфантильно-пасивною невідпирністю до зла, видавши її за чесноту». Культ емоцій, відверта зневага до рацію, якими проникнута російська література, вважає письменниця, по факту не синхронна з основними настроями європейського суспільства, але їй вдалося спокусити Захід, «видавши себе за ув'язнену жорстоким режимом прекрасну принцесу» [2]. Оскільки «література є плоть од плоті того суспільства, для якого і про яке пише», то вона теж причетна до того, яким є суспільство тієї чи іншої держави [2]. Отож, маємо руйнувати чужинські ейдоси і відроджувати національні.

Процес формування української національної ідеї переривався, як стверджує дослідниця, «обтинанням голови», зачисткою еліти – культурної, політичної. «Чотири покоління нашої інтелігенції – починаючи від кирило-мефодіївців – працювали над тим, щоб цей розрив, в абсолютно на те не придатних колоніальних умовах, та ще й «поділених» між двома імперіями, ліквідувати. Нарощували народному тілу «голову» [3].

Оте «обтинання голови» перешкоджало якісній ідентифікації української нації, руйнувало відчуття своєї минувшини як фундаменту сьогодення. Саме тому у пошуках відповіді на сократівське «Заговори, щоб я

тебе побачив» Оксана Забужко веде мову про «національну біографію» України, яка лиш проступає, увиразнюється, роль і значення якої величезне. Адже саме через неї ми не просто постаємо на карті світу, а говоримо про себе, розказуємо, виступаємо уособленням певної культури, певних наративів, конкретної історії, «story як біографії, наративу про те, хто ти...» [3].

Витоки філософського українознавства, констатує О. Забужко, складаються в історії нашої духовної культури в другій половині XIX – на початку XX ст., початок яким було покладено ідейною програмою Кирило-Мефодіївського товариства. Мислителька вважає, що саме в той час формується «синтетичний погляд на свою національну (етнічну) спільноту як на єдиний, розгорнутий у соціальному часі й «соціалізованому» просторі континуум і водночас як на суб'єкта всезагального історичного процесу», який і називаємо, у дусі традиційної філософської термінології, національною ідеєю [4, с. 11]. Відповідно філософією національної ідеї О. Забужко називає «всі форми філософської рефлексії над національною ідеєю – від академічного пуризму логіко-понятійного дискурсу через маргінальні, популяризаторські жанри есеїстики та публіцистики до художньої літератури включно, тобто всі види словесної культури, у яких національна самосвідомість ставить собі питання смисложиттєві» [4, с. 12]. На глибоке переконання філософині, всяка національна ідея завжди прагне до перетікання в практично-політичну сферу: споконвічно-людське «хто я?», чи, стосовно до спільноти, «хто ми?», необхідно породжує з себе і «що я повинен робити?». Щодо ситуації навколо української національної ідеї, то на жаль, в XX столітті домінують політичні мотиви без зрозумілого увиразнення у практичній площині.

У творчості багатьох мислителів відчутні нарікання на «неясність змісту української ідеї», присутній «комплекс національної меншеартості», хоч і різною мірою, стверджує О. Забужко. Зокрема, у творах Д. Донцова, Є. Маланюка, В. Липинського, І. Мірчука, І. Лисяка-Рудницького, П. Феденка. Тому для сучасника украї цінним постає спроба ідеологічно неупередженого системного дослідження філософії української ідеї О. Забужко у її праці «Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період» (2009), в якій вона наголошує про факт сприяння європейської культури у кристалізації української ідеї [4, с. 20].

Філософська думка Європи пережила у XIX столітті під впливом виходу на арену історичних дій націй та формуванням поруч з історичними типами світогляду – міфологічного, релігійного та наукового «становлення – принаймні в межах «фаустівської культури» – якісно нового типу свідомості й самосвідомості суспільної людини – становлення історично нового типу світогляду» [4, с. 38]. Криза релігійного світогляду супроводжувалась становленням «світогляду пострелігійного, не-релігійного», в якому національна свідомість постає ціннісною, що мала виключно важливу роль для формування національних ідей. Цей період, перехід від релігійного до національного, чи швидше національно-секулярного світогляду відбувався

практично у всіх культурах (але не в росії, зазначає О. Забужко) і ознаменувався «фазою «національного месіанства» – фазою досекулярного націоналізму, на якій національне самопізнання має ще не так філософсько-рефлексивний, як переважно релігійно-емотивний характер» [4, с. 41]. Вагомою складовою такого світогляду постає феномен, названий В. Липинським «містичною ідеєю нації». Саме в той період відбувається перехід від християнського до національно-секулярного світопогляду: від віровизнавчої формули «Я – католик» («Я – православний») до «Я – поляк», «Я – українець» тощо. За переконанням філософині, наслідком цього переходу для Європи постала нова, секулярна філософія національної ідеї.

В українській інтелектуальній історії, відзначає О. Забужко, першим вивів нашу національну ідею у площину етико-антропологічну на рівень екзистенційної проблематики І. Франко. Вагомим досягненням у цьому питанні І. Франку слугував тип його літературного обдарування, а саме: зрощення художнього й філософського мислення у його творчості та мистецтво сили «діонісійського» походження (емоційне, почуттєве, несвідоме) трансформувати в енергію інтелектуальну, «аполлонівську»; пропускати почуття крізь суворий фільтр інтелекту.

Висновки. Таким чином, Оксана Забужко у своїх творах піддає рефлексії зміст та підходи щодо тлумачення поняття національної ідеї. Аргументовано формує категоріальну сітку, зокрема, дає ґрунтовні тлумачення особливостей та глибинних аспектів поняття «національної ідеї», здійснюючи історичний екскурс щодо філософського підґрунтя цього поняття.

Література:

1. Возняк С. Національна ідея як концентрований вияв ціннісних орієнтацій українського народу: віхи історичного розвитку. URL: <http://surl.li/eeirz> (дата звернення: 23.11.2022).
2. Забужко О. З уроків великого блефу: чому 40 мільйонів українців кинули на поталу «серійному вбивці». URL: <http://surl.li/eeirw> (дата звернення: 18.11.2022).
3. Забужко О. Українське суспільство сьогодні позбавлене орієнтирів. *Культура*. 09.08.2017. URL: <http://surl.li/egfis> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. Харків : Вид-во Факт. 2009. 156 с.

УДК 373.3:37.035-028.22

Наталія Терещук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Вікторія Ричко**

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкриваються особливості формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. Встановлено, що пріоритетним завданням сучасної освіти є формування та розвиток особистості молодшого школяра, який має усвідомлення своєї національної ідентичності, здатного проявити свою громадянську активність. Розглянуто можливості образотворчого мистецтва у процесі розвитку учня початкової школи. Зроблено висновок про тісний взаємозв'язок засобів образотворчого мистецтва та формування національної самосвідомості молодших школярів.

Ключові слова: націоналізм, національна самосвідомість, мистецтво, образотворча діяльність, молодший шкільний вік.

Постановка наукової проблеми та її значення. У зв'язку з останніми подіями, які вплинули на політичну обстановку в нашій країні (повномасштабне вторгнення росії в Україну), актуалізувалася необхідність у перегляді підходів до формування національної самосвідомості молодого покоління. Враховуючи важливість виховання громадян, орієнтованих на зміцнення основ демократичного суспільства, заснованого на повазі до культурних традицій та національного надбання власного народу у методичних розвідках недостатньо розглянуто потенціал образотворчого мистецтва. Формування національної самосвідомості молодшого школяра є цілеспрямованим поетапним педагогічним процесом, а залучення особистості учня до вивчення образотворчого мистецтва в закладі освіти є важливим елементом не лише для збереження цілісності навчання образотворчого мистецтва, а і його привнесення в життя сучасного соціуму через освіту та виховання. Проте, варто враховувати й непросте становище образотворчого мистецтва у суперечності з реаліями життя сучасного учня та різницею в його ціннісних орієнтаціях.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Про необхідні знання та вивчення культури свого народу, важливість залучення дітей до художніх надбань українських митців зверталися у своїх дослідженнях: О. Антонова, Л. Василевська-Скупа, Т. Видайчук, О. Висоцька, В. Левицька та ін. У зазначених працях йдеться про важливість звернення до мистецької спадщини українського народу, яке виховує гордість за свою землю, повагу та ціннісні людські якості збереження вітчизняної культури. Виходячи з

вищезначеного вважаємо, що переосмислення сучасного досвіду формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва вимагає наукового перегляду з урахуванням сучасних соціокультурних впливів на дітей.

Мета розвідки полягає у теоретичному обґрунтуванні дієвості формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Якщо моральний розвиток людини формується протягом усього її життя, то основні риси національного світогляду в основному закладаються в дитячому, підлітковому та юнацькому віці. К.Дроздова зауважує, що зважаючи на міжпредметні зв'язки сучасної початкової освіти, формування національної самосвідомості школяра може проводитися практично на всіх уроках (літератури, праці (дизайну та технології), образотворчого та музичного мистецтва), де школярі вчаться сприймати світ як через твори мистецтва та літератури, залучаючи практичний аспект – власну творчість. Образотворче мистецтво, виступаючи цілісним комплексом матеріальних та духовних цінностей, сприяє процесу залучення учнів до національної культури свого народу, формування цілісної особистості дитини [4].

Осмислення образотворчого мистецтва у духовно-моральних та національних ідеалах дозволяє розкрити його педагогічний потенціал, що має велике значення для формування особистості молодшого школяра. Варто зазначити, що акцент на формуванні національної самосвідомості підкреслює й Концепція Нової української школи із залученням етнокультурної та етно-художньої освітньої лінії, що є цілеспрямованим педагогічним процесом на заняттях образотворчого мистецтва [5].

На думку Л. Удовиченко, образотворче мистецтво є цілісною системою мистецького життя народу, детермінованим традиційною свідомістю, колективною основою створення, зберігання та трансляції мистецьких цінностей. Саме ціннісна складова образотворчого мистецтва є домінантою всієї народної творчості, що сприяє не лише ідентифікації, а й духовно-моральному розвитку особистості [8].

Згідно Н. Павлюк, серед пізнавальних процесів, що забезпечують формування національної самосвідомості молодших школярів, особлива роль приділяється сприйняттю. Так, автор виділяє такі властивості розвитку учнів початкових класів, як слабка диференційованість (особливо в учнів 1–2 класів), мимовільний характер, короткочасність, поверховість, вибірковість до сприйняття всього барвистого, яскравого. Враховуючи специфіку сприйняття в дітей молодшого шкільного віку образотворчого мистецтва, педагогічне керівництво цим процесом слід здійснювати шляхом збагачення естетичного досвіду дітей під час мистецько-творчої діяльності [7].

Дослідниця Л. Василевська-Скупа зауважує, що при організації процесу формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва важливо приділяти увагу почуттям та емоціям

дітей. Виходячи з цього, суть та специфіка формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва складається з наступних компонентів: когнітивний компонент (етно-художні уявлення, знання); емоційно-спонукальний компонент (етно-художній смак, інтерес; художньо-творчі здібності); діяльнісний компонент (творча активність) [1].

У статті «Мистецтво як компонент національно-культурного розвитку особистості» В. Левицької розглянуто вимоги успішного формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва:

- визначення компонентів формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва (сприйняття, почуття, оцінки, смаку, потреби, діяльності), що стає основою виявлення педагогічних засобів розвитку;

- у процесі розвитку компоненті національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва враховуються особливості віку, переважання наочно-образного мислення, гнучкості уяви, високої емоційної сприйнятливості, схильності до творчості;

- вибір змісту, методів, засобів навчання молодших школярів, що базується на інтеграції різних видів художньо-творчої діяльності, які є факторами формування у дітей здатності відчувати та сприймати цінності свого народу [6].

О. Висоцька вважає, що процес формування національної самосвідомості молодших школярів засобами культури та мистецтва базується на наступних підходах:

- етнопедагогічний підхід, який полягає в опорі на національні традиції народу, національно-етнічну обрядовість, його культуру, звичаї з урахуванням етнічної ідентичності особистості;

- гуманістичний підхід до виховання, що визначає людину як найвищу цінність;

- аксіологічний підхід, який визнає освіту загальнолюдською цінністю;

- програмно-цільовий підхід у здійсненні ціннісного змісту художньо-творчого досвіду та базових знань у духовно-моральному вихованні школярів;

- мистецтвознавчий та історико-культурознавчий підходи з реалізацією ціннісного змісту освіти при вивченні мистецтва як світу цілісності, в якому професійне та народне мистецтво взаємодіють у системі культури [6].

Перераховані вище підходи чергуються з сучасними виховними та художньо-творчими концепціями, властивими сучасному процесу мистецької освіти, що сприяють якісному засвоєнню образотворчого мистецтва дітьми без відриву від своєї історичної усвідомленості.

На думку Т. Видайчук, перед сучасними педагогами ставляться важливі завдання, спрямовані на розвиток національного самовизначення дитини,

формування в неї моральних і духовних якостей, виховання почуття гордості за свій народ, а також розвиток етно-культурно орієнтованої особистості. У такій ситуації учитель має усвідомлювати важливість методичного підходу до залучення образотворчого мистецтва на основі збереження етнокультурної ідентичності особистості через залучення до рідної мови та культури з паралельним освоєнням цінностей світової культури. Відповідно до структурно-змістовних компонентів навчання учнів початкової школи можна віднести наступні завдання практичної діяльності педагога які мають бути реалізовані в процесі формування національної самосвідомості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва:

- збагачення початкових мистецьких уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності, вітчизняні витвори мистецтва, зокрема декоративно-ужиткового;
- розвиток художнього сприйняття, розширення охоплення емоційно-естетичних реакцій, диференціювання естетичних почуттів та переживань;
- формування художніх понять, оцінок, суджень через призму національної самосвідомості молодших школярів;
- виявлення та розвиток художньо-творчих здібностей школярів;
- виховання етно-художнього смаку;
- формування потреби у пізнанні українського мистецтва;
- формування навичок та умінь естетико-предметної творчої діяльності з розвитком творчої активності;
- виховання естетичних якостей особистості та культури поведінки [2].

Висновки. Таким чином, формування у початковій школі навичок, знань та емоційно-сміслових орієнтирів національного усвідомлення дитини, залишаючись вихідною базою, отримують у подальшому своє поглиблення та збагачення, переростаючи в систему національно свідомої особистості, громадянина. У шкільні роки цей процес реалізується шляхом оволодіння сенсорно-чуттєвими прийомами розуміння мистецьких явищ, тобто збагачуються емоційні реакції учня на мистецтво, яке його оточує. Накопичення знань про образотворче мистецтво, розвиток особистісних мотивів спілкування з естетичними та художніми об'єктами своєї країни, оволодіння ціннісними орієнтирами сучасного українського суспільства та усвідомлення історичного минулого, формують оціночно-смакові уявлення, емоційно-психологічні установки, освоюються у різноманітні способи національного самоусвідомлення учня. Отже, вивчення образотворчого мистецтва є важливою частиною формування національної самосвідомості школяра та визначається як процес освоєння традиційної народної культури (або культур) у різних видах художньо-творчої діяльності.

Література:

1. Василевська-Скупа Л. П. Мистецька освіта як фактор розвитку національної культури. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні*

методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2014. Вип. 37. С. 364–368.

2. Видайчук Т. Л. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український педагогічний журнал*. 2022. Вип. 2. С. 48–63.

3. Висоцька О., Антонова О. Формування національних цінностей в учнів початкових класів засобами народознавства. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* : зб. наук. пр. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка. 2014. С. 230–233.

4. Дроздова К. Є. Модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. 2019. Вип. 1. С. 96–105.

5. Концепція «Нова українська школа». 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.11.2022).

6. Левицька В. Мистецтво як компонент національно-культурного розвитку особистості. *Аркадія*. 2015. № 3. С. 95–98.

7. Павлюк Н. М. Формування основ національної культури молодших школярів як головного компонента їх загальної культури. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2015. № 17. С. 126–129.

8. Удовиченко Л. М. Проблема культурно-національної ідентичності та шляхи її вирішення у Новій українській школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 37 (1). С. 138–151.

УДК 39:373.3.015.31:172.15(477)(045)

Софія Тригуба,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ЕТНОКІМНАТА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Описано досвід роботи етнографічної кімнати «Спадок» при Вараському міському центрі соціальних служб. Представлено основні експозиційні куточки – «Бабуся світлиця», «Родинний спадок», «Скарби Середньовіччя», «Горщик до горщика», «Хата начинням багата» та ін.

Ключові слова: етнокімната, традиції українців, національна культура..

Історія – це не лише наука. Це фундамент, на якому будується сьогоднішнє і майбутнє. Ми маємо знати своє минуле.

Мета статті – ознайомити із етнокімнатою «Спадок», здійснити уявну подорож за основними експозиційними напрямками.

При Вараському міському центрі соціальних служб працює етнокімната «Спадок». Ця кімната заснована на традиціях українського народу. Тут зібрані артефакти різних регіонів та століть нашої країни, починаючи з часів козацтва та закінчуючи сьогоднішнім. Так ми намагаємося зберегти історію нашої країни, її самобутність, її неповторність. Адже український народ володіє надзвичайно багатою культурною спадщиною.

В етнокімнаті сформовано дев'ять експозиційних напрямків. Здійснимо етноподорож.

1. «Бабусина світлиця».

Найдорожчим місцем для кожної людини залишається саме той куточок, де він народився і виріс, зробив перші кроки у велике життя, місце, з яким пов'язані самі трепетні почуття кожної людини.

Усе починається з дитинства, з колискової, з материнського голосу над колискою. Саме тут ми створили куточок, де можна побачити українську сім'ю, одягнену в старовинний національний одяг.

Зверніть увагу на лапті кінця XIX ст., виготовлені з кори липи та конопляних ниток. Дитяче ліжко-гойдалка 30-х років XX ст., в якому спало немовля, стільчик для годування більш пізнього періоду. Стіну прикрашає Буковинський килим (40-х років XX ст.). Для килимів західних регіонів характерний геометричний або рослинний-геометризований орнамент. Килими ще називають коц, ліжник, плахтина, покрив. Прядка – предмет народного побуту, знаряддя праці, на якому прядли нитки. Цей домашній верстат приводився в рух ножним приводом. В нашій експозиції представлені три прядки першої половини XX ст.

Хата без рушників, казали в народі, що родина без дітей. Рушник на стіні – давній український звичай. Ми теж цей звичай зберегли. На стіні можна побачити різновиди вишитих рушників з різних регіонів України: Рівненщини, Волині, Чернігівщини, Івано-Франківщини. Поліські вишивки відрізняються простотою, але при цьому вишуканістю, мініатюрністю, багатством варіантів та чіткістю композиції. У Рівненській та Волинській областях шили нескладні прямі та ламані лінії, ромби, восьмикутні зірки, які повторювали один за одним по декілька разів. Використовували зазвичай «занизування», чітко вишиті лінії, що робило вироби схожими на узорне ткацтво. Улюбленими орнаментами були також рослинні (виноград, терен). Основним кольором вишивок нашого регіону був червоний, до якого

додавались чорний або синій. На Рівненщині були свої відмінності – тут зустрічалась вишивка гладдю, «набируванням» та «вирізуванням», яку робили білим кольором.

2. «Родинний спадок».

Найбільша цінність цієї експозиції – ця велика скриня. В деяких регіонах ще називали кухро або кухор, сундук, рундук, шафарня. Наш кухор з Рівненщини і йому вже близько 150-ти років (кінець XIX ст.). Кухор використовувався для зберігання одягу та цінних

для родини предметів, а також для збору посагу – приданого для дівчини.

Українська сорочка – прадавній оберіг. Є жіноча сорочка, де вишито квітку молочай-різдв'яник. Рослинний мотив на вишиванках – чистота, процвітання роду та життя. На дитячій сорочці можемо побачити квіти та перевагу зеленого кольору у вишивці, адже він асоціюється з молодістю, красою, безтурботністю і весною. Раніше вважали, що присутність зеленого кольору у вишивці спасає від природних стихій. Вишитий одяг був святковим, а звичайний одяг вважався робочим, тобто для роботи. Він був натурального походження, зручним та стійким до погодних умов.

7 грудня – День української хустки. У скрині кожної газдині здавна були хустки на всяку потребу. Їх кольорова гама дуже багата, призначення – різноманітні. Хустина – до церкви, на весілля доньки, для сватання, на скорботу за померлими. Українська хустка була маркером соціального стану жінки та свідчила про рівень достатку родини. Достеменно не відомо, коли перша українка заслонила голову хустиною. Вважається, було це приблизно в XVII ст., тоді хустина замінила давніші головні убори – обрус та намітку (відріз тканини, довжиною до 5 м, шириною близько 50 см, який зав'язували навколо голови). Перші хустки виготовлялися з домотканого полотна, лляної чи вовняної нитки. Покривали волосся хусткою переважно заміжні жінки, дівчата ж носили стрічку чи віночок. Хустка служила не тільки засобом охайності під час роботи по господарству чи захистом від спеки та холоду. Її одягали як оберіг, який захищав від зурочень. З хусткою пов'язано чимало народних обрядів та ритуалів. Матері обов'язково перев'язували хустками синів, коли проводили в армію. Адже вірили, що вона берегтиме від усіх негараздів. Якщо хлопець збирався у далеку дорогу, дівчина давала йому свою хустку, в знак того, що чекатиме його. Якщо у сім'ї хворіло немовля, його сповивали у мамину хустку. Якщо думали, що дитину зурочили, її обличчя витирали сподом спідниці або виворотною стороною ношеної хустки. За традицією, це мало оберігати малюка від хвороб та злих думок і очей.

Українська хустка має і інші назви – промітка, пінка, бавниця, ширінка, завійка, рубець, опиначка. Полотняні хустки ще називали «старовіцька хустка» на Поліссі; «обрус», «убрус», «плат», «рантух» – на Західній Україні; «пінка», «півка» – на Лемківщині; «завійка» – на Буковині; «рубець» – на Покутті; «ширінка» – у західних районах Східної Галичини; «пелена», «оковита», «рубова хустка» – на Рівненщині.

Не менш важливим предметом цієї зони є також – трюмо. Трюмо з дзеркалом підходило для чепуріння дівчат.

Українські жінки не лише працювали на городі, вели домашнє господарство: ткали, шили одяг, вишивали, готували їжу для всієї сім'ї, пекли хліб, виховували дітей. Вони були і є найкращими жінкам у світі. І звичайно любляли різні прикраси: шийні та нагрудні вироби (намисто, коралі, салба, дукач (металева прикраса), поцьорки, дукат (у вигляді монети), зграда, гердана, силянка (плетенка)), також вушні прикраси. Для зберігання прикрас та цінностей в кожній українській хаті були скриньки, які можна побачити ось тут. На трюмо знаходяться більш старовинні скриньки. На підставці із дзеркалом є спеціальний стаканчик для зберігання каблучок. Також можна побачити старовинні інструменти, знаряддя праці, предмети домашнього вжитку: рогачі, коромисла, цїп для молотьби зерна, ночви або корита або ночовки. В ночвах купали дітей, прали білизну, просївали борошно, розчиняли тісто, сікли овочі та зелень, віяли зерно та крупи.

3. «Скарби Середньовіччя». Зібрані найстаріші артефакти нашої музейної кімнати. В коробках знаходять кільця, хрести, ладанки, частини козацьких люльок, козацька срібна сережка XIII-XIX ст. У цій зоні знаходиться найцінніший експонат нашої етнокімнати – це Євангеліє кінця XIX ст.

4. «Горщик до горщика». Тут знаходяться вироби різних регіонів, зокрема Рівненщини, Сумщини, Львівщини, Чернігівщини початку XIX-першої половини XX ст., як і дерев'яні, так і глиняні. Можна побачити макітри, горнятка, фруктовниці, дерев'яні кошики, глеки, глиняні глечики, глечики з чорної задимленої глини, які вважалися більш ціннішими. Глечики в Україні мають багато назв, в залежності від їх використання: гладушка, гладишка, гладущик (глечик без ручки); глек, гладиш, гладун, гладуш, гладущик – (це найбільший глечик). А ще глечики називають дзбан, збан, збзнок, дзбан, жбанок, горлач, кухва (глечик з вузьким горлечком).

з вузьким горлечком).

Глечики, що мали гарний вигляд, були невжитковими. Такі розмальовані посудини тримали на верхній полиці миснику для краси.

Справжні «робочі» глечики, які можна вставляти в піч, виглядали набагато скромніше.

Макітри мали своє призначення на кухні. Слово «макітра» походить із сполучення слів «мак» і «терти». Вони були конусоподібної форми і використовувалися не лише для перетирання маку, але й для сходження тіста або для подрібнення харчових продуктів. Ще макітри називали макотиря, макітерка, макортет, макотертъ, довбешка, кумпол, глава, голова, гиря. Товстостінний посуд, в якому за допомогою товкача подрібнювалися зокрема лікарські рослини, гірські породи називався солотовка або муцир.

5. «Хата начинням багата».

Одним з найцінніших експонатів в цій зоні, це дерев'яний буфет 30-х років ХХ ст. Буфет – це місце зберігання посуду, як кухонного і столового, так і святково-обрядового та декоративного. В цьому буфеті знаходяться предмети старовини другої половини ХІХ ст., першої половини та середини ХХ ст. Біля буфету можна побачити чесало, лопати, молотки, совки, рубель, бочку для зберігання сала, діжку. Це

все вироби з дерева переважно ручної роботи.

Особливу роль у хаті відігравав стіл. Тут народжувалося шанобливе ставлення до батька як до голови роду – він займав почесне місце за столом. Стіл завжди накривався скатертиною: у будень звичайною, у свято зі смаком оздобленою. Найсвятішим місцем у хаті була покуть. Там висіли ікони, прикрашені рушниками та пахучими травами. На нашому столі можна побачити патефон, чорнильниці, друкарську машину, прилад для вимірювання тиску, фотоапарати.

6. «Спогади з дитинства». Ви зможете поринути у власні спогади. Буфет займав місце на кухні у ваших батьків (бабусь). На ньому знаходяться зразки посуду: тарілки, кружки, чайники, келихи, кавомолка, скороварка, хлібниця, слоїки, якими користувались наші батьки.

7. «Погляд з минулого». Саме тут за допомогою фотосвітлин 20-40-х років минулого століття можна відпочити та переміститись в дитинство та молодість наших батьків, бабусь та дідусів, переглянути альбом з фотокартками 60-70-х років, доторкнутися до історії через фотопапір.

8. «Музика й не тільки». Зібрані експонати зразків музичних інструментів: баян «Ера», гармошка «Кремінне» 60-х років минулого століття, гітара, радіо-брехунець, радіоприймач «ВЕФ». Духові інструменти, зокрема сопілки і свистульки. Елементи сучаснішого побуту – праска, телевизор, машинки для підстригання волосся, фільмоскоп, фен, магнітофони, засоби зв'язку. Тут знаходиться воєнний ящик для зберігання

зброї часів Другої світової війни.

9. «Книжкова етажерка ХХ століття».

Можна ознайомитися з літературою минулого століття, починаючи з 20-х років. Зверніть увагу на ось цю книжку – це Заповіт Т. Шевченка, перекладений на різні мови світу. Можна переглянути документи, які діяли на той час: свідоцтва про народження, про одруження, документ про освіту, ошадна книжка, талони, лист з фронту, так званий солдатський трикутник.

Завершує експозицію підкова XVIII ст. Одвіку люди вважають підкову символом успіху та щастя. Цей символ дуже давній.

Проте ніхто точно не знає, чому саме кінський атрибут обрано оберегом. Можливо, підкова стала символом щастя, заможності й успіху саме завдяки своєму поєднанню з конем, який міг бути тільки в заможного господаря. В Україні розміщують підкову ріжками вгору, щоб хата була, як повна чаша. Вона висить досить високо. Хто дістане, той буде щасливим. Тому при виході спробуйте дістати до підкови, загадайте бажання, і воно обов'язково здійсниться. Головне, вірити!

Отож, музейна кімната «Спадок» – це місце, де минуле переплітається з сьогоденням. Кожен експонат має свою історію та є свідком певного періоду життя українського народу. Через етнокімнату ми прагнемо популяризувати українське. Адже без традицій немає культури, без культури немає нації. А українська нація – непереможна!

Література:

1. Антонович Д. Українська культура. Київ : Либідь. 1993. 592 с.
2. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. Київ : Либідь. 2006. 256 с.
3. Українська минушина : іл. етнограф. довід. Київ : Либідь. 1993.

256 с.

УДК 378.015.3:172.15:796(043)

Юлія Холодько,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Галина Голя**

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито особливості національно-патріотичного виховання на заняттях фізичної культури. Проаналізовано наукові дослідження з окресленої проблеми. Визначено, що якість підготовки висококваліфікованого фахівця в галузі спорту залежить від реалізації основних завдань Концепції з національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, рухливі народні ігри, заняття спортом, громадянська позиція.

Через нові суспільно-політичні реалії в Україні, які склалися після Революції гідності, та обставини, що пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни та активної громадянської позиції. Тому найголовнішим пріоритетом гуманітарної політики в Україні і важливою складовою національної безпеки має стати патріотичне виховання молоді, котре вплине на усвідомлення ними власної ідентифікації зі своєю Батьківщиною, відчуття гордості за досягнення свого народу, необхідності збереження унікальності культури країни та захисту інтересів власного народу.

Останніми роками здійснено чимало досліджень, присвячених окремим аспектам вирішення проблеми патріотизму засобами спортивно-масової та фізкультурної роботи. Це дослідження основ туристсько-краєзнавчої діяльності (В. Вербицький, Г. Пустовіт, Т. Троценко), організації краєзнавчопошукової роботи (М. Соловей), проведення військово-патріотичних спортивних ігор (Г. Коломоєць, В. Тимченко) та походів місцями бойової слави українського народу (М. Зубалій), організації спортивних змагань на призи учасників бойових дій (К. Жукотинський).

Функціонування системи патріотичного виховання засобами фізичного виховання і спорту неможливо без законодавчого забезпечення. Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання в галузі фізичної культури та спорту визначені Концепцією національно-патріотичного виховання і вистеж освіти України від 06.06.2022р. №527:

– залучення молоді до участі у збереженні і підтримці єдності українського суспільства, у громадському русі задля громадянського миру і злагоди;

– сприяння спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання;

– проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах системи освіти, культури, спорту [3].

Національно-патріотичне виховання – це комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів спрямована на дітей та молодь щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України.

Основними складовими національно-патріотичного виховання є:

- громадянсько-патріотичне виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- духовно-моральне виховання.

Реалізація завдань Концепції національно-патріотичного виховання школярів відбувається на уроках з фізичної культури під час вивчення теоретико-методичних знань у таких темах, як відродження Олімпійських ігор сучасності, основні цінності олімпізму, визначні спортивні досягнення олімпійців, Олімпійська Україна, Параолімпійський рух на сучасному етапі, олімпійська філософія та здоровий спосіб життя тощо [4, с. 56].

Під час вивчення варіативних модулів учні ознайомлюються з історією виникнення та розвитку видів спорту, відомими українськими спортсменами та їх досягненнями на міжнародній арені, характеристикою видів спорту на сучасному етапі. У навчально-виховному процесі впроваджуються форми і методи виховної роботи, що лежать в основі козацької педагогіки, що зумовлює свідоме ставлення до стану свого здоров'я, досягати висот у спортивних змаганнях.

Застосуванні на уроках рухливих та народних ігор, розваг, естафет, козацьких забав, спортивних ігор за спрощеними правилами сприяють вихованню патріотичних почуттів, моральних та фізичних якостей, формують свідомого громадянина України [2, с. 142].

Також українські народні рухливі ігри цілеспрямовано використовуються студентами під час проходження виробничої практики, спортивно-масовій роботі в дитячих оздоровчих закладах та пришкільних спортивно-оздоровчих таборах в літній період. Невід'ємною частиною в сучасному українському закладі освіти є впровадження народних ігор та забав в освітній процес. Українські народні рухливі ігри є найважливішим засобом розвитку фізичної активності школярів. В основі рухливих ігор лежать фізичні вправи, в ході виконання яких учасники долають низку

перешкод, прагнуть досягти певної, заздалегідь поставленої мети. Завдяки великій різноманітності змісту ігрової діяльності, вони всебічно впливають на організм і особистість, сприяючи вирішенню найважливіших спеціальних завдань фізичного виховання. Залучення українських народних рухливих ігор до програми з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти, сприяє не тільки фізичному розвитку дитини, але і знання фольклору, що сприяють освоєнню культурної спадщини українського народу.

Актуальним є організація збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів у ході російсько-української війни, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України.

Мета патріотичного виховання школярів на традиціях народної фізичної культури полягає в тому, щоб, відроджуючи народні ігри та забави, видозмінюючи та пристосовуючи їх до сьогодення, формувати свідомого громадянина, професіонала, людину з рисами характеру, способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, які спрямовані на розвиток незалежної України. На уроках фізичної культури мета реалізується через знання та завдання, що конкретизуються у власних діях і духовності особистості, внаслідок формування:

- пізнавальної активності дітей до народних ігор;
- свідомого ставлення до відродження народних ігор та забав;
- свідомого ставлення до стану свого здоров'я, усвідомлюючи, що здоров'я кожного – багатство народу, що століттями розвивав та вдосконалював його;
- позитивного ставлення до здорового способу життя;
- національної свідомості, належності до рідної землі, народу, визнання духовної єдності поколінь та спільної культурної спадщини, відданості в служінні Батьківщині;
- толерантного ставлення до культур інших народів, визначаючи українську культуру часткою всесвітньо;
- любові до навколишнього світу, примножуючи його.

Якість підготовки студентів спеціальностей Фізичне виховання та Фізична культура і спорт як майбутніх висококваліфікованих вчителів фізичної культури залежить від цілеспрямованого виховання національно-патріотичної свідомості учнів загальноосвітніх шкіл України під час залучення їх до українських народних ігор на уроках фізичної культури та в позаурочний час. Таким чином, система фізичного виховання здатна сформуванати у молоді не лише повагу до загальнолюдських гуманістичних цінностей, а й забезпечити виховання патріотичної, свідомої, творчої особистості, здатної самостійно приймати рішення і реалізовувати їх у процесі життєдіяльності з метою збереження національної ідентичності

українського суспільства та підвищення іміджу країни у глобальному просторі.

Література:

1. Бех І. Система фізичного виховання має формувати в учнів загальнолюдські гуманістичні цінності. *Фізичне виховання в школі*. 2008. № 1. С. 33-45.
2. Джурка Г. Патріотичне виховання як складова гуманізації освітнього процесу в загальноосвітній школі. *Міжнар. наук.-практ. конф. «Педагогічні засади формування гуманістичних цінностей природничої освіти, її спрямованості на розвиток особистості»* : зб. наук. пр., 29-30 трав. 2003. Полтава, 2003. 256 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ Міністерство освіти і науки України від 06.06.2022 №527. URL: <http://surl.li/kzem> (дата зверення: 15.11.2022).
4. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д. Основи національного виховання. Київ : Центр. 2016. 143 с.
5. Чупрій Л. В. Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи. URL: <http://surl.li/fdnjp> (дата зверення: 15.11.2022).

УДК 373.5:5(477)

Сюзанна Цяк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – Віктор Корнелюк

СУЧАСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Публікація актуалізує питання аналізу сучасних методів навчання здобувачів початкової освіти в математичній освітній галузі. Запропоновано методи, використання яких створює передумови для самореалізації і творчого розвитку особистості.

Ключові слова: компетентність, математична освітня галузь, здатність, початкова освіта.

У контексті світових тенденцій розвитку освіти вітчизняна школа сформувала курс на побудування освітнього процесу, у якому було зроблено акцент від накопичення нормативно визначених навичок у сторону вироблення та розвитку здатності діяти, застосовувати досвід у проблемних обставинах. Старт нової реформи в початковій освіті відбувся від оприлюднення нового Державного стандарту початкової освіти – документа, зміст якого направлений на проголошення та збереження цінностей

дитинства, а також направлений на врегулювання процесу гуманізації навчання, а також на особистісний підхід, розвиток здібностей учнів та створення навчального середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей. Математична компетентність здобувача освіти, як і будь-яка з інших компетентностей, – це особистісна властивість, яка виявляється в різноманітних життєвих обставинах як здатність актуалізувати, поєднати й застосувати здобутий у процесі навчання досвід діяльності та особистісні якості, що необхідні для досягнення певного результату [3].

Постановка проблеми. Освіта сьогодення полягає у розвитку особистості, яка спроможна до самоосвіти, готова брати на себе відповідальність, вирішувати творчо проблеми, має здатність до критичного мислення, бере відповідальність за майбутнє. Для того, щоб знайти своє місце в соціумі, молодший школяр повинен володіти життєвими компетентностями. Тому актуальною проблемою Нової української школи є формування в молодших школярів ключових компетентностей. На процес формування ключових компетентностей ефективно впливають інноваційні підходи в освітньому просторі.

Математична компетентність передбачає формування в молодшого школяра здатності творчо мислити, уміння розмірковувати та застосовувати свої знання на практиці.

Математика, як наука вивчає світ навколо нас, а саме відношення між об'єктами, просторові форми, кількісні відношення. Математика є універсальною наукою через те, що вона вивчає властивості, які притаманні всім явищам та предметам, а також абстрагує форми та відношення тим самим роблячи їх досліджуваним об'єктом.

Математична є наукою, що дарує кожному можливість використовувати математичні методи до формулювання та вирішення задач у будь-якій сфері із великою точністю. Тож можна сказати що математика займає дуже особливе місце в системі наук.

Актуальність даної проблеми обумовлена двома факторами:

1. Значимістю процесу формування математичних знань, вмінь, досвіду і здатностей в учнів для їх подальшої життєдіяльності.
2. Недостатнім розглядом питання щодо використання сучасних методів навчання на уроках математики.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанню розвитку методики навчання математики в початковій школі було присвячено чимало наукових праць, авторами яких стали: М. В. Богдановичем, Г. П. Бевзом, М. І. Бурдою, В. Л. Дроздом, О. С. Дубинчук, В. Н. Осинькою, З. І. Слєпкань, Т. М. Хмарою, В. О. Швецем та ін.

В розробку теоретико-практичних курсів з методики навчання математики у початковій школі було зроблено ваговий вклад з боку науковців та методистів, серед яких: М. В. Козак, Я. А. Король, Л. В. Коваль, О. А. Комар, Д. В. Клименченко, О. П. Корчевська, Н. П. Листопад, О. Я. Митник, В. А. Мізюк, І. С. Матюшко, С. О. Скворцова, Л. І. Титаренко та інші.

Мета: Аналіз формування математичної компетентності в дітей молодшого шкільного віку за допомогою сучасних методів навчання математичної галузі.

Виклад основного матеріалу. У Державному стандарті початкової освіти говориться, що основною метою математичної освітньої галузі є формування в учнів математичної компетентності, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини [1].

Відомий бельгійський математик і методист В. В. Ачкан сказав: «Математика – це не так знання, як вміння».

Вік початкової школи – це час, коли формується особистість, інноватор, патріот, для формування таких якостей сприяє використання компетентнісного навчання на уроках математики.

Компетентнісне навчання спрямоване на роботу з інформацією та опанування учнями компетентностей умінь і навичок, які допомагають їм бути успішними, конкурентними та цінними [2].

Метою узагальнення та систематизації математичних навичок є розвиток в них математичної компетентності. Для розвитку математичної компетентності під час уроків математики варто використовувати активні та сучасні методи навчання.

1. Активні методи навчання:

- метод конкретної ситуації;
- метод інциденту;
- метод мозкового штурму;
- метод евристичних запитань;
- кооперативний метод тощо.

2. Сучасні методи навчання:

1. Інтегровані методи навчання.

Це методи, які включають особливі принципи побудови заняття, що сприятимуть активності та уважності учнів, наприклад заняття-аукціон (учитель заздалегідь готує цікаві силуетні картинки, де учні за них платитимуть своїми знаннями та створює завдання, яке може звучати так: «запишіть каліграфічно усі двоцифрові числа, використовуючи цифру 2 та 4», силуетну картинку отримає учень, який найшвидше та правильно виконає завдання, учитель ударом молоточка сповіщає «продано»).

2. Проєктно-дослідницький метод.

Цей метод спрямований на розвиток пошукових, аналітичних якостей учнів та навичок в процесі командної роботи. Застосовуючи такий метод, відбувається об'єднання учнів в пари чи групи, учитель дає комплекс завдань (проблемне питання), визначає час та за необхідності додаткові матеріали для виконання.

3. Нові форми роботи з інформацією:

- складання ментальних карт,

- складання відеооглядів,
- створення сторітелінгу.

4. Заняття з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Цей метод передбачає застосування під час заняття роботи з різноманітними додатками, сучасними комп'ютерними програмами, інтерактивними картами та іншими ресурсами.

Висновки. Нове століття визначає нові напрями в організації освітнього процесу: вітчизняна освіта потребує перегляду та уточнення пріоритетних напрямів розвитку.

Метою наведеного переліку методів навчання здобувачів початкової освіти в математичній освітній галузі є розвиток творчого мислення, ерудиції, логіки. Використання сучасних методів на уроках математики надає змогу закладати основоположні орієнтири для більш доступного засвоєння матеріалу серед школярів, що буде передумовою самореалізації і творчого розвитку особистості.

Література:

1. Міністерство освіти і науки України «Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 15.11.2022).
2. НУШ «Що таке компетентнісний підхід у навчанні». URL: <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity/> (дата звернення: 15.11.2022).
3. Формування математичної компетентності учнів в умовах змішаного навчання. URL: <file:///C:/Users/Користувач/Downloads/10916-Текст%20роботи-19543-1-10-20210417.pdf> (дата звернення: 17.11.2022).

УДК 323.1(477)Сціборський(043.2)

Олеся Чемерис,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Ірина Ковальчук**

ПРОГРАМОВІ ЗАСАДИ НАЦІОКРАТІЇ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО

Розглянуто основні ідеї «Націократії» Миколи Сціборського та визначені ним основні завдання в полі державотворення.

Ключові слова: націократія, українська ідея, політичні режими, націоналізм, нація.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі утвердження української державності важливими постають

дослідження закономірностей розвитку української національної ідеї через призму різних українських мислителів, в тому числі і тих практиків, які в своїх проектах намагались описати засади розбудови держави. В цьому плані представляє інтерес концепція українського націоналізму, сформована у 20-30-х роках ХХ століття. Найперше вона представлена у «Націоналізмі» Д. Донцова, «Призначенні України» Ю. Липи та «Націократії» М. Сціборського. Ідеологія українського націоналізму дає вичерпні відповіді на актуальні завдання в ділянці державотворення, що робить їх вагомими для сьогодення.

Короткий аналіз досліджень проблеми. «Націократія» М. Сціборського була видана у Парижі у 1935 році і довгий час практично була недоступна для широкого загалу українців. Ряд дослідників спадщини М. Сціборського – М. Обушний, В. Рог, І. Патриляк, В. Мороз, Р. Коваль та інші підкреслюють, що для сьогодення нашої держави наріжні ідеї «Націократії» є актуальними у розбудові нашої самостійності та незалежності.

Метою нашої роботи є вивчення основних ідей націократії Миколи Сціборського.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Українська правова думка має потужні напрацювання і десятки конституційних проєктів, серед яких залишається невідомим для широкого загалу проєкт, розроблений Миколою Сціборським на замовлення Комісії державного планування мельниківської ОУН у 1940 році.

Згадуючи про процес підготовки конституційного проєкту, А. Мельник писав: «Пригадую, в 1940 р., коли треба було виступити з власним нашим проєктом конституції української держави, Микола Сціборський піднявся цього завдання. Просив звільнити його на три дні від щоденних обов'язків і впродовж трьох днів і ночей виготовив проєкт, який виявився конституційно не гіршим за всі дотепер відомі, хоч автор його не був юристом, не мав штабу співробітників і опрацював його сам один не впродовж років чи місяців, а, як я сказав, в 72 години» [2, с. 239].

Р. Коваль подає соціальний портрет М. Сціборського так: «Сціборський насамперед відомий як Провідник Легії українських націоналістів (1925–929) й один із фундаторів Української військової організації та Організації українських націоналістів, а також ідеолог українського націоналізму. Він автор багатьох публіцистичних праць, наприклад: «ОУН і селянство» (1933), «Робітництво і ОУН», «Націократія» (1935, три видання), «Національна політика большевиків в Україні» (1938, також англійською, французькою й німецькою мовами), «Демократія», «Сталінізм» (три видання: 1938, 1941, 1947), «Україна і національна політика Совітів» (1938), «Земельне питання» (1939), «Україна в цифрах» (1940, німецьке видання 1944 року). Валентин Мороз назвав «Націократію» Сціборського, «Націоналізм» Донцова і «Призначення Україна» Юрія Липи триєдиним символом, що сформував українське «вірую» [1].

Знайомлячись з біографією М. Сціборського, не можна не відмітити його військову службу, відважність та героїзм і відповідно нагороди, бездоганність на службі, а ще – його відчайдушні спроби отримати вищу освіту українською мовою та його оцінки («дуже добре» та «добре») попри інвалідність та скрутне матеріальне становище. Заслугує уваги і факт написання та захисту дипломної роботи (тема «Аграрна політика українського націоналізму») як приклад, вартий наслідування сучасними студентами – творчо, інноваційно, добросовісно, аргументовано [1; 3, с. 102].

Причинами занепаду державності, перешкодою до успішного здійснення національної мети, стверджував М. Сціборський, «стали провінціалізм і нездібність піднятися над локально-хуторянськими інтересами в ім'я національного ідеалу, органічний нахил у психіці й політиці до симбіозу з сильнішим, звичка задовільнятися мінімум, не прагнучи до максимальної мети, дегенерація й атрофія творчого вольового імпульсу» [3, с. 103].

Головний твір М. Сціборського «Націократія» свідчить про чіткі розуміння щодо основних завдань в полі державотворення. І. Патриляк стверджує, що «конституційний проєкт М. Сціборського є надзвичайно важливим і цікавим документом, в якому відображені погляди провідних діячів мельниківської ОУН на майбутню державу й чітко прослідковується вплив на правосвідомість керівників ОУН(м) ідей антидемократизму, солідаризму, авторитаризму й тоталітаризму, запозичених у праворадикальних режимів Європи, насамперед італійського, іспанського та словацького. А В. Рог констатує, що ідеї діяча були максимально адекватними до тогочасного політичного контексту і не суперечили нормам будівництва демократичного суспільства [2, с. 239].

У передмові до «Націократії» М. Сціборського, авторство якої належить перу проф. В. Мороза, чітко констатовано про вагу та значимість твору: «тактична зброя для безпосереднього застосування в сучасній Україні», «програмова лаконічність, як підсумкова обійма практичних тез» [3., с. 4].

Особливістю «Націократії» є аналіз автором актуальних у його часи режимів (демократія, соціалізм, комунізм, фашизм, диктатура) і чіткий висновок щодо їх непридатності для української перспективи. Аналізує кожен режим, устрій, виразно підкреслює кожного з них слабкі та сильні сторони, фази розгортання, як трактують націю й державу. Можна стверджувати про педантичність та ясність у термінотворенні, цікавими є порівняння режимів. Зокрема, так порівнює та водночас наголошує на ключових моментах у режимах: «демократія в основу своєї доктрини клала надмірний культ розуму (раціоналізм, позитивізм), а комуно-соціалізм – матерію (історичний і діалектичний матеріалізм), то фашизм свою філософію побудував на визнанні духа, волі та ідей (спіритуалізм, волюнтаризм, ідеалізм)» [3, с. 48]. Гносеологічно цінною постає характеристика режимів усесторонньо, звернення уваги на зародження того чи іншого режиму із позиції доцільності. Для прикладу, автор стверджує, згадуючи про Муссоліні та Італію: «Сила фашизму в тому, що він спромігся

на місце розхлябаної обезличеної дійсності висунути потужну ідею» [3, с. 56]». Водночас, об'єктивно та з різних сторін виявляє й слабкості фашизму, для прикладу, – надмірний урядовий централізм.

Україна потребує націократії, під якою М. Сціборський розуміє «концепцію державно-політичного й соціально-економічного устрою, що її заступає сучасний організований український націоналізм» [3, с. 15]. Метою українського націоналізму виступає українська нація, яку автор тлумачить як «найвищу органічну форму людського співжиття, що ... має власний неповторний внутрішній і духовний зміст» [3, с. 66]. А головним двигуном життя нації вважає її дух (ідеї) і волю до творчості і боротьби [3, с. 67] – власне, виразні прояви цього бачимо в сучасному житті України, у боротьбі за свою незалежність та цілісність. Актуальними і близькими є слова М. Сціборського і про те, що «український націоналізм сприймає власну націю за найвищу, абсолютну ідейну й реальну цінність, висуваючи гасло: Нація понад усе!» [3, с. 69]. Головна мета українського націоналізму – служити самостійній Соборній Нації.

М. Сціборський вказує на відмінність соціалізму та націоналізму: соціалістичні теорії є протидержавними, а український націоналізм вчить, що передумовою забезпечення всебічного розвитку нації є власна, незалежна держава. Бо лише «через власну державу нація стає творчим чинником історії й повноправним господарем власної долі» [3, с. 71]. Державне існування нації, і це має знати і усвідомлювати кожен громадянин, здійснює і посилює характер самої національної ідеї. Звідси – основне завдання нації – «поширення її державних меж насамперед на цілий, пов'язаний із нею, етнографічний простір» [3, с. 71]. Духовна і фізична неподільність нації є необхідною передумовою та можливістю її подальшого росту. Цій функції слугує і державна соборність. По суті, сьогодні українці виборюють своє майбутнє, захищаючи свою незалежність, свою цілісність та соборність у війні з росією.

Передбачаючи провокації, брехню, викривлення у сторону націоналізму (зокрема, і ототожнення з фашизмом), М. Сціборський випереджає і дає чіткі пояснення: український націоналізм орієнтується на завдання лиш власної нації, нація й держава виступають як одне ціле (означає поняттям державної нації). Лише після глибокого аналізу дає визначення поняття націократії – «режим панування нації у власній державі, що здійснюється владою всіх соціально-корисних верств, об'єднаних – відповідно до їх суспільно-продукційної функції – в представницьких органах державного управління» [3, с. 75]. Наполягає, що націоналізм, скасувавши всі решту партій, в жодному разі не перетвориться сам на партію, адже його головна мета – «панування самої нації» [3, с. 101].

Висновки. Таким чином, аналіз світоглядних доктрин та політичних устроїв М. Сціборським, увиразнення їх слабких та сильних сторін засвідчують про високий інтелектуальний рівень автора, його вміння дати чіткий аналіз режимів його часу, певною мірою передбачити майбутнє.

Цінним для сучасника є критичний підхід до політичних режимів, без надання переваги якомусь одному і водночас виразний фокус на націократії.

Література:

1. Коваль Р. Нове про Миколу Сціборського. *Українське життя в Севастополі*. URL: <http://ukrlife.org/main/evshan/natiocracy7.htm> (дата звернення: 22.11.2022).
2. Патриляк І. Конституційні проекти Миколи Міхновського та Миколи Сціборського як зразки української правової думки «правого» спектру. *Трансформація української національної ідеї* / упор. Олесь Доній. Київ : «Наш формат». 2019. С. 229–243.
3. Сціборський М. Націократія. Вінниця : «Державна картографічна фабрика». 2007. 112 с.

УДК 37.032 .2: 37. 013.77

Юлія Чернюк,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Петро Бойчук**

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто поняття «толерантність». Розкрито особливості формування толерантності молодших школярів.

Ключові слова: толерантність, освітній процес, початкова школа, толерантність вчителя.

Проблема розвитку толерантності учнів/учениць – питання, яке тривалий час цікавить не лише педагогів/педагогинь, але й науковців. Найлегше нав'язати думку людині, коли вона мало знає і лише формує свою особистість, особливо це може відбутися в період дитинства. Народна мудрість каже: «Що посієш – те й пожнеш». Якщо ми хочемо, щоб наше насіння проросло і дало родючі плоди, нам потрібно ретельно за ним доглядати, приділяти достатньо часу та не забувати про нього. Так само і з дітьми, якщо ми хочемо жити в свідомому та надійному майбутньому, потрібно навчити дитину всьому необхідному для гідного та раціонального життя.

У Концепції Нової української школи лишається актуальною темою розвиток толерантності учнів молодшого шкільного віку. Толерантність – терпимість до чогось, здатність розуміти й визнавати інші погляди та ідеї, які відрізняються від власних [1, с. 15].

Аналіз літератури свідчить, що теоретичним вивченням засад формування міжособистісних стосунків займалися В. Сухомлинський,

Ш. Амонашвілі, О. Безкоровайний та ін. Психологічні аспекти толерантності розкриваються в роботах Б. ананьєва, А. Маслоу, К. Роджерса. Особливості виховання толерантності молодших школярів досліджували Я. Береговий, О. Волошина, О. Сухомлинська [2].

Мета статті – розкрити особливості формування толерантності учнів молодшого шкільного віку.

Варто ознайомитися з думкою науковців, які визначають толерантність як «початкову позицію» на шляху до досягнення гуманістичного спілкування. Більше того, це слід розглядати як одне з бажаних і благородних зусиль людини змінити себе в певних ситуаціях. Доречно пригадати слова В. О. Сухомлинського: «Першими рядками букваря моральної поведінки є здатність людини до керування своїми бажаннями. Ті бажання, які даються не просто і стосується ставлення і взаємовідносини із чужими».

Толерантність цілком можна віднести до одного з вимірів ефективності функціональності закладів освіти. Для професійної позиції педагога/педагогині важливим є сприйняття своїх вихованців такими, якими вони є. Педагог/педагогиня має також поважати їхні думки та мати мужність визнати власні помилки, не має права відштовхувати учнів своєю категоричною оцінкою або порівнювати з кимось, натомість лише зіставляти результати робіт самого учня, спостерігаючи лише свій власний прогрес. Реалізація такого плану базується на вимогах професійної етики вчителя. Це безперечно, несе із собою дух толерантності, створюючи атмосферу довіри, відкритості, а отже комфорту, зручності та вправності. З цього випливає, що педагогічна толерантність – фундамент загальнолюдської культури, утвердження якої є завданням освіти. Толерантність неможлива без емоцій, так би мовити, оціночних реакцій на ситуації [3, с. 16].

Отож, як нам навчати дітей толерантності?

- Педагогу/педагогині потрібно бути толерантним (дітям притаманне наслідування, тому ми маємо подавати гідний приклад).

- Постійно розбирати конфліктні ситуації в класі (адже у непорозуміннях дітей, часто виявляється відсутність толерантності. Коли ми будемо пояснювати дітям на їхніх ж прикладах з життя, їм буде легше усвідомити проблему).

- Ігри («Граючись – навчаємося», проводити з учнями на виховних годинах різні ігри, які допоможуть зрозуміти дітям, свою цінність, цінність людей навколо неї).

- Читання книг та перегляд мультфільмів (потрібно підбирати літературу та мультфільми, які б показали та навчили, що потрібно бути толерантним. Таким чином ми розвинемо не лише толерантність, а й творчість дітей).

Наведемо приклади таких книг:

- 1) Оксана Драчковська, «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама», 2019 р. «Чорні вівці».

Розповідь про зайчика, який не має змоги ходити. Казка розповідає дітям, що всі ми різні, деякі люди мають особливі потреби. Ми можемо допомогти таким людям, будучи поряд та підтримувати їх.

2) Тетяна Стус, «Рі(з)дні люди», 2019 р. «Видавництво Старого Лева».

Розповідь про людей, які є дуже різними за зовнішністю, емоціями, реакціями на певні ситуації, з різними традиціями. Але усі ми разом створюємо суспільство, яке має приймати людей, такими, які вони є.

3) Лариса Денисенко «Майя та її мами» 2017 р. «Видавництво».

Розповідь про дівчинку Майю, у класі якої розповідали про свою сім'ю. В кожного своя ситуація, хтось живе тільки з мамою, хтось лише з татом, а ось у Майї дві мами. Кожен поважав сім'ї однокласників.

4) Мар'яна Прохасько, Тарас Прохасько «Як зрозуміти козу» 2015 р. «Видавництво Старого Лева».

Розповідь про мандрівку на острів, де лише Кози, які розмовляють на незрозумілій мові. Головні герої вчаться зрозуміти її [4].

Ці книги є дуже корисним прикладом для розвитку толерантності учнів молодшого шкільного віку. Яскраві ілюстрації, цікаві головні герої та їхні пригоди.

Таким чином, переорієнтація освітнього процесу на формування толерантності реалізується за умов співпраці, що мають особистісну спрямованість і стимулюють до самовдосконалення особистості. В сучасному світі без толерантності людям буде доволі важко, бо на разі це являється високоморальною цінністю, яку потрібно здобувати. Особистість педагога/педагогині та особистість учня закладу освіти мають виступати рівноправними співучасниками навчально-виховного процесу з однаковою відповідальністю за кінцевий результат їхньої співпраці.

Література:

1. Зелененко С., Силукова О. Бути толерантним – відгукнутися на чужий біль. *Завуч*. 2018. Вип. 12(630). С. 15.

2. Панасенко Н. Виховання толерантності молодших школярів засобами проектної технології. URL: <http://surl.li/fdxbf> (дата звернення: 19.11.2022).

3. Терещенко Ю. Творчий дух толерантності. *Педагогіка Толерантності*. 2007. Вип. № 3(41). С. 16–17.

4. Художні книги про толерантність та мультикультурність. URL: <http://surl.li/fdxbk> (дата звернення: 19.11.2022).

УДК 373.3.016:1+16

Олена Шевчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШЛЯХОМ ФІЛОСОФІЇ ДІТЕЙ

У статті розкриваються особливості розвитку інтелектуальної діяльності школяра, а саме його критичного мислення. Критичне мислення, досягаючи піку свого розвитку, удосконалюється у філософське мислення. Наведено досвід педагогів щодо реалізації «сократівського діалогу» з метою розвитку критичного мислення у школярів, що відповідає психологічним особливостям молодших школярів. Зроблено висновок про тісний взаємозв'язок освітніх традицій філософії («сократівський діалог») та ключових аспектів розвитку критичного мислення учнів.

Ключові слова: мислення, критичне мислення, філософія, молодший школярі.

Постановка наукової проблеми та її значення. Збільшення розумового навантаження початкової школи змушує замислитися над тим, як підтримати інтерес в учнів до навчального матеріалу, їх активність протягом уроку. Виникнення інтересу до навчання в учнів залежить переважно від методики викладання, від того, наскільки вміло буде побудовано навчально-пізнавальну роботу. У педагогічній практиці ведуться пошуки нових ефективних методів навчання та методичних прийомів, які б активізували та стимулювали школярів до набуття знань. Проте розвитку інтелектуальних умінь сприяє як дорослий, так і сама дитина. Починаючи з п'ятого-шостого року життя, дитина здатна опанувати передумови критичного мислення і як наслідок передумовами філософського мислення, за умови правильно організованого навчального процесу.

Зокрема Концепцією НУШ передбачено, що «випускник має бути цілісною особистістю, усебічно розвиненою, здатною до критичного мислення, здатним приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини» [4]. Дитяча філософія – це не просто розмова про навколишній світ, а пізнання реальності за допомогою роздумів у форматі дискусійної бесіди про навколишній світ і вибудовування причинно-наслідкових взаємодій між об'єктами та суб'єктами навколишньої дійсності. Вона відрізняється від дорослої філософії своєю невимушеністю та простотою.

Дитяча філософія допомагає школяреві зрозуміти світ таким, яким він є насправді, вона є своєрідним фільтром для дитини при отриманні нової інформації. Її мета полягає в тому, щоб навчити учня думати і приймати рішення самостійно, вміти не тільки слухати, приймати думку

співрозмовника, але й уміти висловлювати свою точку зору та відстоювати її, аргументуючи свої висновки. З огляду на вищезазначене, актуальність залучення філософії в школі як наскрізної лінії наразі не викликає сумнівів. Актуальним постає питання про можливі шляхи реалізації такого навчання у контексті розвитку критичного мислення учнів.

Аналіз досліджень і публікацій. У 1970-х роках М. Ліпманом було обґрунтовано методику навчання «Філософія для дітей» (Philosophy for Children), яка базується на використанні «сократівського діалогу». Цей діалог вчить учнів формулювати аргументовані судження, включатися у партнерські відносини в групі. Методика спрямована на розвиток трьох типів мислення: критичного, креативного і піклувального [3]. До розробок філософів-методистів, які займаються теорією та практикою навчання філософії школярів відносимо Ю. Гордера, А. Грейлінга, Дж. Парка, П. Северака, Дж. Л. Тейлора, Ю. Трінкса, М. Фюрст та ін. В Україні розвитку зазначеної тематики присвячені праці: Н. Адаменко, Н. Бородіної, С. Галати, Ю. Кравченко, О. Лютко та ін. Проте у шкільній практиці філософія виступає більше варіативним складником загальної освіти.

Метою роботи є визначення особливостей залучення дитячої філософії у процесі розвитку критичного мислення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вже у дошкільному віці формується світогляд дитини, вона починає сприймати себе як суб'єкт суспільства і прагне знайти відповіді на всі хвилюючі її питання про навколишній світ, визначаючи своє призначення та місце в ньому. Саме цей вік є початковим ступенем дитячої філософії, коли дитина прагне самостійної пізнавальної діяльності. Дитяча філософія відрізняється від дорослої філософії своєю невимушеністю та простотою.

На думку Н. Адаменко, філософське мислення, а точніше його передумови, виявляються у формі філософських питань, спрямованих дорослому. Наприклад, питання можуть бути такими: «Чи є у тварин душа?», «Що відбувається з людиною після смерті?», «Що відчувають дерева, коли їх зрубають?», «Чому верба плаче?» та ін. Дослідниця зазначає, якщо дорослий запитає дитину у відповідь «А як би ти відповів на це питання?», з великою ймовірністю дитина сама зуміє знайти відповідь на своє питання у процесі міркування, яке має філософський характер [1, с. 189].

Варто відзначити, що розвиток навичок філософствування – це трудомісткий та цілеспрямований процес, якому потрібно багато часу та уваги і без допомоги дорослого дитина обійтися не зможе. Саме педагог допомагає учню досягти позитивного результату в пізнанні світу, знайти відповіді на нестандартні питання учня, розвиваючи тим самим інтелектуальні вміння та критичне мислення школяра.

Перш ніж оволодіти навичкою філософствування, дитина має пройти такі етапи мислення у певному ієрархічному порядку (рис. 1) [5, с. 52].

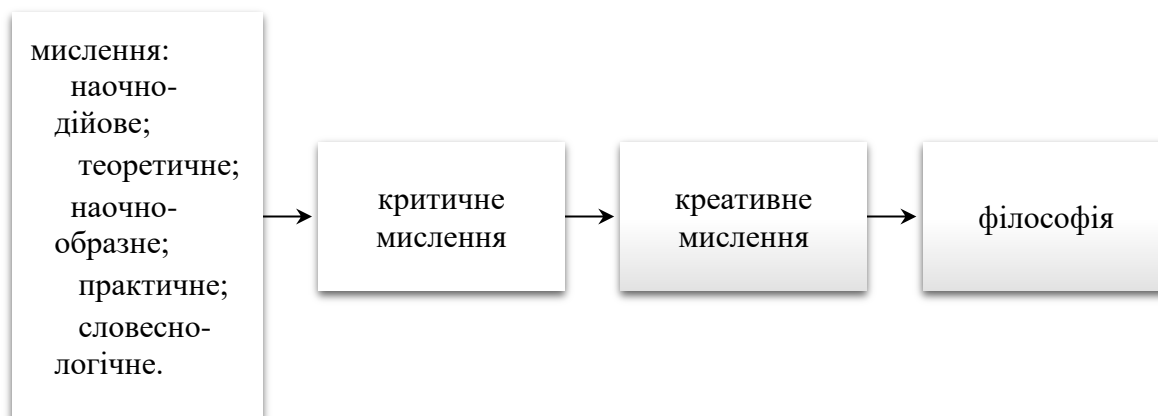

Рис. 1. Етапи мислення

Виходячи зі схеми (див. рис. 1), філософія – це вид мислення, який складається шляхом нашарування кожного виду мислення. Першим етапом є формування мислення як психічного процесу обробки інформації, спрямованого на встановлення зв'язків чи відносин між об'єктами чи явищами навколишнього світу.

Уже в період навчання в початковій школі дитина засвоює найпростіші логічні операції, опановує абстрактні поняття. У цей період доцільно ознайомитися з основами критичного мислення, що є попередником і базисом філософського мислення. Критичне мислення – це вміння об'єктивно оцінити позитивні та негативні сторони в об'єкті, що пізнається. На цьому етапі дитина навчається не критикувати думку співрозмовника, а вислуховувати і на основі загальних суджень робити загальні висновки.

Паралельно розвитку критичного мислення або після розвитку його передумов дитина здатна освоїти наступний вид мислення – креативне мислення. Креативне мислення – процес, який спрямований на породження незвичайних ідей, відмінних від традиційних схем мислення, навички швидко вирішувати проблемні ситуації, інакше кажучи, це «сміливий» підхід до вирішення проблеми. Пройшовши кожен етап розвитку мислення, дитина готова до освоєння філософського мислення. Якщо робота з дитиною буде поступовою і послідовною, то дитина зможе пройти кожен етап без шкоди для її дитячої психіки і опанувати кожний вид мислення.

Так, згідно з Н. Бородіною, розвитку креативного мислення сприятиме грамотно вибудована філософська дискусія. Вона повинна містити в собі низку відкритих питань, які спонукають дітей до роздумів, допомагати зміщувати фокус уваги з готового рішення від педагога на самостійний пошук можливих рішень. Завдання учителя заохочувати бажання дитини ставити запитання та відповідати на ці питання [2, с. 30].

Т. Пігуль зауважує, що важливою умовою розвитку креативного мислення є формування в учня навичок міркування (вголос) і вибудови причинно-наслідкових зв'язки, навчитися ставити собі питання, утілювати ідеї та проекти за різних умов (спір, конфлікт, діалог). Відповідно, коли

дитина запитує, відповідає та розмірковує про різні аспекти світобудови, усе це свідчить про формування передумов філософського мислення [6, с. 83].

У своєму досвіді дослідниця О. Лютко розглядає аспекти розвитку критичного мислення шляхом залучення філософії через систему «сократівського діалогу» між дитиною та педагогом:

1. Спілкуйтеся з дитиною. Обговорюйте з учнем усе, що сталося за день, розмовляйте про те, що учень побачив дорогою до школи (хмари, сезонні зміни природи, явища природи, діяльність людей і т. д.), просіть у дитини поради та запитуйте, якби учень вчинив у тій чи іншій ситуації;

2. Ставте дитині запитання. Використовуйте під час спілкування з учнем «товсті» та «тонкі» питання. «Товсте» питання має на увазі односкладну відповідь: «так», «ні», «не знаю». Наприклад: Молоко корисне, бо в ньому багато вітамінів? (Так) «Тонке» запитання вимагає розгорнутої відповіді. Наприклад: Як ти вважаєш, чому молоко корисне одним людям та шкідливе для організму інших? (Я думаю, тому що...);

3. Дозволяйте дитині приймати рішення самостійно. Завдання педагога не дати готову відповідь, а направити школяра у правильному напрямку при прийнятті рішення;

4. Читайте книги та дивіться розвивальні фільми. Перед переглядом або читанням запропонуйте учням припустити варіанти розвитку сюжету, ґрунтуючись лише на назві твору. Під час читання книги або перегляду фільму зробіть паузу і попросіть учня припустити, що відбуватиметься далі і як усе закінчиться. По завершенню запитайте, чому все закінчилося саме так, чому його думка та думка автора відрізняються одна від одної;

5. Грайте з дитиною. Для розвитку критичного мислення доречними будуть різні дидактичні та словесні ігри. Наприклад: «Що в чорній скриньці», «Так – ні», «Чомучка», «Четвертий зайвий», «Що відчуває апельсин» та ін. [5, с. 51].

Враховуючи всі вище перераховані рекомендації, зауважимо, що педагог може впливати не тільки на розвиток філософського мислення, яке включає в себе критичне та креативне мислення, основи повсякденного мислення, а й допомогти справлятися з життєвими ситуаціями. Завдяки методиці ведення філософських діалогів у дітей формуються навички філософування, які належать до групи вмінь *soft-skills* (м'які навички). Вони є необхідними для самореалізації особистості в XXI столітті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, психолого-педагогічний розвиток дитини природньо проходить всі стадії формування мислення (від критичного до філософського). Процес формування критичного мислення тісно пов'язаний з освітніми традиціями та ключовими аспектами сучасної освітньої системи, що використовуються при вирішенні питань, пов'язаних як з теоретичним осмисленням світосприйняття, так і з практичною стороною розвитку мислення учня в закладі освіти. Встановлено доцільність використання «сократівських діалогів» в освітньому процесі з метою розвитку креативного мислення учнів.

Подальшого дослідження вимагає питання практичної реалізації розвитку критичного мислення у співвіднесені з інтелектуальним розвитком учня.

Література:

1. Адаменко Н. Кравченко Ю. Історія знайомства української педагогічної аудиторії з методикою «Філософія для дітей». *Філософія освіти*. 2014. Вип. 2. С. 188–195.
2. Бородіна Н. Шляхи розвитку критичного мислення. *Філософія та гуманізм*. 2017. Вип. 1. С. 29–37.
3. Галата С. Філософія для дітей: будувати судження – означає будувати себе. *Досвід педагога*. 2020. № 35. С. 9.
4. Концепція Нової української школи. 2018. URL: <http://surl.li/djbdy> (дата звернення: 11.11.2022).
5. Лютко О. Філософія для дітей (П4с): програма розвитку інноваційного мислення. *Нова педагогічна думка*. 2014. Вип. 3. С. 51–53.
6. Пігуль Т. І. Особливості розвитку критичного мислення в учнів молодшого шкільного віку в умовах навчання НУШ. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2020. № 21 С. 80–84.

УДК 373.3.016:514:7

Наталія Яренчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ В ТВОРАХ МИСТЕЦТВА: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ НА ДОПОМОГУ МОЛОДШОМУ ШКОЛЯРЕВІ

У статті розглянуто зображення геометричних фігур в творах мистецтва та особливості їх інтерпретації відповідно до вивчення у початковій школі. Виокремлено твори мистецтва, які доречно використовувати під час вивчення геометричного матеріалу.

Ключові слова: інтерпретація, математична компетентність, геометрія, геометричні фігури, мистецтво, абстракціонізм, кубізм

Однією із найважливіших дисциплін у початковій школі вважається математика, адже завдяки їй відбувається розвиток математичних здібностей, кмітливості, винахідливості, уяви, спостережливості, образного та логічного мислення як основи творчості, складової частини інтуїції, без неї не обходиться жодне наукове відкриття.

Вивчаючи елементи геометрії, молодші школярі розглядають різні просторові форми та тіла, геометричні фігури та їх властивості, вимірюють, будують, конструюють, малюють.

Проблема ознайомлення дітей з формами предметів розглядалася науковцями Л. Венгер, В. Колечко, Л. Сисуєвою та ін. Розробкою теоретичних та методичних засад у забезпеченні наступності, визначенні змістово-методичних ліній розміщення геометричного матеріалу важливим є результати науково-методичних досліджень М. В. Богданович, М. І. Бурди, О. С. Дубинчук, М. Я. Ігнатенка, Л. П. Кочиної, Н. Д. Мацько, Т. І. Тітової, Т. М. Хмари, Л. Г. Філон та ін.

Метою статті є висвітлити важливість інтерпретації геометричних фігур в творах мистецтва для формування уявлень про форми та геометричні фігури у молодших школярів.

На уроках математики у початковій школі при ознайомленні з геометричними фігурами можна використати метод інтерпретації через перегляд творів мистецтва, на яких ця фігура зображена.

У мистецтві існують такі стилі, як кубізм, абстракціонізм, супрематизм, футуризм, конструктивізм і багато інших, де сама геометрія стала своєрідним предметом мистецтва.

Інтерпретація (від латинського *interpretatio* – тлумачення, роз'яснення) – процес перенесення елементів формальних і текстових структур на предметну реальність, результатом якого є встановлення змісту понять і термінів, вхідних у цю структуру.

Наприклад, при ознайомленні з геометричними фігурами – квадратом, кубом, призмою, циліндром, кулею, – доречною буде інформація про стиль мистецтва *кубізм*, адже кубісти аналізують предмет з усіх сторін. Форми і контур у їх картинах справляють враження геометричності, адже всі предмети складаються з поєднання кубів і квадратів різної форми. На картинах можна розрізнити також призми, циліндри і кулі.

Ознайомлюючись з лінією, відрізком та простими геометричними фігурами можна використати твори з геометричною абстракцією – зображення чітких ліній і геометричних фігур. Проявами такої творчості є картини, де кола зустрічаються з трикутниками і лініями та утворюють єдиний ансамбль з вивіреною композицією, конкретним змістом або дивовижні скульптури, що складаються з найпростіших фігур, але в якій можна прочитати глибоке розуміння устрою світу й оточуючих предметів.

Крім того, можна наголосити учням, що класичні геометричні форми та їх поєднання вносять у зображення певну символіку і настрій. Так, наприклад, символіку кола та овалу, зазвичай, трактують як ідею досконалості та довершеності.

Наведемо приклади творів мистецтва, з якими доречно ознайомлювати дітей в процесі вивчення геометричних фігур:

1. Картина С. Далі «Таємна вечеря», тут природа утворюється чотирма основними стихіями – землею, водою, повітрям і вогнем, елементи яких є

правильними многогранниками – кубом, ікосаедром, октаедром і тетраедром.

2. К. Малевич «Чорний квадрат». У цій картині рівномірно поєднується геометрична форма з кольором. Для дітей початкової школи цей твір мистецтва є простим та зрозумілим. Не потрібно заглиблюватися в пояснення значення самої картини, кольору, адже при вивченні геометричної фігури дітям досить побачити знайому форму.

3. М. Чюрльоніс «Соната пірамід» – використовуючи геометричні засоби, автор вдався до контрастного співставлення різних сторін буття.

4. П. Пікассо «Дівчинка на кулі». Зображені фігури – куб та куля.

Таким чином, можна зробити висновок, що метою вивчення елементів геометрії є: орієнтування в основних напрямках положеннях і русі на площині та у просторі; знаходження найпростіших геометричних форм, пізнання та їх виокремлення у навколишньому середовищі; знання назв основних елементів фігур та деяких тіл, уміння їх показати чи порахувати; знання про те, якими поверхнями обмежено просторову форму простих многогранників; вміння вимірювати довжину відрізка і креслити відрізки заданої довжини, знаходити довжину ламаної і периметр многокутників, будувати заданий многокутник, обчислювати площу прямокутника і квадрата, користуватися буквенними позначеннями. Для досягнення цієї мети доречним буде використання творів мистецтва, у яких трапляються геометричні фігури, та інтерпретувати цю інформацію у зрозумілу для молодших школярів форму.

Література:

1. Богданович М. В., Козак М. В., Король Я. А. Методика викладання математики в початкових класах : навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан». 2001. 368 с.

2. Вивчення елементів геометрії у початковому курсі математики. *Дошкільна та початкова освіта*. Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://dpo.ippo.kubg.edu.ua/?p=29> (дата звернення: 12.11.2022).

3. Гришко А. Г. Формування поняття про геометричні фігури. *Початкова школа*. 1988. № 4. С. 6–8.

4. Розвиток геометричних компетентностей. URL: <https://docs.google.com> (дата звернення: 12.11.2022).

5. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир : ФОП «Левковець». 2015. 430 с.

6. Цікава математика: вивчаємо геометричні фігури. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 12.11.2022).

7. 40 вправ для розвитку геометричних здібностей дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://vseosvita.ua> (дата звернення: 12.11.2022).

УДК 373.2.014.68-043.5

Тетяна Ясинська,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Лілія Боремчук**

СУЧАСНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ

У статті розглянуто взаємодію закладу дошкільної освіти і сім'ї. Визначено основні нормативно-правові документи, в яких знайшла відображення ідея взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання. Розкрито поняття «взаємодія» та основні ознаки взаємодії. Перелічено умови ефективної роботи закладу дошкільної освіти з батьками. Висвітлено різноманітні форми роботи фахівців закладів дошкільної освіти з родинами вихованців (індивідуальні, групові, колективні, наочно-інформаційні), а також інформаційно-аналітичні, наочно-інформаційні, пізнавальні, дозвілєві. Визначено основну мету запровадження тієї чи іншої форми. Подано критерії, за якими вплив закладів дошкільної освіти на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективнішим.

Ключові слова: сім'я, дошкільна освіта, батьки, заклад дошкільної освіти, форми роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади виховання дитини в сучасній українській сім'ї обґрунтували Т. Алексеєнко, О. Доукіна, Т. Кравченко, Т. Куниця, Л. Повалій, В. Постовий, М. Стельмахович. Вивченню різних аспектів проблеми взаємодії закладів дошкільної освіти з сім'ями присвячено праці Т. Александрової, Н. Андрєєвої, А. Богуш, Н. Виноградової, В. Іванової, Л. Кларіної, Т. Кулікової, Я. Ковальчук, Н. Лагутіної, М. Машовець, О. Семіної та інших учених. У дослідженнях Г. Глушакової, Г. Гризик, Т. Доронової сформульовано методичні рекомендації щодо організації ефективної взаємодії працівників закладів дошкільної освіти з батьками вихованців, а у працях Л. Островської та О. Урбанської досліджено форми, методи роботи закладу дошкільної освіти з сім'єю.

Мета статті – вивчення сучасних форм взаємодії закладів дошкільної освіти з сім'ями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Робота з батьками традиційно є важливою складовою дошкільної освіти, адже заклад цієї ланки освіти є першим соціальним середовищем, до якого дитина потрапляє із сім'ї. І сьогодні ефективність дошкільного виховання пов'язана з організацією освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Процес взаємодії сім'ї і фахівців закладу дошкільної освіти спрямовано на активне включення батьків в освітній процес та дозвільну діяльність.

Ефективна робота дошкільного закладу неможлива без активного залучення родин до участі в освітньому процесі, підвищення педагогічної культури батьків, формування в них відповідального та усвідомленого

ставлення до батьківства, що є передумовою зміцнення сім'ї та реального захисту прав дітей.

Батьки й педагоги мають об'єднатися у виборі й дотриманні базових цінностей, у мудрій любові до дитини, прагненні розуміти її, разом опанувати майстерність виховання любов'ю, а не жорсткою дисципліною та авторитаризмом; переосмислити поняття авторитету в житті малюка. І як результат – прищеплювати дитині здатність творити добро й красу, поважати себе та інших.

Вивчення й аналіз методичних рекомендацій науковців-практиків О. Кононко, Л. Калуської, Т. Алексеєнко, О. Полякової дозволяє виділити нові сучасні форми інтерактивної взаємодії родини і закладу дошкільної освіти. Вимоги часу спонукають нас урізноманітнювати, постійно оновлювати форми взаємодії з родинами, залучаючи батьків до участі в усіх заходах, давати їм зрозуміти, що завжди переймаємось дитячими проблемами і тоді, коли дитина приходить до нас, і під час перебування її в дитсадку, і коли вона залишає його стіни.

Хочемо наголосити на таких формах взаємодії з батьками, як: індивідуальні форми взаємодії, наочно-письмові, групові, колективні.

У Методичних рекомендаціях щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців (лист МОН України від 11.10.2017 № 1/9-546) визначено основні напрями організації такої взаємодії, а саме:

- створення інформаційно-просвітницького простору для батьків та інших членів родини, які беруть участь у вихованні дитини;
- підвищення фахової майстерності педагогів на основі ознайомлення з родинним досвідом виховання;
- сприяння інтеграції родинного виховання в суспільне;
- заохочення батьків брати активну участь в освітньому процесі;
- узгодження понять, цінностей, педагогічної позиції, досягнення єдності виховних впливів на дитину в родині та закладі дошкільної освіти;
- формування у педагогічних працівників та батьків позитивного ставлення до партнерської взаємодії, спонукання їх до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу [4].

Індивідуальні форми роботи: анкетування, візити батьків з дитиною до закладу дошкільної освіти, співбесіди, консультації, відвідування вихователем своїх вихованців удома, телефонний зв'язок, запрошення батьків до дитячого садка, дні діагностики, відкриті покази, створення колекцій творчих завдань для співпраці з дитиною, слайди, презентації тощо.

Наочно-письмові форми взаємодії: батьківські куточки, тематичні стенди, ширми-пересувки, дошки оголошень, інформаційні листи, тематичні виставки (дозволяють знайомити з актуальними питаннями життя, практики виховання дітей, пропагувати кращий досвід родин, презентувати кращі зразки демонстраційного матеріалу тощо), теки-пересувки (поєднуються зусилля і вихователів, і батьків; це збірка яскравого інформаційного матеріалу для дітей конкретної вікової групи;

результативним є залучення батьків-фахівців: батьки-лікарі, вихователі, мистецтвознавці, вчителі, пожежники, поліцейські, та інші), родинні газети, родинні фотоальбоми (фото вернісаж «Традиції родинні єднають покоління», «Завжди ми разом – тато, мама і я», «Захисники нашого рідного краю» та ін.), пам'ятки для батьків, педагогічні бібліотечки («Навчаємось – розуму набираємось», «Домашня академія»), запрошення для батьків на зустрічі, збори (повинні бути індивідуальні та передбачати шанобливе звернення до членів родини, повідомлення про час, місце зустрічі, пропозицію взяти активну участь тощо), виставка малюнків батьків і дітей («Ми любимо нашу Україну», «Сім кольорів дитинства», «Безпека дитини» та ін.), вітання, скринька довіри, скринька пропозицій («Батьки запитують, оцінюють, пропонують»), телефон довіри, батьківська пошта, інтернет-спілкування через соціальні мережі, електронну пошту.

Групові форми роботи з батьками: групові консультації (зазвичай вони є завжди планові і потребують ретельної підготовки педагога), практикуми (запрошуються декілька сімей відразу; в запрошенні вказується тему, наприклад «Виправлення вад звуковимови дітей», «Вчимось робити звуковий аналіз слів» тощо), школа молоді родини (заняття мають бути різноманітними, це можуть бути дискусії, «круглі столи», вечори запитань і відповідей з цікавою наочністю, де батьки є не тільки слухачами, а й активними учасниками), вечори запитань і відповідей (запитання збираються напередодні, як в усній, так і в письмовій формі – відкриті чи анонімні), день добрих справ (у групу запрошують у другу половину дня 4-5 батьків для спільного вирішення справ, наприклад, перекопати грядки, висадити розсаду, відремонтувати дитячі меблі, оформити кімнату для проведення конкурсу тощо), брифінг (це зустріч, на якій коротко викладається позиція з одного із злободенних питань, зазвичай працює 2 команди, одна – ставить запитання, а інша – відповідає, або організатор задає запитання, а батьки відповідають), свято іменинників (дітей можна об'єднати за порами року – група батьків і група дітей).

Колективні форми взаємодії родини з закладом дошкільної освіти: батьківські збори («родинні» збори (групові), загальносадові потребують ретельного вивчення питання, яке виноситься на обговорення, наскільки це питання є актуальним; збір необхідного матеріалу: спостереження, анкетування, бесіди з батьками, дітьми; оформлення виставок для батьків, складання й оформлення запрошень, обговорення питання з конкретними батьками, яким доручено виступити з обміном досвіду тощо), батьківські конференції, сімейні клуби (прикладом є клуб «Турботливі батьки», який формує відносини з родинами дітей на принципах добровільності, особистої зацікавленості, де поєднуються спільна проблема і пошуки оптимальних форм допомоги дитині, обмін досвідом виховання, підвищення власного педагогічного досвіду. Клуб може проводити свої засідання як один великий, а може складатися з кількох осіб в залежності від тематики зустрічі і задуму організаторів), батьківський комітет (співпраця на основі «Положення про батьківський комітет ЗДО»), день відкритих дверей (не показова зустріч, а

звичайний день у житті закладу дошкільної освіти з активною участю батьків), зустрічі з цікавими людьми (заняття-зустріч з батьками-учасниками АТО «Люби, шануй, оберігай свій рідний край» та ін.).

Співпраця закладу дошкільної освіти з родинами допомагає згуртувати батьківський колектив, зняти психологічне напруження, заохочувати до діалогу, взаємодії одне з одним, виробити спільну думку, формувати педагогічні вміння та навички, спонукати обмінюватися досвідом щодо виховання дітей.

Сучасні форми роботи зацікавлюють батьків своєю оригінальністю та новизною, сприяють згуртуванню педагогічного та батьківського колективів, допомагають подолати бар'єри у спілкуванні. У процесі цікавої спільної діяльності у батьків та педагогів народжуються нові думки та ідеї.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури дає змогу уточнити зміст поняття «взаємодія», зробити висновки про те, що зміцнення й розвиток взаємодії закладів дошкільної освіти та батьків забезпечують сприятливі умови життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості, а використання різноманітних форм взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками дозволяє удосконалювати ефективність процесу виховання дітей дошкільного віку. Перспективним для подальших досліджень вважаємо розроблення змісту та визначення інноваційних, нетрадиційних форм та методів, які дають змогу досягти певних виховних результатів у процесі взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12> (дата зверення: 11.11.2022).
2. Валентьева Т. І. Сутність, мета, принципи і форми співробітництва ДНЗ з батьками старших дошкільників. 2013. Вип. 17(1). С. 121–128.
3. Довженко Т. О. Підготовка майбутнього вихователя ДНЗ до роботи з сім'єю. *Зб. наук. праць «Педагогіка та психологія»*. 2016. Вип. 52. С. 124–133.
4. Лист МОН України від 11.10.2017 №1/9-546 Методичні рекомендації щодо організації взаємодії ЗДО з батьками вихованців. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/1545/MON_546Vzajemodija_ZDO_batkamu.pdf (дата зверення: 11.11.2022).
5. Машовець М. А. Сучасні підходи до організації педагогічної взаємодії ДНЗ та батьків вихованців. *Зб. наук. праць. Наукові записки. РДГУ*. 2011. Вип. 2(45). С. 18.
6. Семенова Н., Лаврів Х., Бондарук Д. Взаємодія ДНЗ і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки*. 2017. Вип. 2 (351). С. 19–29.
7. Рудік О. А., Молодушкіна І. В. Взаємодія ДНЗ та сім'ї. Харків : Вид. група «Основа». 2013. 222 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ/АВТОРОК

Адамчук Оксана, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Аноколова Анна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Бережна Галина, кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри публічного управління і проєктного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Бляшук Софія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Богонюк Юлія, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Бойчук Петро, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології, т. в. о. ректора КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Борбич Наталія, кандидат педагогічних наук, проректор з навчальної роботи, старший викладач кафедри педагогіки і психології, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Боремчук Лілія, старший методист коледжу, викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Буднік Іванна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Веснянка Анастасія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Вірста Світлана, викладач-методист, викладач циклової комісії словесних дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Вознюк Катерина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Вознюк Станіслав, кандидат медичних наук, викладач-методист циклової комісії клінічних дисциплін, Ковельський фаховий медичний коледж Волинської обласної ради

Вольська Вікторія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Гайчук Владислав, студент спеціальності 017 Фізична культура і спорт, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Галан Ольга, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Голя Галина, здобувач ступеня PhD, Рівненський державний гуманітарний університет, викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Грицюк Діана, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Гришканич Богдана, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Гуска Оксана, викладач циклової комісії клінічних дисциплін, Ковельський фаховий медичний коледж Волинської обласної ради

Дейна Тетяна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Дем'янюк Олександр, доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

Денисюк Мирон, студент спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Джурак Сергій, студент спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Динь Діана, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Дубенюк Вікторія, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Єрко Галина, голова циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Жалко Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

Зиско Віта, викладач циклової комісії викладачів фортепіано, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кабатрут Аліна, студентка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), Луцький педагогічний фаховий коледж КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Казмірчук Олег, завідувач відділення початкової та дошкільної освіти, викладач-методист, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Калитяк Анна, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Калінчик Мар'яна, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кикіньова Лариса, викладач циклової комісії викладачів фортепіано, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кисляк Єлизавета, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Климюк Ольга, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кобак Олена, вихователь, заклад дошкільної освіти № 4 «Джерельце» Луцької міської ради

Ковальчук Анна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Ковальчук Ірина, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, начальник навчально-методичного відділу, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Ковальчук Христина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Колмогорцева Тетяна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Коляда Юлія, викладач хорового диригування КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кондратюк Богдана, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кондратюк Софія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Констанкевич Лариса, викладач-методист, викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Корнелюк Віктор, викладач-методист, голова циклової комісії природничо-математичних дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Котюга Ольга, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кравець Анатолій, викладач-методист, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Кульчицька Мирослава, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Курило Анастасія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Курчаба Олександр, старший викладач, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Лащук Людмила, учитель, «старший учитель», Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 25 Луцької міської ради»

Лебідь Злата, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Легенковська Катерина, студентка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Лехіцький Тарас, викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Литвінчук Тетяна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Логвинюк Анастасія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма навчання), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Лозін Олена, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Лось Дарина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Луцюк Юлія, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Ляпченко Христина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Мазурик Тамара, завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

Марчук Сергій, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки та психології, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Масюк Тетяна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Матвійчук Оксана, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Миронюк Марія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Міщук Інна, доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології, фахівець із методики викладання іноземної мови та перекладу, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Мороз Діана, студентка спеціальності 014 Середня освіта, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Мороз Ірина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Морозюк Світлана, вчитель початкових класів, старший вчитель, Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 23 Луцької міської ради»

Муляр Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

Наумчук Назар, студент спеціальності 017 Фізична культура і спорт, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Нечипорук Іванна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Николайчук Ліана, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Олексюк Богдан, студент спеціальності 017 Фізична культура і спорт, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Онищук Оксана, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри хімії та технології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

Паламар Наталія, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Панасюк Тетяна, вчитель початкових класів, Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 23 Луцької міської ради»

Парфенюк Ірина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Повшук Катерина, вчителька, Комунальний заклад «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів №20 Луцької міської ради Волинської області»

Провальна Неоніла, ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

Радкевич Мар'яна, викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Ричко Вікторія, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Рогак Марія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Романцова Світлана, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

Сандер Ольга, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Сапожник Марія, асистент вчителя, ТОВ «Луцький ліцей «Республіка» Волинської області», студентка спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма навчання), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Селегейна Олег, студент спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Сиротюк Нінель, викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Соколовська Ірина, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Сухацький Артур, студент спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Твердохліб Юлія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма навчання), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Терещук Наталія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Тригуба Софія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма навчання), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Холодцько Юлія, студентка спеціальності 017 Фізична культура і спорт, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Хомярчук Алла, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Царик Тетяна, викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Цимбалюк Олена, вихователь-методист, заклад дошкільної освіти № 3 Луцької міської ради

Цяк Сюзанна, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Чемерис Ірина, соціальний педагог, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної, педагогіки та психології, старший викладач, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Чемерис Олеся, студентка спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма навчання), КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Чернюк Юлія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Чижук Лілія, учитель, «учитель-методист», Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 25 Луцької міської ради»

Швардовська Ольга, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Шевчук Олена, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Яренчук Наталія, студентка спеціальності 013 Початкова освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Ясинська Тетяна, студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Електронне наукове видання

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріали XII науково-практичної інтернет-конференції

В авторській редакції

Редагування: Т. Жалко

Верстка: Г. Єрко

М 54 Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 29 листоп. 2022). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» – ВІППО. 2022. 394 с.

У збірнику розкриваються й аналізуються напрями та особливості формування й втілення актуальних методик викладання на всіх рівнях сучасної системи освіти.

Основні положення збірника можуть бути використані у науково-дослідній роботі, викладанні відповідних курсів у закладах дошкільної, загальної середньої та вищої освіти, у практиці виховної роботи.

УДК 37.091.12:005.715

